

1983

60

ISSN 0182-599 X

გნებობა

3/5
114
mm

9

1983

ენათმეცნიერება

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი
და საქართველოს მწერთა კავშირის ენათმეცნიერების განყოფილება

წიგნი № 59-0 № 9 სექტემბერი, 1983 წ.

შინაარსი

პროზა, პოეზია

რეზანა მარგინანი — ლექსები	3
აკაკი ხელთახველი — სხვადასხვა ღროვის ჩანაწერები	9
ტარიელ მანუჩარი — ლექსები	51
მეზია კვიციანი — ლექსები	56
თამარ ჯგერაძე — რეკლამებიანი ანთოლოგია, მოთხრობა	61
თამარ ჩხენკელი — ლექსები	74
ლადო თოთაძე — ლექსები	76
იოსებ ბაგრატიონი — ფართოხასიანი მხატვრობა, მოთხრობა	78

ჩვენი მივლინებით

ბიკონი ხარგია — წიგნების კოლექციონი	89
1783 — გორგონიძის ტრაგედია — 1983	
პალატიანი ითონიძის — დარიალის გზა საქართველო-რუსეთის შტაბილურებაში	101

კრიტიკა

ნიკოლოზ (ლუბა) ჯანაშია — „მედიისის წამების“ კრიტიკები	109

კრიტიკა, კვლევითი

ბორის ზუბოვი — დროისა და ცხოვრების პირისპირ	133
ნიკა აბიჯანი — „რუსთაველი მასწავლებელი“	141
პეტრე პეტრესონი — სამი შეხვედრა ოტია იოსელიანთან ანუ თარგმანის ერთი ახალი მიმართი. ლიტერატურულ თარგმანა უზანა	
სახელმწიფო	146
დინარა ალიბა — ქალი — მთავარი მოქმედი გმირი	151
გონდო არაქელიანი — საინტერესო ლექსების ახალი გამოცემა	156

მ. ზვირიანი

ნიგნავის მიმოსილვა

ჯარჯი ფხოველი — ღან კოტბოს ქართული თარგმანი

□

მთავარი რედაქტორი არჩილ სულაბაური

სარედაქციო კოლეგია:

- ბრ. აბაშიძე, ი. აბაშიძე, რ. ამაშუაძე (მთ. რედაქტორის მოადგილე),
- მ. ბერძენიშვილი, ალ. გომიზაშვილი, გ. დოჩნაშვილი, კ. კალაძე,
- მ. ლასურია, მ. ლეონიძე, ე. მალაძე, ლ. მამლაშვილი, გ. ნატრო-
- შვილი, რ. პატარია, თ. პაპორია (პ/მგ. მდივანი), ნ. წულეისკირი,
- თ. შილაძე, ბ. ხარანაული, რ. ჯაფარიძე, ვ. ჯიბლაძე, ჯ. ჩარკვიანი.

„რიკა“ გრძელდება

მხოლოდ შენ ერთს...

თუ ყველგან წვიმს
და ყველგან თოვს
შენს მიწას მაინც მზე დანათის.
შენი უწმინდესი ნაფლეთი ცის
მე უბით დამქონდა გრიგალის დროს
და შეილთაშვილებს ექნება მარადის.

„მხოლოდ შენ ერთს,
რაც რომ ჩემთვის
მოუცია მაღლიდან ღმერთს!“
შენს მოფუთფუთე მაღლიან მკერდს
ჩემი ყრუანტელი ერთვის —
დიდების დღეს, ზეიმის დღეს.

თუ ყველგან წვიმს
და ყველგან თოვს
აქ წყნარი ამინდია.
ჩემთვისაც მღელვარე

უხსოვარ ხნის
სანთელი აგინთია.

მრავალი საუკუნის
ჟამთა სიკვანი,
სსოვნაში ინავლება.
და დღემდე მოვიდა
ბრძოლაგადახდილი
სისხლით ვალუმპული,
ქართული ბრწყინვალეობა!

„მხოლოდ შენ ერთს,
რაც რომ ჩემთვის
მოუცია მაღლიდან ღმერთს!“
შენ გლოცავ, მამულო,
ზეიმის დღეს, დიდების დღეს.
და ჩემი სისხლის ყოველი წვეთი
მხოლოდ შენ გეკუთვნის,
მხოლოდ შენ ერთს!

შარშანდელი ღვარცოვი, ავღარი ქვედა მულახში

(ჩემი თვალების შორიდან თითქმის ზუსტი ვიდეოჩანაწერი)

მულახში ახლაც
საოცრად ცრის,
სუსხი დგას
არნახული.

და აქ, მაგიდაზე
ქალღმერთი თრთის
ავი ზმანებებით
დათალხული.

ქ. შარშანდელი
სახ. ...

კალამი მეურჩება, სწუხს
არ შემორჩილება
გათანჯული.
მე ვხედავ: მულახში
ღვარცოფი დღუს,
სოფელი ძლივს
სუნთქავს დაჯანღული.

მულახის თავზე
არა სჩანს ტყე,
სიმეჩხრეს ვინ ჩივის,
საესებით.
საშველად იწვდინან
დაწვიმულ ხელს
აქა-იქ
შერჩენილი ნაძვები.

ღვარცოფი დღუს,
ხვივის და დღუს
სათიბში
დაეშვა ხელი,
ედგერა უმანკო
ყვავილების მუხლს
ტალღა დევის
ფაფასავით სქელი.

გვერდი აუარა
პატარა საყდარს,
ყანასთან
მიიჭრა, აგობს.
ალო გამოსტაცა
გლეხკაცის სახლკარს
შუადღის ხვატით
გაოფლილი კალო!..

ყანამ ჩაიმუხლა,
რა ჰქნას,
წაწვა დელგმისაგან
ნაწამები,
თავთავები
ნიაღვარმა შთანთქა,
თავთავები —
ყამარ-ქალის წაშწამები.

მულახში წვიმს
გადაუღებლად
ღრუბელი დევივით
ბორგავს და იზმორება.

პირველად ვიხილე
ღვარცოფის ადუღება
თბილისში,
ამხელა სიშორედან!

მულახში წვიმს,
ღვარცოფი შხივის,
მუქარით
შედმუის სოფელს...
დაეშვა დაბლა
და ქამარივით
შემოხსნა ყანას —
დაწული ღობე.

მულახში წვიმს.
აწყვეტილ ნიაღვრებს
უმატებს
საოცარ ძალას.
ღვართქაფი, ღვარცოფი
ნათესებს შიარღვევს,
შეაფლეთს სათიბებს
ხასხასა ხალათს.

მულახში წვიმს
და ღრუბლის ფთილები
აცვია
მურყვამებს თავზე.
ღვარცოფი — გველუშაბი
ლორლიან კბილებით
სათიბს გლეჯს,
გადმოაქვს გზაზე.

გვალდაზე ღრუბელი
დევივით წევს,
ელვისგან დაჭრილი
ძლივს სუნთქავს, ფშვინავს,
ადგომა სურს და
ვერ ითრევს წელს,
ზლუქუნებს
და ცრემლი ძირს ცვივა წვიმად.

ღრუბელი დაჭრილი
დევივით ბორგავს,
გაოფლილ ტანზე
იჩიჩქნის ბალანს,
მკერდზე უხათქუნებს
ცეცხლიან ჩოგანს
ელვის უღმობელი,
ვეება ძალი.

გაყინულ ცრემლებად
 აცვივა ყანებს,
 ფერდობზე თევზივით
 ხტისა და ფეთქავს
 გლეხკაცის ავის
 მოსურნე და მადნე —
 სეტყვა,

სეტყვა,
 სეტყვა,
 სეტყვა...

ნიაღვარმა მოთხარა
 ვეება პანტა,
 ბალივით აიტაცა,
 გააქანა ქვემოთ.
 პანტამ ბევრი
 ჩიტი გამოზარდა
 და დღემდე შემორჩათ ნისკარტზე
 მწიფე პანტის გემო.

თავგზაბნეული
 ნახირი ბლავის,
 მირბის და მორბის
 დაბნეული ხალხი.
 ყანას მოსდებია
 ნიაღვრის ალი,
 დედის სველ ძუძუებს
 შესტირის ბალღი.

ბარბალეს საყდართან
 ლოცულობს ვილაც.
 გახელებული
 ღელე კლდეს ღეწავს.
 ღრუბელი ცოხნის
 ყინვარის ძუძუ-ჭიქანს,
 საადროდ
 ამღვრეულა ზეცა.

გლეხკაცმა რა ჰქნას,
 ვით იხსნას ყანა,
 რომელიც ღვარცოფს
 ნაჰერ-ნაჰერ შიკვს.
 სათიბში დგას და
 სავალ გზას კვლავს
 დასცქერის მოსხეპილ
 დეკას და ღვიას.

დგას, სიმწრით უსმენს
 ღვარცოფის შხუილს,

აბორგენტული
 მდინარის ღრიალს
 გაიშუილებს
 „ვი“ და „უვი“,
 როგორც მტრისაგან
 ნასროლი ტყვი.

ერთი დღე და ღამე
 დაუღლეელი თქეში,
 ღვარცოფმა ქვედა მულახს
 დაუფლითა მკერდი.
 ავდარს ელვის შოლტი
 ეჭირა ხელში
 და ტრიალებდა.
 ჩემი კოშკის გვერდით!

ავდარო! შეეშვი
 სათიბებს ჩემსას,
 იღბლად რომ მულახში
 არა გვაქვს ზვარი.
 ნულარ გამაგონებ
 გლეხკაცის კენესას,
 გულს მიკლავს მათი
 გლოვა და ზარი.

ავდარო, შეეშვი,
 შეეშვი, შეეშვი!..
 ზზა მიეც
 მზიან დარს, იღბლიანს.
 ცოტალა შემოგვრჩა
 დამეჩხრილ ტყეებში
 პაწია ნუკრი
 და ნიბლია!

ჩვენს მიწას პატარას
 ღვარცოფი აცილე,
 წარღვნად მოვარდნილი
 ღვარცოფი.
 ნუ მიგაქვს ჩემი
 ყრმობა-სიყმაწვილე
 მოგონებებისთვის
 ისედაც არ მყოფნის!

ნუ მიგაქვს ქვესკნელში
 წისკვილი პაწია,
 სახურავს ნუ სტაცებ
 გალუმპულ ყავარს.
 ფიქრით იქა ვარ და
 ჯვალოს პერანგი მაცვია,

მე წისკვილს
ყრმობიდან შეზღაპრედ ვყავარ!

ამ წისკვილს,
ხვიმერასა და დოლაბს,
ხრიალით

ჩახლეჩია ხორხი.

იქ, ჩემი ყრმობის
დღეები ბოლავს,
და ვხედავ ძველ წისკვილს
ბეჭებში მონხრილს.

ავდარო! შეეშვი,
ჩემს მიწას შეეშვი,

ხომ ხედავ ჩიტები
დამეკარგნენ და ველარ ლალობენ.
შეციენიათ ხეებს
ამ მეჩხერ ტყეებში
და ველარ ამშვენებენ
დაფლეთილ მაღლობებს.

ქვედა მულაზში
ავდარი მძლავრობს,
ირგვლივ ჰყრია ღორლი
ღვეის ფჭვილის ანაცერი.
შენც ჩაიდექ ღვარცოფო,
კუდიანო ჭარო...
...მუქდება ჩემი თვალების
ვიდეოჩანაწერი.

ნაცნობ თემაზე

მოუოხე, მოუოხე,
დაუამე თბილი ფრთებით,
იქნებ აღარ გაურჩისდნენ
ბალებს ყვავილ-ბატონები!

მოუოხე, მოუოხე,
გადიმება უწყალობე.
— კირი იქა, ლხინი აქა
— შიახარე ბაღის მშობელს!

მოუოხე, მოუოხე,
უალერსე ჩიტებს — გვრიტებს
და დამფროხალი მათი გული
დაამშვიდე, დაამშვიდე!

მოუოხე, მოუოხე
და ბურუსი განუფანტე,
ცეცხლის ალი შეუნელე,
რომ ტკივილი დაუამდეს!

სასთუმალთან უწყრიალე
უნაზესი ძეწკვი მივითა,
ბაღს ნიავმა ჩაუჭროლა,
იქნებ ფეხი შეუცივდა!

მოუოხე, მოუოხე,
ტკივილები დაუამე
მოუცილე თვალზე ბინდი,
გარიყრაყით დასწვი ღამე.

მოუოხე, მოუოხე,
 შემოჰხვიე თბილი ფრთები,
 დაუმშვიდნენ იქნებ ბალღებს
 აგი ყვავილ-ბატონები!

შენ უნდა გწამდეს..

შენ უნდა გწამდეს:
 რომ ხარ ვაჟკაცი,
 და არა მხოლოდ ვინმე გულადი.

მხნედ უნდა იდგე
 მტრების აღყაში
 სიციცხლის შენის
 დასასრულამდე.

შენ უნდა შესძლო,
 შენ უნდა გწამდეს
 და შენი ფერით
 ამ ცას ღებავდე.

მიგიწვდებოდეს
 სიმღერა ცამდე
 გათენებიდან —
 დაბინდებამდე.

შენ უნდა გწამდეს —
 ის რაც გამოთქვი,
 დააჩნდეს შიწის
 შენი ნახმლევი.

არ გეშინოდეს
 სულის ამოთქმის
 ერთგულს ქართული
 ოდა-სახლების.

შენ უნდა გწამდეს,
 რომ ხარ ვაჟკაცი,
 მამულის ძე ხარ
 უზენაესი.

გამძლე გახადე
 შენი ბათქაში
 და ლბილზე-ლბილი
 შენი ალერსი.

შენ უნდა გწამდეს
 რომ ხარ ვაჟკაცი —

მამულისათვის
 წელგამართული.
 და რომ ამაოდ
 დედის კალთაში

არ გისწავლია
 სიტყვა ქართული.

ლამარიას გალავანში

ბესარიონ ნიყარაძეს

ლამარიას გალავანში ერთი სამარეა
და მას ჰირისუფლობს ლამარია.

ლამარიას გალავანში, მალლა ცის სიღრმეში
ბესარიონ ნიყარაძეს სძინავს ძველ სიზმრებში.

მამაო ბესარიონ, სამოცდასამი წელიწადი აღარა სუნთქავ,
და ნეშტი შენი უშგულის მიწას აბარია.
ილიას შენთვის რა დიდებული სიტყვა უთქვამს:
— შენი სვანეთში ყოფნა ახლა მამულისთვის მთავარია!

ლამარიას გალავანში ერთი სამარეა
და მას ჰირისუფლობს ლამარია.

მამაო ბესარიონ, გესიზმრება ალბათ „ივერია“,
ბრძენი ილიას დარიგება მოგესმის ახლაც.
დიდი შამის შეგონებით მამული ახლაც ძლიერია,
ეს იციან ჩვენში ცეროდენა პატარა ბაღშიაც.

შენგან მიცემული ფიცი მყარი და ძლიერია —
ისე, ვით ილიას მიერ კურთხეული ივერია!

მამაო ბესარიონ, წოდებულო „თავისუფალ სვანად“,
ნეტავი შენ, ილიას თბილი სიტყვით რომ დაილოცე!

ილიას სიტყვა სვანეთისკენ მიგჭონდა წამლად,
გასული საუკუნის ჰორფლიან ალიონზე.

მამაო ბესარიონ, შენ იცოდი ბრძოლა და ჰირთა თმენა,
კუნაპეტ ლამეში ანათებდნენ შენი კვარის ეინჟლოები.
ეამთა სვლამ შენი კვალი ვერაფრით გადათქერა
და დღესაც ენგურის სათავესთან მხვდები და იღიმები.

მამაო ბესარიონ, მიუვალ მთებში ქართული წიგნის აღამდარო,
მადლობით მინდა ეს ჩემი პატარა ლექსი დაეამთავრო!

ლამარიას გალავანში ერთი სამარეა
და მას ჰირისუფლობს ლამარია.

სხვადასხვა დროის ჩანაწერები

დაბადების 80 წლისთავის ბაჟი

1928 წელი.

29 ივნისი.

მშვენიერი შესახედავია ტფილისი და ფუნიკულიორი. სახლებიც თითქოს ერთმანეთზეა შელაგებული. მინდვრები და მთები. მინდვრები მწვანეა. გლე-

30 ივნისი.

მივიღე ერთ ზღვის პირას. გრილი დილაა და ზღვა წყნარია. გამოჩნდნენ ნავთობის კაბურღილთა კოშკები. სადგურზე მატარებლის კიბეებზე ჩამოვიდნენ აზერბაიჯანელები, გამყოლი კარს უღებენ და ვაგონში უშვებენ. არა უშავს რა, ერთი ორი გადაბენა შეიძლება რომ პატივი სცე. გამყოლი რუსია და გულკეთილი.

უეცრად მატარებლის აქეთ და იქეთ წამოიკრა ნავთობის კოშკურების მთელი ტყე. ასი. ათასი. ათასები. მთელი

რედაქცია მადლობას მოახსენებს ა. ბელიაშვილის შეყვიდრებს. რომლებმაც თავიზიანად შემოვეთავაზეს მწერლის არქივში დაცული მასალა.

ხები პურს მკიან. ერთი ქულს იხდის და მატარებელს ესალმება. ჩემთან კიდევ ორი სტუდენტი მოემგზავრება. ვილაც ექიმი ქალი. სადგურის ბუფეტებში ქართველები არიან. გავცილით განჯას და ვეშალები დასაძინებლად.

საწარმოო რაიონი თხელ ნისლშია გახვეული.

ბაქოსთან — გრანდიოზული წარმოება. უზარმაზარი რეზერვუარების მთები. დიდი და პატარა მილები ისვრიან ბოლის ღრუბლებს. შუშის კედლებიან შენობებში მოჩანს ერთმანეთში გადახლართული ღვედები, ბორბლები. ფუსფუსებენ.

ბაქოში თითქმის მთელი საათი ვდგავართ. გავდივარ ქალაქში. შევახტი პირველ შემხვედრ ვაგონს, მუშათა რაიონისკენ მივქრივარ. ვჩქარობ, უკან. სწორედ დროზე ვბრუნდები.

ვბრუნდებით ბალაჩარაში. იგივე სახაობა. რეზერვუარებს შორის გარბი-გამორბიან მატარებლები.

მივიღე ერთ ღერბენდისაკენ. სწორი

გზა, ტიტველი მთები. მახაჩკალამდე თითქმის სულ ზღვის პირას მივდივართ.

მახაჩკალა (პეტროვსკ-პორტი) საკმაოდ დიდი ქალაქია. პორტში იდგნენ ორთქლით მავალი გემები. აქ დაიღუპა თეთრგვარდიელთა დატვირთული გემი.

1 ივლისი.

გამყოლისაგან ვგებულობ, რომ ვუახლოვდებით ბესლანს. ბესლანი სადგურია, საიდანაც მიდის ლიანდაგი კავკავამდე. მთები შეჭრილან ღრუბლებში. გრილი დილაა.

სადგური „მინერალური წყლები“. მოჩანს ორი მეტად ლამაზი მთა.

სადგური „კავკასკაია“. ვნახეთ ქართველი სტუდენტი, გაგვეხარდა.

2 ივლისი.

ვიღვიძებ, დღეა. ნაშუალამევის ორი საათი ყოფილა. გაოცებული ვარ. მეუბნებიან, რომ აქ ორის ნახევარზე თენდება. გარშემო გაშლილი მინდვრებია. ეს უკრაინაა. ქოხები, სოფლები ისევ ჩიჩიკოვის დროის. ყოველ ეზოში ჩანს გასაშრობად დაწყობილი აგურები. ვკითხულობ, რა საჭიროა, რომ ყოველ მოსახლეს აგურები დაუშვადებია. იცინიან, მიხსნიან, რომ ეს არის მათი ერთადერთი სათბობი მასალა, რომელსაც ამზადებენ ნეხვისაგან. აქ ხომ ტყეები არ არის, სულ გაშლილი მინდვრებია.

ქოხები ყველა თეთრადაა შეღებილი. საერთოდ, სოფელი მეტად სუფთად და ლამაზად გამოიყურება. გზაში ვხედავ ქარის წისქვილებს. მიუხედავად იმისა, რომ ჰაერი სრულიად არ იძვრის, ბალახი სრულიად არ ირხევა, წისქვილები მაინც მუშაობენ. იქნევენ ცისკენ აშვერილ ხელებს.

ყოველ სოფელში დგას საუცხოო ეკლესია.

სადგურზე დედაკაცები ყიდიან ქათმებს, კვერცხებს, შავ პურს, რძეს.

პორტის დათვალიერება ვერ მოვასწარი. ღამდება. მახაჩკალადან გვუხვევთ მარცხნივ. იწყება სწორი გეგმა და ღამებამდე მატარებელს მოსდევენ დიდი კალიები. ღამით შევდივართ გროზნოში.

მინდვრები და კახათა სტანიციები. საღამოვდება. ვუახლოვდებით როსტოვს. გამოჩნდა დონი, ზედ გემები, პატარა ბაიძარები იხევივით გამწკრივებულან. სადგურიდან გავედი ქალაქში. დადიან ავტობუსები, ტრამვაიები,

ღამე. მთვარე. დონი ელვარებს მთვარის შუქზე. მოჩანს იალქნიანი ნავი. მეტად კარგი სანახაობაა. დონი გაშლილია ზღვასავით. ბუქსირი მიათრევს დიდ ბარჯას.

ვუახლოვდებით ვორონეჟს. აქ თავდება უკრაინა და იწყება რუსეთი.

ვორონეჟმა მომაგონა ქუთაისი, მხოლოდ უფრო დიდი მასშტაბით. ქალაქი გაშენებულია გორაკებზე და გარშემო არტყია ნაძვნარის აგარაკები. ვორონეჟიდან, ისევე როგორც ბაქოდან და როსტოვიდან, მატარებელი იცვლის მიმართულებას და „ზურგით მიდის“. იწყება ნაძვნარი. მატარებელი ავითარებს დიდ სიჩქარეს და მთლად შტევერში გახვეულნი მივდივართ.

როსტოვიდან დაწყებული მოსკოვამდე საბარგო თახჩები სულ თავისუფალია. მგზავრებს თავქვეშ ულაგით მთელი ბარგი-ბარხანა. ამ ხაზზე გავრცელებულია ქურდობა. ამ მხრივ განსაკუთრებით სახელგანთქმულნი არიან როსტოვი და კოზლოვი. სადგურზე ფანჯარა თუ გაღებული დაგჩხა, პირდაპირ ფანჯრიდან გადმოგწვდებიან და ხელიდან გამოგლგავენ თუ რაიმე დაინახეს. ამიტომ სადგურებზე ფანჯრებს კეტავენ და როდესაც კარგად გასცდებიან სადგურს, მხოლოდ შემდეგ აღებენ.

3 ივლისი.

დილას რიანში ვართ. ვესაუბრები გამყოლს და არაუჭე ვპატივებ.

მოსკოვისაკენ მიმავლებმა გავიარეთ სადგური კოლომნა. აქ მანქანათმშენებლობის ქარხნებია. აქაა დამზადებული კიბათურის ხაზის ორთქლმავლები. ლინდავებზე ვხედავ ახალთახალ ვაგონებს წარწერით „დნებროსტროი“. კოლომნას ჩაუდის მდინარე მოსკოვი.

მოსკოვი გარშემორტყმულია აგარაკებით. სახლები პირდაპირ ნაძვანარშია გაშენებული. ლამაზი სანახაობაა. თითქმის ყოველ კილომეტრზე მოწყობილია ბაქნები. ბაქნებთან ახლოს რამდენიმე სავაჭროა. ერთზე წაფიკითხე წარწერა „ნარკომზემ გრუზია“.

ჩვენი მატარებელი უნდა დადგეს ყაზანის ვაგზალზე. აქედან მიდის ხაზები ყაზანისკენ, ჩელიაბინსკისკენ, ტფილისისაკენ... სადგურის ბაქნები უცნაურად არიან მოწყობილნი, არა სადგურის კედლის გასწვრივ, არამედ მართობულად. ორთქლმავლები შუბლს აჭერენ სადგურის კედელს.

...ქალაქში გავდივარ. მხოლოდ ტრეტიაკოვის* მისამართი მაქვს, ისიც შემთხვევით ჩამაწერინა ტფილისში ვოვა მაკუვარიაძე. ერთმა რუსმა ჩემი ბარგი მოიკიდა და 22 ნომერ ტრამვაიში შევბოხდით. ტრამვაი სწრაფად მიჰქრის და უეცრად თეატრის მოედანზე გაფერულით, ჩემს წინ აიშართა თეატრის უზარმაზარი შენობა, ზევით — ეტლში შებმული ცხენების ქანდაკებით.

ნიკიტინის კიშკართან ანუ, როგორც თვით მოსკოველები უწოდებენ, ნიკიტთან. ვაგონიდან ვადმოვხტით. აქედან იწყება ტვერის ბულვარი. ბულვარის თავში დგას ტიმირიაზევის ძეგლი. ვეძებთ მალაია ბრონნიას. იქვე უხვევს, ვიწრო ქუჩაა, მალალი შენობებით.

ვხედავ ახალი გემოვნებით აგებულ

შენობას. კარებთან მიკრულია განცხადება: აქ არის საკინმრეწვის წარმოების დეპარტამენტი.

ტრეტიაკოვი სახლში დამიხვდა. მეტად კარვად მიმიღო. ცოლი თავაზიანად მთხოვეს, პირი დავიბანო და ვისაუბრო. მართლაც და გზაში მთლად უპატრონო ბავშვს დავემგვანე. მაგრამ ჩემს ვასუფთავებას რამდენიმე საათი სჭირდება. სერგეი გარბის, უნდა ღვინო მომიტანოს. ყველაფერზე უარს ვამბობ, ვთხოვ მხოლოდ კირსანოვის მისამართს. სერგეი ცოლს მიმართავს, ეტყობა, ცოლი მისი მდივნის მოვალეობას ასრულებს. მონღოლური სახის ქალია, სათვალეებით. სერგეი მეკითხება ჩვენს ლიტერატურულ ცხოვრებაზე, ტფილისზე. ტელეფონით ვრეკავ ყველგან, სადაც შეიძლება კირსანოვის ნახვა. არსად არ აღმოჩნდა. ჩემს ბარგს ვტოვებ ტრეტიაკოვთან და მივდივარ ქალაქში.

პირველად გავეშურე კრემლისაკენ. გადავჭერი წითელი მოედანი და გავემართე მავზოლეუმისაკენ. მავზოლეუმში რემონტია და დაკეტილი აღმოჩნდა.

კრემლის კოშკების წვეროებზე ისევ ორთავიანი არწივებია.

კრემლი.

ამ ნაგებობით შეიძლება იგრძნო მთელი რუსეთის სიმძიმე და სიდიადე.

მდინარე მოსკოვზე აღარება ნაგებია მიმოფანტული. დგანან პატარა ორთქლის გემები.

ქუჩები მეტად მტვერიანია და სუსუფთავეს ვერ დაიჩემებენ. შევხტი რომელიღაც ტრამვაის, მივდივართ ვანაპირა უბნებისაკენ, ვიწრო ქუჩები და დაბალი სახლებია, თითო-ოროლა გამვლელი. ორმილიონნახევარი მცხოვრები კი არის მოსკოვში. ტფილისი ათჯერ პატარა ქალაქია და უფრო დიდი მოძრაობაა ქალაქის განაპირა ქუჩებშიც კი.

ვბრუნდები უკან.

თეატრის მოედანზე ტელეფონ ავტომატით ამოდ ვეძებ ქალაქში კირსანოვს. არსად არ არის.

* სერგეი ტრეტიაკოვი — რუსი ლიტერატორი.

გადივარ ტვერის ბულვარზე, ვათვალთვარებ ტიმირიაზევის ძეგლს.

მივდივარ ტრეტიაკოვთან. ვხედავ, მათთან ზის კირილე ზდანევიჩი. ძველი ნაცნობი და მეგობარი. სიხარულით ცასა ვწვდი. ერთმანეთი მოვიკითხეთ. იხსენებს ტვილისის ამბებს, ნაცნობებს, მეკითხება როგორ არიან. მისამართს მაძლევს და მთხოვს, რომ აუცილებლად შევიარო. სერგეი სადილად მპატიეებს. უკვე ნასადილევი ვარ, მე მხოლოდ ქრონიკას ვწერ ქურნალისათვის და ვემზადები სადგურზე წასასვლელად.

გზაზე ეტლი დავიჭირავე. მეეტლეს ცოცხივით გაშლილი წვერი აქვს. ეტლში ერთი ცხენი უბია. ძლივს მოვთავ-

4 ივლისი.

დილა. ერთფეროვნება. მივდივართ ჩუვაშების რესპუბლიკაზე. ყოველ სადგურზე ჩუვაშის ქალებს გამოაქვთ გასაყიდად კვერცხები, ჭორის ნალის ოდენა შავი პურები, ლუდი. გზაში არაფერი არ არის საყურადღებო. ვაგონში სივიწროვება. ვხედავ, შემოსულა ყაზანელი თათარი. უცნაურად არის გაპარსული. ნიკაპს ზევით და ყელში წვერი გამოპარსული აქვს, მხოლოდ დატოვებული აქვს ნიკაპ ქვეშ ყბების მოყოლებით.

სალამოვდება. მალე უნდა გავიაროთ ვოლგაზე. გამოჩნდა ხიდი და შემდეგ ვოლგაც. გადაწოლილა მდორედ, თითქოს არ იძვრის. მარჯვენა ნაპირი შემადლებულია. მდინარეზე რამდენიმე ორთქლითმავალი გემი დავინახე.

5 ივლისი.

მოსაწყენი და ერთფეროვანი გახდა მგზავრობა. მთელი დღის მანძილზე ტყიანი ადგილები, ნახევარზე მეტი გადაშწვარი. ეს ტყეების სასაფლაოა.

სდი. ეტლი ნელა მიჩანჩალებს და მეც კმაყოფილი ვარ, მიდამოს ვნახვალთვარებ.

სადგურზე ადრე მომხდა მისვლა. ყველგან რიგია. სვერდლოვსკის მატარებლის რიგი იმსიგრძეა, რომ მატარებელში შესვლის იმედი მეკარგება. მაინც ვდგები. ვილაც ფინელი დგას ჩემს გვერდით. ვესაუბრები. ორივემ გადავწყვიტეთ, წინ წავიდეთ.

კარი გააღეს, ოცდაათამდე კაცი გაუშვეს. დანარჩენს აბრუნებენ. სხვა გზით უნდა შევიდნენ მატარებელში. მე როგორღაც გავძვერი, ვეძებ ჩემს მატარებელს.

ვაგონში დასაწოლი ადგილი ვიშოვე. ცოტა ხნის შემდეგ ვაგონი მთლად გაიქცა.

ჩემს გვერდით ორი რუსი გლეხი დგას. ორივემ ამოიოხრა:

— ეებ, ვოლგა მატუშკა რეკა...

(ვოლგა რუსში რომანტიკულ განწყობილებას იწვევს). ხიდიდან მართლაც ლამაზი სანახაობა იყო. რაღაც უდაბურება, რომელიც გიზიდავს.

ყაზანთან ჩანს კრემლი. თეთრად შეღებილი. მშვენიერი სანახაობაა. ცოტა უფრო მცირეა მოსკოვის კრემლზე, მაგრამ არანაკლებ შთამბეჭდავი. ყაზანში სადგურის უკან გაველ, გავხედე. გვაგონება, სადღაც უდაბურ ადგილას აუგიათ სადგური. ქალაქი სადგურს არ მიუყვება.

ყაზანში ღამდება. აქედან მატარებელი ისევ უკან ბრუნდება ერთი სადგურით და შემდეგ განაგრძობს გზას.

სადგურში ღია ბარათებს ვყიდულობ და მეგობრებს ვუგზავნი.

ჩემთან ერთად მოდის მალოროსი კომანდირი. მშვენიერი ყმაწვილია. ზორბა მკვრივი სხეული აქვს და სავსე მთვარესავით მრგვალ სახეზე ღიმილი არ ცილდება. ვსაუბრობთ. მიყვება ციმბირის ამბებს. გუნერალ დიდერიხის

და კოლჩაის დროისას. კოლჩაის დროს ციმბირში ერთი ცნობილი რევოლუციონერი იყო, გადასახლებული მეფის მთავრობის მიერ. ის მეთაურობდა წითელ რაზმებს. გულშეკრძლვად შლილი ჰქონდა ჰალარა წვერი. მთელ მოსახლეობას გაგიჟებით უყვარდა. როგორც კი თავის რაზმით გამოჩნდებოდა, თეთრები თავქუდმოგლეჯილი გარბოდნენ. სადაც დიდი გასაკირი იყო, ან თეთრები შრავლად იყვნენ, იქ აუცილებლად მას აგზავნიდნენ. შიშის ზარს სცემდა თეთრებს. ბოლოს, გადაწყვიტეს მისი მოკვლა. ერთ ხეობაში, სადაც უნდა გაეგლო მატარებელს, რომელშიაც მისი შტაბი იყო მოთავსებული, ჩასაფრდნენ თეთრები, თავს დაესხნენ და მთელი შეშადგენლობა ამოწყვიტეს. ისიც იქ მოკლეს. ძია კალანდარიშვილი.* ყველა ასე ეძახდა. ძია კალანდარიშვილი. სოჭეხი იყო, მგონია, — ამბობს კომანდირი.

6 ივლისი.

დილით სვერდლოვსკში ვართ. აქ უამრავი რკინიგზის ხაზი ერთდება.

სადგური საესვა მგზავრებით. მომავონდა სამოქალაქო ომის ხანა. ყველგან გაუფალი სიბინძურეა. ტომრები, კალათები, ყუთები. მთელი იატაკი მოფენილია მგზავრებით. ზოგს ძინავს, ზოგი ჩაის სვამს. საერთოდ, აქ ჩაის სვამენ დილიდან საღამომდე.

ჩემი მატარებელი გადის მხოლოდ ოცდაერთი საათის შემდეგ. თითქმის ერთი დღე უნდა ვიცადო ქალაქში. ბარგი შესანახად ჩავაბარე, რასაც სათანახვარი დასკირდა და წავედი ქალაქში.

დადიან მხოლოდ ავტობუსები. მივემგზავრები ცენტრში. რალაც გაფანტული ქალაქია. ყოფილი ეკატერინბურგი. ამ ქალაქში დახვრიტეს ნიკოლოზ

არა, — ვეუბნები მე, — ქართველი იყო.

კომანდირი მიყვება სახალისის ბებს, იქ უმსახურია. სახალისზე შედარებით. თბილი ზამთარი იცის, ოცი, ოცდახუთი გრადუსი ყინვა.

დღეს გავიარეთ ორი მდინარე, ვიატკა და კამა. სიდიდით არცერთი არ ჩამოუფარდება ვოლგას. კამა უფრო ფართოც არის ამ ალაგას. უზარმაზარი ტივი მოცურავს, თუმცა სულ არ ეტყობა რომ იძვრის. აქ ძნელად გაარკვევ, საით მიედინება მდინარე.

მხოლოდ დაღამებისას შევედით ურალის მთებში. მაგრამ ეს რა მთებია. ყველაზე მაღალი მთა ამ ადგილზე არ აღემატება ორმოცდაათ საექნს. პატარა გორაკებია. რამდენიმე გვირაბი გავიარეთ და გათავდა. მივდივართ სულ სწორ ადგილებზე. აქაურები ამას მთებს უწოდებენ.

მეორე. ბაზარში ყიდიან იმ სახლის სურათებს, სადაც ის დახვრიტეს. ქუჩები მეტად ფართოა.

ქალაქში დგას იაკოვ სვერდლოვის ძეგლი. ეს მტკიცე და შეუპოვარი რევოლუციონერი ვერაგულად იქნა მოკლული.

იქვე, ძეგლის პირდაპირ ოპერის შენობაა. ესეც ზორბა ულაზათო ნაგებობაა. შუაგულ ქუჩას დაყვება ბალი, რომელშიც მარტო ბალახი და რამდენიმე პატარა ხეა.

ქალაქში ჩამოდის პატარა მდინარე. აქ მოწყობილია საგუბარი, ხელოვნური ტბა, მოფენილი ნაგებობით. ერთი მოტორიანი კატერიც დაჩახჩახებს. იქვე მოუწყვიათ საბანაო, სახტომებით და საგანგებო ბაქნებით. ვილაც ქალი გაწოლილა ბაქანზე და იზმორება.

პარაპეტზე დგას პატარა ფიცრული ქოხები. აქ შეიძლება ჩამოქდე, დალიო კუმისი, რძე, კეფირი და უცქირო ტბას.

დავექებ საპარიკმახეროს. მივაგენი ერთ კუთხეში. სამი დალაქი მუშაობს

* ნესტორ კალანდარიშვილი — ცხოვლი ციმბირის პაპა.

ერთად. ერთი მათგანი მაკრატლით ხე-
ლში მომვარდა და თავაზიანად მიმიპა-
ტიეა. სამივე ებრაელია. ცოცხალი ხა-
ლხია. დალაქმა ერთი საათი მალამაზა.
თავი დამბანა პიკსაფონებით, ოდეკა-
ლონით, ვეჟეტალით. თავისუფლად
ამოვისუნთქე.

მთელი დღე დავხეტებო. მოსაწყენია.
ღამის ორ საათამდე უნდა ვიცადო.

ქალაქში ახლა გაპყავთ კანალიზაცია.
ქუჩებზე მიწის გროვა დგას.

მოულოდნელად ჩემს ყურთან რაღა-
ცამ მძლავრად დაიგუგუნა. შემდეგ თი-
თქოს ფრთების რხევით გაიბნა ჰაერში.
ავიხედე, ეკლესიის სამრეკლოზე უზარ-

7 ივლისი.

გზაში მეუბნებოდნენ, რომ ალაპა-
ევსკში მხოლოდ ოთხ საათზე ჩავალ-
თო. ძალიან ცუდია ჩემთვის. ვერ მი-
ვუსწრებ კანტორაში მომუშავეთ, შემ-
დეგი დღე შაბათია და ჩემი ფინანსე-
ბის საქმე კი ცუდადაა.

მიყრუებულ სადგურ ეგორშინოში
ვდგავართ თითქმის ხუთი საათი. ძალი-
ან მაჭაერებს გზებზე მოძრაობის ასეთი
განაწილება. მაგრამ მგონი აქ მგზავ-
რებზე უფრო საბარგო მატარებელს
აფასებენ.

მართლაც, ოთხი საათი სრულდებო-
და, როდესაც მივეუხლოვდით სადგურს.
აქედან ქალაქი გრანდიოზული მეჩვე-
ნა. უამრავი ქარხნის მიღები, შენობე-

8 ივლისი.

კვირა დღეა. ვესაუბრები რეგისტრა-
ტორ ქალს. ვუყვები ამბებს საქართვე-
ლოზე. ქალი ოხრავს და თვალეზიანა-

9 ივლისი.

დილას მივდივარ ქარხნის კანტორა-
ში. ხვალისათვის მიბარებენ. დღეს
მხოლოდ ავანსს ვღებულობ, ქალადე-

მაზარი ზარია. ზარის ენაზე ჩამულ-
ბაწარს ორი ქალი ექაჩებან. ენა გაცი-
ლებით სქელი და დიდაა, ვიდრე ას-
ორივე ჩასუქებული დედაკაცი ერთად
აღებული. ეტყობა, მეტად მიმიეა, რა-
დგან მისი გაქანება ასე უჭირთ. გულ-
მოდგინედ ექაჩებიან და ზარიც ღრია-
ლებს უზარმაზარი დათვივით. ეს ღრი-
ალი ტალღებივით მეხლება...

თეთრი ღამეა და მე სადგურის უკან
დავდივარ, ვამთქნარებ, პაპიროს ვეწე-
ვი.

ნაშუადღევს ორი საათია, მზე იჭ-
ყიტება ტყიდან. შევდივარ ვაგონში.

ბი... სადგური პატარაა. გადმოვდივარ.
არ ვიცი, საით წავიდე.

სადგურის ბუფეტში ვილაც კისერ
ჩასუქებულმა ძველი „პომეშიკის“ ტი-
პის წვერიანმა კაცმა მასწავლა გზა, ჩა-
მაწერინა მთავარი დირექტორის გვარი
და მე გავეშურე ქალაქში.

პირველად მივედი „გლებთა სახლ-
ში“, სადაც ახალგაზრდა გოგონამ წიგ-
ნში ჩამწერა, ჩემი ბარგი-ბარხანა შე-
სანახად ჩაიბარა.

დირექტორი ვერ ვნახე. ტელეფონით
ვუკავშირდები დირექტორის მოადგი-
ლეს. მეუბნება, რომ შინ დამხვდება.
კარგი ყმაწვილია. მოველაპარაკე.

შაბათი მოსაწყენად ვაგატარე. დავ-
ყილობდი ქუჩებში. ვნახე ტბა, მოფე-
ნილი ნავეებით. ავუარ-ჩაფუარე ქარხ-
ნებს.

ბული მიცქერის.

ქალაქში დავდივარ, მაგრამ მწყინდე-
ბა მუნჯივით ყოფნა და ისევ ვბრუნდე-
ბი „გლებთა სახლში“.

ბში ვტარდები და უკან ვბრუნდები.
საქმე არა მაქვს. ვსლაქავ ნაყინს, ვავ-
ცქერი ქალაქს, ვემუსაიფები რეგისტ-
რატორ ქალს. საშინლად მომეწყინა.
წვერ წერილებს დედას, მეგობრებს.

როდის მივიღებ პასუხს. მეთექვსმეტე დღეს. ქალაქში არ იშოვებია არც ერთი ახალი ვაზეთი. მოდის ხოლმე ქალაქ ტავილიდან, მაგრამ ვაზეთი კი არა, მიქარავია. ყველაზე მეტად მაინტერესებს ნობილს* ექსპედიციის ბედი. ერთი კვირაა არაფერი წამიკითხავს იმის შესახებ. ახლა ტფილისში მიმდინარეობს ამიერკავკასიის საჰაერაჲო შეჭიბრი. ნეტავ, ვინ აიღო პირველობა?

ახლა ვგრძნობ სამშობლოს გარეთ

10 ივლისი.

დღეს ვნახე რკინის მადნის მალაროები. საუცხოო სანახაობაა. რალაც უძველესი არქაული სახის წარმოება. გათხრას ახდენენ საფეხურებით და მთელი წარმოება გავს ფარარნებისდროინდელ სამუშაოებს. ორბორზლიან ეტლში შებმულია ცხენი. შიგნით ფეხზე მდგარი ქალები ამორჩალებივით დაარბუნებენ მათ ამ პირამიდების საფეხურებზე. ზოგი მადანს ზიდავს, ზოგი ცარიელი უკან ბრუნდება. საოცრად ცხელი მთელი დღე და ლოყებდაწითლებული მსხვილმკლავებიანი ქალები დაუღალავად მუშაობენ. მოხდენილად უბაგუნებენ წალკატს მიწას. ნიჩბებით მარდად აესებენ თავიანთ ეტლებს და მიაჰუნებენ ზევით, რომ იქ დასცალონ. უნებურად წარმოვიდგინე ჩვენი ქალები. სუსტნი, მუდამ ავადმყოფნი.

მე ვერ ვიტყვი, რომ აქაური ქალები გარყვნილები იყვნენ. მაგრამ აქ ქალი

18 ივლისი:

რამდენიმე დღეა ვმუშაობ. დილით ექვს საათზე აქაურ უცნაურ ეტლში „მოვოზკაში“ ვაწყობ კიბრეგელის და მენუელის ყუთებს, ლარტყებს, პლან-

* ნობილს ექსპედიცია — 1928 წელს იტალიური ექსპედიცია გაემგზავრა ჩრდილო პოლუსისაკენ დირიჟაბლ „იტალიათ“ ნობილს ხელმძღვანელობით.

ცხოვრება რა აუტანელი უნდა იყოს. თუმცა შეიძლება შექმნა შენთვის საშობლო ყველგან, მხოლოდ ალაპავესკში. ეს ჩემთვის, ჩემი ნებით გამომგზავრებულისთვისაა ასეთი აუტანელი აქ ცხოვრება, თუნდაც ერთი თვით. წარმომიდგენია, რას გრძნობდნენ გადასახლებულნი, — რა ცარიელია ეს ქვეყანა. მე, თუმცა, დასახლებულ ადგილას მოვხვდი. რა იქნება ციმბირი.

ისეთივე თავისუფლებით სარგებლობს, როგორითაც მამაკაცი — ჩვენთან.

ჩვენი სირცხვილად ითვლება ქალს ხელი შეუბრუნო, თუ კი ქალმა გაგაწინა სილა. აქ კი, ამა ერთი ვაბედოს ქალმა და გაარტყას მამაკაცს. ისეთს უთავაზებს ურცხვი რაინდი, რომ თვალუბიდან ნაპერწყლები გადმოსცვივა. აქაური ქალი არ არის სუსტი არსება.

ჩვენი შევხვედრივარ მალაროს მუშას, წელში მოხრილი მიჩბის. ვეკითხები, სად მიდის? ოჯახობა ყავს ავად. სუსტი გამოდგა ქალი. ჯანსაღი ქალი თავის წონა ოქროდ ფასდება.

და მე ვფიქრობ, ნეტავ თუ მოინახება საქართველოში თუნდაც ერთი ქალი, რომელიც შესძლებს რვა საათის განმავლობაში ურახუნოს წალკატი, ტვირთოს ეტლი, მთელი დღე ირახრაზოს ფოლადით მოჭედილ ბორბლებზე, როდესაც ზაფხულში მზე ცეცხლივით ანთია და როდესაც ყინვა მიწას ხეთქავს ზამთარში.

შეტს და მეც მოუხერხებლად ვეწყობი შიგნით. ერთი საათის ლაზათიანი რეცხვის შემდეგ მთლად დანჯღრეული მივდივარ სამუშაოებზე. ვითომ და ქალაქია ესეც. მოუკირწყლავი ქუჩები. არც განათებაა. წყალს ქალები ზიდავენ მდინარიდან. წყალი მეტად ბინძურია, მოყვითალო ფერისაა. მდინარეზე, ჩემგან ათიოდე ნაბიჯით ზევით, წყალში ვილაც ჩამდგარა, ალბათ ბანაობს, პერანგი გაუხდია და პარაზიტებს დაე-

ძებს. აქვე კი ქალი თავდაღმა დახტობია წყალს და ხარბად სეამს.

ქუჩებზე ეტლების ბორბლებს ლიანდაგივით გაუკვალავთ მიწა და ყველანი ამ კვალს მისდევენ. უბედურებაა, თუ წინიდან მომავალი შეეტლეს შემოგეჩება. არც ერთი არ უხვევს გზიდან, რადგან ამ უზარმაზარ კოლბოხებზე გადავლა არც ისე ადვილი საქმეა. კარგა ხნის გინების შემდეგ რომელიმე მოიჭაჩლავს თავს, ან, უფრო სწორად, ორივენი გადაუხვევენ გზიდან.

ასრად არ მინახავს ასეთი მწარედ მკბენარე და მრავალი ჭიშის ბუზი. ხალათში გააძვრენენ დინგს და ისე იკბინებიან. ცერის ოდენანი არიან. საშინელებაა ამგვარად ცხოვრება, როდესაც

25 ივლინი.

ვერასდროს ვერ ვიფიქრებდი, რომ მომიხდებოდა ისეთი მატარებლით მგზავრობა, როგორც ვხახვ ერთ კინოსურათში ბესტერ კიტონის მონაწილეობით. იქ გადაღებული იყო პირველყოფილი მატარებელი სტეფენსონის „რაკეტით“.

თითქმის იგივე სურათის განმეორებაა. ვაგონები გადადიან და გადმოდიან იქით და აქეთ. გზაზე შეგვაჩერა შებორკილმა ცხენმა. კონდუქტორმა დიდის გაკირვებით გარეკა გზიდან ცხენი. მეორედ კიდევ, მემანქანემ თვითონ ისურვა გაჩერება, რადგან დიზენტერიის ნიშნები აღმოაჩნდა და ტყეში გაისეირნა. შემდეგ, შუა გზაზე, მატარებელი მოძრაობის დროს გადახსნეს და ისრის საშუალებით ორთქლშავალი ცალკე წავიდა და ვაგონები ცალკე შემდეგ ორთქლშავალი თავგამეტებით გამოიყიდა მატარებელს და ისე მძლავრად დაგვეჭახა, რომ სუყველა გადაყირავდა. საერთოდ, მთელ ლიანდაგზე ბალახი ამოსულა და გგონია, ვიწრო ვაგონები მოლზე მიგორავსო. მგზავრები ვაგონიდან პირდაპირ სწვდებიან ყვავილებს და კრეფენ. მეც გადავყავი ხე-

კაცს ვერ ხედავ, რომ დაელაპარაკო. წუხელ ბაღში შემთხვევით გაუცანი ახალგაზრდა ინჟინერი. მშვენიერი ყმაწვილია. სვერდლოვსკში დაუმთავრებია უნივერსიტეტი. ჰადრაკი ვითამაშეთ. კარგა ხანს ვისაუბრეთ.

მე მიპირავს საწოლი „გულხთა სახლში“. საუკეთესო ოთახია ვითომ და მახდევინებენ ყველაზე ძვირ ფასს, მანეთს დღეში. ოთხი საწოლი ღვას და მთელი ხნის განმავლობაში, რაც აქ ვიყავი, მხოლოდ ოთხმა კაცმა თუ გაათათათო ღამე.

ხვალ მივდივარ ზირიანოვსკის მალაროებში. ამბობენ, რომ იქაურობა საესეა კოლოებით და ბალღინჯოებით. ვნახოთ.

ლი. ბალახი ხელის გულის ქვეშ გარბის, იკეტება.

გარშემო სულ ტყეებია და გაუვალი ჭაობები. მთელი მიდამო კოლოებით არის ავსილი.

პირდაპირ ტყეშია გაშენებული მუშათა საცხოვრებლები. ორსართულიანი მორების შენობები სავსეა ბაღინჯოებით. ტარაქებითა და ათასი სხვა მწერით. არავის არ სძინავს სახლებში. სუყველას ან საჩინბოში, სათიფეზე ან სხვენზე აქვთ მოწყობილი საწოლები. გარშემო კი ცამდე აშოლტილი ისრებივით გამართული უზარმაზარი ფიჭვის ხეებია. ტყეში კი ჭაობიდან ადის სქელი ნოტიო ნისლი.

მალაროები მეტად პრიმიტიულად მუშავდება. მხოლოდ ახლა მოუტანიათ ორი ექსკავატორი და მოუწყვიათ ბუნკერები მანდის სატვირთად. მთელი მიდამო დაფარულია მანდის ნაცხრილით და ჯერ ფიქრდაც არ მოსვლიათ გამამდიდრებელი ფაბრიკის აგება.

ივნისის დამლევამდე სულ გაყინულ მიწას თხრიან. შემდეგ კი მიწა საკმაოდ თბება და აგვისტოს დამლევამდე სითბოა. თუმცა ამ სამი დღის წინ ისე ციოდა, კინალამ გაეყინე.

უცნაურად ხმაურობს ტყე. ასეთი

ხმაური ჩვენს ტყეებში არ მსმენია. თითქოს რამდენიმე მილიარდი ფუტკარი დაფრინავს ზევით. მართლა და რამდენჯერმე ავიხედე მაღლა, ხომ არ ფრინავენ შეთქი.

თითქმის ყველა აქაური მცხოვრები უკრავს გარმონზე. სალამობით და მოსხდებიან კიბის საფეხურებზე და განუწყვეტლად აკყვიტინებენ. არ მომწონს ეს ინსტრუმენტი. საძაგელი ხმა აქვს.

1929 წელი

1 ივლისი, ქუთაისი.

ქუთაისში ჩამოველ დილის ექვს საათზე. ჩემი და მშვიდია ქუთაისი. თითო-ორიოლა გამვლელი. ვიჭირავე დარჩეული ეტლი.

სასტუმრო „ფრანციაში“ დამხვდა ჩემი ინჟინერ-გეოლოგი. ეძინა. ფანჯარა გავალე, რადგან ჰაერი ძალიან დახუთული იყო. გავცქეროდი ქალაქს და გავერთე ძველ გიმნაზისტურ მოგონებებში.

3 ივლისი. სოფ. მამაწმინდა.

მეორე დღეა, დგას ნისლი, რაც შეუძლებლად ხდის მუშაობას. წარმოუდგენელი მოწყენილობაა. ქვევით შხუის რიონი. მაღლა კი მთები გახვეულან ნისლში. საშინელი მიუკარებელი და კარჩაკეტილი ხალხია აქაური მცხოვრებლები.

ბინად ვდგავართ ერთ მოხუც გერასიმე მორჩაძის სახლში. ოთხმოცდაათი წლის ბერიკაცი ისე მხნედ და ძაღოვნად გამოიყურება, რომ არც კი მჯერა, თუ ამდენი ხნისაა. ამბობს, რომ ათი წელიწადი შინაყმად ყოფილა მესხთან. ბატონყმობისაგან განთავისუფლების ხანა „გუშინდელივით ახსოვს“. ბიძაა ცნობილ ყაჩაღ და მეამბოხე მორჩაძისა.

ქუთაისიდან ვიმგზავრეთ ლინეიკით. ქუთაისში სადამოს კინოში წავედი და ვნახე ინჟინერი პავლე საყვარელიძე და ტერ-სტეპანოვი. პავლე თურმე ბარიტის მადნეზე მუშაობს და ძალიან

მთელი დღე დავეხეტებოდი ქალაქში, ერთი ნაცნობი ვერ ვნახე. ცარიელი ქუჩები. შევიარე ყოფილ სათავადაზნაურო გიმნაზიაში. ვნახე კედლები, სადაც გავატარე ჩემი ყველაზე ძვირფასი დრო მოზარდობისა. საერთოდ, ქუთაისმა მინორულ ხასიათზე დამაყენა. (ჩემი მეგობარი ინჟინერი ხელს მიშლის, წერის დროს მიყვება თავის სულიერ განცდებზე. შეყვარებულია. ის ახლა ლოგინზე წევს და ოხრავს). როგორ გამეხარდება, თუ მომწერ.

გაუხარდა, რომ გაიგო ჩემი აქ გამომგზავრება.

ქუთაისში კინო კარგია (რადიუმის სახაფხულო შენობა), მაგრამ ძალიან სასაცილოა აქაური აფიშები, თავიანთი სულელური წარწერებით. კინოსურათის შემდეგ შესდგა კონცერტის მსგავსი რაღაც, სადაც იმღერა ტფილისის ესტრადის მომღერალმა ვილაც ბერტა მოშიაშვილმა (?) და მოცეკვავე „ტარზან-ბაკურაძემ“ შეასრულა „ის ცეკვა, რომელსაც ის ცეკვავს საბასში“. (რეკლამის წარწერაა).

მეტად ჭრელი, მაგრამ მიმზიდველი საზოგადოებაა. თუმცა უმრავლესობა ტფილისელებია, რომელნიც ზაფხულობენ ქუთაისში.

აქ სურსათის ისეთი კრიზისია, რომ ნახევრად მშვივრები ვართ. საქმეს რომ მოვრჩებით, ვწევართ ტაბტზე და სულ გასტრონომიულ თემებზე ვსაუბრობთ. ვოცნებობთ ათასნაირ შემწვარ-მოხრაკულეებზე. დღეს კაცს ვაგზავნი ქუთაისში სურსათისათვის და იმით ვინუგეშებთ თავს.

ქ. მარქაშის სახ. საჯ. სსრ

5 ივლისი. სოფ. მამაწმინდა.

მეხუთე დღეა წვიმს. ესხედვართ ყვავებივით და ვიცდით, ხანდახან ვთამაშობთ ნარდს, ვეწევით პაპიროსს და ვყვებით ანეგლოტებს. გული გაგვიწყალა ამ წვიმამ.

გუშინ დავათვალიერე სამუშაოები. მიყრილი მთავარებია. გვირაბებიც ვნახე. საძაგელი სამუშაოა. ვერტიკალური ფენაა ბარიტის, რომელსაც სართულეზად ამუშავენ. მადანს ანგრევენ დინამიტით, მიწიდან საშინელი გუგუნეი ამოდის.

მართლა, დინამიტზე გამახსენდა.

11 ივლისი. სოფ. ბენტაკოულა.

უკვე ერთი კვირაა, კარგი ამინდია. დღეს ვიყავი ხომლის მთის ძირას ათას ორასი მეტრის სიმაღლეზე. ჭერ არ მინახავს ასეთი დაკიდული აღმართები. საშინელ სიციხეში მომიხდა ასვლა, მაგრამ ერთი რამ აქარწყლებს ამ სიძნელეს, — ეს საუცხოო სანახაობა ამ მაღლობიდან, პირდაპირ ზღაპრული ხეობები და იქით თოვლიანი, მთები უდიდესი სიმაღლისა. აქედან მოჩანს უშუბა, მიუვალი ალპინისტებისათვის. აქ არის მთა „თავშავა“. საინტერესოა იმით, რომ მისი ფერდობი მუდამ გარშემორტყმულია ურბილესი და უნახესი ღრუბლებით.

იმდენაირად იცვლება პანორამა ყოველ თხუთმეტ წუთში, რომ რაღაც საზღაპრო ადგილას მგონია თავი.

ხუთი დღეა ამ ოთახში ვცხოვრობთ. პაპიროსებს ვეწევით, ანთუბულს ვსანთებს ერთმანეთს ვესვრით და დღეს ვნახეთ, რომ ტახტის ქვეშ ორი ყუთი დინამიტი ყოფილა შეხობებული. რა კარგ გუნებაზე დაედევით ყველანი!

ისევ წვიმს. როდის გამოიდარებს?! რიონი საშინლად ადიდდა და შეიძლება ბორანი, რომლითაც ჩვენ გვიხდება გავლა, გაჩერდეს. მაშინ უნდა ვუცადოთ რიონის დაკლებას. ახლა ამ წერილს სისწრაფოდ ვამთავრებ, რადგან ვინც უნდა წამოიღოს, ძალიან ჩქარობს რომ ბორანი არ დაიკეტოს.

ხომლის მთიდან მოჩანს რიონი და იქით ცხენისწყლის ხეობა. ცეცხლის პრიზმატული ღერბინდით დავცქერი მოსეს, მაგრამ ამ სიმაღლიდან და სიშორიდან მგზავრებსაც ვერ ვაჩვენებ. მხოლოდ წერილი ხაზი მოუყვება და რიონი ბრწყინავს.

ცოტა ხნის შემდეგ გავეხვიეთ ისეთ სქელ ნისლში, თითქოს რძის ზღვაში ჩავძირულიყავით.

რამდენიმე დღის მანძილზე უნდა ვიმუშაოთ იმგვარ ტყეში, სადაც თითო ხიდან თითო სახლი გამოჰყავთ და სადაც ხშირად შეიძლება წააწყდე დათვის. ჩემი მეგობარი თანაშემწე, ცოტა არ იყოს, დამფრთხალია, რადგან ჩვენი კარავი ტილოსაგან არის დამზადებული და კედლის სიმაგრით არ გამოირჩევა.

1980 წელი

21 მაისი, თბილისი.

...თბილისში ოცდარვაშდე დავრჩები. სანამ სცენარს არ დავამთავრებ, არ მიშვებენ. მინდოდა ამაღამ წამოსვლა და ზეგ უკან დაბრუნება, რადგან კასპში

ერთი დღე კიდევ მჭირდება მუშაობა (ინსტრუმენტალური მუშაობა -სულ მოვათავებ, მხოლოდ აბრისის შევსება დამრჩა). სცენარს რამდენიმე დღეში მოვათავებ.

7 მატომბარი. გზა.

ვსდებით კახეთის განთქმულ მატარებელში. შემოდგომის საგრძნობი სიცივეა. თვალწინ გაცურა თბილისის ლამაზმა პეიზაჟმა და ნათელულში დაგვიხვდა ყურის გამომჟღავნებელი ყაყანი.

ჯერ კიდევ ტფილისში გაიქედა მატარებელი მგზავრებით და ახლა ეს ამდენი კალათებიანი მგზავრი ხურჩინებით და ლანძღვა-გინებით აწვევა კარებს და ცდილობს როგორმე ვაგონში თავის შერგვას.

თავს უღარესად ბედნიერად გრძნობ, როდესაც რბილ ვაგონში ზიხარ და იცი, რომ ვინმე დახურჩინებული ფეთიანივით არ შემოგივარდება და არ გადაგყვავს.

კიბეები, ბაჭნები, ფანჯრები, ბუფერები, საბმელები მთლად დაფარულია ხალხით, ხურჩინებით, კალათებით.

მატარებელი ნელა დაიძრა, აკრიჭინდა და წავედით. რამდენიმე გრძელი შენობა გაირბინეს. საყუდში მდგარმა ვაგონებმა, საიდანაც გამოძვრა მთვარე, ბორბალმა უმატა ტახტებს და მეც მოვეშზადე დასაძინებლად...

...— გაიღვიძეთ, ამხანაგო, თელავში მივედით.

კეთილი. გავიღვიძებ. ავღეჭი.

— აბა, ერთი ადგილი!

— ორი...

— ერთი ადგილი დარჩა...

თელავში მიმავალი მელინეიკები რაც ძალი და ღონე აქვთ, გააკვივიან და მუშტარს ეპატიეებიან.

ერთმანეთში აირია ლინეიკები, ხურჩინიანი მგზავრები, მეეტლეები, ლანძღვა, გინება, მისალმება.

ჩვენ ვიშოვეთ საბუეში მიმავალი ლინეიკა და ბარგის გამოყიდვის შემდეგ შევუღეძეთ ლინეიკაზე დაჯდომაზე ზრუნვას, რადგან ეს არც ისე ადვილი საქმეა. ლინეიკა, ჩვეულებრივად, აგებულია ოთხი მგზავრისათვის, მაგრამ ის მელინეიკე რა მელინეიკეა თუ თავის უნივერსალურ ეტლზე რვა კაცი

არ დასვა. როგორღაც ახერხებენ მგზავრების მოცულობის იმდენად შემცირებას, რომ ასეთი მაქინაც შეესაძლებელი ხდება.

— კაცო, ვერ დავეტყვით, ძმაო, — და იმ სქელ დედაკაცზე ვუთითებ, რომელიც ჩვენს შუა უნდა ჩაჯდეს.

— ვა, რას ლაპარაკობ, ძმაო, ასეთი ნეენი ასობა ვერ უნდა დასხათ? ვერა ხედამ, წელში სადაცაა გადატყდება. აბა, მიიწ-მოიწით, გენაცვათ.

სად უნდა მიიწ-მოიწო, როდესაც ჩვენს შორის სამშაურთან წიგნსაც ვერ ჩასტევ, მაგრამ დედაკაცი მუხლებზე გვაჯდება, ჩვენ ვიწვეით რაც შეგვიძლია იქით-აქეთ და დედაკაცი ჯდება. მე ბალტოს ვეჭაჩები. ტყუილი ცდაა, დედაკაცი ისე მაგრად ზის, რომ მე იმედს ვკარავ და უნდა ვიქნე ასე ბეჭ ჩამოვლებული. უნებურად მეცინება, როდესაც წარმოვიდგენ, თუ რა შესახებ დავი ვარ, ალბათ, ამ წუთში.

დაიძრა ლინეიკა, ბორბალი ქვას წამოედო, ერთი მაგრად შეგვეჯღრია და წავედით რაზრაზ-წაქრევით.

მთები დაფარულია ღრუბლებით. ცოცხა გზა ატალახებულია. ხეებზე ფოთლები შეყვითლებულან.

გზაზე ზანტად მოდიან კამეჩებმული ურმები.

ღრუბლებმა მიღლა აიწიეს და გამოჩნდნენ იალაღები, თოვლით დაფარულნი.

გზაში გვეჯობრება ორცხენგამბული „ტაჩკა“, რომელზედაც ათამდე კაცი ზის. იმათი მეეტლე უკანიდან მოგვძახის:

— ჰა! რაო, ვერ მოგყვებით უკან? ჩვენი მეეტლე განგებ დინჯ სახეს იღებს, თავს აქნევს და იძახის:

— ვა! ვერა ხედავ, კაცო, აი ის, შაჭი ცხენია, რაც არის. რა მარჯვედ მოდის, შეხეთ, შეხეთ, ვა! ვა! კაცო!

გვერდით ჩვენი კანტორის მეეტლე ილა ზის. ისიც „ციგნობს“:

— მაიტა, კაცო, ლინეიკა დააყენე. აი, იმ ცხენს ერთი ყურები უნდა გავუსინჯო, რა ჭიშისაა...

— ბიჭო, კუდი გაუსინჯე, კუდი. ან კუდის ქვევით...

მგზავრები ხითხითებენ.

მალე „ტაჩკის“ ცხენებს სიქა გავართ და უკან ჩამოგვრჩენ.

უკვე გამოჩნდა ენისელის ძველი ეკლესია თავისი ციხე-კოშკით.

11 ოტომბერი.

ისევ ძველებურად დაიწყო მიპატივებები, ქეიფი, ღვინის სმა.

გლეხებს მოსაყალი მოწეული აქვთ, ყურძენი დაწურული, ფიჩხი მოზიდულ.

ახლა ფარდულების წინ ჭგუფ-ჭგუფად დგანან, ყაყაბებენ, ოხუნჯობენ, იგინებიან, ყოველ ამვლელსა და ჩამვლელს თვალს აყოლებენ, ხანდახან მრავალმნიშვნელოვნად ჩაიცინებენ.

ჭრელი დღეებია. ღრუბლები დახეცებიან ცაზე, ხან მთებს გაედებიან, ხან ბარში ჩაწვებიან, ხან კიდევ ერთ ადგილას გაეხიდებიან.

ღამით კი, როდესაც აქაური ზორბა მურიები აყეფდებიან, სახლებიდან მოისმის სიმღერა, გიტარის ხმა და ფანჯრების მინებზე ლანდები ცეკვავენ.

მოსვლისთანავე ვეწყობი სამუშაოდ. დილით ბარომეტრი გადავიკიდე და წავედი ბოკი-გორას სამიჯნო პუნქტზე სიმაღლის შესამოწმებლად.

შილდის ძველისძველ ეკლესიასთან შემხვდა მოხუცი. ძროხას ერეკებოდა, ერთი წუთით შევაჩერე და ვეკითხები:

— ძია, ვერ მიმასწავლი ბოკი-გორის გზას?

ბიჭოსი როგორ „კაკო ყაჩაღივით“ მოეწყო:

— ვერ მიმასწავლი კუდი-გორის მთას?

(სხვათა შორის, კუდი-გორაც შორს არ უნდა იყოს, მკონი).

— აი, ესე წამობრძანდით, მარჯვნივ მოუხვიეთ, უფრო მარჯვია, — მიპასუხა მოხუცმა და თანვე დაურთო, — რა მოკითხოს კაცმა ეხლა ჩვენ გლეხებსა?

კედლები ჩაშაგებია. ჩამონგრეული ჭვარი ვვერდზე გადახრილა. გარშემო შემოფანტვია პატარ-პატარა საყდრები... ისინიც ჩანგრეულ თავებზე ბალახწამოზრდილინი.

ნახევარი საათის შემდეგ საბუეში ვართ.

— როგორ, ძია?

— აი, კაცო, უყურებ ეგე იმ გალავანს გვერდით ქვა რომ აღარაა, ჩამოუგდიათ. ზედ იმ ქვაზე ეწერა რო თუ როდის აუშენებიათ ეს ეკლესია და აგე ის წისქვილი, სუ ყველფერი ეწერა ზედა. ჩამოუგდიათ. თუ ქვა უნდოდათ იმ ოჯახქორებს, ქვის მეტი რა არი ამ სატიელოში. სირცხვილი არ არის, ასეთ არქეოლოგიურ მნიშვნელობის ეკლესიას ასე ვეპყრობოდეთ.

— ნეტავ რათ უნდოდა ის ქვა.

— რა ვიცი, აბა რა ვიცი. ეს ეკლესია ხუთასი წლის წინათაა აშენებული და ესე კი ანადგურებენ, არავინაც უურადლებას არ აქცევს. აი, ბოკი-გორაზე რო აბრძანდებით, იქ ერთი ჩანგრეული აკლამაა, აი იქაც სამი დიდი ქვა დევს, როდესაც ის აკლამა ვნახეთ, ქვებზე სამი მიცვალბული ესვენა. თავით შანდლები ედგათ, რა ვიცი რაები არ იყო შიდა, წიაღეს, დაიტაცეს...

აველ ბოკი-გორაზე. პატარა გორაკია. აკლამას თალი გვერდიდან ჩანგრევია. თვით აკლამა მშვენივრადაა დაცული. შიგნით სამი გათლილი ლოდი დევს. ისეთი მღებარეობისაა ბოკი-გორა, რომ აქ ამგვარი აკლამა ბევრი უნდა იყოს. ვამოწმებ ბარომეტრს და ვბრუნდები უკან.

რამდენი ციხე-კოშკია შილდაში.

მაღალნი, მტკიცენი, ვიწრო სათოფურებით. ერთ კოშკში ხე აღმოცენებულა, გაზრდილა, ჩანგრეულ სახურავს ასცილებია და განიერი ტოტები კოშკს ზემოთ ქოლგასავით გადაუშლია.

რამდენი წლისაა ხე და რამდენი წლის წინათ ჩანგრევია კოშკს სახურავი.

მეორე დღეს შუა გორაზე ავედი. აღ-

მართზე ხმელ ფოთოლზე ფეხი ცურდება და ძალიან მიჭირს ასვლა. დავილაღე. დასასვენებლად იქვე ხმელ ფოთლებზე წავწვიქ.

ტყე ჩუმადაა. მაღალი წიფლის ხეებიდან ცვივა ნაყოფი. რამდენი წიწიბოა! მთლად მოჭენილია ფერდობები.

მაგარი კაკა-კუკი შემომესმა. ვხედავ, კოდლა მისკუბებია ტოტს, ღონივრად სცემს ნისკარტს, მოხდენილად აგლეჯს ტოტიდან ხავსს ნისკარტით და თავის მოჭნევით შორს ისვრის.

კარგა რახუნის შემდეგ ვაპო ხის ქერქი, ააგლიჯა და ფათურით შეუყო ნისკარტი ქერქ ქვეშ.

ხევიდან მოისმა ყრუ გრილი და გაიფანტა ტყეში.

ლამები ააფეთქეს.

გუშინწინ საშინელი წვიმა მოვიდა.

ჩვენ მთის წვერზე ვიყავით. საილალო გზაზე.

ციოდა.

გზაზე პანტა ვნახეთ. ისეთი ტყბილი იყო, რომ ჭიბები ავივსეთ.

— დათვის უვლია, ხედავთ, კვალი ჩანს, — ამბობს ჩემი გამყოლი.

წაბლი. რამოდენებია, მუშტის სიშხონი. დავედეთ და ავამუშავეთ კბილები.

წვიმა განუწყვეტლად.

მაინც ზემოთ მივდივართ. აუცილებლად უნდა მივალწიოთ იმ კენწეროს, რუკაზე რომაა აღნიშნული.

ჩემი ბალტო თანდათან იელინდება და მძიმდება.

ალარ გაილია გზა.

აი, კიდევ ცოტა და კენწეროზე ვართ.

— ამას იქით ალარ წავალთ, — მუშტები გამყოლებს.

— მაშ, კარგი ცეცხლი დავანთოთ და ტყბილი პურიც ვკამოთ.

ცამდე ავარდა ალი, ვითბობ გვერდებს და თან აბგას გადავყურებთ გამყოლმა ამოალაგა პუბერული დედალი, ყველი და ხელადით ღვინო. გულაზე მოხდენილად დააწყო და მიგვიპატრია.

როგორ მაღიანად ვილუქვებით.

— აბა, ღვინო მიირთვით, რომ მუხლებში ძალა მოგვემატოს.

დავნაყრდით, „ქარი ამოვიღეთ“, გავთბით და თავქვე დავეშვით.

ჩამოვედით „ნათლისმცემლის“ საყდართან და გავედით „რუსის“ გზაზე. მოვდივართ შინისკენ და წვიმა შეუბრალებლად გვიბრაბუნებს ზურგში.

აი, ვატყობ, წყალი ჩამეპარა კისერში.

ქედებს ბოლქვა-ბოლქვა გადებიან ნისლის ქულები.

შინ მიმგება გაჩაღებული მხიარული ბუნარი.

დღეს კი მშენიერი დარია, მზიანი. თბილა. მთელი დღე შინა ვარ. ვმუშაობ.

მართლა, გუშინ ჩემმა გამყოლმა „ნათლისმცემლის“ ეკლესიასთან შემაჩერა და მიამბო:

— ხედავ ამ ქვას, ერთი ძველი გამოცდილი მონადირე მთიდან მოდინებულა და ამ ქვაზე დასასვენებლად ჩამომჯდარა. ჩიბუხს აბოლებდა თურმე. აი, აქედან წამოპარვოდა ლეკი, ნატყვიარს ხედავ, აი, აგერ უსვრია, მაგრამ აუტღენია. მეორეჯერაც ესროლა თურმე, მაგრამ ძველ მონადირეს უცბათ თოფი გადმადლო და მაინც მოუკლა ი ლეკი განა! ი სატიელო, შეხე როგორ დაძგერებია ტყვია.

აქ ლეკები ხშირი სტუმრები არიან.

გარშემო სქელი უძრავი ნისლი დგას და ჩვენი ქოხი რამდენიმე მაღალი ხით, ღრუბლებზე დადგმულ ზღაპრულ კუნძულსა ჰგავს.

მოსაბეზრებელია ეს თელხი კენჭყო.

21 მატომგარი.

1.

დაიწყო გაუთავებელი წვიმა და ჩანლი.

ბილიკებზე ფეხი გვიცურდება. სიცივე ძვლებამდე ატანს და წამდაუწუმ ვბუზღუნებ:

— ერთი, გამოიდარე რაღა...

ღღეს დილით ისეთივე ნისლი და ბურუსია. გადავწყვიტეთ, რომ გამოდარების ცდა არას გვარგებდა და შევეწყვეით აღმართს.

„სარბელი ცერის“ ქედზე უნდა ავიდეთ.

ჭერ მივდივართ ხევ-ხევ. მივდივართ სქელ ნისლში. ათი ნაბიჯის იქით აღარაფერი არა სჩანს.

თითქოს ყველაფერი ატირებულია. ხეებს ფოთლები და წვეთები სცივია. ყველაფერი სველია.

მივდივართ და ჩვენც ნელ-ნელა ვსველდებით.

უზარმაზარი წიფლის ხეები წაუქცევიათ ხევში და ყვარაი აუხდიათ.

ყოველი თხილის ბუჩქის ძირი მოფენილია გაყვითლებული თხილით.

გავლით დავწვდებით ხოლმე თხილს, ვაქნატუნებთ და მივდივართ.

ხანდახან გამყოლი მიძახის:

— მოდი ჩქარა, მოდი, აი, აგერ ხედავ, კალმახი.

რუ მრავალ ალაგას შეგუბებულა. ახლა ცივა და კალმახები მდორე წყალს ეტანებიან.

ავყევით დაკიდულ ფერდს. წამდაუწუმ ცურავს ფეხი.

მივდივართ სულ მაღლა და მაღლა.

უცბათ ძაღლმა ყეფა ატეხა. გამყოლმა მსუბუქად აირბინა აღმართი და თოფი მოიმარჯვა.

ჩვენ ერთ აღგილას შევჩერდით და სული გაეტრუნეთ.

ყეფა ახლა ხევიდან ისმის.

ვიცდით.

ყეფა გადაღმიდან ისმის. ნისლში არაფერი არა ჩანს. რძისფერი სივრცეა მხოლოდ და გგონია, თითქოს ძაღლი ციდან ყეფსო.

... დათვი იყო, კაცო. ვეღარ მივუსწარ, ცერზე გადამასწრო.

ჩვენ ისევ მაღლა მივდივართ.

აღმართი არ იღვია. ...

ბარომეტრს დავხედე. ათას ორას მეტრს აჩვენებს.

ისევ მივდივართ.

— აი ხედავ, შვლის ნაწოლი. აი ასე, ხეს მოეფარება ხოლმე და იქით-აქეთ ხევისაკენ იცქირება. ზევიდან სულ არა აქვს შიში.

— ისეთი კარგი რამეა, როდესაც გარბის, რო...

მივდივართ აღმართზე.

ხანდახან დავწვდებით წიფლის ნაყოფს, რომლითაც აქ მოფენილია ყველაფერი.

— აი, თელა... ავე ბოკვი... ხედავ, ურთხელი... სულ საექსპორტო ტყის მასალაა.

ურთხელი „წითელი ხეა“, რომელიც უძვირფასეს ჯიშს ეკუთვნის.

— აქ „შავი ხეც“ არის, შემდეგ თუ იალალის პირზე მივალთ, გიჩვენებთ, — მეუბნება გამყოლი.

ათას ექვსასი მეტრი. გავედით ქედზე. აქედანაც შეღმართი ვაქვს გასავლელი, მაგრამ ეს რა შეღმართია. ეს ვაკეა, დაახლოებით ისეთი დაქანების, როგორც მამადავითის ქუჩა ტფილისში.

ერთი საათის შემდეგ ფარეხის ყელზე ცეცხლი გავაჩაღეთ, მწვადები ავავეთ და გუდიდან ხელადით ღვინო ამოვაცოცეთ.

2.

გული წაიღო ამ წვიმამ.

ამალამ მელორეებთან მივდივართ. ღორი დაუკლავთ, საამხანაგო საკლავზე გვეპატიყებიან.

„ბნელა ისე, რომ არა ჩანს თითი თვალთან მიტანილი“.

ავანთეთ „ლაშურა“ ფარნები და გავემწკრივეთ მოლიბულ ბილიკზე.

ხანდახან რომელიმეს ფეხი დაუცურდება და ფარანი მაღლა შეყირავდება ხოლმე.

წვიმს განუწყვეტლად.

სიჩუმეა. მარტო მდინარე ხრიალებს ხევში და ყრუდ ხმაურობს წვიმა.

— ჭევეი...

გამოვარდა ბნელი ტყიდან ხმა და

აუფედნენ მურიები, ბოხად, მოწყვეტით.

— აქეთ ფრთხილად გავიაროთ, ღორები არ დავაფრთხოთ.

ფარნების მკრთალ შუქზე გამოჩნდნენ მორებივით მიყრილი სველი ღორები.

შემოგვეგებნენ შინელწამოსხმული მელორენი.

— გამარჯობათ, გამარჯობათ. აბა, ასე მიბრძანდით. — გვასწავლიან გზას კარვისაკენ.

მაღალი, განიერი კარავი დაუდგამთ. დაუფარავთ გვიმრით.

შუაში უზარმაზარი მორები დაუდევთ და ისეთი ცეცხლი გუზგუზებს, რომ ხარის შეწვა შეიძლება შამფურზე.

სხედან მწყემსები. წამოიშალნენ, მოგვესალმნენ.

ცეცხლზე კავით კიღია ძროფართო დიდი ქვაბი. შიგ ხახვჩაყრილი ღორის ხორცი იხრაკება ტყემლით. იქვე კუთხეში შამფურებზე ღორის ხორცს ასხამენ.

გვერდით ღორის თავ-ფეხი მზადდება. გამოაცოცეს სავსე ტიკი და ხელადები აავსეს.

მივლაგ-მოვლაგდით. ზოგი მორზე ჩამოჭდა, ზოგი ქვაბზე, ზოგი გაფენილ შინელზე.

ერთ-ერთმა მწყემსმა ჩანგურს ჩამოჭრა და ლექსები დაამღერა:

ნიკომ რო ომი დაიწყო
ათას ცხრაასთომეტში
საღდათშია წამიყვანეს
ვინტოვკა მომკეს ხელში.
საღდათში რო წამიყვანეს
ვინტოვკა მომკეს ხელში.
ზურგზე შინელი ამკიდეს
ქარი გამიღდა წელში.
ზურგზე ტომარა ამკიდეს
ქარი გამიღდა წელში
სახლში დამრჩა დანიშნული
ჩავეარდი შავბნელ ღლეში.

სახლში დამრჩა დანიშნული
ჩავეარდი შავბნელ ღლეში
გერმანიისკენ გამრეკეს
შემაგდეს ულრან ტყეში.
გერმანიისკენ გამრეკეს
შემაგდეს ულრან ტყეში
ისე ცვიოდა შრანელი
როგორც ქვიშა და ზრეში.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მღერა შეაწყვეტინეს. ქვაბი ჩამოიღეს. ჯამები ჩახრაკული ღორის ხორცით აავსეს, წინ ჩამოგვილაგეს და შემდეგ კუთხიდან გამოაგორეს წისქვილის ქვასავით უზარმაზარი ხმიადი (ნაცარში გამომცხვარი პური).

სიბნელეში ვერც კი ვარჩევთ, რასა ეკამთ. თითებით მარდად ვიკერთ ჭონში აცურებულ ღორის ხორცის ნაკვრებს და მაღიანად შევექცევით.

დავეწაფეთ ხელადებს.

დატრიალდა სადღეგრძელოები.

ღვინომ და გუზგუზა ცეცხლმა შეგვახურა.

„გარეთ“ წვიმს განუწყვეტლად.

გადმოალაგეს ცხელ-ცხელი აშიშინებული მწვადები შამფურებით.

ისევე აივსო და დიცილა ხელადები.

სქექს მრავალგამიერი.

მსუბუქად და თითქოს რხევით იწვეს ხმა სულ მაღლა და მაღლა.

როგორ ყირაობენ ფარნები! ბნელა. უკუნეთია. წვიმს. ფეხი ცურავს. შეზარხოშებულნი ვბრუნდებით უკან.

— ნელა, ბიჭო!

— ჰაა, ცურაობა არ დაიწყო!

— ცურაობა არა, და ფრენა კი ვისწავლე.

— ბიჭო, მარჯვნივ მანდ, ხრამია.

ტყლაპი გადაყირავდა ერთი და ამოილართხა ტალახში.

ვხარხარებთ.

წაქცეული იგინება და ისევე განვაგრძობთ გზას.

1944 წელი

21 მაისი, მოსკოვი.

თბილისიდან მგზავრობა ძალიან მოსაწყენი იყო. ექვსი დღის განმავლობაში ჭამისა და სმის მეტი არაფერი გავიკეთებია.

ვნახეთ დანგრეული სტალინგრადი. ჩემზე არასოდეს არ მოუხდენია ასეთი ძლიერი შთაბეჭდილება რაიმე სანახაობას. მზიანი დღე იყო და ეს გიგანტური ნანგრევები თავისი შემზარავი მღუმარებით საოცარი შესახედავი იყო.

მოსკოვის სადგურზე შეგვეგებენ მწერლები. ციოდა, კვირტი სრულიად არ დამჩრულა ხეებზე და ჩვენი პალტოები ძალიან გამოგვადგა.

კარგი შეხვედრა მოგვიწყვეს. პირველი საღამო მწერალთა კავშირში შედგა. ლევანი* იყო მომხსენებელი. მეორე საღამო — სვეტებიან დარბაზში. იქ ბესო იყო მომხსენებელი. კარგად ჩატარდა. მწერლებს დაეხალეს სიტყვებით გამოსვლა. პირველი სიტყვა შემხვდა წილად სამხედრო აკადემიაში გამართულ საღამოზე და მოულოდნელად ძალიან კარგი შთაბეჭდილება მოვახდინე.

8 ივნისი, მოსკოვი.

ეს-ეს არის დაებრუნდი „დინამოს“ სტადიონიდან დალილი-დაქანცული ამ სასაცილო თამაშის ცქერით. ჩვენებს, რომ იტყვიან, იღბალმა არ გაუჭრათ, თამაშობდნენ შესანიშნავად, მაგრამ მე-ყოქეებმა შემთხვევით გარღვევაზე გასვლით გაიტანეს ერთი ბურთი... თუმცა რას გიყვებით, თქვენ ალბათ, ეროსი მანჭგალაძის გრძნობით აღსავსე გადაცემა მოისმინეთ, ასე რომ ამაზე ბურს აღარ მოგწერო. უნდა აღვნიშნო

* ლევან ასათიანი

კიდევ ხუთი თუ ექვსი საღამო გვექნება და დაებრუნდებით კიდევაც, თუმცა მე შეიძლება კიდევ დამჭირდეს დარჩენა კომიტეტში სასცენარო საქმეების გამო. ბოლშაკოვთან* მჭონდა თათბირი და ჩემს მიერ წაყენებული პროექტი მოიწონა.

ყველაზე ცუდად პროზის პროგრამა ჩატარდა, ან უკეთ რომ ვთქვათ, საღამოებზე არც ერთი მწერლის პროზა არ იქნა წაკითხული. ერთი ჩემი მოთხრობა იბეჭდება ეურნალ „სმენაში“. შეიძლება „პრავდასაც“ გადავცე რომელიმე მოთხრობა, თუ მოვასწარი თარგმნა.

ორი ბანკეტი იყო, უთავბოლო, არეულ-დარეული და მეტად მკლე.

ჩვენი მომღერლებიდან ყველაზე კარგ შთაბეჭდილებას სტოვებს დათიკო გამარეკელი.

ბევრი ხალხი იყო მწერალთა კავშირში და სვეტებიან დარბაზში. დანარჩენ საღამოებზე, გარდა სამხედრო აკადემიისა (იქ გავედილი იყო დარბაზი), ძალიან მცირე რაოდენობით ესწრება ხალხი.

1948 წელი

მხოლოდ, რომ არც ერთი გუნდი მოსკოვში არ სარგებლობს ისეთი ავტორიტეტით, როგორც ჩვენი. ესეც საქმეა.

აქ საშინელი სიტუებია. ჩვენი ნომრის ორი სართულით დაბლა, ვერანდაზე არის რესტორანი (მეშვიდე სართულზე) და ჯიზის ჭიჭიჩისაგან ყურები მაქვს გამოქედილი. გუშინ ამ ვერანდაზე ვივარდებოდი გოგლამ და მე, კოლია ტიხონოვთან, კირპოტინთან და ვილაც ლიტველ მწერალ ქალთან ერთად, რო-

* ბოლშაკოვი — კინემატოგრაფიის სახ. კომიტეტის თავმჯდომარე.

მელსაც უცნაური სახელი ჰქვია (თუ ფსევდონიმია, არ ვიცი) მირზა თუ მირცა.

ჩემს სცენარს ახლა სამინისტროში

23 ნომბერი, მოსკოვი.

ეს არის ჩამოფრინდი მოსკოვს სამი დღის ფრენის შემდეგ. ასეთი. სათავგადასავლო ფრენა ჯერ არ მქონია. ჯერ კიდევ თბილისში, აეროდრომზე რომ მიველ, ისეთი ქარი იყო, რომ სულ ხვეტდა ყველაფერს. მერე კიდევ სურამის უღელტეხილისაკენ საშინლად იღრუბლებოდა და ტყვიისფერ მძიმე ღრუბლებს პირდაპირ მიწაზე აფენდა. აეროპორტში არცთუ ბევრი მგზავრი იყო. ბერიტაშვილი მოდიოდა თავისი ცოლით (მხოლოდ სოხუმამდე). ჩავსხედით „დუგლასში“ და გავუღქქით ფრენა-ფრენით გზასა მოსკოვისასა. მალე ისეთ კუნაპეტ ღრუბლებში შევფრინდით, აღარაფერი ჩანდა. ასე ბრმად მივფრინავდით ქუთაისამდე და გზაში თვითმფრინავს მაგრად არყევდა. ქუთაისში თექვსმეტი მგზავრი და უამრავი ბარგი-ბარხანა დაგვიმატეს. პირდაპირ ჩემოდნებზე ისხდა ხალხი და ამ ხალხზე კიდევ ჩემოდნები ელაგა. ასე დატვირთული მანქანა, როგორც იყო, დაიძრა და ნახევარ საათში სოხუმში ვიყავით. აქაც ერთი ყუიჩინისა და ჩხუბის შემდეგ, მართალია, ოთხი მგზავრი მო-

კითხულობენ.

აქ არის ალიკა სამსონია, * სასტუმროში, სწერს სცენარს და მოელის თავის მეუღლეს.

გვაკლდა, მაგრამ რვა დაგვიმატეს და ნახევარი საათის შემდეგ ისევ ავფრინდით. აქედან კრასნოდარამდე ზაფხულის დღე იდგა, მზიანი, კაშკაშა და თბილი. ასე გასინჯეთ, რომ თვითმფრინავში გათბობაც კი გამოვავთიშვინეთ. კრასნოდარში ზოგი მგზავრი მოგვაკლდა, უფრო მეტი მოგვემატა და დავიძარიტო როსტოვისაკენ. აქ ამინდს შედარებით არაუშავდა. როსტოვში გვიტხრეს, რადგან გვიანაა, ხელამდე ვერ ვავფრინდებითო. ღამე აეროპორტის სასტუმროში გავათიე. დილას გამოგვიცხადეს, დღეს მოსკოვი განსაკუთრებული ბრძანების თანახმად, თვითმფრინავებს არ ღებულობსო. მეორე დილას ადრე ჩავსხედით „დუგლასში“ და ორი საათის ბრმა ფრენის შემდეგ, როგორც იქნა, გადავკვეთეთ სამი ათას ხუთასი მეტრის სისქე ღრუბელი. იქედან სულ ღრუბლებს ზემოთ მივფრინავდით და დღის თორმეტ საათზე უკვე მოსკოვის აეროდრომზე დავეშვით. ელვა გამოვაგზავნე და ახლა შალვა მამალაძის ნომერში ვზვივარ და ამ წერილს ვწერ. ხუთი საათია და უკვე ღამეა. თოვლია, სიცივე და მენატრება ჩემს სახლში ყოფნა.

24 ნომბერი, მოსკოვი.

...წუხელ ღამე გავათიე დათიკო როდელთან ვიწრო დივანზე. მაგარი სურდო მაქვს. რაც თბილისიდან წამოვედი, ოთხი ღამეა წესიერად არ მძინებია.

აქ ბევრი ნაცნობი ვნახე, ბენო გორდეზიანი, შალვა მამალაძე, ლეო ქიაჩელი და ვინ მოსთვლის კიდევ ვინ. მთელი თბილისი აქაა. სამინისტროში ხვალ მექნება შეხვედრა ხელმძღვანელებთან და ვნახოთ, რა გამოირკვევა.

მწერალთა კავშირში ვიყავი, მაგრამ

იქ რემონტი მიმდინარეობს და საღებავის სუნის მეტი არავინ შემგებებია. აქ მაგარი ყინვა დაიჭირა. დღის ხუთ საათზე უკვე ღამდება, დაწესებულებებში კი სამსახური შვიდ საათამდეა და შეუჩვეველს ყოველივე ეს რალაც მეუცნაურება.

ლეო ქიაჩელი სასტუმროში ცხოვრობს, მინდოდა მასთან შევეკვლეულიყავი, მაგრამ ორდინარული ნომერი

* ალექსანდრე სამსონია — დრამატურგი.

უჭირავს და იქ დამატებითი ლოგინი არ იდგმება. ლეო თავისი „ჯოტრს მამას“ თარგმანს ასწორებს. შემიკლეს ხელში,

26 ნომერბერი, მოსკოვი.

დღეს მთელი დღე დავრბოდი სამინისტროდან გამომცემლობაში, მერე მწერალთა კავშირში და ახლა, როგორც იქნა, მომეცა საშუალება გულდამშვიდებით დავჯდე საწერად უსტარისა. გამომცემლობაში ველაპარაკე სექციის გამგეს, მითხრა, ეს-ეს არის მივიღე რეცენზია თქვენს წიგნზე და ჯერ არ გავცნობივარო. ამავე დროს, იქ დამხვდა ვიქტორ გოლცევი, რომელმაც გამოთქვა სურვილი დამატებით დაწეროს რეცენზია. მწერალთა კავშირში მიბარებდნენ, რადგან თურმე პლენუმზე ვარ გამოძახებული, თანაც მითხრეს, — აუცილებლად უნდა გამოხვიდე სიტყვით და მოემზადეო. არ ვიცი, როგორ იქნება საქმე. პლენუმი თხუთმეტ დეკემბერს შედგება და მანამდე თუ აქ მომიხდა დარჩენა, გავგიჟდები. თუმცა, ისეთი საკითხები ირჩევა, ამ პლენუმზე დასწრებას მნიშვნელობა აქვს ჩემთვის, როგორც კინოს, ისე ლიტერატურის ხაზით.

აქ ყინავს, ნელ-ნელა თოვს და საერთოდ, მაჭარივით ფუჩხუნა სიცივეა. სურდომ თითქმის გამიარა.

გუშინ ვნახე ექვსი თითო ნაწილიანი სანახაობითი სურათი, უმშვენიერესი რამ იყო. ინდოეთი, სიამი, იაპონია, ალ-

27 ნომერბერი.

დღეს ცოტა გვიან ავდექი და ხუთ საათამდე არც ვავალ ვარეთ, რადგან თურმე გრიპმა კიდევ არ გამიარა და წუხელ თავს ცუდად ვგრძნობდი. ხუთ საათზე სამინისტროში უნდა წავიდე, ბოლშაკოვმა უნდა მიმიღოს. დღეს თოვს და ყინავს. თოთხმეტი გრადუსია. ავტომანქანებს უკვე სათბურები ჩააცვეს და ტროლეიბუსის ფანჯრებზე ში-

მდენი შესწორებები შემატანესო. ხვალ ან ზეგ „საბჭოთა მწერალში“ მივალ და ვნახოთ, რას იტყვიან.

ქირი, სტამბული, საბერძნეთი თავისი პართენონით — პირდაპირ მომიხილავი იყო (ყველა ფერადი, ცხადია). ვამაოცა იაპონიის ყვავილებმა და ქალეზის მორთულობამ.

გუშინვე ბება თუმანიშვილის მიწვევით მე და დათიკო რონდელი წავედით მის თეატრში და ვნახეთ ოპერეტა „ღამურა“. დიდად არ მოვსულვარ ალტაცებაში. დადგმა კარგი იყო, მაგრამ ყველაფერი ეს ჩვეულებრივი, ისე როგორც ამას აკეთებს და გააკეთებს ყველა, პროფესიონალურად და დიდი გემოვნებით. მაგრამ ამ სპექტაკლში მე ვერ დავინახე ის ნაპერწყალი, რომელიც მუდამ ახლდა კოტე მარჯანიშვილის დადგმებს და უნდა გითხრა, რომ ეს მინდოდა დამენახა. მე თუმანიშვილი მიმაჩნია ერთ-ერთ უშესანიშნავეს რეჟისორად და ჩემთვის ყოველთვის სასიხარულოა ქართველი კაცის გამარჯვება ამ დიდ თეატრალურ ცენტრში. სხვათაშორის, აქ გაუმართავთ მარჯანიშვილის ხსოვნის საღამო. დათიკო დასწრებია და პირდაპირ ვაგიჟებული იყო, ახლა ვავიგე როგორ აფასებენ აქ მარჯანიშვილსო, ეს რუსი ბუმბერაზი მსახიობები გამოდიოდნენ და ცრემლმორეულნი იგონებდნენ იმ ქადოქარ კოტეს, რომელმაც გვაგრძნობინა სასცენო ხელოვნების უმაღლესი განცდაო.

გნიდან ყინვის მოჭარგული ფარდები დაეკიდა.

აქ ძალიან გვიან თენდება და ადრე ღამდება. დღეც ისეთი ბნელია და მოსაწყენი, რომ თუ კაცს საქმე არა გაქვს, გული ვაგიწყალდება. მანდ უამრავი საქმე მაქვს, აქ კი ფაქტიურად არაფერს ვაკეთებ. მართალია, სცენარებს ვკითხულობ („სამგორი“ ფილიმონოვის მიერ გადაკეთებული, შკლოვსკის სცენარი და სხვა), მაგრამ ამათგან ხომ ისე მაქვს

გაბეზრებული თავი, ვერაფრით გული ვერ დავუღე. ვკითხულობ გვერდს, ფიქრები გამიტაცებს და გვერდი ისევ თავიდან უნდა ვიკითხო.

ეს ბარათი დამთავრებული არ მქონდა, რომ ბოლშეაკოვთან გავემზავრე.

29 ნომბერი, მოსკოვი.

გუშინ, ე. ი. კვირას მთელი დღე შინ ვიყავი, გარეთ არ გავსულვარ. ნაშუადღევს ჩემთან შეიკრიბნენ ყველა ჩვენი კინოსტუდიელები მიხეილ ჭიაურელის მეთაურობით და აგრეთვე ლეო ქიაჩელი. ვიშუსაფიქტ. ვიცინეთ, ჭიაურელის ამბავი ხომ იცი. შემდეგ ლეო ქიაჩელმა სადილად მიმიწვია თავის ნომერში და კარგადაც გამიმასპინძლდა. ჩავუჭექით მერე ჰადრაკს და კარგა ხანს ვიბრძოდით.

შაბათს ვნახე ბება თუმანიშვილის მეორე დადგმა «Беспокойное мое счастье», რომელიც წარმოადგენს ინსცენირებას სურათისა „თქმულება ციმბირის მიწაზე“. ეს დადგმა სურათსაც ჯობია და იმ პირველ დადგმასაც („ლამურას“). ძალზე კარგად გაუკეთებია სპექტაკლი და აქ უფრო მეტი ორიგინალური გამოგონებანი დაეინახე რეჟისორისა. შაბათს სამინისტროში მიიხარეს, რომ მალე ეკრანებზე გამოუშვებენ საუკეთესო ფილმებს. სინანულით ამბობდნენ, თავიდანვე შევეცდით, რომ ცუდი უცხოური სურათები გავუშვით ეკრანებზე, ხალხი დავაშინეთ და კინო-

30 ნომბერი, მოსკოვი.

დღეს დილით მივიღე კვესელავას* დეპეშა, სცენარი „საკენი“ გამოუგზავნია ავიაფოსტით და წარადგინე სამინისტროში. ამგვარად დამაბა მოსკოვში და ასე გამოდის, რომ თხუთმეტამდე ვეღარ წამოვსულვარ.

* მიხეილ კვესელავა — იმხანად კინოსტუდიის დირექტორი.

მიმილო, მაგრამ სამწუხაროდ, ჩვენი საუბარი მხოლოდ ხუთ წუთს მიმდინარეობდა. საიდანაც დაურეკეს, სასწრაფოდ გამოიძახეს და იძულებულნი გავხდით საუბარი დაგვემთავრებინა.

ებს ალარაფინ ეკრებამო. უშვებენ ერთ სურათს გარი პილის მონაწილეობით, არაჩვეულებრივი რამაა თურმე. მალე გამოვა, აგრეთვე, სურათი რემბრანდტის ცხოვრებიდან.

ამ საღამოს გავისტუმრე დათიკო რონდელი და დავრჩი ნომერში მარტო. დავურეკე ლეო ქიაჩელს, მითხრა, ცოტას წაეძინებ და შემდეგ ჩამოდი, ჩაი დავლიოთ და ჰადრაკი ვითამაშოთო.

სხვათაშორის, ბოლშეაკოვმა გააუქმა ტიხონოვთან დადებული ხელშეკრულება. გუშინ ველაპარაკე ტელეფონით ტიხონოვს, ძალიან ეწყინა, მაგრამ რას იზამდა. ვუთხარი, ცდა არ დავაკელიოთ, ჯერ ჭიაურელი ელაპარაკა, მერე რონდელი და შემდეგ მე მეთქი, არცერთის თხოვნამ არ გაქრა. ახლა სხვა ავტორი უნდა მოვიძებნო, მეტი გზა არ არის.

დღეს დათიკო რომ მიდიოდა, უნდა გენახათ იმისი სიხარული და ჩემი გულისწყვეტა. ვებუმრებოდი, შე უსვინდისო, ესტაფეტა მე გადმომეცი და ახლა შენ მიდიხარ მეთქი. ასე გამოდის. ეგ ხომ ორთვენახევარს იჭდა აქ და მითხრა, მართალია, სცენარს ვწერდი, მაგრამ კინალამ გავგიჟდიო.

დღეს „საბკოთა მწერალში“ კირიანოვს* უნდა შეეხვედროდი, მაგრამ მითხრეს არ მოვაო. ასე რომ, ხვალ უნდა ვცადო, იქნებ დავიჭირო სამსახურში. ერთი სიტყვით, აქ ძალიან სასწრაფოდ საქმეები კიდევაც რომ გქონდეს, ნუ იფიქრებ, რომ მათ სასწრაფოდ გადასწყვეტ.

წუხელ მე და ლეომ სასტიკად ვიკა-

* ს. კირიანოვი — გამომცემლობის დირექტორის მოადგილე.

დრაკეთ. ეგაა, რომ ძალიან ვცდილობ-
დი წამეგო და სულ ვიგებდი.

დღეს, როგორც იქნა, მივბრუნე ერთ
ოსტატს, რომელსაც კჭონდა ნამდვილი
პარკერის კალამი. მითხრა: ვი ზნეიტე
ეტო კაკაია ლუჩკა, ეტო იზკლუჩიტელ-

1 დეკემბერი, მოსკოვი.

აქ ახალი არაფერია, გარდა იმისა,
რომ ველოდები სანოვის* სცენარს,
რათა მაშინვე წარვადგინო სამინისტრო-
ში: კირიანოვი ვერც დღეს ვნახე, სამ-
სახურში არ მოსულა. ვერ გავიგე, რა
მოუვიდა.

სამინისტროდან დაებრუნდი და ნო-
მერში ბაიუშვივით ვარ. კიდევ კარგი,
რომ რადიო მაქვს, ავუსუვებ და ვაყაყა-
ნებ. დღეს ვნახე გრიშა ჩაჩკოვსკი, ჩა-
მოსულა პროექტებით და ნომერს ეძე-
ბდა. ახლახან დამირეკა ქუჯი ძიძიშვი-
ლმა, ლენინგრადიდან ჩამოსულა.

2 დეკემბერი, მოსკოვი.

დღეს, როგორც იქნა, მოვიდა კირი-
ანოვი, მაგრამ სამაგიეროდ წავიდა იარ-
ცევი და ვერაფერი ვერ გავარკვიე. ზვა-
ლიდან კაცველანი მიდიან კიევში უკ-
რაინის მწერალთა კავშირის ყრილობა-
ზე, რომელიც ექვს რიცხვში იხსნება
და დაბრუნდებიან არა უადრეს ათი-
თორმეტი რიცხვისა. მითხრეს, მაშინ
მოვილაპარაკოთ, მანამდე გოლცევიც
მოიტანს თავის რეცენზიას და მთა-
რგმნელების ხელშეკრულებასაც მაშინ
გავაფორმებთო.

დღეს ამინდმა გამაოცა, სრულიად
მოიწმინდა, ორი თუ სამი გრადუსი
იყო სითბო, კაშკაშა მზემ ჩვენი თბი-
ლისი მომაგონა. ეგაა, რომ მზე ძალიან
აღრე ჩადის, ოთხ საათზე უკვე ბინდ-

ნაია ლუჩკა, ა პელო ია ვამ დალომ დე-
ლიათ. კარგი „დარომაა“¹ ასმანუთიანი
მივეცი.

მე და ლეო სულ ჰადრაკის თამაშში
ვატარებთ დროს. გუშინ კი ჰადრაკიც
მოგვებზრდა და კორიკანობას მოგვე-
ვით.

დღეს საღამოს ლეო საღლაც გამეზა-
რა და ნომერში, მარტოდ მარტო ვარ.
ერთხანს სერგი ჰილაიას ვემუხაიფე
ტელეფონით.

დამირეკა უკრაინის გაზეთ „კომუნის-
ტის“ კორესპონდენტმა, სოცარია, სა-
იდან მოძებნიან ზოლმე ადამიანს, უკ-
რაინის მწერალთა ყრილობის გამოს მო-
სკოვში მყოფმა ქართველმა მწერლებ-
მა მისასალმებელი წერილი დაწერე-
თო. ლეო გუშინ შინ ვერ უნახავს და
მე მეცა. უნდა დაწვერო, მეტი რა გზაა.

საღამოს ჩემთან მოვიდა სერგი ჰი-
ლაია, დიდხანს ვიმუსაიფეთ, აქეთური
იქითური.

დება. ამავე დროს, რადიოთი ვისმენ,
რომ ჩრდილო კავკასიაში ტემპერატუ-
რა მინუს თხუთმეტ გრადუსს უდრის,
სოხუმში — მინუს ერთს და ერევანში
— მინუს ათსო. ეს ზამთარი აქედან
მანდ ხომ არ გადმოსახლებულა?

ამ წუთში დამირეკა ლეომ. ნერვებ-
აშლილია. ეს თავისი რომანი იმდენი
ასწორებინეს, იმდენი შენიშვნები მის-
ცეს ხან ერთმა რედაქტორმა, ხან მეო-
რემ, ხან მესამემ, რომ ტარაბუა დაახ-
ვიეს. ბოლოს, როგორც იქნა, გაასწო-
რა და დღეს წავიდა მთავარ რედაქტო-
რთან, რათა მთლიანად გამზადებული
მისალა უკვე გაეგზავნათ ასაწყობად.
მაგრამ მთავარმა რედაქტორმა უთხრა,
ძალიან ბოდიშს ვიხდით, პირველი ნა-
ხევარი რომანისა უკვე უნდა დაგვებე-
ჭდა ნომერშიო, მაგრამ ვერ გავუშვებთ,
სანამ ამ ნაწარმოებს კიდევ ვილაც არ
წაიკითხავსო. ლეო დადის ახლა თავის
ნომერში გაოგნებული, აღარც ჰადრა-
კის თამაში ისურვა, თუმცა მანამდე

* სანოვი — ნიკოლოზ სანიშვილი. რევი-
სორი.

დილიდან მოსვენებას არ მაძლევდა, აბა, დღევანდელ მატჩზე როგორ ხარო.

წამოველ ისევ ჩემს ნომერში და ჩავუჯექ ამ ბარათის წერას. თქვენ რომ გამოკდილი გქონდეთ, რას ნიშნავს სასტუმროში მართობა, ეს სპეციფიური ნესტიანი, მყრალი ჰაერი, რომელიც ზაფხულში იმდენად არ იგრძნობა, მაშინ სრულიად არ გაგიკვირდებათ, თუ რატომ მოიკლა თავი ესენინმა სწორედ სასტუმროში. ახლა ჩემთვის უფრო გასაგებია ო. ჰენრის და სხვა ცნობილ

მწერლების მოთხრობები, სადაც უბეტეს შემთხვევაში აღწერილი უფრო მეკვლელობები უმთავრესად მასტრუმოს როს ოთახებში ხდება.

ვიყიდე ალმანახი „ფილოსოფიის საკითხები“, სადაც მოთავსებულია წერილი ფრანგულ ეგზისტენციალიზმზე და გარჩეულია უმთავრესად გაბრიელ მარსელის ეგრეთწოდებული განწირულთა ფილოსოფია — ქრისტიანული ეგზისტენციალიზმი. ეს მარსელი დრამატურგია. ვაი, ქალაქი უკვე გამოთავდა?

4 დეკემბერი, მოსკოვი.

დღეს მომივიდა სცენარი „საკენი“. ველაპარაკე აგრეთვე ჰიაურელს. ლეო ქიჩელი დღეს ცოტა ნუგეშინად დაბრუნდა რედაქციიდან, — მითხრეს, შენი ნაწარმოები უკვე გავგზავნეთ შესამოწმებლად და პასუხს ველოდებითო. მერე ჩავუჯექით და ღამის თორმეტ საათამდე ვთამაშობდით ჰადრასკს.

უკუის ტკივილები მაწუხებს და ალბათ ესაა, რომ ჩემს ცუდ განწყობილებას კიდევ აათეკებს. ამინდი კვლავ კარგია, ჩამავალმა მზემ გამოიკუიტა, სასტუმროს დერეფანში შემოანათა და მთელი ეს გვირაბის მსგავსი გრძელი დერეფანი თავიდან ბოლომდე გაშუქებული იყო ჰორიზონტალური სხივებით.

მე და ლეოს გვინდოდა კინოს სახლში წასვლა, მაგრამ მერე გადავიფიქრეთ. მალე ეკრანებზე გამოუშვებენ „ინდოეთის აკლამას“ ახლად გადაღებულს და „ვივა ვილიას“. ამ ვივაზე გამახსენდა, ვნახე ირაკლი ანდრონიკოვი, მითხრა, მივდივარ სადღაც კალუგაში

თუ ვოლოგდაშიო, აღარ მახსოვს. რა უჭირს, დადის, კითხულობს თავის იმპროვიზირებულ მოთხრობებს. არხეინი კაცია. ლერმონტოვედია, მაგრამ რაღა უნდა გამოარკვიოს კიდევ ლერმონტოვის შესახებ, აღარ ვიცი.

ერთ ეურნალში წავიკითხე წერილი ახალ ხუმებტრიან (დიამებტრიო) ტელესკოპზე და საერთოდ ვარსკვლავთმრიცხველობაზე. პირდაპირ გამაბრუა მსოფლიოს სიდიდემ, აგებულებამ და ამ ასტრონომიულმა ციფრებმა. ორი წელიწადი აკეთებდნენ და რანდავდნენ თურმე ამ ტელესკოპის სარკეს, რომელმაც უნდა გამოარკვიოს რა ხდება ერთ მილიარდ სინათლის წლის სიშორეზე. (სინათლის წელი, ხომ იცი, ეს ის მანძილია, რასაც სინათლე ერთ წელიწადში გაივლის. ზოლო, როგორც მოგხსენებათ, სინათლის სისწრაფე სექუნდში უდრის... — აბა, რას უდრის, მანანამ გითხრას). უნდა მოგახსენოთ, რომ დიდი ფანტასტიური რამეა ეს ასტრონომია. პირდაპირ გაგაპესიმიტებს კაცს.

7 დეკემბერი, მოსკოვი.

წუხელ ღამის სამ საათზე დამირეკა ერასტი ხაჩიძე.* მითხრა, შენი ოჯახობა იყო ჩემთან და შეგვაშინა ხალხი,

* ერასტი ხაჩიძე — კინოსტუდიის დირექტორის მოადგილე.

აკაკი ავად არის, აქ კიდევ ფული არა გვაქვსო. მკითხა, როგორა ხარო. მე ვუთხარი, ავადაც ვარ, და აბა ჩქარა ფული, მოგვიტანდე, შეგვასმიდე, ეგებ ცოტა მოგჭობინდე მეთქი. მითხრა, ყოველგვარ ზომას მივიღებო. მერე საჭმეებზე ვილაპარაკეთ და ამით დამთავრდა ჩვენი საუბარი. მივიღე სიმონის დეპე-

შე ელვა, — მოხსენება დაამზადე და მოსკოვიდან არ წამოხვიდო. ერთი სიტყვით, კვესელავამ და სიმონმა დამაბეს აქ და ეგ არის.

ვაშაზაღებ მოხსენებას, მეტი რა ჩარაა. ვზივარ და ვმუშაობ. დღეს დიღას ლეოსთან ვიყავი, თავი სტკიოდა და მითხრა, მგონია სიკვდილს ვაპირებ და, თუ ძმა ხარ, დამწვით და ისე წამიღეთ თბილისშიო. განწყობილების გამოკეთება თუ გინდა, ამასთან უნდა ისაუბრო. შეიძლება ლეო ჩემთან შემოსახლდეს ნომერში, რადგან იქ უკვე ვადა გაუვიდა და ხვალიდან ორმაგი უნდა იხადოს. მაგრამ თუ ამან ასე ბებრულად იწუწუნა, გარეთ გავაგდებ. თუმცა ხანდახან ისეთი გემრიელი სიცილი იცის, მასთან საუბარს არა სჯობია რა.

დღეს მთელი დღე სამინისტროში ვიყავი, ვინახულე მთავარსამმართველოს უფროსი, მერე მინისტრის მოად-

უთარაილო

ორი დღეა მოსკოვში წვიმს და ჩვენებური შემოდგომა მახსენდება. გუშინ სამინისტროში ვიყავი იქ დამიხვდა აშხაბადის კინოსტუდიის დირექტორი, რომელიც რაღაც სასწაულოთ ცოცხალი გადარჩენილა და მთელი ორი საათის განმავლობაში გვიამბობდა საშინელ ამბებს, რაც იმ ქალაქს დაატყდა თავს. თვითონ, როგორც კი გაუგონია რაღაც შორეული გრავინვა, მაშინვე წამოვადრინილა ფეხზე და არაჩვეულებრივი ნაბიჯებით გაქცეულა კარებისაკენ. ერთი ნაბიჯი რომ დამრჩა კარამდე, უკვე დავინახე როგორ წავიდა ერთი კედელი იქით, მეორე — აქეთ და ჰერი ძირს დაეშვაო, კიდევაც გავედი გარეთ და კიდევაც წამოვიდა კედელი და ერთ წუთში უკუნეთში ჩავეშვიო. გრძობაზე მაღე მოსულა, რადგან, მართალია პირში ავური ჰქონოდა ჩაჩრილი, ტანზე კედელი აწვა, მაგრამ რაღაც სასწაულოთ თავხეები დატანებოდა ამ

გილე და კვლავ გაურკვეველი უშედეგო საუბარი გვქონდა. ეს როგორაა, ის როგორაა, ამ სცენარს ვეცდებით ხელი შევეწყუთ, იმ სცენარს განვიხილავთ, და შემდეგ: როგორ ფიქრობთ, რა ეშველება სასცენარო საქმეებსო. ერთი სიტყვით, რომ იტყვიან, из этого в порожнее ან კიდევ ქართულად — წყალსა ვნაყავთ. ასე იქნება ალბათ პლენუმზედაც. ვნახე ეორა მდივანი, მითხრა რომელიღაც სტუდიას სცენარს ვუწერო.

დღეს მე და ლეო წავედით უნივერსიტეტში. მე ნემსი და ძაფი მინდოდა, პალტოზე და პიჯაკზე ლილების დასამაგრებლად. მაგრამ ვერსად ნემსი ვერ ვიშოვე საყიდლად. ავტომანქანები რამდენიც გინდა, იმდენია არჩევით, შეგიძლია მთელი დუქანი იყიდო, ხოლო ნემსი კი არ არის. ერთ ადგილას მახათებს მივაგენით და მე და ლეომ კარგახანს ვიხითხითეთ.

კედლის ნამსხვრევებს და შეესუსტებინა დაწოლა. ავტებზე ყვირილი, ვიღაც ცოცხალი გადარჩენილა, ისიც დაქვეითი იყო, მაგრამ მეცა და ამოთხრა დამიწყოო. საათნახევარი ეწვალა და, როგორც იყო, ამომათრია ნამსხვრევებიდანო. ერთ-ერთი მისი თანამშრომელი კი, რომელსაც თურმე ვერანდაზე ეძინა და იმის ნაცვლად, რომ პირდაპირ ბაღში გადამხტარიყო, კიბისკენ გაქცეულა, ცხადია, ვერ მოუსწრია გასვლა და ჭერ ერთი კედელი დაკეცია, მერე მეორე და მესამე. რამდენიმე წუთში მთელი ქალაქი ნანგრევებს წარმოადგენდა და იმაზე საშინელი არა იყო რა, რომ შეიქმნა ნანგრევებში მოყოლილთა (ცხადია, ვინც ცოცხალი გადარჩა) კვილი და ძახილი, გვიშველეთო. საშინელება იყო, თურმე. ერთი მამა გაფაციცებით თხრიდა ნანგრევებს, რადგან შვილის ძახილი ესმოდა. გაგიყვით თხრიდა თურმე საწყალი, მიადწია კიდევაც, მაგრამ შვილი უკვე გაგუღუღლი დახვდა. მეორე დღეს კიდევ უფრო

საშინელება იყო, ომაგაშლილი შეშლილი ქალების კივილი და დემონური კისკისო.

იღვა ეს კაცი და გვიამბობდა ვინ როგორ დაიღუპა, და ხან ერთზე იტყუოდა, ის შე დავმარბეო, ხან მეორეზე. დღეში ასი თვითმფრინავი მოდიოდა, მოჰყავდა ექიმები, მოჰქონდა მედიკამენტები, საკვები. მოიყვანეს ჭარის ნაწილები და მთელ ამ დაქვეულ ქალაქიდან არა თუ დაღუპულები ამოთხარეს, არამედ ბევრი ცოცხლებიც ამოიყვანესო.

ერთი მთავარი ბუხბალტერი იყო ჩვენს „გლავეში“, გვარად სოროკინი, მშვენიერი ადამიანი. საწყალი, მივლი-

8 დეკემბერი, მოსკოვი.

დღეს მხოლოდ სამ საათზე გამოველვარეთ და სამინისტროში ვიყავი. დიდიდან მოხსენებას ვაშუშავებდი. დამიჩრევეს „ოგონიოკის“ რედაქციიდან, საახალწლო ნომრისათვის ხომ არაფერს დასწერ და ძალიან გვიინდა, რომ სულ ასი სტრიქონი მაინც დაგვიწეროთ საქართველოზეო. ძალიან ვიუარო, ასე თათარიანხად რა უნდა დავწერო. არ მეშვებიათ. მგონია, რომ ვერ დავწერ, თუმცა არ იყო ურიგო რაიმე გამეკეთებინა. იქნებ, შე და ლეომ დავწეროთ ერთად. დღეს ველოდები ფულს, რომელსაც შემპირდა ერასტი ხაჩიძე, მაგრამ არაფერი ჩანს.

გუშინ მე და ლეო ვიყავით კინოს სახლში. ვნახეთ სურათი „მიჩურინი“, ფერადი, დოვენკოს დადგმა. ძლივს გავძელით ორთავემ ბოლომდე და ლეო სულ ბუზღუნებდა, რა მინდოდა აქ რომ მოვდიოდით, სახლში ვმჭადარიყავ, არ მერჩიოა?! სურათს არა უშავს რა, თუმცა მასებს არ მოეწონებათ. დრამატული სიტუაცია ძალზე სუსტია, ან უკეთ რომ ვთქვათ, იმდენად უხეიროდაა მოფიქრებული, რომ ინტერესს არ აღვიძებს მაყურებელში. ფე-

ნებაში გავზავნეს აშხაბადში. მატარებლით არ წავიდა, თვითმფრინავით უფრო მალე ჩავალო, ჩავიდა და კიდევაც დაიღუპა. მისი ცოლი ყვებოდა თურმე, ასე უცნაურად შემფოთებული ჩემი ქმარი არ მინახავსო. ყოველდღე წერილებს წერდა ცოლს, და დეპეშებს დეპეშებზე გზავნიდა, თითქოს წინათგრძნობდა, რომ რალაც საშინელება უნდა დატეხოდა თავზეო.

ეს რომ მიამბეს, გუნებაზე ვერ დავდექი. თუმცა მისტიკოსი არა ვარ. ეს ოხერი, ჩემი აღსასრულიც ხომ არ მოახლოებულია, ასე მწვავედ რომ განვიცდი სახლიდან მოშორებას? ეშმაკმა იცის, რას გაიგებ ამ წუთისოფლის ასავალ-დასავალს.

რები კი მართლა შესანიშნავია, და ეს რუსული პეიზაჟები, წლის სხვადასხვა დრო, გაზაფხულის აყვავილება, შემოდგომის მწიფე ნაყოფის მრავალფეროვნება, ფოთლის ცვენა, ყოველივე ეს შესანიშნავია და მომაქადოებელ შთაბეჭდილებას სტოვებს.

სამინისტროში სანოვის სცენარს კითხულობენ და შეიძლება კიდევაც დაამტკიცონ.

სამინისტროში ვნახე სერიოზა ერმოლინსკი.* საქმეები ბევრი აქვს, მუშაობს და კარგ გუნებაზეც არის. შინ მეპატიებოდა სადილად, მაგრამ არ წავედი. ვნახე, აგრეთვე, პ. ლ. რომელმაც ჯერ კიდევ თბილისში ამიშალა ნერვები და ახლა აქ მიშლის. დღეს ძლივს მოვიგლიჯე თავიდან. ჩამაცივდა, გინდა თუ არა, ჩემს პიესაზე შენი გვარიც მოვაწეროთ და საქართველოში აუცილებლად მიიღებენო. მე ვუთხარი, შენი პიესა სადაც გინდა, იქ მიიღებინე, და მე თავი დამანებე მეთქი. ამ კინემატოგრაფიის სადა ჰყავს შინც ამდენი დამთხვეული, მიკვირს. ზვალ მინდა მწერალთა კავშირში შევიარო და გავიგო როდის დაიწყებენ თავის მოყრას მოსკოვში პლენუმზე მოწვეულები.

* ს. ერმოლინსკი — სცენარისტი.

10 დეკემბერი, მოსკოვი.

აქეთ ახალი არაფერია. სიმონ ჩიქოვანი, როგორც ეტყობა, არ აპირებს ჩამოსვლას პლენუმზე. დილით ლეონ დეპეშა მიჩვენა, დადიანს აცნობე, დრამა-

13 დეკემბერი, მოსკოვი.

შესანიშნავი მზიანი ამინდია. თორმეტი გრადუსი ყინვაა და ყველაფერი გაფიჩხებულია ცივი მკვადივით. მთელი დღე შინ ვიყავი და ვმუშაობდი. ამ დილით კი გოლცევის დავურეკე. რეცენზია უნდა დაეწერა ჩემს წიგნზე. დავურეკე, მაგრამ თავზედი ვიწყველე. რეცენზია კი დაუწერია, მაგრამ ზუსტად საათ-ნახევარი შემიკლა ხელში ლაპარაკით. მოჰყვა ათას რამეს. მერე მითხრა, მეტად გულნატკენი ვარ, რომ საქართველოში ერთხელაც არ გამიხსენეს და არავითარი ჭილდო არ მომცესო. ძალიან გულდაწყვეტილია, ამდენს ვმუშაობ ქართულ მწერლობისა-

16 დეკემბერი, მოსკოვი.

პლენუმი უკვე დაიწყო, დღეს გრძელდებოდა. მე მხოლოდ გორბატოვის მოხსენება მოვისმინე ყაზახეთის ლიტერატურაზე და შემდეგ წავედი სამინისტროში, რადგან იქ საქმეები მქონდა. სალამოს სხდომაზედაც არ მინდა წასვლა, რადგან ჩემი მოხსენება არ დამიმთავრებია, იქ კი ამ სალამოს კამათი იქნება სომხეთის, ლატვიის და

19 დეკემბერი, მოსკოვი.

დღეს, ე. ი. კვირას (19 დეკემბერს) დილის სხდომაზე გამოვედი სიტყვით კინემატოგრაფიის საკითხებზე და ჩემთვის სრულიად მოულოდნელი შთაბეჭდილება მოვახდინე. რამდენჯერმე სიტყვა ტაშით შემაწყვეტინეს. განსაკუ-

ტურგიის საკითხებზე გამოვიდეს პლენუმზე, რადგან ჩვენ ვერ ჩამოვდევართო. დეპეშას ხელს აწერენ ჩიქოვანი და გომიაშვილი. პლენუმი, ალბათ, სამ დღეზე მეტს არ გაგრძელდება.

თვის და არავის არ ვახსოვარ. გრიშაშვილს სომხეთმა დამსახურებული მოღვაწის წოდება მიანიჭა და ნუთუ შენაკლები ყურადღების ღირსი ვარო.

ახლა დამირეკა ალექსანდრა ჭაფარიძემ. მოსკოვში იმყოფება, ძალიან დაინტერესებულია „უშბის“ პრობლემათ, უნდა რომ ეს სცენარი დაიწეროს. ცხადია, ორი ძმა შესწირა მთებს და მესმის მაგისი გულსიტკივილი.

ვიყავი მწერალთა კავშირში. უკვე ჩამოდიან სხვადასხვა რესპუბლიკის წარმომადგენლები. დაახლოებით, ას ორმოცდაათი კაცი უნდა მოვიდეს. დერეფნებში ყოველ ენაზე გაიგონებ ლაპარაკს. განსაკუთრებით, ნამდვილი ბაბილონის გოდოლია ეროვნებათა სექტორის ოთახი.

ყაზახეთის ლიტერატურაზე. შემდეგ იქნება მოხსენება დრამატურგიაზე (ხელო დილას ან სალამოს) და მხოლოდ ამის შემდეგ — მოხსენება კინოდრამატურგიაზე. ეგ, ალბათ, ზეგ დაიწყება. მანამდე მე ჩემს სიტყვას ვავრანდავ, გავასალაშინებ და ვეცდები ვიყო ლაკონიური, მაგრამ საინტერესო.

გუშინწინ ჩემთან შეიკრიბნენ ჰიაურელი, ჭიაჩელი, აფხაზი მწერლები და ერთი ხორბოცი ვეჭონდა.

თრებით კმაყოფილი დარჩნენ ჩვენები.

გუშინ შალვა დადიანმა ილაპარაკა დრამატურგიის საკითხებზე. მე არ დავსწრებივარ (ვერ მივუსწარი). მითხრეს, კარგი გამოსვლა იყო. ხელო კი-აურელი აპირებს გამოსვლას, რადგან რამდენიმე ნაწყენმა რეჟისორმა „შემომოტია“.

1949 წელი

13 იანვარი, მოსკოვი.

გუშინ ჩამოფრინდი მოსკოვს. დილით, სახლიდან რომ წამოველ აეროდრომისაკენ, ირიერაფა. სამგორის გამწვანებულ ზეგანზე ცა თანდათან გათეთრდა, თითქოს მაშინ ვიგრძენი, რამდენად უსაზღვრო და უნაპიროა ეს უზარმაზარი პაერის ოკეანე.

აერობორტში იდგა გასაფრენად გამზადებული „ილ“-ი. გამეზარდა, რადგან ეს სწრაფი თვითმფრინავია და ერთ დღეში აუცილებლად ჩავიყვანს მეთქი მოსკოვს, მით უმეტეს, რომ ჩვენი პილოტი იყო ერთ-ერთი ცნობილი მფრინავი ძუეტოვი, რომელმაც ერთხელ კიდევაც ჩამიყვანა მოსკოვს და ისიც ექვს საათში. მალე პირველი უსიამოვნება გამოირკვა: თვითმფრინავი საბარგო აღმოჩნდა, უნებლიეთ ცივი, ალუმინის თევზების მსგავსი დასაჯლომებით. რას ვიზამდი, უკან ხომ არ დავბრუნდებოდი. გაფრინდი. ამინდი იდეალური იყო და არხეინად მივდიოდით. ჩვენთან ერთად მოფრინავდნენ ქართველი ბიჭები, ერთი ათიოდე მფრინავიც, ატეხეს ერთი სიმღერა, ტაში, ცეკვა. შეუმჩნევლად მივუახლოვდით ქუთაისს. თვითმფრინავმა დასაჯლომად აღიწყო დაშვება, მაგრამ უცხად კუდი აიჭნია და ისევ ზევით წავიდა მოტორების ღრიალ-ღრიალით. მფრინავები როგორღაც აფუსფუსდნენ, ფანჯრებს მივარდნენ, იჭყიტებიან და ერთმანეთს რაღაცას ჩასჩურჩულებენ ყურში. ჩვენთან ერთად მოდიოდა აერობორტის უფროსი. დაფეთებული შევარდა პილოტის კაბინაში. ამასობაში თვითმფრინავი ისევ დატრიალდა აეროდრომის თავზე, კიდევ სცადა დაშვება, მაგრამ კვლავ ავარდა ჩვენი საპაერო ხომალდი მალა. მივხვდი, რომ ბორბლები არ გამოდიოდა გარეთ და ამიტომ არ შეეძლო დაჯლომა. მგზავრებმა არაფერი არ იციან, მფრინავებს კი ფერი წაუვიდათ და პირმოკუმულნი გაკირკიტებენ ბორბლებს. ისევ დატრიალდა და მფრინავმა კიდევ მალა ატყორცნა თავისი მანქანა, თითქოს ძალით იჭნებ გამოებერტყა გარეთ ეს ბორბლები. კვლავ ზუზუნებენ პროპელერები და კვლავ ვტრიალებთ ქვიტირის თავზე. ბოლოს ისე მძლავრად აისროლა მალა მანქანა მფრინავმა, ფეხზე რომ ვიდექი, ლამის იატაკზე მიმასრისა. ვხედავ, მფრინავებმა სული მოიტქვეს. გამოვიდნენ ბორბლები და დავეშვით აეროდრომზე. რადიოთი აცნობეს თბილისს და იქედან ამ თვითმფრინავის გაფრენა აკრძალეს. გამოგვიგზავნეს მეორე მანქანა. სანამ ახალი ეკიბაეი ბინებიდან გამოიძახეს, სანამ ის თბილისიდან მოფრინდა, უკვე ორი საათი შეიქნა. ჩავსხედით ახალ მანქანაში.

ერთი საოცრება მოხდა. ჩვენი ძველი მანქანა იქვე იდგა აეროდრომის ნაპირას მოწყენილი და უცხად, თითქოს მუხლები მოკვეთოდეს, გამოუსხლტა ბორბლების საბჯენები და ბრაზგანი მოადინა ძირს, თანვე ფრთები მიეჭყლიტა და კინაღამ ქვეშ, მოიყოლა ერთი ათიოდე ცნობისმოყვარე, მათ შორის ჩვენი ახალი მანქანის პილოტი, რომელიც ბეწვზე გადარჩა და წამოიძახა თურმე: «Ох, эти Ил-ы доведут нас до могилы».

იმ დღეს ადღერს იქით არ გაგვიშვეს. მეორე დილას კრასნოდარამდე მივხედით. იქ დავვაყენეს და გვითბრეს, მოსკოვი არ გლებულობთო. ამასობაში თბილისიდან მოფრინდა ახალი „ილ“-ი, რბილი, რომელსაც, როგორც ეტყობა, პაერში ცეცხლი გასჩენოდა და ბოლით ისე იყო შემურული, თითქოს უღვაშები გადაეგრიბოს. ვხედავ, შიგ ალიო მაშაშვილი ზის. მაშინვე გადავსხედით ამ თვითმფრინავში, მალე მოსკოვმაც მოგვცა ნებათვია. ამ მანქანაში კი მართლა დავისვენე. ხარკოვში არ დავმგდარვართ, ხუთის ნახევარზე უკვე მოსკოვის აეროდრომზე ვიყავით.

15,16 იანვარი, მოსკოვი.

დღიდანვე შევეუდექი გადაბეჭდილი მასალის კითხვას. მერე ჩემთან, როგორც ყოველთვის, შეიკრიბა მთელი კოლონია. შებინდებამდე ჟერ საქმეებზე ვლაპარაკობდით, მერე ოხუნჯობანი დაიწყო და კარგა გვიან დაიშალნენ. ასე რომ, ჩემს საქმეს შინც მომაცდინეს. მაშინვე ჩავეუჭეკი მასალას და ახლა იმით ვისვენებ, რომ თქვენ ბარათს გწერთ.

19 იანვარი, მოსკოვი.

ეს ორი-სამი დღეა გადაბეჭდილი მასალის სწორებას მოვუხდით. გუშინ, როგორც იქნა, დავეკავშირდი ტელეფონით ბოროდინს.* დღეს სალამოს მოვა ჩემთან სასტუმროში და მოვილაპარაკებთ. მითხრა, სიამოვნებით მოგვიღებ შენს წიგნს ხელსო.

გუშინწინ ჩამოვიდა სიკო დოლიძე-სალამოს შევიკრიბეთ მთელი „კოლონია“. მოვიდა, ცხადია, მიშა ჭიაურელი და თავისი მხატვრული ოხუნჯობით ბევრი გვაციანა.

სხვათაშორის, მიშა კვესელავას მოუვიდა პირველად ისეთივე „ხანდრა“, დეკემბერში მე რომ დამემართა. მითხრა, ვავგიჟდები, ეს რა მომდისო. ვანუეყეშე, მეც აგრე ვიყავი, მაგრამ შევეჩვიე მეთქი. იქნებ თვითმფრინავის ვიბრაციის შემდგომი გავლენაა. სად-

20 იანვარი, მოსკოვი.

დღეს მივიღე ლეო ქიაჩელის დებეშა, მითხვს, რომ მივმართო ქურნალ „ხანამიას“ რედაქტორს კოევენციოვს, რათა ოცი ეგზემპლარი ანაბეჭდი გადასცენ საპრემიო კომიტეტს. რა თქმა უნდა, მივმართავ.

დღეს სამინისტროში ვიყავი. ის რე-

* ბოროდინი — გამომცემლობის რედაქტორი

ხეალ უნდა გადავეცე ჩემი სცენარი გლავეის რედაქტორს დიაკოვს, რომელმაც დასცენა უნდა დასწეროს.

ალიო მაშაშვილს მისცეს ცალკე ნომერი და ჩემთან ისევ გრიშა ჩიქოვანი შემოსახლდა.

ენახე ილია თავაძე. ბევრი ვიმუსაიფეთ ქართულ მწერლობაზე, გამაკვირვა თავისი გამკრიახობით. კარგა ხანს ესაუბრობდით. ახლა მას, მგონი, რომელიღაც აღმოსავლურ ქვეყანაში ნიშნავენ წარმომადგენლად.

დაც წავიკითხე, რომ ულტრახმები საოცარ ზეგავლენას ახდენს ადამიანის ფსიქოლოგიაზე. თურმე ადამიანს განწირულობის გრძნობა იპყრობს. იქნებ, სწორედ ამისი ბრალია. მიშამაც ხომ თვითმფრინავით იმეზავრა. მაშინ რატომ სიკო დოლიძეც არ შეიპყრო ამ გრძნობამ, ახლა რომ არხეინადა და არაფერი არ აწუხებს?

აქეთ საკმაოდ თბილი ზამთარია, ყინვა რვა გრადუსს არ აღემატება. თურმე მოელიან დიდ ყინვებს და როგორც სინობტიკოსები ამბობენ ორმოცი გრადუსი იქნებაო.

ჩემთან იყო გიორგი ლორთქიფანიძე, მოიყვანა ლიტერატურული გაზეთის თანამშრომელი, რომელმაც მითხრა ჩვენი გაზეთისთვის აუცილებლად სტატია უნდა დაწერო. მე სტატიისათვის სადა მცალია. მაგრამ აქ ისე იციან ჩაციება, არ მოგეშვებიან.

დაქტორი, რომელსაც უნდა წავიკითხა ჩემი სცენარი, გადაიყვანეს მწერალთა კავშირში და ახალ რედაქტორს ნიშნავენ, მგონი მანვიჩის. დღეს სამინისტროში უნდა შეგხედროდით სემიონოვს. შევიკრიბეთ სანოვი, გულია, კვესელავა და მე. არ მიგვიღო, საქმე მაქვსო და სადღაც წავიდა. კვესელავა ძალიან ვაჯავრდა. ორშაბათს თბილისში ვბრუნდებო, ისევ შენ მოუარე, როგორც გინდა, ამ საქმეებს და მე აქ გამჩერებელი არა ვარო, მითხრა. რას ვაკეთებ

აქო. მე ვუთხარი, — დაიცა, მეც აგრე ვბტოდი და გულზე ვსკდებოდი, რომ მოვლიოდი ყოველდღე აქ და საქმეს ერთი სანტიმეტრითაც წინ ვერ ვწევდი მეტაქი. სიკო დოლიძე კი არხეინად არის, არაფერი არ აწუხებს და არც აღელვებს. მეც, უნდა მოგახსენო, რომ მას ვებაძე, (თუ ის მებაძავს, არ ვიცი). ნათქვამია, აჩქარებითა სოფელი არავის მოუტამიაო. მაგრამ ეს კია, რომ აქაურ დაწესებულებებში არავითარ ანგარიშს არ უწევენ იმას, რომ ხალხი შორიდანა ჩამოსული, რომ აქ ყოველი დღე დარჩენა მათ ძვირად უღირთ. ყურსა ბამბისასა. ამავე დროს, სასაცილო ისაა, რომ კინემატოგრაფიის სამინისტროში აკრძალულია სხვა ქალაქიდან

23 იანვარი, მოსკოვი.

ეს ორი დღე უქმე გადაება ერთმანეთს. მე, თუმცა, საქმე ბლომადა მაქვს, მაგრამ მუშაობას არ მაცლიან. ან ჩემთან იკრიბებიან ყველანი, ან მიშა კვესელავა არ მაყენებს, აქ წამოდი, იქ წამოდიო. თვითონაც წამოუღია სარეცენზიოდ ვილაც მეცნიერის სადისერტაციო შრომა, რომელსაც ვერ გადააბიჯებ, მაგრამ ამ ხნის განმავლობაში სულ ოცი გვერდი თუ წაიკითხა და დღეს კიაურელი იცინოდა, თუ ასე სწრაფად იკითხე, იქნებ ეს წიგნი ამ ხუთწლეულში როგორმე დაამთავროო.

გუშინ მთელი დღე, ღამის თორმეტ საათამდე, პირდაპირ თავები კინალამ დაგვისკდა სცენარ „სამგორზე“ ქაქან-კიკუინით. ისეთი ორომტრიალი, არეგდარევა და ვაიუშველებელია ამ სცენარის გარშემო, ვერ წარმოიდგენ.

გუშინ სიკო დოლიძესთან ვიყავით, წამოწოლილია ყვინივით (შეუძლოდ არის).

დღეს ძალიან მინდოდა მხატვის ფილიალში წასვლა, მიდის „ავუიაობის სკოლა“, ამბობენ საოცარი რამააო. მაგრამ ბილეთი ვერ ვიშოვე. დღეს მაგარი ყინვაა, ცა მოწმენდილია.

ფული მივიღე. მემანქანეები გავის-

ათ დღეზე მეტი ხნით მოვლინება მოსკოვს. თუ ამაზე მეტ დროს დარჩი, მაშინ აფით მინისტრის ან მისი მოადგილის საგანგებო ნებართვაა საჭირო. არც ერთი კი არ ფიქრობს იმაზე, რომ ოდნავ მაინც დააჩქაროს მივლინებით მოსული ხალხის საქმე.

ამ წუთში დამირეკა ბოროდინმა, მოვლივარო. მობრძანდი მეტაქი.

ბოროდინი მოვიდა, მოვილაპარაკეთ, თანახმაა იმუშაოს ამ ნაწარმოებზე. ბესოს უთხარი, ხელშეკრულება გაამზადოს ბოროდინთან და ეს ხელშეკრულება სასწრაფოდ უნდა გამომიგზავნო.

საუბრის შემდეგ ვივახშმეთ, მერე აიბუეთან წავედით და იქ ღამის ორ საათამდე ვლაქლაქებდით.

ტუმრე. მერე წავედი, პალტოები ვათვალიერე. არც ერთი არ მომეწონა... მერე ვიფიქრე, მოდი საბუქდ მანქანას ვიყიდი მეტაქი.

როგორც იქნა, მოვათავე ჩემი წიგნების გადაბეჭდვა და გასწორება. ამის მიზეზი იყო, რომ წერილი დაგიგვიანეთ. დილიდან სალამომდე (თუ კვესელავა მაცლიდა, რადგან ქორივით თავზე მადგა და სული ამომხადა სცენარების გარჩევითა და განხილვებით), ვიჯექი და გასწორებდი გადაბეჭდილ მასალას. შემდეგ შევკინძე და ორი ეგზემლარი გამომცემლობას ჩავაბარე. გუშინ გამომცემლობაში ვიყავი და კირიანოვთან მქონდა საუბარი. ბოროდინის სასტიკი წინააღმდეგნი არიან. როგორც ვატყობ, სხვა ვინმე უნდა მოვძებნო. ისე იმაზე შეგჩერდები, ვისაც თვითონ მიჩრევენ, თორემ მაგათი კაპრიზების თავი არა მაქვს. ახლა ჩემს წიგნს გადასცემენ სარეცენზიოდ ვ. გოლცევს, შემდეგ კიდევ ვინმეს, (იქნებ შკლოვსკის) და ხელშეკრულებას კი არ ვიცი, როდის გააფორმებენ. ჩემი წიგნი სარეზერვო გეგმაშია.

დღეს დილით ველაპარაკე გოლცევს, ხელში შემიკლა. ტელეფონის მიღმა ყურის ბიბილო მომაცვითა. შენი დიდი

პატივისცემის გამო ვკიდებ ხელს სარეცენზიოდ შენს წიგნს, თორემ საქმეებს არ ვიცი როგორ გავართვა თავიო. ეგ

30 იანვარი, მოსკოვი.

დღეს დილით მე და გრიშა წავედით ტიხონოვთან. გზად ლეინო ვიყიდეთ. ტიხონოვს კი სუფრა გავშალა და ფრიად გემრიელი საუზმით გავკვიმასპინძლდა. მის ბინას ფართო ფანჯრები აქვს აივნით. მოუჩვევიათ მტრედები, რომელთაც ყოველ დღე უყრიან საკენკს. მოსამსახურემ ჩვენს თვალწინ დაუყარა მათ რაღაც ქატონმაგვარი ცომი და უნდა გენახათ ამ მტრედების მხიარულება. მათ შემდეგ ბელურები მოვლენო, გვითხრა ტიხონოვმა და პირდაპირ აგვიკლებენ, თუ არ ვაკამეთო, ხოლო საღამოს ორი ყვავიცი მოვა და ცხადია, იმათაც უნდა ვარგოთ რამეო. ისეთი შესანიშნავი კატა ჰყოლია ტიხონოვს, მე მაგისი მსგავსი ლამაზი ცხოველი არ მინახავს. დიდი (ციმბირული ჯიშისაა), დიჩვი, საოცრად ზარმაცი. ტიხონოვმა სთქვა, ბელურა დაიჭირა, ისიც სრულიად შემთხვევით, პირიდან გამოვაცალეთ, საგსებით უვნებელი იყო ის პატარა ფრინველი და მშვენივრად გაფრინდაო, ეს კატა კი, ცხადია, სულაც არ ფიქრო-

31 იანვარი, მოსკოვი.

ხედა საართულის ნომრიდან გამოასახლეის კინოსტუდიელნი, რომელნიც თავინათი ჩემოდნებით და ბარგი-ბარხანით, ერთის ალიაქოთით ჩვენს ოთახში შემობარგდნენ. აქაო და ხარჯთაღრიცხვა უნდა შევადგინოთო, მაგიდებს დაეუფლენ და სული არ მოგვათქმევინეს. მერე მე სამინისტროში წავედი და დღის ექვს საათამდე იქ ვიყავ. იქედან წაველ სასცენარო სტუდიაში, რომელიც მწერალთა კავშირის პირდაპირაა კინოთეატრის შენობაში (ალბათ ვახსოვთ ის კინო), იქედან კი მწერალთა კლუბში შევედით, სადაც ვნახე ვიქტორ

ახლა «Дружба народов»-ის რედაქტორად დანიშნეს და წასაკითხი მასალა ალბათ მართლა ბევრი აქვს.

ბლა იმ საცოდავი ბელურის შექმმას და გაცეხული იყო, ალბათ, ეს რა მომივიდა, ბელურა დავიჭირეო.

ტიხონოვმა შემომჩვილა, იმდენი მასალა მაქვს წასაკითხი და არ ვიცი რა ვქნაო. მერე ფადევეიც საღლაც მიემგზავრება და კავშირის მთელი საქმეები მე დამაწვება თავზეო.

გუშინ სიკო დოლიძესთან ვიყავი და შინ რომ დავბრუნდი, დამიხდნენ მერი ნაკაშიძე თავისი ქმრით, ცოტა ხანს ვისაუბრეთ. მერი აქ კვალიფიკაციას იმალებს და აგვიხსნა, თუ როგორ უვიცად მღერიან თურმე თბილისში ჩვენი მომღერლები ჩვენივე დირიჟორების უვიცობის გამო.

გუშინ კვესელავა და კიაურელი იყვნენ ბოლშეაკოვთან. კვესელავა ძალიან კმაყოფილი დაბრუნდა, რადგან თითქმის ყველა საქმე მოვაგვარეო.

ტიხონოვთან ყოფნის შემდეგ მთელი დღე შინა ვართ და სანოვის სცენარს ვარჩევთ. ამოვიდა სული, ამდენი ლაქლაქი ალბათ გამათავებს, რამდენი ვარიანტი უნდა წავიკითხო?

გოლცევი. გუშინ ტიხონოვი იყო ჩემთან და მითხრა, რომ იარცევი მოხსნილია დირექტორობიდან, ორი წელიწადია მაგ არამზადას ვებრძვი და როგორც იქნა, გააგდეს ამ გამომცემლობიდანო. ვინ იქნება ახალი დირექტორი არ ვიცი, მაგრამ ეს კი ცხადია, რომ ჩემი საქმე კვლავ წარმოუდგენლად კიაურდება. ხვალ უნდა მივიდე გამომცემლობაში და ვნახოთ, რას მეტყვიან.

გუშინ ტიხონოვი დიდხანს მიამბობდა ერთ მის მიერ აღმოჩენილ პოეტ ქალზე, რომელიც აქაური ანა კალანდაძეა, მაგრამ იმ განსხვავებით, რომ ეს მგოსანესა საკმაოდ ხნიერია და ლექსების გარდა, მოთხრობების წერაც დაუწყია

და ახლა რომანსაც წერს თუ დაუწერია კიდევ. აქ ყოველმხრივ ხელს უწყობენ ადამიანს ასეთ შემთხვევაში, ჩვენში კი ისე შეეშინდათ ანა კალანდაძის სენსაციური პოპულარობისა, რომ საბრალო გოგონა კიდევაც დაამუშავეს ერთ-ერთ პლენუმზე.

I თემატრვალი, მოსკოვი.

დღეს აქ დაიწყო ნამდვილი ზამთარი. მთელი დღე თოვს, ქარია და ისეთი კორიანტელი ტრიალებს, რომ თვალში გამოხედვა შეუძლებელია. ვიყავი სამინისტროში, შემდეგ გამომცემლობა „საბჭოთა მწერალში“. მითხრეს, თქვენ დააჩქარებინეთ გოლცევეს, რომ სწრაფად წაიკითხოს თქვენი წიგნიო. ხუთ თებერვალს დაბრუნდება გამომცემლობის მთავარი რედაქტორი და მაშინ მობრძანდითო. შევეცადე მთარგმნელთა ჰონორარი გამომერკვია, მაგრამ ოცდასამ თებერვლამდე არაფერი არ იქნება და მაშინ კი გადაუგზავნით თბილისშიო. სიმონ ჩიქოვანის ხელშეკრულებას ამ დღეებში გავგზავნიეთო.

ვაპირებდი საკავშირო ლიტფონდში წასვლას, მაგრამ გავიგე, რომ კონსტანტინოვი იქ არ იყო, და წავედი „ზნამიას“ რედაქციაში. მთავარი რედაქტორი ვერ ვნახე, მაგრამ რედაქციის მდივანმა მითხრა, როგორც ვიცი, ამ ნაწარმოებს დაებეჭდავთ, მხოლოდ მეორე ან მესამე ნომერშიო (ლეო ქიაჩელზე გწერთ), ჩვენ დეპეშაც კი გავუგზავნეთ ქიაჩელს ამის შესახებო.

ვერ წარმოიდგენთ, როგორ მომეწყინა აქ და როგორ მენატრება შინ დაბრუნება. სანამ სამუშაო მჭონდა, კიდევ არაფერი. ახლა სცენარების კითხვის მეტი საქმე არა მაქვს და ერთადერთი გართობა ჩემთვის — ამ წერილების წერაა. რა თქმა უნდა, ბარათების წერაც თავისებური ხელოვნებაა და ახლა კიდევ მეტად ვაფასებ ფლობერსა და გრიგოლ ორბელიანს, რომელთაც მთე-

ამ რამდენიმე დღის წინათ ჩემთან იყო „ოგონიოკის“ თანამშრომელი და შეადგინა წერილი განყოფილებიანთვის „წიგნები და ავტორები“ (არის ასეთი განყოფილება ჟურნალში), თანაც სურათი გადამიღო. დღეს დამირეკა, წერილი უკვე გავამზადე და ხვალ წავაკითხებო. ვნახოთ ერთი, რა დასწერა.

ლი ტომები აქვთ დაწერილი უსტარბარათებისა.

ლიტერატურულ გაზეთში გამოქვეყნდა წერილი კოსმოპოლიტ კრიტიკოსების წინააღმდეგ. გუშინ ლიტგაზეთიდან დამირეკეს, არიქა, სტატია გვჭირდება საქართველოში თეატრალური კრიტიკის შესახებ და დაგვიწერეთო. მე ვუთხარი, საქართველოში თეატრის დადგმებზე და პიესებზე რეცენზიებს წერენ ბესო ჟღენტი, შალვა აფხაიძე, ერემო ქარელიშვილი და დიმიტრი ჯანელიძე, უდიდესი პატრიოტი ხალხი და მაგათი კოსმოპოლიტიზმი ვის გაუგია მეთქი, გარდა ამისა, მე არაერთარი კავშირი არა მაქვს თეატრალურ ხელოვნებასთან, უმეტესობა დადგმებისა არც კი მინახავს და რა შუაში ვარ მეთქი. აქ კიდევ ერთი სომეხი პოეტია, გურგენ ბორიანი, იმისთვისაც უტაცნიათ ხელი, აბა გვიშველე, სომხეთის დრამატურგიის კრიტიკაზე დაგვიწერე რამეო. იმას უთქვამს, თქვენ შარზე ხომ არა ხართ, მე რა შუაში ვარ, ამ საკითხებს თავისი სპეციალისტები ჰყავს და იმათ მიმართეთო. დღეს უნდა წავსულიყავი ლიტგაზეთის რედაქციაში, მაგრამ აუტანელი ქარბუქის გამო, გადავწყვიტე გარეთ არ გავიდე. მით უმეტეს, რომ თვითონაც არ მირეკავენ. ალბათ მიხვდნენ, რომ მართლაც არა ვარ ამ საკითხების სპეციალისტი. თუ გინდათ, კინმატოგრაფიის საკითხებზე, დაგიწერო მეთქი. არარ, — ჯერ ასე მითხრეს, მერე მითხრეს — დასწერე, მხოლოდ ისე, რომ უფრო მეტი თეატრალურ დრამატურგიაზე იყოსო. ვითომ ჰკუთთ მატყუებენ.

2 თეზისი, მოსაოვი.

დღეს დილიდან სამინისტროში წვედით ყველანი გარდა სიკო დოლიძისა, რომელსაც კვლავ თირკმელების შეტევა ჰქონდა და ლოგინადა ჩავარდნილი. სამინისტროში შემავიანდა და იქვე ვნახე ჟორა მდივანი, რომელსაც უნახავს კონსტანტინოვი და ულაპარაკია ალიოს შესახებ.

კვესელავა ხვალ მოდის თბილისში და დიდი დღის შემდეგ მოვრიგდით, რომ თორმეტ რიცხვში წამოვალ თბილისში, თუკი ამ დრომდე ფილიმონოვმა დაამთავრა სცენარზე მუშაობა. შემდეგ ალბათ, მარტის შუა რიცხვებში კვლავ მომიხდება აქეთ წამოსვლა. მანამდე იქნებ ჩემი წიგნის რეცენზიებიც მზად იყოს.

სამინისტროში საქმეების მოგვარების შემდეგ მე და კვესელავა „არაგვში“ გეახელით და იმ მაგიდის ახლოს დაესხედით, ჩვენ რომ ზაფხულში ვუსხედით. გარეთ ისეთი მაგარი ყინვა იყო, რომ სასტუმრომდე სულ ვაფიჩხებულები მივიდოდით. კვესელავა ამბობდა: უპ, რა შესანიშნავი ამინდია, ამას რა ჯობიაო. მართლაც, რა ჯობია, როდესაც ოცი გრადუსი ყინვაა, თან

3 თეზისი, მოსაოვი.

დილით კვლავ სამინისტროში ვიყავი, შემდეგ — მწერალთა კავშირში, სასცენარო სტუდიაში და ისევ მწერალთა კავშირში. იქედან ისევ სამინისტროში დავბრუნდი. კავშირში მინდოდა ვაზეთები მენახა. „კომუნისტი“ მივლოთ, მაგრამ გოგი ლომიძეს მოესწრო და წაიღო, ხოლო „ზარია“ ჯერ არ მოსულა. სამინისტროში კვლავ ჩვენს საქმეებს დავდედით და კარგა დაგვიგვიანდა. იქედან მე და კვესელავა ისევ „არაგვს“ ვესტუმრეთ, თანაც ას-ასი გრამი არაყი ვხუხეთ (იციოთ რა, მეტისმეტად ჰყინავს და გვეპატიება) და ოდნავ შემთბარებმა სასტუმროსაკენ მო-

ქარია, რომელიც ბასრ დანასავით გისერავს სახეს და თვალბინში გამოხედავს არ შევიძლია.

სიმონის სიტყვა ყრილობაზე მთლიანად იქნება დაბეჭდილი ლიტერატურულ გაზეთში. ძალიან მაინტერესებს, ალბათ მოვახერხებ წავიკითხო, ან მწერალთა კავშირში ექნებათ ან ჩვენს წარმომადგენლობაში. ლეოს ველოდები. ხვალ ვეტყვი მწერალთა კავშირში და ნომერს დავუჭავსნით.

შევიძინე პოლ სკარონის „კომიკური რომანი“, აკადემიის გამოცემა და ბოროდინის „დამიტრი დონსკოი“. წიგნები აქ ბლომად მოიპოვება, განსაკუთრებით მწერალთა კავშირის ბუკინისტურ მაღაზიაში, მაგრამ შიშით ვერ შევდივარ, ვიცი, რომ თუ კარგი წიგნი ვნახე, სული წამძღვეს და ვიყიდი, ხოლო აქ სულიერი საზრდოს ამარა, როგორც მოგეხსენებათ, ასეთ ზამთარში შეუძლებელია.

დამთავრდა სამხატვრო აკადემიის ნამდვილ წევრთა არჩევნები. არ აურჩევიათ არც ერთი ჩვენი მხატვარი, რომელიც წარმოდგენილი იყვნენ (საკმაოდ ბლომად). ვერაა სასიამოვნო მოვლენა. ჩვენი მხატვრები არც თუ ისე ცუდნი არიან.

ვუსვით. ისეთი მწვავე ქარი და ყინვაა, რომ კვესელავა დღეს უკვე აღარ ამბობდა უპ, რა კარგი ამინდიაო, მოხრილი მირბოდა სასტუმროსაკენ.

ჩემს ოთახში კვლავ ხარჯთაღრიცხვას ამუშავებენ და მთელი მაგიდები, საწოლები მოფენილია ციფრებით აჭრელებული ქაღალდებით. მიშა ახლა სიკოსთან ერთად ცხოვრობს ნომერში და იქ წავიდა.

სხვათაშორის, ვიყიდე სამართებლები და აგრეთვე ნემსები. მართლა, როგორ იქნება ქართულად „შტოპა“? კემსვა თუ ბლანდვა? მე მგონია, ბლანდვა უნდა იყოს, თუმცა აღმოსავლეთ საქართველოში ბლანდვა იგივეა, რაც დასავლეთ საქართველოში ლამბვა. მე კი

ვეიქრობ, რომ უმჯობესია ბლანდვა შტოპკას ნიშნავდეს, ხოლო ლამბევი იმას... (რა ჰქვია რუსულად ლამბევი?)

4 თებერვალი, მოსკოვი.

მთელი დღე ისეთი ორომტრიალი იყო დილიდანვე, რომ ახლაც თავბრუ მეხვევა. რადგანაც კვესელავა მოდიოდა, ყველა საკითხი ერთად უნდა მოგვარებულიყო. იქ სამინისტროში სცენარი „საკენი“ იყო შესათანხმებელი და დასკვნა დასაწერი, აქ ფილიმონოვს უნდა წაეკითხა დამუშავებული მასალა, ცალკე მთელი რიგი განყოფილებები უნდა დაგვევლო, ქვემოთ კიდევ, საქმეთა მმართველთან, მივლინების გაგრძელება უნდა გაგვეფორმებია, რაც აქ არც ისე ადვილი საქმეა და მთელ პროცედურას საჭიროებს. კვესელავას უთხრეს, თუ თვითონ არ შეხვედით მთავარსამმართველოს უფროსთან, ისე არ

5 თებერვალი, მოსკოვი.

დღეს ჩამოვიდა ლეო ქიაჩელი და ნომერში მეწვია დილითვე თავისი რძლით და შევილიშვილით. ნომერი ჯერ ვერ იშოვა, ჩემოდანი ჩემთან დასტოვა და მაშინვე რედაქციისკენ მოუსვა.

შემდეგ სამინისტროში ვიყავი მინისტრის მოადგილესთან კვლავ სცენარების საკითხების გამო. სასტუმროში შედარებით ადრე დავბრუნდი. ლეოს ველოდები. ამასობაში მოვიდნენ მერი ნაკაშიძე თავისი ქმრით. თბილისში ამანათს აგზავნიან და ერთი კვირაა, წამსვლელს ეძებენ. საუბარი გავაბით...

სიკო დოლიძეს მეუღლე ჩამოუვიდა.

7 თებერვალი, მოსკოვი.

დღეს დილით ადრე მწერალთა კავშირში წავედით მე და ლეო. იქ გაზეთი დავტოვე გოლცევისათვის გადასაცე-

„პროშეკა“ თუ „პროსტროჩკა“, არ ვიცი და ისე ვატყობ, რომ მართლაც ვიბლანდე ამ ტერმინების დადგენაში!

გაგიგრძელებენ მივლინებას და არ შეგიშემებენ სამივლინებო მოწმობასო. გაჯაერებულმა დახია ქალაღი, სულ არ მინდა თქვენი მივლინებაო. შემდეგ ერთი საათ-ნახევარი რედაქტორებთან გექონდა ჩხუბი და ჰაჰყანი, საბოლოოდ ვერავითარ დასკვნამდე ვერ მივედით და ამგვარად ისევ ჩემი თავსაცემი გახდა ამ „საკენის“ საკითხი. მაგრამ თუ ფილიმონოვმა 10-12 რიცხვისათვის მოათავა სცენარი, — როგორც დამპირდა, — მაშინ მეც შემეძლება მოქუქსლო თბილისისაკენ.

წუხელ ათი წუთი ველაპარაკე ხაჩიძეს და ვეყაყანე ფულს რად არ აგზავნი მეტქი. შემპირდა, გამოგიგზავნიო და თვალთ კი ვერაფერს ვხედავ.

ვინახულე. გამიმასპინძლდა ზვანქარიო. სიკოს დღეს სასტიკად მწვავე შეტევები ჰქონდა თირკმელებისა.

შესაძლებლია მოვახერხო დრეზდენის გალერეის დათვალიერება. სიკო შემპირდა, თუ მანამდე მოკეთდა, ცხადია.

ლეომ ნომერი ვერ იშოვა და დამის გასათვებად თავისი ცოლის ნათესაებებთან წავიდა. რედაქციაში ანუგეშეს, მალე დავბეჭდავთო. კარგად მოიქცა, რომ ჩამოვიდა.

ხვალ დილას დაეურეკავ გოლცევს, მაგრამ შემეკლავს ხელში, ერთი საათი არ მოედლოიხება მილს. შკლოვსკიმ მითხრა, ურჩიე, მე მომცენ სარეცენზიოთო, იქნებ იმასაც მისცენ, კარგი იქნება.

მად. მერე მე და ლეომ კავშირის სასაღილოში ვისაუბრეთ და იქედან გავუღეჭით მე — „სოვეტსკი პისატელში“, ლეო კი — „ზნამიას“ რედაქციაში. „სოვეტსკი პისატელში“ კირიანოვი არ

იყო, ვნახე იარცევი. ჭერ, ალბათ, ერთ თვეს კიდევ დარჩება თავის თანამდებობაზე. უღუტს არ იტებს, ხითხითებს და გარეგნულად კარგ გუნებაზეა. მთავარი რედაქტორი ტარასენკოვი დაბრუნდა, მაგრამ ჭერ მასთან არ მილაპარაკია. ერთი ვილაც ტინგიცა ბიჭია და გული დაგწყდება ადამიანს, რომ ამისთანათა ხელშია შენი წიგნის ბედი.

იქედან სამინისტროში წავედი, სცენარი უნდა მიმეტანა და შინ ადრე, დაახლოებით ოთხ საათზე დავბრუნდი. მალე ლეოც მოვიდა. ახლა ქვემოდაა, ელის სასტუმროს ნომრის მიღებას. ორი ღამე სადღაც ცოლის ნათესავებთან გაათია, დავიტანჯეო მითხრა.

8 თებერვალი, მოსკოვი.

დღეს მივიღე შენს მიერ გამოგზავნილი ფული. კინოსტუდიიდან კი არაფერი არ მიმიღია. უსვინდისონი, დღეში 26 მანეთს იძლევიან და იმასაც კი არ გზავნიან.

გუშინ სალამოს მიხეილ კიაურელი და ტიხონოვი იყვნენ ჩემთან, იყო აგრეთვე, ლეოც.

გოლცევს დავურეკე. ავად გამხდარა გრიპით და ძლივს ქსინტავდა. ამან გადამარჩინა მასთან გაქიანურებულ საუბარს და მხოლოდ ხუთიოდე წუთი ველაპარაკე. მითხრა, მიქირს, მაგრამ მაინც ვკითხულობო, ოცდათვრამეტი გრადუსი მაქვს სიცხეო.

ლიტერატურული გაზეთი კვლავ ჩამციებია, გინდა თუ არა, თეატრალურ კრიტიკაზე და მანდაურ პიესებზე დაწერე რამეო. იქ პასინკოვია ლიტერა-

9 თებერვალი, მოსკოვი.

ისე მომენტარა ჩემს სახლში ყოფნა, მინდა ჩემს მაგიდას მივუჯდე და ვიმუშაო. ამ სცენარებზე ლაქლაქმა ტვინი გამოამილაყა.

დღეს გამოამცემლობაში ვიყავი. ვერ არიან მინცდამაინც გუნებაზე, ლიტ-

ამ წუთში მოვიდა ლეო. ნომერი მიუღია, ძალზე კმაყოფილია. ახლა ჩემთან ზის და ნაცნობებს ურეკავს.

სიკო, როგორც იქნა წამოდგა ფეხზე და დღეს პირველად გავიდა ქუჩაში. დიეტურ გასტრონომიულ მალაზიაში წავიდა. მე ვუთხარი, ბლამანეც იყიდე აუცილებლად მეთქი. ჩვენ კი ერთი რალაც პატარა სასადილო გავსწავლეს, სადაც ყირიმული ჩებურეკები მოაქვთ. წავდილით, ვისადილეთ. მაგრამ ასეთ სადილს მალე უნდა ვახშამი.

ახლა დამირეკა კიაურელმა. ამ საღამოს ჩვენთან მოვა. აქ ყოფილა მიკოლა ბაეანი, სასტუმრო „მოსკოვში“. ვურეკე, შინ არ იყო.

ტურული განყოფილების გამგე (მგონი, ნაციონალური სექციის) და პირდაპირ სული ამომართვა. მე ვუთხარი, საქართველოში თეატრში იშვიათად დავდივარ, ეს წერილები არ წამიკითხავს და მე რისი დამწერი ვარ მეთქი.

ალიო მაშაშვილი გუშინ წამოვიდა საქართველოში.

ეს ორი დღე მოსკოვში კრიალა ცა და კაშაქა მზეა, მაგრამ უინავს, 25 გრადუსია, თანჯრის მინებზე სქელი ყინულია გადაკრული.

გუშინ მთელი დღე ცუდად ვგრძობდი თავს. დილით ათ საათზე გამომიძახეს სამინისტროში, სასწრაფოდ მოდიო. ძლივს წავფრატუნდი. იქედან სასტუმროში კიაურელმა მომიყვანა მანქანით, თუმცა თავს უკეთ ვგრძობდი. ტივილები ძალიან ცუდად მოქმედებს ჩემს საერთო განწყობილებაზე.

გაზეთში უზარმაზარი წერილია მათი მუშაობის შესახებ და აქიაკებენ. იქედან სამინისტროში წავედი, ცოტა საქმე მქონდა და მერე მწერალთა კავშირში. იქ ვნახე კოჩეტკოვი და ბოროდინი, რომელიც სამი კვირით ყაზახსტანში მიდის და მითხრა, მანამდე სარედაქციო საბჭო შენი წიგნის საკითხს

გამოარკვევს და მერე მოვილაპარაკოთ. იქედან ლეოს დაევურეკე სასტუმროში. ლეომ მითხრა, ფატი თვალთვაძე* ჩამოვიდა, ჩემთანაა, და მოდი, შენი ნახვა უნდაო. დავბრუნდი სასტუმროში. ფატიმ მითხრა, თქვენთან ვიყავი, შენი ცოლ-შვილი ძალიან მომეწონა, ყავა დავლიეთ და ბევრი ვისაუბრე-

10 თებერვალი, მოსკოვი.

თქვენი მორჩილი მონა და მოკირნახულე მრავალ მოკითხვას მოგახსენებს. მერმე თქვენი უსტარი კარგა ხანია არ მიგვიღია, რაიცა ფრიალ დამწუხრებულსა გვხდის ამა ქალაქსა მოსკოვს და კმუნვასა გვიათეცებს. ხოლო ქალაქი ესე არს ფრიალ მოსაწყენი, მიუხედავად იმისა, რომ ლეოსთან კვლავ განვაახლეთ მღერა კადრაკისა. დღეს დილით ფატმანმა დაგვირეკა სალაპარაკოთა მილითა, რაიცა მუნებურად იწოდების ტელეფონად და გვაუწყა რომ იგი შეუძლოდ არს და ვერ გამოვა საპაქტოდ საქმეთა თვისთა იარცევთან. ხოლო ჩვენ მივმართეთ ბიჯნი ჩვენნი სამინისტროსა და მუნ მთელი დღე დავაღამე. მოლოდინში მთავარსამმართველოს უფროსისა სემიონოვისა ხილვისა. იგი დაგვირგვინდა დიდი-სა დროის გასვლის შემდეგ და მე მხოლოდ ვინახულე ამისა შემდგომ რა-

12 თებერვალი, მოსკოვი.

დღეს მომეცა საშუალება დამეთვალე რეზდენის გაღერა და მთელი დღე გაბრუებული დავდივარ. ვნახე რადეალის „სიქსტეს მადონა“, ველასკეზის, რუბენსის, ტინტორეტოს, გვიდო რენის და რა ვიცი კიდევ რამდენი ბრწყინვალე ოსტატის მსოფლიო შედევი. დირექტორი შემპირდა, როდესაც თქვენ ოქახს მოსკოვში ჩამოიყ-

თო. მერე მითხრა, ხვალ გამოცემლობაში წამყევი, რომ ამ ქართული ნოველების კრებულის ბედი გამოვარკვიოთ. კარგი მეთქი.

სალამოს ჩემთან შეიკრიბნენ გივი გაჩეჩილაძე და სახკინმრეწველნი. ღამის თორმეტ საათამდე ვსაუბრობდით.

მდენიმე წუთით იარცევი, რომელსა უნდა შევხვედ კიდევ ხვალ.

დღეს სიკოსა ბინასა შიგან ვიხილე არტისტი არტისტთა ჩემი სეხნია ხორავა, რომელთანაც გვქონდა ფრიალ ხანგრძლივი საუბარი.

ვეკვ, რომ მეტყველება ამგვარი ატკობდეს სმენასა თქვენსა, ამიტომ გადავდივარ ჩვენებურ გასაგებ ქართულზე. თუმცა რალა უნდა გაიამბოთ, ყველაფერი უკვე ავწერე ზემოთ და ამას შემიძლია დავუმატო ის, რომ მე და გრიშა დღეს თორმეტ საათამდე ვეყარეთ ლოგინებში. მე ვკითხულობდი სემუშკინის მოთხრობას „ალიტეტი შიდის მთებში“, გრიშამ კი ძილით იჯერა გული. სალამოს ჩვენთან კვლავ შეიკრიბნენ გივი გაჩეჩილაძე, ლეო ქიაჩელი და კარგა ხანს ვსაუბრობდით.

სიმონს დაურეკე და უთხარი, მერი ბევრს ეცადა შენთვის ეშოვა ინსტლინი, მაგრამ ვერა ვააწყო რა, ახლა სიკო დოლიძე შემპირდა, თუ იშოვა, აუცილებლად გიყიდი თქო.

ვანთ, აუცილებლად დაგათვალე რეზიდენტთა ამ სურათებსო. შემდეგ ვნახე ფაიფურის კოლექციები (საწყობში, სადაც ახლა მიმდინარეობს მათი აღწერა და კლასიფიკაცია).

შარშან ზაფხულში სახვითი ხელოვნების მუზეუმში ჩვენ ამ დარბაზებს რამდენჯერმე ავუარ-ჩაევარეთ და წარმოადგენაც კი არა გვქონდა, რომ ეს შედევრები იქვე გვერდით იყო.

სხვათაშორის, აქვეა რუსული გრაფიკის გამოფენა, რომელიც ზერელედ დავათვალე რე, რადგან ძალზე დადლილი

* ფატი თვალთვაძე — მთარგმნელი.

ვიყავი, მაგრამ ბევრი რამ საინტერესო მაინც შევამჩნიე. აქაა თეიმურაზ მეორის პორტრეტი, ვრავიურა, რომელიც პეტერბურგში გაუქეთებიათ იქ ჩასვლის გამო 1760 წელს. აქვეა გამოფენილი გაგარინის ესკიზები, მაიკო ორბელიანის პორტრეტი, ქართველი ქალე-

16 თიბერვალნი, მოსკოვი.

გუშინ მე და ლეო ქიაჩელი ქადრაცს ვთამაშობდით, რომ ამ დროს სიკო დოლოძის მეუღლემ დამირეკა, ჩამოდით ჩვენთან, გელოდებითო, ჩავედით. მალე მოვიდა მიშა ჰიაურელიც და ყველამ ძალზე ვისიამოვნეთ ჩვენებური პურ-მარილით. მერმე მიშა თავისებურად მოჰყვა თავის მხატვრულად მოყოლილ ამბებს. ღამით სიკო ჩემს ნომერში ათევდა ღამეს, რადგან თამართან მისი მრეწველობის დირექტორი ქალები უნდა დარჩენილიყვნენ (ნომერი ვერ ეშვოვათ).

დღეს მწერალთა კავშირში და ლიტგაზეთის რედაქციაში ვნახე შკლოვსკი. ძალზე შეწუხებულია, რადგან მგონი, კინმატოგრაფიის საკითხებთან დაკავშირებით დამუშავებას უპირებენ და „ბეზროდნი“ კოსმოპოლიტებთან უნდათ რომ დააკავშირონ, საერთოდ, ამ უთვისტომოთა დამუშავება ძალიან ცხარედ მიმდინარეობს და ყველა გაზეთი აპრელბებულია მათ შესახებ სტატიებით.

18 თიბერვალნი, მოსკოვი.

დღეს მომიტანს სცენარს ფილიმონოვი და ამ ორ-სამ დღეში უკვე საბოლოოდ შექნება გამორკვეული ყველაფერი. ვფიქრობ, ჩემი აქ ყოფნა სავალდებულო აღარ უნდა იყოს. წიგნის გულისთვისაც აქ ცდა სრულიად არ არის საჭირო. ისე გაურთულდათ საქმე გამომცემლობაში, სანამ ხუთ კაცს არ

ბის პორტრეტები და თბილისის ხედი, — აკვარელით ნახატი. ჰქვევა გოგოლის ნაწარმოებთა ილუსტრაციები, მანანას რომ ალბომი ჰქონდა, — მათი დედნები. ბევრი ძალიან საინტერესო სურათია გამოფენილი და ისე დაღლილი რომ არ ვყოფილიყავი, უფრო გულდასმით დავათვალიერებდი.

დღეს უნდა შევხედროდი ფატის და ერთად წავსულიყავით გამომცემლობაში. მაგრამ მწერალთა კავშირში ის რატომღაც არ მოვიდა. იქ ვნახე კირიანოვი, რომელსაც მცირე ხნით ვესაუბრე. წინაღობით პარტიული კრება ჰქონიათ და ლიტგაზეთის წერილი დაუმუშავებიათ. ერთი სიტყვით, დიდ გაწამაწიაში არიან. ხვალ უნდა შევხვდეთ კვლავ ერთმანეთს მწერალთა კავშირში.

სამსახურის საქმეები თითქმის მოვითავე. ხვალ ფილიმონოვი სცენარს ჩამაბარებს. როგორც იქნა, დავამთავრებინე აგრეთვე სცენარი „საკენი“ სანოვს. ეს სცენარი სახელმწიფო გეგმაში შეიტანეს, ასე რომ, თუ დაამტკიცეს, სტუდია გამოვა ამ ფანტასტიურ გაჭირვებისაგან. თუ ახლა სასწრაფოდ ერთი სცენარი მაინც არ დავგიმტკიცეს, მაშინ ჩვენს სტუდიას ბანკი სრულიად შეუწყვიტავს ფინანსირებას. წუხელ ამის შესახებ კვესელავას ველაპარაკე, ძალიან ეზარება აქ ჩამოსვლა, მაგრამ ალბათ მოუწყევს. მეც ჩემს საქმეებს მოვწყვიდი. ჩემი საწერი მაგიდა მენატრება.

დააწერინებენ რეცენზიას, მანამდე არაფერს არ გააკეთებენ.

გუშინ ძალზე ცუდად ვიყავი, მეგონა, რომ ავად გავხდი. მწარე პირი, ტემპერატურა, ტანში მაყიყინებდა და მუხლებში მტეხავდა. საღამოს მწერალთა კავშირში წავედი, საქმე მქონდა. იქ დამხვდნენ ლეო და ფატი, ერთად ვისადილეთ. ცოტა არაყი ვხუხე, ზედლუდი დავაყოლე, მერე ლეონოც დავ-

ლიე და ამგვარად მოვედი შინ. მერე მე და ლეო ლამის პირველ საათამდე ვიკადრაკეთ და ამ დღით შესანიშნავ გუნებაზე ავდგები.

დღეს დამირეკა მიტუშა მკედლიძემ, განზრახული აქვს ჩვენი მიწვევა სახლში. მთხოვა, ამ ორ დღეში აუცილებლად დაგირეკავ და მესტუმრეო. მადლობა მოვახსენე. მიტუშა ქუთაისში სწავლობდა, ჩემზე უკან იყო ერთი წლით და ტრიალებდა ჩვენს წრეში. აღარ ვახსოვდი. მერე თანდათან მოვიგონეთ წარსული წლები.

ლეო ჯერ არ აპირებს წამოსვლას, დალიონებს და ძალიან კარგ გუნებაზეა. „ზნამიაში“ ჯერ კიდევ ვერ გამოარკვია, როდის დაბეჭდავენ მაგის მოთხრობას. გუშინ ვიყავი ლიტერატურული გაზეთის რედაქციაში. ახალ შენობაში გადაუყვანიათ, და მთელი ოთხი სათული ერთ რედაქციას უჭირავს. ვნახე პასინკოვი, რომელიც მაშინვე მეცა, რაიმე დამიწერე გაზეთისთვისო.

19 თებერვალი, მოსკოვი.

წუხელ ველაპარაკე კვესელავის და ვთხოვედი ფული გამოგზავნა, რადგან არშაბათს უკვე ფილიმონოვის სცენარს ადაეცემ „გლავს“ და სამშაბათ-ოთხშაბათს შემეძლებოდა წამოსვლა.

გუშინ ვიყავი გამომცემლობაში, წიგნის საქმეს კვლავ მიჰიანურებენ. საკავშირო მწერალთა კავშირის ქართული ლიტერატურის კომისიის რეკომენდაცია მომთხოვეს ახლა. ამ კომისიის თავმჯდომარემ მითხრა, ოფიციალურად უნდა მოვაწყოთ შენს წიგნზე მსჯელობაო. ეს კი დიდ დროს მოითხოვეს, რა-

ძლივს დავაღწიე თავი. მე ვუთხარი, რატომ ერთ წერილს არ დაბეჭდავთ? რთული ლიტერატურის შესახებ ყრილობასთან დაკავშირებით მეთქი. ეგაო, თქვენმა თავმჯდომარემ უნდა დაწეროს, ან საერთოდ საქართველოდან უნდა იყოს გამოგზავნილი, ჩვენ კი აქ ვის უნდა დავაწარინოთო. ეს, რომ თქვას კაცმა, მართალია, მაგრამ ამის ინიციატივა მაინც გაზეთს უნდა აეღო. პასინკოვმა მითხრა, ჩვენ ბევრჯერ მივმართეთ საქართველოს მწერალთა კავშირს, რომ წერილები გამოგზავნონ, მაგრამ ისინი არაფერს არ გზავნიანო. მიჰქარავენ. მე ვნახე როგორ შემოვიდა ერთი ქალი (ლიტერატურის განყოფილების გამგე), რომელიც აფხაზეთში მიუვლინებიათ და მას აფხაზეთის მწერლობაზე უზარმაზარი წერილი დაუწერია, რომელიც ამ დღეებში იქნება გამოქვეყნებული. ერთი სიტყვით, აქ ამათ უნდა დაუცაცხანოს ვინმემ. მაგრამ ვინ?

დგან ორი ცალი ხელნაწერი როდის უნდა წაიკითხონ კომისიის წევრებმა. ამგვარად, ეს მხოლოდ ორი-სამი თვის შემდეგ არის შესაძლებელი. ორშაბათს კიდევ მოვილაპარაკებთ, იქნებ უამისოდ მოვრჩეთ, თუ არა და კისერიც უტეხიათ, როდესაც იქნება, იქნება, თან ხომ ვერ გადავყვები. წიგნის გამოცემა პრობლემადაა გადაქცეული. უმჯობესია საქმეებს მივხედო და დროს ტყუილუბრალოდ ნუ ვკარგავ. ჩემი წიგნი კი არა, აგერ სიმონის წიგნიც კი გაქვილია, მიუხედავად იმისა, რომ ოპერტიულ გეგმაშია. ყურსაც არ აპანტურებენ.

20 თებერვალი, მოსკოვი.

ეს-ეს არის წავიდა ლეო, კადრაკს ვთამაშობდით. დღეს მე და ლეო ვიყავით სესენციაში.* ტაძარში უამრავი

ხალხი იყო. მარცხნივ, ეკედერის წინ მიცვლებული ესვენა, მარჯვნივ — ბავშვებს ნათლავდნენ და ისეთი ალიაქოთი იდგა, ყურთასმენა აღარ იყო. პირდაპირ, — მთავარი აღსავლის კარის წინ კი, წირვა მიმდინარეობდა. ვნახეთ კვლავ ის წარწერა სპილენძის ფირფიტაზე.

* ვანესვატსკოეს ველისია.

ტაზე, რომელმაც სამთავე აგვადღევა. ამოვიკითხეთ ისევ ამ გადმოხვეწილი ქართველის გულმხურვალედ მოლაღადე ეპიტაფია. მერე დავბრუნდით სასტუმროში.

დღეს უკვე წუთებს ვითვლი, როდის ჩამოვლენ კვესელავა და კიკნაძე, რომ

1 მარტი, მოსკოვი.

ხუთშაბათს სამხატვრო საბჭოს სხდომას უნდა დავესწრო, კონფერენცია კი დღეს მთავრდება. ბოლშეაკოვმა მოხსენებაში ნაღრძობივით გამიხსენა, მე რომ მაშინ პლენუმზე შევუტეე და სთქვა, აჰხ. ბელიაშვილის ბრალია, რომ თბილისის სტუდიაში ცოტა სცენარები აქეთო და თანაც მეჩვიდმეტე საუკუნეზე უფრო გვიან პერიოდზე სცენარებს არ აწერინებს ხალხსო. ჭერ ვიფიქრე, გამოვალ კამათში და კარგა შევუტეე მეთქი, რადგან ასეთ არაადამიანურ პირობებში ექვსი სცენარი მოვამზადე, ისიც სამი უხელშეკრულებოდ, და მადლობის ნაცვლად პირიქით, საყვედურებს ამბობს მეთქი, მა-

6 მარტი, მოსკოვი.

ახლა ერთი წუთით შევისვენე სცენარ „სამგორით“ გაბრუებულმა. კვესელავამ სული არ მომთქმევინა და იმ ზომამდე მიმიყვანა განუწყვეტელი ჩიჩინით, რომ კინალამ დავხიე სცენარიც და ყველა ქაღალდებიც, რომლითაც მოფენილია მთელი მავიდა. სცენარს თავიდან ბოლომდე ჩემი ხელით ვასწორებ, ვწერ მთელ რიგ სცენებს და ერთი სიტყვით, ტალახში ჩაფლული ეს საცოდავი ვირი ვცდილობ ამოვათრიო. დღეს მოვათვაებ მთელ ამ სამუშაოს. ხვალ, ალბათ, შევხვდები ალ. ტიხონოვს, რომელიც შაბათს ჩამოვიდა აგარაკიდან და მასთან უკვე მქონდა ლაპარაკი. ის თანახმაა მოჰკიდოს ხელი ჩემი წიგნის რედაქციას და გუშინ წაიღო კიდევაც წინასწარ წასა-

მალე მოეუსვა შინისაკენ. რამდენი დრო დავკარგე აქ ყოფნით. აქამდე უნდა შექნებოდა მზად და რომანსაც შევუდგებოდი. დასაწყისი უკვე მოვიფიქრე...

სიმონისათვის ინსულინის შესახებ მერის დავურკე და მიშასაც ვეტყვი, იქნება რამე გავაწყო.

გრამ მერე ხელი ჩავიქნიე. რაც უნდა ისა სთქვას, თუ ასეთი ბოროტი ხასიათისაა და არ ესმის, რომ საქმიანი საყვედური პირადად მის წინააღმდეგ კი არა, საქმის საკეთილდღეოდ არის ნათქვამი, მაშინ მაგნაირ კაცს რა უნდა ველაპარაკო. მე მომბეზრდა ამ უხეირო ხელმძღვანელ კინემატოგრაფისტთან ბრძოლა. საქმის არა გავგებათ რა და არც კარგის გავგონება სურთ. ღმერთმა ხელი მოუშართოთ. მე ერთი რას გავაწყობ მათთან.

გამოცემის საქმე, როგორც იქნა, გამოირკვა, მგონი. ხელშეკრულება ჭერ არ დამიდეს, მაგრამ წინასწარი შეთანხმება გამიფორმეს და ფული მომცეს. ღმერთმა უშველოთ, თორემ ჭიბეში ერთი გროში აღარ მქონდა.

კითხად. შესაძლებელია დრო ვერ იშვოს პირველ ხანებში საქმაო, რადგან გორკის ნაწერების სრული კრებულის რედაქცია დაუვალებიან და როგორ გავანაწილებ საქმეებს, არ ვიციო. პავლენკომ მითხრა, ასეთი რედაქტორი საბჭოთა კავშირში არ არისო. მაგან გაუკეთა რედაქცია გამსაბურღიას და ანტონოვსკაიას რომანებს. თავის დროზე, თურმე გორკი მაგის გარდა არავის ანდობდა თავის ნაწარმოებთა რედაქციას. სამოცდათხუთმეტი წლის მოხუცია, ძალიან სასიამოვნო ადამიანი. მე გადავწყვიტე, დროს არ მივაქციო ყურადღება და ტიხონოვს დავავალო რედაქცია. ჯობს კარგად გამოვიდეს წიგნი და უფრო გვიან.

გუშინ ლეო, აკაკი ხორავე და მე დავკატაფა ფატი თვალთვაქმე, გავვიმას-

ბინძლდა ნამდვილი ქართული პურ-მარლით. ფხალი, ლობიო, საცივი, შაშხი და შემდეგ შემწვარი ხოხობი, მკადით და ლომით. ეგ იყო, რომ მოვიდა ვიქტორ გოლცევი. იმდენი ილაპარაკა,

10 მარტი, მოსკოვი.

გუშინ ვეჩხუბე კვესელავას. არაფრის გულისათვის არ მიშვებს აქედან. ერთადერთი გზა დამრჩენია — უნდა გამოვიპარო, თორემ იმ საქმეს, რისთვისაც კვესელავა მანერებს აქ, კიდევ ორი თვე სჭირდება.

გამომცემლობაში თითქმის დალაგდა საქმე. ტიხონოვი ფაქტიურად შეუდგა მუშაობას. ესაა, რომ წაკითხვას ორ კვირას მოუნდება.

დღეს სამინისტროში უნდა მოგვეყენ

20 მარტი, მოსკოვი.

როგორც იქნა, მგონი დავიძრა და ხვალ სალამოს გამოვუდგე გზას. ხორავას უკვე მივეცი ბილეთის ფული, დღეს პირველ საათზე უნდა აეღო. შესაძლებელია, ეს ბარათი ჩემზე გვიან მოვიდეს თბილისს, მაგრამ მაინც ვწერ, რადგან წერილები დაგიგვიანეთ და ამით მაინც გამოვასწორებ ჩემს დაუდევრობას. კვესელავა დღეს მოდის. მე კიდევ უნდოდა დავეტროვებინე რამდენიმე კვირით, მაგრამ მერე მართლა დარწმუნდა, რომ ჩემი აქ გაჩერება უაზრობა იყო და „დათანხმდა“ ორშაბათს წამოვსულიყავი. დღეს მოდის გრიშა აბაშიძეც. ლეო ქიაჩელი კი რჩება. მას ჭერ კიდევ არ მიუღია პასუხი თავის მოთხოვნაზე.

ხელშეკრულება, როგორც იქნა, გავაფორმე. მართალია, რედაქტორმა მრავალი თავსატეხი ამოცანა დაამისაზა,

26 მაისი, მოსკოვი.

გუშინ და დღეს დილიდან სალამომდე ყრილობას ვესწრები. აქ არიან სიყოფაშალიშვილი და მხატვარი დონი,

ტინი გაგვიხვრიტა ყველას და ლუკმა არ შეგვარგო.

გუშინ ველაპარაკე ნიკო ტიხონოვს (პოეტს). მითხრა, თავბრუ დამახვია საქმეებმაო.

პასუხი სცენარ „სამგორის“ შესახებ. გარდა ამისა, კვესელავას და კიკნაძეს აქვთ საუბარი თემატიურ გეგმაზე და ამგვარად, ყოველივე საბოლოოდ უნდა გამოირკვეს.

წუხელ კიკნაძე, კვესელავა და მე ვიყავით ნიკო კეცხოველთან. აქაა თავის საუნივერსიტეტო საქმეებთან დაკავშირებით. გაგვიმასპინძლა შესანიშნავი ღვინით. დიდხანს ვისაუბრეთ. მართლაც ბევრ კარგ საქმეს აკეთებს თავისი უნივერსიტეტისათვის.

მაგრამ მე მგონია, რომ ყველა შენიშვნას მალე გავასწორებ.

გუშინ სალამოს ჩვენთან მოვიდა ჰიპურელი და გამოგვეთხოვა ამერიკაში წასვლის წინ. დღეს დილით კი გაფრინდა. ერთის ვაი-ვიშით და კრუსუნით მიდიოდა. ახალგაზრდა რომ ვიყო, მესმის კიდევო და ახლა ხანში რომ შევედი, სახლიდან გამოსვლა მეზარებოა. ასეთი შორეული მგზავრობა, ისიც თვითმფრინავით, მართლაც ძნელია.

მე სურვილი მქონდა, თვითმფრინავით წამოვსულიყავი, რადგან სამი დღე მატარებელში ჯაყჯაყი სრულიადაც არაა სასიამოვნო, გარდა ამისა, აქ ერთი ჩვენი თანამშრომელი ჩამოფრინდა ერთ დღეში, ასე რომ, თვითმფრინავს კვლავ უპირატესობას ვანიჭებდი, მაგრამ ხორავა არ მომეშვა, წამოდი, არ ხეინად გავუდგეთ გზას, მოეშვი ამ თვითმფრინავსო.

ანუ იგივე დათიკო ნაცვლიშვილი. ისინი ერთი დღით ადრე ჩამოვიდნენ მოსკოვში და სხვა სასტუმროში დაუბინავებიათ. დილით წავედი მათთან. ისე

გაუხარდათ ჩემი დანახვა, ბავშვებივით აპყლოპინდნენ.

წუხელ მოხსენების დამთავრების შემდეგ მოგვიწყვეს შეხვედრა ესტრადის აქტიორებთან. ისეთი უნიკო საღამო იყო, რომ კოლია ჩაჩავას კონცერტები,* ამათთან შედარებით მხატვის სპექტაკლებია. მთქნარებითა და მოწყენით ვიჭერეთ გული. არ დაგავიწყდეთ, რომ ესტრადის აღიარებული დიდი მსახიობები (იყვნენ სახალხო არტისტები) ასრულებდნენ იუმორისტ მწერლების ნაწარმოებებს, ასე რომ, ეს საპატიო ყრილობა სატირიკოს მწერლებისა საკმაოდ იყო დასჯილი. დღეს ეზოში ჩავვიყვანეს და სურათი გადაგვიღეს. რა გამოვა, არ ვიცი, რადგან ფოტოგრაფი მეოთხე სართულის ფანჯრიდან გვიღებდა.

27 მაისი, მოსკოვი.

დღეს რამდენიმე დაწესებულება დავირბინე, ვიყავი მოსტილმის ფაბრიკაში, სადაც ჩავაბარე ის სამი კოლოფი ფერადი ფირი, რომელიც მანდღდან ამკიდეს. ეს არც ისე ადვილი საქმე აღმოჩნდა. ჭერ მთელი ნახევარი საათი ვიყურებულე ალაყაფის კართან, სანამ საშვებს მივიღებდი და კინოფაბრიკაში შემიშვებდნენ. მერე, ჩაბარებასაც მთელი დავიდარაბა დასჭირდა. მთავარი ინჟინრის რეზოლუცია იყო საჭირო, რათა ჩვენი ფირი გასამქდავენებლად მიეღოთ, მაგრამ ის იქ არ დამიხვდა, არც მოადგილე იყო, გავიქეცი საგეგმო განყოფილებაში, ვილაცხს დავეპყანე, არიქა, შენ წააწერე რეზოლუცია, იქნებ მიიღონ მეტქი. შემაბრალა და თანაც გაუხარდა უფროსის ფუნქცია რომ დავაკისრე და წამიწერა ქალაქზე: „მიიღეთ შესასრულებლად“. იქიდან გავიქეცი შეკვეთების მაგიდასთან (არის ასეთი განყოფილება). იქ

ყრილობა მიმდინარეობს უფროსი-სტუმრის ცენტრალურ სახლში. ეს სახლი ნიკიტინის ბულვარზეა არბატის მეტროს სადგურთან.

სამინისტროში ვიყავი. ვნახე ფილიმონოვი. შემპირდა, ერთ კვირაში სცენარს დავამთავრებო.

აქ ძალიან ცხელა, დაახლოებით ისეთი ამინდებია, შარშან რომ დაგვიხვდა.

გამომცემლობაში ჭერ არ ვყოფილვარ. გავიგე, რომ დიდი კრიზისი აქვთ თურმე ხელნაწერებისა, გეგმას ვერ ასრულებენ და, ალბათ, მეცემიან, დროზე ჩავვაბარე რომანიო. იარცვეი საავადმყოფოში ყოფილა, ასე რომ, მხოლოდ რედაქტორებთან მომიხდება საუბარი.

ჩემი ქალაქი მიკროსკოპიული სიზუსტით გასინჯეს და როგორც იქნა, გამოიწერეს უწყისი (ნარიადი). იქიდან გამაგზავნეს მთავარ ბუხპალტერთან, რომელსაც ამ უწყისზე რეზოლუცია უნდა დაედო. მთავარი ბუხპალტერი არ აღმოჩნდა, სადღაც წასულიყო. გავიქეცი მის მოადგილესთან, (ყველაფერ ამას ჰქირდება პირველი სართულიდან მეოთხეზე ავარდნა, კოლომეტრიანი დერეფნების გავლა, ისევე ჰქვევით ჩავარდნა, სახეზე სულ ხვითქი გადამდიოდა). მივედი მოადგილესთან. დახედა „ნარიადს“ და მითხრა, თქვენს შეკვეთას ვერ მივიღებთ, რადგან რაც წინათ გაგიკეთეთ, იმისი ფული არ გადავიხდითო. ელდა მეცა. ეს კოლოფები თუ კიდევ სათრევი გამიხდა, ალბათ გავგიყუდები მეტქი. შევებეწე, ვუთხარი, მე გარეშე კაცი ვარ, გამომატანეს, თქვენი ჰირიმე, დაიტოვეთ და რაც გინდათ, ის უქენით ამ ფირს მეტქი. გაიცინა და შეკვეთაზე ხელი მიწიწერა. ავიკიდე ეს კოლოფები და გავიქეცი საწყობში, სადაც ლებულობენ ფირს. იქ ვილაც ქალი წვრთნიდა მეორე სტაეიორ ქალს, რომელსაც ამ თანამდებობაზე უნდა ემსახურა, ალ-

* კ. ჩაჩავა იმ წლებში იყო მწ. კავშირის კლუბის გამგე. იწვევდა ესტრადის მსახიობებს და მართავდა კონცერტებს.

ბათ, და სანამ ჩემს კოლოფებს ჩამომართმევდნენ. მთელი საათი მოუძღნენ სამი ეგზემპლარი ბლანკის შევსებას, რომ თბილისის სტუდიიდან მიღებულია სამი კოლოფი ფირი აფთალ-კოლორი გასამქლავებლადო. მაინც ამ სიტყვა აფთალ-კოლორს გადაყენენ თან და ვერაფრით სწორად ვერ ჩაწერეს. ბოლოს, როგორც იქნა, დავადწიე თავი ამ კოლოფებს, ჩავაბარე და მოვკურცხლე.

28 მაისი, მოსკოვი.

გუშინ და დღეს გრძელდებოდა ჩვენი ყრილობა. გუშინვე გაიმართა საღამო მწერალთა კლუბში, სადაც სატირიკოსი მწერლები გამოდიოდნენ და კითხულობდნენ თავიანთ ნაწარმოებებს. ეს საღამოები შედარებით უფრო მხიარული გამოდგა წინანდელზე, თუმცა აქაც ბევრი ვამბობს.

დღეს ვიყავი მწერალთა კავშირში და ევგენოვმა მითხრა, სამშაბათს ლეონიდ ლეონოვის საღამოა და შენ, როგორც საქართველოს მწერლების წარ-

29 მაისი, მოსკოვი.

დღეს რადიოთი მოვისმინე ჩვენი გუნდის თავგანწირული თამაშის რეპორტაჟი, და, რასაკვირველია, წაგება. წააგეს ჩვენებმა და ძალიან ცუდ გუნებზე დაგდექი. ახალი მწერთნელი მოუყვანიათ, იქნებ ახლა მაინც გამოასწორონ მდგომარეობა.

დღეს შემხვდა ბორის ჩორნი თავისი მეუღლითურთ. კარგახანს ვისაუბრეთ. მკითხა აქაური ამბები, სიკო დოლიძე რას აკეთებსო. მე ვუთხარი, პიესას წერს რუსთავის გიგანტზე მეთქი. ოპო, ვინ უნდა შეასრულოს ქარხნის როლი, ალბათ ზორავე ითამაშებსო. მართალი გითხრა, ხუმრობა მომეწონა.

დღეს დავურეკე კოლია ტიხონოვს.

მერე ვიყავი „სოვეტსკი პისატელში“, ვნახე კირიანოვი, ვადაცეცო ლევიქიაჩელის წერილი. შევთანხმდით ჩემი წიგნის შესახებ და იქიდან გავწიე „ნოვი მირის“ რედაქციაში. იქ უნდა მენახა რედაქტორის მოადგილე, რომელსაც ჩემთვის უნდა მოეცა ეურნალის შტატები და ჰონორარის ოდენობა (ახალი ეურნალი რომ გამოდის ჩვენთან, იმისთვის კირდებით და დამავალეს მე მიმეღო). იქ ვერავინ ვერ ვნახე, ასე რომ, მეორედ დამპირდება მისვლა.

მომადგენელმა, სიტყვით უნდა მიმართოთ. ვიუარე, რა ჩემი საქმეა, თავი დამანებეთ მეთქი, არ მომეშენენ, სულ სამი წუთი ილაპარაკე, ორიოდ სიტყვა უთხარი, ჩვენ მეტი არ გვინდაო.

ვნახე ვიქტორ გოლცევი, ერთად ვისადილეთ (სიკო ფაშალაშვილთან და დონთან). მითხრა, მალე საქართველოში უნდა წავიდე და ნარკვევები ვწერო თქვენს მშენებლობაზეო.

საბუთა მწერალში ანუ „სოვეტსკი პისატელში“ მითხრეს, სიმონის წიგნის საქმე მოგვარდა და ხელშეკრულება გაუფხავნეთო.

მითხრა, — ხვალ აუცილებლად შევხვდეთ ერთმანეთს, ზეგ კი, საღამოზე უსათუოდ უნდა სიტყვა მისასალმებელი სიტყვაო. რას ჩამაცივდნენ?! ახლა წინ მიდევს ლეონოვის სქელი ტომი და ვათვალისკრებ.

პასაჟში შემთხვევით წავაწყდი წიგნის ბაზარს. სპეციალურად მოუწყვიათ და პასაჟის დიდ დერეფანში ჩაუმწყრივებით მაგიდები ნაირნაირი წიგნებით. თავიდან ბოლომდე დავიარე. ვხედავ, ერთ მაგიდაზე ჩემი „ბესიკი“ დევს. ჩემსავით მართო იყო. ერთგან კი ლეო ქიაჩელის რჩეული ვნახე, ისიც საცოდავად იყო მისრესილი წიგნებში. ვერაფერი ვერ ავარჩიე, საღამოხანი იყო და იშვიათი წიგნები ალბათ სულ გაიყიდა.

ჩვენი იუმორისტული ყრილობა და-

მთავრდა. ბევრი ლაქლაქი იყო იმის შესახებ, რომ უკეთ უნდა ვიხუმროთ და აგრეთვე დიდი მსჯელობა დადებითი ფელეტონის შესაძლებლობაზე. თურმე ზოგიერთები უარყოფენ დადებით ფელეტონს, ის მხოლოდ უარყოფითი, გამკილავე შეიძლება იყოსო. მოიყვანეს რამდენიმე მაგალითი და-

1 ივნიანი, მოსკოვი.

გუშინ შესდგა ლეონიდ ლეონოვის სალამო. უამრავი ხალხი ესწრებოდა და ამ სიტყეში პირდაპირ შეუძლებელი იყო სუნთქვა. სალამო ძალიან კარგი და გულთბილი გამოვიდა. მრავალი მისასალმებელი სიტყვა წარმოითქვა. ტიხონოვმა ყოველგვარი ეპიტეტების გარეშე გამოაცხადა, სიტყვა ეძლევა აქაი ბელიაშვილსო, საზოგადოებამ იფიქრა, ეს ალბათ დიდი ვინმეაო და ტრიბუნამდე ტაშით მიმაცილეს, კიდევ კარგი, სიტყვა დაწერილი შქონდა, თორემ მთლად წაგზდებოდა. ჩემმა უბრალო სიტყვამ მოულოდნელი შთაბეჭდილება მოახდინა. სალამო რომ დამთავრდა, ლეონოვი მოვიდა ჩემთან, მიტხრა — ძალიან მოხარული ვარ, რომ გაგიცანით პირადად, თუმცა მე თქვენ მახსოვხართ პლენუმზე თქვენი შესანიშნავი გამოსვლითო. მერე იყო კონცერტი, რომელზედაც პიანისტმა იაკობ ფლიერმა დაუკრა ლისტის „ქარიშხა-

3 ივნიანი, მოსკოვი.

დღეს გუნებაზე ვერა ვარ. წუხელ ველაპარაკე ხაჩიძეს ტელეფონით. ფული ჭერ არ გამოუგზავნიათ და არც იციან, როდის გამოგზავნიან. ამას არც კი ვიცი, რა ვუწოდო. ვიცოდი, რომ ასე იქნებოდა და თბილისიდან ფეხი არ უნდა მომეცვალა. რაც მთავარია, ძალიან ცუდად ვგრძნობ თავს. არც ვიცი, კუჭის ბრაღია, თუ წხევა ძაქვს დიდი... აქ საყურადღებო არა არის რა

დებითი ფელეტონისა. ეს ფელეტონები მართლა მშვენიერებოდა, არც ერთგორც ფორმით, აგრეთვე შინაარსითაც, თუმცა რატომ უნდა იყოს ასეთი ნაწარმოები დადებით ფელეტონად მონათლული, ვერ გამიგია. ეს, ჩემი აზრით, სრულიად ახალი სახეა პოზიტიური პროზისა.

ლი“, რამაც ჩემზე გასაოცარი შთაბეჭდილება დატოვა. შემდეგ გაიმართა ბანკეტი, რომელზედაც სალამოს მონაწილენი, მწერლები და მსახიობები იყვნენ მიწვეულნი. ასე რომ, უკვე გათენებული იყო, როდესაც საკმაოდ გამობრუნებული კოლია ტიხონოვმა მიმიყვანა მანქანით სასტუმროში.

დღეს თბილისიდან ჩამოსული ჩვენი კინოსტუდიის თანამშრომელი ლაფერაშვილი მომადგა და წერილი ჩამომიტანა კვესელავისი. ფული კი, ცხადია, ჭერ არ გამოუგზავნიათ და კვესელავა კი ფიქრობს, აქ ერთი თვე დამაბას, ტყუილი იმედები აქვს. ამ დღეებში როგორც კი მოვათავებ საქმეებს, მაშინვე თბილისისაკენ მოვუსვამ. მით უმეტეს, რომ მინისტრის მოადგილე შჩერბინაც მოდის თბილისში სასცენარო საქმეების გასაცნობად და მოსაგვარებლად.

დღეს, ალბათ, ბოლშაქოვის ნახვა მომიხდება.

სიცხის მეტი, რომელიც ხანდახან ისეთი სიცივით შეიცვლება, რომ სულ კანკალი ავითანს.

ამ წუთში დამირეკა ბესო ელენტმა. ახლა ჩამოფრენილან ის და აქაი ხორავა პუშკინის იუბილესთან დაკავშირებით. ძალიან გამეხარა, ასე მგონია, მე თვითონ ჩამოვედი თბილისში მეთქი. ნომერი ჭერ ვერ უშოვია და თუ მოვახერხებ, იქნებ ჩემთან შემოვსახლო.

სიმონ ჩიქოვანს უთხარი, ის ცნო-

ბები, რომ გინდოდათ ჟურნალის და გაზეთის შტატების შესახებ, კარგა ხანია, რაც გამოგზავნეს და თუ მიიღეთ-თქო.

აქ ჩამოიტანეს სურათი „ნატო ვან-ნაძის შემოქმედებითი გზა“, მაშინ რომ ვნახეთ მის იუბილეზე, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ დაუმატებიათ თვით იუბილე, რაც იმ ღამეს გადაიღეს და მოულოდნელად ჩემი თავი და-

5 ივნისი, კვირა, მოსკოვი.

ღღეს დილით მინდოდა წასვლა მიტინგზე, რომელიც გაიმართა პუშკინის ძეგლთან, მაგრამ გზაში ლაფერაშვილი შემხვდა და მითხრა, საგანგებო საშვის გარეშე არავის არ უშვებენო. გულდაწყვეტილი დავბრუნდი უკან. შემდეგ გავიგე, რომ განკარგულება გაუციათ

8 ივნისი, მოსკოვი.

გუშინწინ საღამოს დავესწარი პუშკინისადმი მიძღვნილ საზეიმო სხდომას. ოფიციალური საზეიმო ნაწილი უფრო საინტერესო იყო ყოვლად უზეირო და გაჭიანურებულ კონცერტზე. ბესო გამოვიდა სიტყვით, რომელიც გაზეთებში თითქმის მთლიანად დაბეჭდეს და მეორე ღღეს რომ ვნახეთ, ორივეს გაგვიხარდა.

კონცერტზე შესანიშნავი იყო ეპიზოდი „ბახჩისარაის შადრევანიდან“, ცეკვადა ულანოვა და ვილაც მოცეკვავე ქალი, ორივენი ისეთები იყვნენ, უმთესს ვერ წარმოიდგენ. საოცარი იყო აგრეთვე ნაწყვეტი ბალეტიდან „ბრინჯაოს მხედარი“.

ეს იყო და ეს. დანარჩენი ყოველივე უფერული და მოსაწყენი იყო. იმღერა დავიდოვამ (საშუალოდ), კოხლოვსკიმ (შედარებით კარგად) და ლისიციანმა (საზიზღრად). უნდა გამოსუ-

ვინახე რამდენიმე კადრში და ერთ ადგილას კი მსხვილი პლანით ზემოთქმული ვანილი ცხვირით.

ამ საღამოს ალექსი მიტროფანჩი ლუბროვსკი მპატუებს კომედიის თეატრში (აქ საგასტროლოდ ლენინგრადის თეატრია ჩამოსული). შემპირდა, გამოვივლიო, ვნახოთ. თუ გამოიარა, შეიძლება წავიდე. მგონი, რალაც თანამედროვე პიესაა.

და კორდონები მოუხსნიათ, რადგან მიტინგზე საკმაო ხალხი არ მოგროვილიყო. ბოლოს მგონი, კიდევაც ნანობდნენ, ეს რა მოგვივიდაო. მიტინგზე ხორავა გამოსულა სიტყვით, საკმაოდ კარგად. ბესო, ალბათ, თეატრში გამოვა.

გუშინ ბუკინისტებთან ვიყიდე ძარსელ პრუსტის პირველი ტომი.

ლიყო ხორავა, მაგრამ პროგრამა შეამოკლეს. კონცერტი დამთავრდა ალექსანდროვის სასიმღერო გუნდის გამოსვლით. მთელი თეატრი უკვე თითქმის დაცარიელებული იყო და ფარდა რომ გაიხსნა, გამოაცოც ამდენი ხალხის სცენაზე დანახვამ. მომდერალთა გუნდში, მგონი, ორასზე მეტი კაცია და ამდენივე დამკვრელები. სიმღერებს კარგად ასრულებენ, მაგრამ მაინც მოსაწყენია.

გუშინ ლუბროვსკიმ წამიყვანა სტანისლავსკის სახელობის დრამატული თეატრის სპექტაკლზე. იდგმებოდა კალდერონის კომედია „სიყვარულთან არა ხუმრობენ“. ძალიან კარგი კოლექტივია, სპექტაკლიც ერთი „ამოსუნთქვით“ მიდის, მაგრამ ყოველივე ეს მაინც ჩვეულებრივია, ძველებურად ტრაფარეტული.

გუშინ ჩამოვიდა ჩვენი მთავარი ბუხპალტერი, ისიც ჩვენთან შევასახლეთ დიდის გაჭირვებით, ასე რომ, ახლა ჩემთან ნამდვილი პანსიონია. ბუხპალ-

ტერს ვუთხარი, აბა ახლა ერთი შენთვითონ გამოსცადე მოსკოვში მივლინება, რომ იქაბი დღეში ოცდაექვსი მანეთი გეყოფაო, თუ ბიჭი ხარ იყოფინე და იქეიფე შეტყი. იცოცხლე, კრუსუნებს. გუშინ მომივიდა ხაჩიძისაგან გამოგზავნილი ათასი მანეთი. დღეს ფილიმონოვმა უნდა ჩამაბაროს სცენარი, ხვალ მთავარსამმართველოში გამოვარკვევ ზოგიერთ საკითხებს და

მე მგონია, შაბათს მოვახერხებ წამოსვლას. მართალია, სამხატვრო საბჭოს სხდომას უნდა დავესწრო სცენარის განხილვისას, მაგრამ ის შეიძლება არ განიხილონ მთელი ორი კვირის განმავლობაში, ასე რომ მე მაგას ვერ დავუციდი.

ბესო ხვალ ლენინგრადში მიდის და ორი დღის შემდეგ დაბრუნდება. შეუბნება, ერთად წავიდეთო.

□დასასრული იქნება□

ჩემი პოეზია

არის ლექსი — ტიტველი; არის ლექსი — ჩაცმული;
არის ლექსი — სასმელი; არის ლექსი — სასმური;
არის ლექსი — ლატაკი; არის ლექსი — მდიდარი;
არის ლექსი — მამრი; არის ლექსი — მდედრი;
არის ლექსი — მაღალი; არის ლექსი — დაბალი;
არის ლექსი — ჭკვიანი; არის ლექსი — დებილი;
არის ლექსი — დობილი; არის ლექსი — მშობილი;
არის ლექსი — ურემი; არის — ავტომობილი;
არის ლექსი — ვედრება; და ლექსი — განაჩენი;
არის თავანჯარა და არის მისი ნარჩენი;
არის ლექსი — ქართული; არის ლექსი — სხვა ენის;
არის ლექსი — აბელი; არის ლექსი — კენი;
ისე, როგორც სასტუმრო — დამიჯერე, ლექსებიც
არის — ჩვეულებრივი, მაგრამ არის — ლექსებიც;
არის ლექსი — სიკვდილი; არის ლექსი — ცხოვრება;
არის ლექსი — წარწყმედა; არის ლექსი — ცხონება;
არის ლექსი — ღალატი, და ლექსი — ერთგულება!
(ერთგულების ხსენებამ დამიწმინდა გუნება!).

რუსთაველზე მაღალი ლექსი არ მეგულება!
აკაკიზე მაღალი ლექსი არ მეგულება!
ილიაზე მაღალი ლექსი არ მეგულება!
ნიკოლოზზე მაღალი ლექსი არ მეგულება!
არც დავითზე მაღალი ლექსი არ მეგულება!
არც ვაჟაზე მაღალი ლექსი არ მეგულება!

ყოველ შემთხვევაში — ბევრი არ მეგულება...

• • •

ფეხშიშველა!
 ჭალამნებით!
 ჩეკებით!
 ჩუსტით!
 ბოტასებით!
 დარში!
 თოვლში!
 დღისით!
 ღამით! —
 შენს მიწაზე
 ბოლთას ვცემდი...

ქართლის ბედზე როცა ვწუხდი,
 ან იმ ერთზე როცა ვწერდი,
 ან თუ მსურდი,
 ან თუ მძულდი —
 რეტდასხმული ბოლთას ვცემდი...

ხატი ჩემი — იეშუა...
 ლოცვა, თქმული მოწიწებით...
 უფალსა და ეშმაკს შუა
 დრო, განვლილი ბოლთის ცემით...

მთხვ, განვმარტო, რაა ბოლთა! —
 კონველსია უიღბლოთა!
 (ჩარგალსა და თბილისს შუა
 გახსოვს რუსთველი და ვაჟა?
 თბილისსა და სხვიტორს შუა
 გახსოვს აკაკი და შოთა...)...
 მოლოდინი ეშაფოტის! —
 რა თქმა უნდა, ცემა ბოლთის...
 ცემა დღისით;
 ცემა ღამით;
 ცემა მუშტის;
 ცემა შოლტის...

მე სამყაროს მოსაცდელში
 ნაღვლიანი ბოლთას ვცემდი...
 და სიმდიდრე, თუ რამ მქონდა,
 ერთადერთი — მქონდა ცრემლი.

• • •
 ბოლთას ვცემდი, სანამ სულმთლად
 არ დამეხა ბოტასები!..

ახალგაზრდების საღვთობაზე ნარმოთქმული „არაგვში“, როცა უცნობა გოგო-ბიჭებმა სუფრასთან მიგვიპატიჟეს

— გული ცვალებთ ერთმანეთში! სისხლი ცვალებთ! გენი ცვალებთ!
 ჩემი შვილის ტოლები ხართ! შემოგვევლეთ! გენაცვალებთ!

საქართველო ნაგებია ქვით და რკინით! — განა ცვილით!
 იმ ქვას — ქვა და რკინას — რკინა მიუმატეთ, გენაცვალებთ!

ზენაარი გვიხმობს ყველას! — ყველასა გვაქვს ზენას ვალი!
 ვალი წმინდად მოგებადოთ! შემოგვევლეთ! გენაცვალებთ!

მოიწყინოთ უნდა ზოგჯერ! დაიღალოთ ფიქრით ცოტა,
 სანამ ერთ დღეს ვიქცეოდეთ გრანიტის და ფიქლის ზოდად!

შეიყვარეთ ერთმანეთი: სისხლი ცვალებთ! გენი ცვალებთ!
 საქართველოს იმედი ხართ!
 საქართველოს ენაცვალებთ!

შინაგა მოგზაურა თვალი მოკრა გრემის ქალას

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

შესაქმელი, ჩასაყლაპი,
ტბილი, როგორც ტორტზე კრემი —
მუპატიოს მკრეხელური
შეღარება! — მოჩანს გრემი!
ვინ სულელი ჩივის ღვინოს! —
პურიც არ გვაქვს ერთი გრამი!
შესაქმელი, ჩასაყლაპი —
ერთადერთი — შეგვრჩა გრემი!
მშვენიერზე მშვენიერი —
მეწამული ღრუბლის გრიმი,
და შესაქმელ-ჩასაყლაპი —

მხოლოდ — გრემი!
ისევ — გრემი!

ახლა — სულ სხვა შეღარება:
მიირწევა, როგორც გემი
და ზეცაში უშვებს ლუზას
გრემი. გრემი. გრემი. გრემი.

და ხმიანობს ნატვრა სულში:
მარად ასე იდგეს გრემი,
სულ ხარობდეს — ვის რას უშლის —
ჯიში ჩვენი და ნაგრამი!

• • •

მიწა მიწად! მაგრამ მცხეთის დიდებული ცაც ხო
ისეთია, იტყვი: ღმერთმა ცას მალამო წაცხო!
მიწას ფესვი — შენი იჭერს! მაგრამ მცხეთის ცაც ხო
შენს ტოტებში გახლართული
იწყებს შრიას, ცაცხვო!

ექუნიაც, ბედნიერი ამ მიწით და ამ ცით,
იხვეწება: — მალლა! მალლა! უფრო მალლა ამწით!

• • •

გაყოფილია ქვეყანა ორად:
ჩვენად და მათად!
ახლოდ და შორად!
კაცად და ლორად!
მართლად და ქორად! —
გაყოფილია ქვეყანა ორად...

მოყვრად და მტერად;
ბრძენად და შტერად...

გაყოფილია ერად და ბერად;
აისისფერად;
დაისისფერად;
საფლავის ლოდად;
ოჯახის კერად;

არც ისე ზუსტად, არც ისე სწორად—
გაყოფილია ქვეყანა ორად:
მტრედად და ქორად;
ჩოხად და თორად;
ლომად და ჯორად;
ბინად და სოროდ...

გაყოფილია ქვეყანა ორად!
ო, რისთვის! ო, რად!
ო, რისთვის! ო, რად!

• • •

აქ აკვანი — ყრმა, ჩაკრული ჩვრებით!
 იქ გოლგოთა — ყრმა გაკრული ჭვარზე!
 მთლად ქვეყანა, მოფენილი ჭვრებით!
 (ვფიქრობ ყრმობის მოვარდისფრო ჩვარზე...).

სულ ერთია: კოცნა იუდასი
 და სოკრატეს შხამიანი თასი!
 სულ ერთია, რით მოგისპობს დღეებს
 ქვეიანების უღლეური დასი.
 სულ ერთია, ახვალ გოლგოთაზე,
 თუ სოკრატეს გაივსება თასი!

...მაგრამ ჭერ ხომ ვარდობისთვე ბზინავს
 და იგება შენიც ფიანდაზი...

• • •

ან სიმღერა რად ღირს შენი, ან ღიმილი, ან თამადის
 სიტყვა მკვევრი, საინძელო და კოლხური ანდამატი...

— არაგვზე გრძლად ვინც ვერ იტყვის, მოშაირე არა ქვიან!
 — ვინ პოეტი! რა პოეტი! — აქ პოეტი — არაგვია!

შენც მღერი და ჩვენც გვამღერებ! ჩვენც გვათრობ და შენაც
 ბათარეკავ, შე ღმერთძაღლო! ამიტომაც გვენატრებ!
 თვრები!

— სად მისდინხარ, რომ მისდინხარ! — სულ ერთია, უკან მახოლ!
 უკაფიოდ როგორ გასძლებ, უღუდოდ და უკალმახოდ!

მთელი თვეა უქაღალდო, უღექსო და უკალმო ვარ!
 ან სიცოცხლე მომინდება!
 ან სიკვდილი მომინდება!
 და როდესაც მომინდება,
 რა თქმა უნდა, უკან მოვალ!

ბეგერი

ცას შეწვდები კრიმანჭულით,
 შერმე — დაბლა დახრი კილოს,
 კრიმანჭულის კილოსავით
 ბებერო და დაღრეკილო!

ღრუბლის ირმებს მიუსიე
 ღრუბლის მარდი ეგერები!
 ისე მოგწონს ეს ცა — ამ ცას
 მართლა გამოეკერები!

• • •

მე ერთადერთი მიყვარს წესრიგი! —
დილა. ბოთლები. დილა. რძის რიგი!

ყუთებს ყუთებზე აწყობს აკოფა:
„ბევრი მოიდა! ყველას ეყოფა!“

ღარიბებიც და დიდი ქურდებიც —
აქ ყველა მოდის მხოლოდ ხურდებით.

იმის დედაც და იმის ატომიც! —
მე ეს ცა მიყვარს — ირმის ნახტომი!
ეს ცა, ეს მიწა — ძველი, დაღლილი,
და რძე — ქალაქში, მტვერში
დაღვრილი...

ვიყიდი ხაკოს, მაწონს, არაქანს...
მაგრამ მანქანა რატომ არა ჩანს!

მომწონს ეს ხალხი! მიყვარს ეს რიგი! —
თეთრი ბოთლების თეთრი წესრიგი!

• • •

სურვილებს შენსას — ზებგერითს —
ვერ სდევს სხეული — საპყარი...
კონკორდი — სადღაც სამხრეთით...
კორკოტი — შენი სამხარი...

სად — „ტუ-ას ოთხი“, სად — „ილი“!
სად — ზებგერითი „კონკორდი“,
სად — მიტერანის სადილი,
სად — შენი მწირი კორკოტი...

ქართველი გლეხის კირიმე:
სახლი მაქვს, თავზე კერი მაქვს!
რად მინდა მილიონები! —
თავი რა, დასაკერი მაქვს?

მეზარ კვიციანი

მახსენებს...

ქამი, ეს ქამი წვეული,
არ ვიცი — რას შეეწირე;
ლოდინისათვის — დიდია,
ცხოვრებისათვის — მცირე.

წითელ-ყვითელი ფოთლო,
შენ თვალი უნდა კვებო,
თქვენ კიდევ, როცა იქნება,
გულზე დამეწყვეთ, ქვებო,
უკეთესს ვინ რას ინატრებს,
ბედია სანაქებო.

ღვთისგან ბოძებულს, ნაჩუქარს
არ დაედება წუნი...

ვველას ვერ გასწვდა უფალი,
არც არის გასამტყუნი.

ვმადლობ, ის მაინც ვისწავლე,
ერთია — ლანძღვა, ქება...
ვისი რა უნდა შემშურდეს,
თავი პარტახად მრჩება.

„უბრალოდ უნდა სიმღერა, —
მახსენებს მიწა გრილი, —
რაღა დროს კულის ქნევია,
კაცი ხარ მიხვედრილი“.

ბავშვობა

ლეილა ნადარეშილის ხსოვნას

ბედმა შავს მიწაში დაფლო
ჩვენი ქალი სადღეოდოლო,
ვაი, სიმწრით გადამსყდარო,
ჩვენო სისხლო, ჩვენო ოფლო.

როგორ შემოგვადნა ქამი
მისი სამზეოზე ყოფნის...
*სად ჩაქანდა, ის რომ იწვა,
ბლავგი ყუა იმ კიღობნის.

რომელ ცხრაკლიტულში დნება
მისი იისფერი შარფი,
თმა — თეთრ შუბლზე ჩამოშლილი,
მისი თვალი, მისი წარბი.

ატმის ყვავილად რომ ენთო,
რამ დაშრიტა ასე ხორცნი...

რაღად მოფარფატებს დაბლა
სული ცაში ანატუორცნი.

უკვე მორთეს, გულმდულარე,
დადგომიან თავზე ძმები...
არ გენახოს, გაკლდეს ვითომ, —
კიდევ ერთხელ ჭვარს ეცმები...

გზა, არსაით მიმავალი,
თითქოს იცნო და ვერც იცნო,
სხვა მინდორზე ჩაიმუხლა,
სხვა გვირგვინი შემოიწნა.

თითქოს გვითხრა სახემ ლურჯმა,
არაფერი მრჩება მანდო;
მასთანა ვარ, ეს უთქმელი
საიდუმლო ვინც გამანდო.

ნიშანი

არც დევნა ქარის, არც ღამის თევა...
 აწ აღარ გიხტის გული კობრივით.
 სიბერის მაცნე — დაგეწყო წნევა
 და მოვლენები ასაკობრივი.

ჯერ ივლი, ვიდრე დასამარდები.
 დრო — ძველი კრუხი — კვერცხებს დაათბა;
 უნდა დაგმართოს დასამართები —
 წელმა სამოცმა, სამოცდაათმა...

ისწავლა ბედმა თავის ავდება —
 აღარ გაშორებს მზერას ალმაცერს;
 თუ შეტი არა, გაორმაგდება —
 სიბრყვე შენი და სიზარმაცე.

მიგათრევს თავქვე უშნო ღინება,
 ლულული მისი გავს მთვარის ლიღის...
 გაჩხოტილ მტევანს ეპოტინები,
 რაც დარჩა, ნუთუ ამდენად გიღირს...

წინათბრძნობა

მალე გახდება საქმე საკივრად...
 მიღის და მიღის განზე მიღები
 სიკოცხლისაგან... სამის შაგივრად
 მექნება ერთი განზომილება.

შავი ბორბლების მე ვისმენ დგანდგარს,
 ნუ განმსჯით,
 ცოდვა არვინ დაიდოთ...
 იქ, ჯოჯოხეთის კარებთან დამდგარს,
 აღარ მეცლება სამუშაითოდ...

ჩირად არ გიღირს ჩემი დაწნება,
 სხვა რამეც თუა ასე უდავო...
 შუბლზე გეტყობა — რისი მაცნე ხარ,
 სულის შემძვრელო და შემხუთავო.

პანი

მოსკოვი, ძველი რომი.

რქანაყაის და დანაყრებულ,
აწითლებულ პანს,
ქაფიანი, მოჩქაფუნე
მაჭრის ღელე ბანს.

შემღვრეულ და ამღვრებულ
ბადაგს პეშვით ხვრეპს.
სადაცაა, საძოვარზე
გაღარეკავს ცხვრებს.

მზეს გაღუტყდა ხერხემალი,
ქვა და მიწა ხურს;
ცხელი, აწრიალებული
რძე აწვება ცურს.

ილურსება, ველურ ვნების
ტანში ბრუნავს დენთი.

მოღის ქალი, მის დაკუნთულ
მკლავზე მოსათენთი.

იცის, რადაც გაუფინა
მოლი მოხასხასე, —
გოგო ვაზისფოთლიანი
ათამაშოს რქაზე...

გეგონება, ისევ ისე,
მწიფე მტევნებს წნებს;
ეწურება, ეწირება
თემოს, შიშველ ფებს...

არც გახედავს, სარეკელას
ხმაზე დაძრულ ცხვარს...
ხელუკუღმა იწმენდს შუბლზე
დაყრილ თქროს ცვარს.

სიერი

ძველი გრაფიურა

წამოვიდა თათები
ათ-ათთა და ოც-ოცთა;
ძნელი გასარჩევია, —
ვინ ვისგან გამოცოცდა.

თვალში ბევრი მეჩრება
წვრილშუბლა და ბრტყელთავა —
მეტჩრების, ლაჩრების
და სხვა ჩვრების ხელთა ვარ.

როღის იყო, ვეჭექი
ან მათ ღვინოს ვისხამდი,
არასოდეს მჭონია
ბედი ანუ ყისმათი.

ვაკვირდები მუჩუჩებს —
ვინ ვის ახლოს მოჩოჩდა;
წყალში დაოსებულან,
აქვთ იმედი მეჩერთა.

ყრია სანეხველაზე
ჩენჩო, მიზანს რაც აცდა;
ხელმრუდედ განასროლი
ხელმოცარულ ბაცაცთა.

სად ეტევა ამდენი
ჭიჭყინა და ტყლარჭია...
ვხედავ — ქიანჭველები
ასევიან მკვდარ ჭიას.

წყნავიან ფინიები,
წამოშლიათ ბალანი...
და მარწუხებს აკენეტენ
ერთუტრის... კიბორჩხალანი.

გამოგრუნება

იმ ბნელი დღიდან, სუნთქვას რომ აჩერებს,
უკან დავექანე... დავდივარ, ვიღლები.
საკუთარ ნაკვალევზე დადგმულე ტერფივით,
ვიმეორებ ყველა შეცდომას.
თვალი ხედავს, ყური ისმენს, გული ძგერს...
მეტი არაფერი მჭირდებოდა.
არც ვცდილობ — ტანჯვა ავიცილო,
ვნებდები გარდავლილ ცდუნებებს.
ქუსლები მექცა ფეხის წვერებად,
კეფა დაბეჭილი — ოფლიან სახედ...
გზიდან გადახვევის მეშინია.
ადრინდელივით მერევა დღეები, წლები.
არ მახსოვს თავი,
სხვათა გაფრთხილებაც მავიწყდება.
სახლებს ვცნობ, ნაცნობებს პირს ვარიდებ,
მანქანებს, ყოველი შემთხვევისათვის, ვერიდები...
და ისე ვიგებ მოყვასთა დალუპვას,
თითქოს არ ვიცოდი, პირველად მესმოდეს...

როგორ გამიკვირდა: —
ამბს წინათ, ტროლეიბუსში,
ხურდა გადმომაწოდეს, ბილეთი მოხიეთო.
თურმე ვჩანვარ, მე კი ვფიქრობდი —
ყველამ იცოდა ჩემი ამბავი;
მეგონა სხვაგან იხედებოდა ხალხი.
რახან ასეა, უნდა გავიტრუნო,
მადლობის გარდა არაფერი მეთქმის.
სულ მახსოვს ის დღე,

ძირს რომ დაეუშვებ ხელებს,
ძარღვებდაწვეტილი შევქანდები
და ტორტმანით წავალ მაღლა,
ვიდრე გაიპოზა დაბუშტული,
არაფრის გამარჩევი ლურჯი ზედაპირი...
დაძახებასაც ვერ მოვასწრებ,
ეს ისე მოხდება.

მოლანდება

აქ, ამ ადგილზე, პატარა ბიჭს მე ხელი ვკარი,
რომელმაც ნახეთ, შეილია ჩემი.
ერთი დღე იყო,
გულამღვრეული, მომახრჩო ზაფრამ
და გავიმეტე.
ტიქებს ამტვრევდა,
ფარდებს გლეჯდა პატარა ბიჭი,
სხვა არაფერი მას არ შეეძლო.
რისი დანახვაც ასე უნდოდა,
არ ჩანდა არსად.
ათასში ერთხელ გაიცინებდა,
მომექცეოდა მოხრილ ბეჭებზე,
აფათურებდა მსუქან თითებს კარადის თავზე.
აქ, ამ ადგილზე ვწრიალებ, ვიცდრ.
იქნებ ხმა მიწვდეს, —
ჩამოიაროს პატარა ბიჭმა.

რიკულუბიან აივანუა

მომხრობა

ძილი უყვარდა იასეს, განსაკუთრებით — დილის ძილი. ოღონდ კარგად გამოეძინა და მერე გინდა ქვა გეკოდინებინა, გინდა გუთანში შეგება და დილიდან საღამომდე ყამირი გეტეხინებინა. აღარაფერს დაგიდევდა. მითუმეტეს, ეხლა რა შეუშლიდა ხელსა და რა დაათმობინებდა საძილეთს, როცა მშობლიურ სოფელში ჩამოსულს ყოველგვარი საფიჭრალ-საზრუნავი ქალაქისათვის დაემწყურალებინა, აღარა აწუხებდა, არსად ეჩქარებოდა და ღია სარკმლიდან ოთახში შემოჭრილი ჩიტების ჭრიკ-ჭრიკი ნანინასავით ჩაესმობდა ბურანში. მზეს უკვე გვარიანად აემალლაურებინა. მაგრამ თავს ალბათ დიდხანს არ წამოსწყევდა ბალიშიდან, დედას ძალით რომ არ გაედღვიძებინა:

— ადუ, ბიკო, სირცხვილია, აგე, თამრო ბებოა მოსული შენს სანახავად, ეგეთი სიზარმაცე სად გავიზინლა, სულ ნუ მომჭერი თავი — სოფელ-ქვეყანაში...

— დაეხსენ სალომე, ეძინოს, — აივანიდან ისმობდა თამროს ხმა, — ტყუილად კი არ ამბობენ, ნათლულს ცალი გვერდი ნათლიისა აქვსო, იმ ჩემმა მომსპობმა თავის სისხლსა და ხორცზე მეტად ეს რომ იმსგავსა, არ გიკვირს, ქალო?

იასე ზმორებით გამოვიდა ოთახიდან,

ზანტად წამოვიდა თამროსაკენ, მერე უცებ დაავლო ხელი, ციმციმ აიტაცა, გადააკონა, დატრიალდა და ეგრევე პაერში მყოფთან ერთად წაიციკვა.

— დამსვი, შე უვარგისო, შენა, დამსვი, შე მტერმკვდარო... დამსვი, შეილო, ახალი ამდგარი ხარ, ნუ მეწევი, არაფერი იტყინო. — სიცილის შეკავებას ცდილობდა დედაბერი.

— როგორა ხარ, თამრო ბებო, როგორ, ნასყიდა ნათლია ხომ მყავს კარგად?

— ეპ, რაღა კარგად არის, გენაცვალე, — თამრო კაბის კალთების სწორებით ჩამოჭდა სკამზე. — დაბერდა, მოტყდა, ის ნასყიდა აღარ არის, შეილო, შენ რომ გახსოვს...

— კარგი, კარგი, ეგ არის და ვითომ მეც ათი წელი აღარ მენახოს. რაც თავი მახსოვს, შენ სულ მაგის სიბერეზე ჩივიხარ, მაგრამ ნასყიდასათვის ჭერ საწუწუნო არაფერი შემომჩნევია.

— არა, შენკი დაგწამლებივარ, ეხლა სულ სხვანაირად არის, აღარც ვინმეს დალაპარაკება ეხალისება, აღარც ვარრეთ გამოსვლა უნდა, ზის მარტოობისგან თვალგულამოღამებული და ერთთავად გზას გაჰყურებს, ერთთავად წუხს და ოხრავს საცოდავი. — ხელი ჩაიჭნია თამრომ. — შენთანაც იმიტომ ვადმოვედი, ვიფიქრე, ნასყიდას უნა-

ხავად არ გაბრუნდეს-მეთქი ქალაქში. იმან არც იცის თუ აქა ვარ, რომ გამიგოს, შეიძლება გამიბრახდეს კიდევაც: თუკი ვინმეს ჩვენთან მოსვლა და ჩვენი ნახვა უნდა, სპეციალური დაპატიჟების გარეშეც მოვაო, გადმოდი, შევილო, აგრემც ვაიხარებ, ხომ იცი, როგორ ესამოვნება შენი ნახვა.

იასეს ვერ წარმოედგინა უმოკმედებას შეგუებული, სევდის მინებებული და მოწყვნილი ნასყიდა, მაგრამ თამაროს ხმაში ისეთი შემფთობება და წუხილი გამოსკვიოდა, რომ თვითონაც შეფიქრიანდა.

— აბა, რას ამბობ, თამრო ბებო, თქვენს უნახავად როგორ წავიდოდი, მაგან როგორ შეგაწუხა? აი, მოდღენდეს ცოტა და აუცილებლად გადმოვალ, მაშ არ გადმოვალ?

— რა ვიცი, შენკი დაგწამლებივარ, შეიცვალა ქვეყანა, ვილასი რა გაიგება, უკვე შუადღე წამოვიდა და შენი ხნის კაცი ამ დროს რომ იტყვის, მოდღენდესო, აბა იმისი რა იმედი უნდა მქონდეს, რაღა დავიჭერო. — თავსაფრის ბოლოებში ბებრულად ჩაიღიშა თამრომ.

— მაინც ვერ მოითმინე, არა? მაინც ვერ მოითმინე... — ხარხარებდა იასეც.

— მა, ეგეთი ვაკნიაზება და თავის პატივი რა არის, ჭა. — ხელები გაშალა თამრომ. — ჩვენს ძველებს უთქვამთ: ძილი მქონდა უყვედური, იმან გამხადა უბედურიო. შენ ღმერთმა სიკეთე მოგცეს და ბევრ ძილშიც არა ყრია რა, მართო ნესვი იზრდება წოლითა.

და წახუხუსდა სახლისაკენ წელში ყოჩაღად გამართული, გაუტეხელი, ჭაფას დაუმორჩილებელი.

გამორჩეულად უყვარდა ნასყიდას თავისი ნათლული. იასე რომ წამოიზარდა, ნასყიდას ქალიშვილიც გათხოვილი ჰყავდა და ბიჭებიც კარგა ხნის დაბინავებულები იყვნენ ქალაქში. ათასში ერთხელ თუ ჩამოიძლეოდნენ მშობლების სანახავად: ძალიან მოუცლელადა ვართო. შვებულებასაც საღალაქ სხვა-

გან ატარებდნენ, წელიწადში ერთი თვე გვაქვს დასვენება და ისიც თუ ვერ გამოვიყენეთ ჩვენს გემოზე, ისიც თუ საკუთარ სოფელში შემოვფშვინდით, ამ ქვეყანაზე თვალი ვეღარ ვაგვიხელია და ეგა ყოფილაო, იტყოდნენ ხოლმე მშობლების საყვედურის პასუხად ტუჩაბუებულები და ამ საყვედურის გამო თავადვე განაწყენებულები. იმათ ნასყიდასი აღარაფერი უნდოდათ, არც ზრუნვასლა საჭიროებდნენ მისას და არც რჩევა-დარიგებას. ნასყიდამაც მთელი თავისი უშველებელი ცოდნა და გამოცდილება მამით ობოლი ნათლულის აღზრდას მოახმარა და სამომავლო გეგმები და იმედები იმას დაუკავშირა. დიდი ამბავი დასლო, გარჯა და მონდომება არ დააკლო ამ ცქვიტი და ალღოიანი ყმაწვილის გამოზრდას. იასეს ხელიდან ყველაფერი გამოსდიოდა, შრომა არ ეზარებოდა და სწავლაშიაც პირველობას ჩემულობდა. ნათლიაც, თავის მხრივ, ბევრს არიგებდა, წვრთნიდა და გეშავდა, ცდილობდა, თავისი ჭკუისა გამოეყვანა. ზოგჯერ საათობით ისხდნენ ფილოსოფიურად ჩაფიქრებულნი და ბჭობდნენ ამქვეყნიურ ავკარგზე. მსჯელობდნენ და კამათობდნენ თავიანთი სოფლის საჭირბოროტო საკითხებზე, თუმცა ამის შესახებ იმათ არავინ არაფერს ეკითხებოდა. ისე კი, თუ საჭიროდ ჩათვლიდა, თუ შექმნილი ვითარება მოითხოვდა, დინგაზე გაკენწვლას არც იასეს უხვალიებდა ნასყიდა, მაგრამ ასეთ კბილის გაკვრაშიაც სიყვარული და სითბო იგრძნობოდა.

იასემ საშუალო სკოლა რომ დაამთავრა... თუმცა, სკობია, ყველაფერი თავიდან დავიწყეთ, ისე, როგორც ეს რიტორიკაში სწერია.

ნასყიდას განსაკუთრებული სიყვარული ჰქონდა მამლებისა. მასზე უფრო შნოიანი და პატივსაცემი ფრინველი დედამიწის ზურგზე სხვა არ ეგულებოდა. აბა, ერთი შეხედვით, ალტაცებული ეუბნებოდა იასეს, ნახე, როგორი დარბაისური მიხვრა-მოხვრა აქვს, როგორ ამაყად დადის, ეს იმი-

ტომ რომ გრძობს საკუთარი თავის ღირსებას, მშვენიერად იცის თავისი თავის ფასი და წონა. თანაც რა საოცრად კეთილშობილია! შენ თუ დაჰკვირვებინარ, ნამდვილი რაინდით რომ იქცევა: საღმრეთო საკმელს თუ მიაგნო, მარტო კი არ დაუწყებს ჰამას, დედლებს ეძახის და იპატივებს, ჰარიქა, მოდით და დამეწვიეთო. ინდაურებს კი არა ჰგავს, ათნი ერთს რომ დაუწყებენ ხოლმე ჩხუბსა და ცალ-ცალკე ღმერთს არაფრად უქნია. ჰეი! შვილოსა, მამალი საღვთო ფრინველია, საღვთო! უმაგისოდ სალოცავში შესაწირავს ძალი არა აქვს. მაგნე და ეშმაკი ხომ ვერ უძლებს მაგის ხმასა და ძალიან სანდო ხალხის ნათქვამს გეუბნები, თურმე ლომი ხომ ნადირთა მეფეა, ისიც კი თავზარდაცემული გარბის მამლის ყვილის გაგონებისას. ეგეთი რამე უმიზეზოდ და შემთხვევით არა ხდება!

იმ ხანებში მაინც ხომ მთლად გადაიირია მამლებზე. კვირაობით ბოდბისხევის ბაზრობას არ გააცდენდა და თუ კაი ჭიშის მამალი შეხვდებოდა, უყიდველს არ გაუშვებდა. იასესაც შეაყვარა მამლების ჩხუბი და ძიძგილი, ერთად ერთობოდნენ დაქოჩრილ-დასისხლიანებული მამლების ცქერით და თამროს ქოთქოთსა და დავიდარბას არავითარ ყურადღებას არ აქცევდნენ. ერთხელ კაბლიდან ისეთი მამალი მოიყვანა, ავთვალს არ ენახებოდა, საცხოვრებელს დასთმობდა ნასყიდა და იმას კი არა. ღვთის წინაშე უნდა ითქვას, მართლაც ლამაზი იყო ის ოხერი, ღონიერი და კეჟა-გონებით საესე. იმისი შიშით უცხო საქონელი ვერ გაიჰკანებდა ეზოში, ძაღლზე უკეთ დარაჯობდა კარმიდამოს. ან ეგრე აზრთანად როგორ არ ჩევდა სხვის ცხვარსა და ღორს თავისიანისაგან. ვინც იცოდა ელეფთრეს ამბავი, (ნასყიდამ ელეფთრე დაარქვა მამალს), ეზოში უჭოხოდ შესვლას ვერა ბედავდა, დასაკორტნად თავი არ ეშეტებოდა. ნასყიდას რომ მამალი ჰყავს, ცხენიან კაცს ძირს დასცემსო, ამბობდნენ სოფელში. ჰე, ჭერ მარტო ხმა

რად ღირდა ელეფთრესი, ომახიანი, ვაეკატური, აქ რომ დაიყვილებდა, ყვეარლისა და ლაგოდებისაკენ დედლებს მუხლებში აყრუოლებდათ.

მაგრამ რა ამოაესებს და გააძლობს კაცის გულს. ნასყიდაც არ დასჯერდა ელეფთრეს ასეთ სიჩაუქესა და შემართებას, ღვთის ბოძებულთ არ დაკამყოფილდა და უფრო მეტი მოინდომა. ამის გამო იყო, რომ მამლის აქტიურობის გასაძლიერებლად დაეკვილ ხორცში ცეცხლივით მწვავე, დანაყილ ტიპა წიწაკას ურევდა და იმას აქმევდა. წიწაკამ, ეტყობა, უარყოფითად იმოქმედა სახმო სიმებზე და მამალს ხმა ჩაუხრინწა. მთელი ერთი კვირა ამოდ ელოდნენ გაღმა მხრის დედლები ელეფთრეს ხმის გაგონებას. საწყალი ელეფთრე აიყაყებოდა, აიწევდა კლანჭებზე, მაგრამ ძველებური ხაფი ყვილის ნაცვლად საცოდავი ხაფილი ამოსდიოდა ყელიდან და პირშერტყვენილი გარბოდა დასამალად. იდარდა მამალმა, მოიწყინა, აღარავის ეჩვენებოდა, ჭათმებს აღარ ეკარებოდა. ნასყიდა ხომ მთლად გადაიირია, ელეფთრეს წამლობის მეტი სხვა აღარა ახსოვდა რა, დილა-საღამოს ახალ კარაქს აყლაპებდა ძალისძალიად. იასემ, თავისი კეჟით, რაციონალიზატორული წინადადება წამოაყენა:

— ნასყიდა ნათლი, კარაქის ნაცვლად კვრცხის გული ხომ არ გვეცადა?

— აჰ, არა, — შორს დაიჭირა ნასყიდამ ეს მკრეხელური აზრი. — დღესვე რომ მოკვდეს კაციჰამიობას მაინც არ მივაჩვევ. ვინც გაიგებს, რას იტყვის, მერე თავი როგორღა გამოვყოთ სოფელ-ქვეყანაში ან ჩვენ, ან ელეფთრემ.

ღვთის შეწევნით, მამალს კარაქმაც უშველა და ცოტა ხანში ძველებური ზარი და ომახი დაუბრუნდა ხმაში. შვებით ამოისუნთქეს გაღმელმა დედლებმა და საერთოდ, ჭათმის ჭიშმა და ჭილაგმა ამაყად გამოიხედა თვალში.

ერთხელ ალოღლეტიანთ ესტატემ

ახალი აღმოჩენის შესახებ შეატყობინა ნასყიდას:

— საკვირველი ამბავი გავიგე, კაცო, თურმე ბადრიჯანს ადამიანის მეტი არაფერი სკამს, ღორი და ვირი რომ ღორი და ვირია, ისინიც კი არ აკარებენ პირსა:

ნასყიდას თუმცა არც თვითონ უყვარდა ბადრიჯანი, მაინც შეეკვდა ამ მიგნების ჭეშმარიტებაში:

— ისე, ბადრიჯნისაგან ყველაფერი მოსალოდნელია, მაგრამ... თუკი ადამიანი სკამს, ცხოველი ვინ მიგდია, რომ საქმლის არჩევანში შევიდეს და რასაც პატრონი შეაძლევს, იმაზე უარი განაცხადოს.

— პო, შენ ხომ ვერაფერს დაგაჯერებს კაცი. — ამბობდა ესტატე.

— ერთი ამას უყურეთ ე! მემდურის, რატო ტყუილებს არ იჯერებო. მე თუ ეგრე იოლად ვირწმუნე ვიღაც-ვიღაცეების მონაჩმაბი, კარგად წასულა ჩემი საქმე. რაა, ხალხი იმას კი არ ამბობდა, რომ ვირს პიტნა ეჯავრებოდა და ცხვირში სჩრიდნენო, მაგრამ...

— არა სთქვა ეხლა, მართალი არ არისო.

— დამაყა, შე დალოცვილო, მათქმევინე სიტყვა ბოლომდე. — დინჯად ჩაიციხა ნასყიდამ. — ამასწინებზე დავგლიჯე ერთი კალთა პიტნა, დაუყარე გიობელას ვირსა და...

— მერე, შეჭამა?

— სულ ღიღინითა! კლერტიც აღარ გაუშვია.

— აბა ელაპარაკე... ვირს დააოხრებინე იმდენი პიტნა?!

— მეცნიერების განვითარებისათვის ხალხი მილიონებს არ იშურებს და მე პიტნა დამანებოდა! ყველანი შენისთანა ჭეაწვიები რომ ვყოფილიყავით, ეხლაც გამოჭვებულში ვიცხოვრებდით და რწყლიან ტყავებში გვეძინებოდა.

— ვირისა და პიტნის ამბისა არაფერი მეკითხება, — სიბრაზისაგან პატარა თავი აუცახცახდა ესტატეს. — მე ბადრიჯანზე გელაპარაკები, შეუსმინარო!

„ვინ იცის იქნება არცა ტყუის“, გაიფიქრა ნასყიდამ ესტატეს წასვლის შემდეგ. სიმართლე რომ დაედგინა, თამროს რამდენიმე ცალი ბადრიჯანი მოჰპარა და ღორს სალაფავში შეატყუა. ღორმა კარგა ხანს ასარგალავა დინჯით, სალაფავი შეთქვლიფა და ბადრიჯნები შეუქმელი გაუშვა. „ვერ უყურებ იმ მლივს, მართალი ყოფილა!“ — გაიფიქრა ნასყიდამ ესტატეს მისამართით, გაჯავრებულმა ღორს წიხლი უთავაზა და მაგასაც დაგანატრებულვებო, დაემუქრა. მერე ერთი ბადრიჯანი ელეფთრეს დაუჭრა წვრილად: ვნახოთ, ეს რაღას იზამსო. მამალი ვახაცაცებული ეცა, თან სხვებსაც უხმობდა: პირიქა, დროულად მოდით, ნახეთ რა ვიშოვე, რა დოვლათს მივაგენიო. მის დაძახილზე დედლებიც მოცვივდნენ, ხათრის გულისათვის ერთი-ორჯერ უგულოდ, უწადინოდ ჩაპკრეს ნისკარტი და გაწბილებულები გაბრუნდნენ უკან. ამის შემდეგ ხომ მართლა მზე და მთვარე ამოსდიოდა ნასყიდას ელეფთრეზე.

იასემ სკოლა რომ დაამთავრა და სწავლის გასაგრძელებლად თბილისში დააპირა წასვლა, ნასყიდას გულს შემოეყარა, განზრახვანზე ხელის აღება ურჩია და ყველანიარად შეეცადა გადაეთქმევინებინა.

— სწავლა თუ გინდა, ეგე წიგნები და ეგე შენა, ცოდნა დედის მუცლიდან კი არავის დაპყოლია. იმ ქალაქებშიც რაც იციან, წიგნებიდან იციან. მაგის გულისათვის იმ მოუსავლეთში სად მიდიხარ.

— რას ამბობ, ნათლი, თბილისამდე რა იმდენი მანძილია? — გაიოცა იასემ, — რა მოუსავლეთი ეგა ნახე?

— საიდანაც აღარა ბრუნდებიან, მოუსავლეთია, მა რა არის. — ჩაიციხა ნასყიდამ. — აქედან იქამდე არაფერია, იქიდან აქამდეა შორი. ერთი ლექსისა არ იყოს, წასვლა ადვილი გეჭნება, მოსვლა გახდება გვიანი. რა იყო, რა მიამიტად შემომყურებ, ეხლა ყველა ეგრება და შენ რაღა წითელი კოჭი იქნები?

იასემ მაინც რომ არ დაიშალა თავისა, ნასყიდა გადავიდა და ელფეთრე გადაჰგვარა საჩუქრად:

— თუ შენი სოფლისა და დედაშენის სიყვარული აღარ შეგრჩება, მეც დამივიწყებ და აღარ ვაგახსენდები, იქნება ამ მამლის ნახვა მაინც მოგენატროს და მაშინ მაინც ჩამოხვიდე ხანდისხან.

პირველ წლებში იასეს სიზმარშიაც ჩაესმოდა ელფეთრეს ყვილი და სოფლისაკენ უხმობდა, სოფლისაკენ ეწეოდა.

მას შემდეგ დიდი დრო გავიდა. ელფეთრემ რა ხანია თქვენი ჰირი წაიღო. იგი თავისი ბუნებრივი მონაცემებით, თავისი გაქანებითა და შესაძლებლობებით ალბათ მსოფლიოში ცნობილ არცერთ სახელგანთქმულ მამალს არ ჩამოუვარდებოდა, მეტი თუ არ იყო, მაგრამ, სამწუხაროდ, ისეთ ადგილას მოუწია ცხოვრება, რომ მისი დიდება ერთ პატარა სოფელს ვერ გასცდა, უაზროდ, უსახელოდ დაასრულა თავისი ხანგრძლივი, ფათერაკებითა და თავგადასავლებით აღსავსე სიცოცხლე, ხოლო ასეთი დიადი ამბის თხრობა მე უღირსს მხვდა წილად.

ნასყიდას ძველებური ორსართულიანი სახლი ნავის წყალთან, თავისივე ვენახის თავში ედგა. ეგეთ ლამაზ შენობას ბევრს ვერ გადაეყრებოდით სოფელში. სხვისა რა მოგახსენოთ და სილამაზის ისეთი მოყვარულისა და დამფასებლისათვის, როგორც ნასყიდა ვახლდათ, ეს სახლი მართლაც რომ დიდ განძს წარმოადგენდა. აივნის ყველა კივისთავი ბულაურით ჩუქურთმებით იყო დაჭრელებული. მოხდენილად და ნატიფად გამოყვანილი კარფანჯრის ჩარჩოები, განსაკუთრებით კი დიდი გემოვნებით გამოხარატებული მოაჯირის რიკულები თვალსა სტაცებდა და ატკობდა მნახველს. თვითონ ნასყიდა შემთხვევას არ გაუშვებდა ხელიდან, რომ თავისი სახლის საქმებარი სიტყვა არ წარმოეთქვა: — ამას რომ

უყურებ, შვილოსა, შენ უბრალო კიწუ გგონია, იმ მარჯვენაკურთხეულ ვაჟისო ჩუთლაშვილის გაწყობილია. — იყო მაინც ეგეთი, კაცო, რა ხელი ჰქონდა იმ სულგანათლებულს! ჯერ მარტო სურაიები ნახე როგორებია. ეხლანდელი სახლებივით ცინკისაგან გამოკრილი ირმებითა და მამლებით კი არ არის მოლამაზებული. წადი, მიიარ-მოიარე ახლომახლო სოფლები, ეგეთ რამეს სხვაგან ვერსად წააწყდები. აღარ არის. დაანგრის და აი, ამისთანა ქარახინები წამოკიმეს... — ხელს მეზობლის სახლისკენ გაიშვერდა. — მე კი არ გავბრიყვდი და შვილებს ეს განძი შევუნახე, ეხლა თვითონ იციან თავიანთი საქმისა, მიხედონ და უპატრონონ.

ამ ბოლო დროს, როცა ცოტა არ იყოს, მუხლმაც უმტყუნა ნასყიდას და ენამაც, იქდა თავის რიკულებიან აივანზე და მოლოდინით საცხე თვლებით გაპყურებდა გზას, იქნება ბიჭებს გავახსენდე და ჩამოვიდნენ, ან არადა ქალსიძე გამოვიდნენ გაღმა სოფლიდანო.

მათკენ მიმავალი იასე რომ დაინახა, სიხარულით აუციმიციმდა თვლები, მოუთმენლობა დაეტყო, ტახტიდან წამოდგა და მოაჯირს გადაეყრდნო.

ნასყიდას ეზოს მიახლოებულ იასეს რაღაც ცრუანტელის მომგერელი, არამქვეყნიური ხმა შემოესმა და შეაკრთო. ეტყობა, რაღაცა ახალი უცნაურობა მოიგონა ჩემმა ნათლიამო, გაიფიქრა გამხიარულებულმა და ფეხს მოუჩქარა. კიშკარი რომ შეაღო, მიხვდა, კატის ხმა იყო, კატის ჩხავილს ჩამოჰქონდა ცა დაბლა.

— რა ხდება, თამრო ბებო, რას აკნავლებთ მაგ კატას, აღამიანო? — ჰკითხა იქვე დერეფანში მოფუსფუსე თამროს,

— ეშმაკმა რომ არ იცის ნასყიდას თავი და ტანი, დააბა, ბიჭო! ერთი იკითხე, კატის დაბმა თუ გაგონილა სადმე.

— თუ არ გავგონილა, ეხლა გაიგებენ, — ჩამოსძახა მილდიდან ნასყიდამ, —

მაგას მაინც გავატარებ ჩემს კუთუხე. მაგაზე მაინც მიმიწვდება ხელი.

— მოდი, გაუშვი, ნასყიდა ნათლი, მაგის ჩხავილს ნუ მომასმენინებ, გაძლება არ უნდა? — შეეხვეწა ისე.

— ეხლა მაგას ვინლა მიუდგება, — ჩაიციხა ნასყიდამ, — თავი ვის მოსძულდება. თუ თვითონ აიშვა როგორმე — ხომ კარგი, თუ არა და იქნება ეგრე.

— შორიდან მაინც გადაუქუერ თოკი, შე არ ვასახარელო, დავიწვი მაგის საცოდობით. — გაკაპასებული იწყევლებოდა თამრო ქვევიდან.

— აბა, გესმის რას ლაპარაკობ, დედაკაცო? მაგ სიგრძე თოკით როგორ უნდა ირბინოს კატამ, არ დაიტანჯება? რატო ერთბეშევა შებრალება არა გაქვს ცხოველისა. — იცინოდა ნასყიდა.

— მაგის მეტი კუთა ნუ მოგცეს ღმერთმა, კატას როგორ უდგები ჩიბრში შე კატებშიაც და აღამიანებშიაც გამოსარჩევო. დაიცა, თუ მაგის ცოდვით საიქიოში ცხრა საყდარი არ ავაგებინონ, შე უბედურო!

— მე რომ კალატოზი ვარ, რატო ოცდაცხრას არ ავაგებ. შენ ისა თქვი, კატის წვალეზზე თუ ცხრა საყდარია, აღამიანისაზე რამდენილა იქნება, ჩემი ტანჯვისათვის შენ რამდენის აშენება მოგაწივს?

— უი! რატო არ დაგიდუნდება ეგ ენა-პირი, ჩემზე ეგ ითქმის, შე მიწის ტუსაღო! — უკვე სერიოზულად გაცხარდა თამრო.

— კარგი, ხალხო, კატის გულისათვის ნუ დახოცავთ ერთმანეთს. — იასე კიბეზე ავიდა და ნასყიდა გადაკოცნა. — რა დავიშავა, ის მაინც მითხარო, 'ნასყიდა ნათლი, რათ დააბი?'

— სისხლი გამიშრო, შვილო, მაგ ძალზე ნამყნობმა, სახლში ჩამ-ჭურჭელი აღარ დამიტოვა მთელი და გარეთ კრუხ-წიწილა დაუწიოკებელი. რა არა ვცადე, რა არ ვილონე, მაგრამ მე ჩემი, მაგან თავისა და ჰე! რათ გინდა რა, ვერაფერი შევასმინე.

— ეგ ჰო, კარგი, მაგრამ შენგან ამი-

სთანა რამეს ნამდვილად არ მოველოდი, ეგ როგორ მოგივიდა, ეგ როგორ დაგემართა, ნათლიაჩემმა ჩინანტულით იქნედა თავს ისე.

— რა იყო, ბიჭო, რას მიწუნებ, რა დანაშაული ჩავიდინე ეგეთი? — ყასიდად გაიოცა ნასყიდამ.

— რაა და, შენისთანა გამოცდილმა კაცმა ის როგორ არ უნდა იცოდეს, რომ ფეხით მარტო მსხვილფეხა საქონელს აბამენ და ისეთებს, როგორიც არის ღორი, ძაღლი, კატა და მისთანანი, საყელურს გამოუნახავენ ხოლმე. რატო შენც საყელურით არ დააბი ეგ შენი ხატატურა, არ დაუმსახურებია თუ რა? ეგეთი იმედი მჭონდა შენი! — ტახტზე ჩამოჯდა ისე.

— ოოო, დიდი არსაითი ხარ! — ღიმილის დასამალად უღვაშებზე გადაისვა ხელი ნასყიდამ. — შენ კატის აქიას თავი დაანებე და აქეთ მომხედე, მოყევი, რა არის ახალი ქვეყანაზე, რა ხდება ქალაქში.

— ქვეყნის ამბები ჩემგან რა გესწავლება, რადიო არ გაკლია და ტელევიზორი, ვაზეთებს ხომ კითხულობ და კითხულობ. რაო, თვალები ძველებურად ხომ გიჭრის ისევ?

— არა, თვალებს ნამდვილად არ ვემდურე, შენ სხვა თქვი თორემ... — უცებ შეეცვალა გუნება ნასყიდას.

— სხვა რაღა სადარდებელი გაგიჩნდა, რას უჩივი.

— რაა და, ჩემი ველარავის რა შევასმინე, ვერც სახლში და ვერც კარში, ვერც შინაურსა და ვერც გარეშეს.

— აღრე ხომ სულ შენს კუთუხე დადიოდა ეს ქვეყანა, შენ გეკითხებოდნენ, ვატრიალოთ თუ არა დედამიწაო, შენმა მზემ. — იგვანზე ამოვიდა თამრო და ლაპარაკში ჩაერია.

— ნეტავი ტარმოტეხილი გუგუთით ვით სხვის საქმეში არ ეჩრებოდე და...

— მე სხვის საქმეში ვეჩრები და შენ არა? — აიკლირსა თამრო.

— დედაკაცო, მაგდენ ლაპარაკს ისა სჯობია, საქმელი მოგვიტანო რამე, და-

პბერდი და შენით ველარაფერი მოგი-
საზრებია.

— არ მინდა, ნასყიდა ნათლი, ეხლა
ვკამე და წამოვედი. შენ ის მითხარი,
ვინ გაგაჯავრა, ვისა აქვს ეგეთი მაგარი
გული.

— ვინა და ხალხმა, სოფელ-ქვეყა-
ნამ: — წამოდგა და გაიარა-გამოიარა
ნასყიდამ.

— ოოო, ეგ კი ვერ მოსვლიათ კარ-
გი საქმე, საკვირველია, როგორ დაე-
მართათ...

— შენ მაიმუნობას თავი დაანებე,
გაიგე? — გაწყრა ნასყიდა. — უნდა
იციოდე, რომ სიცილსაც თავისი დრო
და ადგილი აქვს. რა მემასხრება, ლი-
მის გული გამისკდეს კაცსა.

იასე შეაცბუნა დაუმსახურებელმა
შენიშენამ, გაკვირვებით შეხედა ნათ-
ლიას. რა მოხდა, ეგრე უცებ გუნება
რამ შეუცვალაო. ღმერთი, რჯული,
იასეს საწყენი არაფერი უთქვამს და
გინდაც ეთქვა, როდის იყო, ნასყიდას
ეგეთი წვრილმანები მიჰქონდა გულთან.
მაგრამ, ეტყობა, ძაღლის თავი სადღაც
სხვაგან ემარხა. ამ გაბრაზების მიღმა
რაღაც სერიოზული საქმე იმალებოდა,
რომლის თქმას ნასყიდა თავის გამოზ-
რდილ ნათლულთანაც ვერ ბედავდა და
ეს უილაჯობა და უღონობა იყო, ასე
ძალიან რომ აღიზიანებდა.

რომ შეატყო, იასე ხმის ამოდებას არ
აპირებდა, ნასყიდამ თვითონვე გააგრ-
ძელა დაწყებული სიტყვა:

— რაა, განა შენ კი ვერა ხედავ, რო-
გორ გამოიცივალა ხალხი? ვერ ატყობ,
რომ ფულისა და ქონების შეგროვების
მეტე აღარა ახსენდებათ რა? დაცალ-
ცალდნენ, ერთმანეთისა აღარც ჰკირი
სტკივით და აღარც ლხინი ახარებთ,
საკუთარი ჯიბის იქით აღარ იყურებიან.
წინათ, ხომ გახსოვს, ზაფხულის საღა-
მო ისე არ ჩაივლიდა, ხალხი ერთად
არ შეყრილიყო, არ ესეირნათ, ან ტაშ-
ფანდური არ გაემართათ, ან შაირობა,
ან კიდაობა... ყოველ კვირა დღეს სა-
ღამოები ეწყობოდა, ხალხს სიცოცხლე
უხაროდა. ეხლა, ოღონდ ერთი ბროლის

ვაზა იშოვნონ და ცხრა მთას იქით გა-
ვლენ. განა მე იმას ვამბობ, ქურდობითა
და მამაძაღლობით შოულაობენ, მრუდუ-
ღზით ნაგრულობენ-მეთქი? არა, დი-
ლაბნელზე იწყებენ მუშაობას და გვიან
ღამემდე მაგათი ხელი არა ჩერდება,
ნაწლავებს იყრევიანებენ და ერთი წუ-
თი მოსვენება არა აქვთ, მაგრამ იმდენს
რომ წვალბ კაცი, გამოყენებაც ხომ
უნდა იციოდე ნაშრომისა, რაღაცა აზრი
და დანიშნულება ხომ უნდა ჰქონდეს
შენს გარჯასა, საქონელი ხომ არა ხარ,
შე კაი კაცო, მუშაობაში ამოგხდეს სუ-
ლი. გადი ქვეყანაზე, გაიხედ-გამოიხე-
დე, ნახე, რა ხდება, როგორ ცხოვრობს
ხალხი, ან სიტყვა თქვი, ან დაილაპა-
რაკე. აჰა! გაგიგონია!

გაუტია და გაუტია ნასყიდამ, თან
ბოლთასა სცემდა აივანზე, იშვითად
თუ გაიხედავდა იასესაკენ. ეხლა, გინ-
დოდა თუ არა, უნდა გესმინა, შენ სიტ-
ყვას აღარ ჩაგაგდებინებდა, არ დაგა-
ლაპარაკებდა, მითუმეტეს, ამდენ ხანს
მსმენელმონატრებულმა ყურისმგდებე-
ლი იშოვა და რაღა გააჩერებდა, რაც
კი ძველი და ახალი ამბავი იციოდა,
ყველა ეხლა გაახსენდა:

— ბიძა მყავდა ერთი, დედის ძმა.
დედაჩემი ჯუგანელი ნარინდოშვილე-
ბის ქალი იყო. დედ-მამა ადრე დახო-
ცოდათ და ისა და თავისი ძმა ობლო-
ბაში და სხვათა ხელის შემყურებაში
გამოზრდილყვნენ. დედაჩემს, ღვთის
მადლით, მხსნელი მოვლენოდა, რა ვი-
ცი, სად გადაჰყრდა მამაჩემი, მოსწო-
ნებოდა და უმზითვოდ წამოეყვანა. სა-
წყალ ბიძაჩემსაც დღე და ღამე გაეს-
წორებინა, მოჭამაგირეობით ფული და
ქონება მოვეგროვებინა და ბოლოს სა-
კუთარი ცხვარ-ძროხაც გაეჩინა...

— სულ შენა გგვანებია, შენმა მზემ,
შენსავითა ყოფილა საქმეზე გადამკე-
დარი! — სიტყვა ჩაურთო თამრომ.

ნასყიდას ვითომ არც გაუგია, თავი-
სას აგრძელებდა.

— თანდათანობით ისე გამდიდრებუ-
ლიყო, მერე სოფლის თავკაცებში ითქ-
მოდა თურმე. დასვენება რა იყო, არ

იკოდა, ათასში ერთხელ თუ შეიხედავდა სახლში, ცოლი არ ახსენებოდა და შეილი, ნათესავი იმან არ იკოდა და მოყვარე. ეგრე უმადურ და გარე-გარე ყოფაში, ეტყობა, გაცივდა თუ რაღაც ავადმყოფობა შეეყარა, წელკავად გაუჭდა, მთლად დაკრუნჩხა, დახუთა. ისეთი მიდგვა და უჭიათი იყო, ეჭიმთან რას წავიდოდა, ან ვინ იცის, იქნება ისიც არ იკოდა საწყალმა, ეჭიმი თუ არსებობდა ქვეყანაზე. ცოლი ვადასულიყო მეზობელ სოფელში და ეჭიმბაშისათვის გამოერთმია წამალი, დილა-საღამოს კოვზით უნდა ესვა თურმე. — არა, არა, მე მაგდენი დრო არა მაქვს, ამის წყუმპვლას ვუყურო, სადაც არის დოლი დაიწყება, დროზე უნდა ავდგეო, ეთქვა და ჩარეჭიანი ბოთლი ერთბაშად ჩამოეცალა. რა ვი, რაზე იქნებოდა ის წამალი დაყენებული, რა იქნებოდა გარეული შიგა, სულ ჩაპნავლოდა და ჩაბფერფლოდა საწყალ ბიძაჩემს გულმუცელი. აბა, ეგეთ ქონებას რა ჭკუა აქვს, მთელი იმისი ქონება, მთელი იმისი მონაგარი ბეთარამად წავიდა და წყალს გაჰყვა. ეხლა ეს ამბავი ვინმეს რომ მოუყვე, ხომ არ დაგიჭერებს? მაინც რა ბნელი ხალხი იყო, კაცო, რა ბრმა-ყრუობა იყო, ჰა? შავდაუკუდმა წავიდეს ის დრო და ნულარც დაბრუნებულა.

ჩვენი ხალხი ბიძაჩემთან რა შესადარებელია, მაგრამ ესენიც რომ აღარ მეჩემებთან, გამოიცვალნენ, რაღაცა გასხვანაირდნენ, კაცო, უთქმელები გახდნენ, სიტყვაძვირები. დაბინდებამდე მუშაობენ გაუცილებლად, უსიმღეროდ, უხალისოდ. მერე შეძვრებიან, შეიკეტებიან სახლებში, ცოტა ხანს ტელევიზორს უყურებენ და მიწვებიან კიდევ დასაძინებლად, კვირა-უქმე მაგათთვის არ არსებობს და დღესასწაული. ეგეთი რამე ჩვენს ხალხს არა ჰქონდა წესად, არ ახასიათებდა, უცხო ადათია ეგა, საიდანდაც შემოპარული, სხვისაგან ნასესხები, არ ეგუება ჩვენს ხასიათსა. აი, შენ ხომ ნასწავლი კაცი ხარ, ბევრი რამე იცი და გვსმის, გამაგებინე,

რისგანა ხდება ესა, რა მიზეზია? იქნება ეგრეც უნდა იყოს ქვეყნებში და მე ჩამოვრჩი ქვეყანას, მგე აღსრულდება გამეგება ცხოვრებისა, ჰა?

„რა პუბლიცისტი იქნებოდა, შესაფერის ადგილზე რომ მოხვედრილიყო!“ გაიფიქრა იასემ, თქმით კი არაფერი უთქვამს.

— შევილო, არ გეგონოს, მეც მღვდელივით იმას ჩავჩიჩინებდე ხალხსა: მიჰხედეთ მფრინველთა ცათასა, რამეთუ არა მსთესვენ, არცა ჰმკიან, არცა შეიკრებენ საუნჯეთა... მაგრამ არც რომ ეგრე შეიძლება! მე ერთი კაცი ვიცი, — თავი მეზობლისავენ გადააქნია, — დამე ფეხისადგილში არ გაევა, რა არის, შარდმა შემაწულხოს, აღრე გამალვიძოს და სხვებზე მეტი საქმის გაკეთება მოვასწროო. ეს იმიტომ, რომ მონაგართ მმას თვალები დაუყენოს, იმას თუ რვაოთახიანი ბინა უდგას, ამან ათოთახიანი დაიდგას. კაცს ჭკუის ნატამალი მაინც რომ ჰქონდეს, ეგეთ სახლს დაანგრევს? — მოაჯირს დაკრა ხელი, — ეგეთ სახლს დაანგრევს და იმისთანა ქარახინას დასდგამს? — ისევე მეზობლისავენ გადააქნია თავი. — აგე, გახედე, მთელი სოფელი სასახლეებით გაივსო, ყველა ოჯახი დულს და ვადმოდის, მაგრამ რად გინდა, ამხელა შენობებში თითო კინკლა ბავშვი დაურბით. შე დალოცვილი შევილო, ადამიანი არა ხარ? ჭკუა არ გაგაჩნია? ერთხელ მაინც როგორ არ უნდა დაუფიქრდეს და როგორ არ უნდა მიხედეს, რომელი სჯობია: ოროთახიან სახლში რვა შეილი გააღალო, თუ რვაოთახიანში — ორი. შენი უგუნურებითა და უვარგისობით ქვეყანა უნდა გადააშენო? რას გაჩუქებულხარ, არა ვარ მართალი?

იასე გულსგარეთ უსმენდა. ხედებოდა, ამ ლაპარაკს ნასყიდას ნამდვილ საწუხართან საერთო ბევრი არაფერი ჰქონდა და ცდილობდა, როგორმე საქმის მთავარ არსს მიახლოებოდა, მაგრამ ამას ჭერ-ჭერობით ვერ ახერხებდა. ნასყიდა არც დალოდებია მის ჰა-

სუხს, ისე გააგრძელა თავისი სათქმელი:

— თუ საქმე, რა საქმეც გინდა იყოს, შენ თვითონ არ გადარღებს, თუ შენ თვითონ არ მიგაქვს გულთან, სხვის გაკეთებულს, რა ლაპარაკი უნდა, არ დააფასებ. ცეკვით აღარავინ ცეკვავს, სიმღერა აღარავინ იცის, ჭიდაობა აღარავინ უნდა, მოთხოვნილება კი, გაგიხარია, დიდი აქვთ: სხვებსა საყვედურობენ, სოფელში გართობა არ არის და ქალაქში იმიტომ გარბის ახალგაზრდობაო. თუკი წინათ გართობაც იყო და მხიარულებაც, თუკი წინათ ვახერხებდით სხვების დაუნმარებლად იოლად გავსვას, ეხლა რაღა მოხდა? სხვითა ხელით ნარის გლეჯას ხომ არ მიეჩვია ახალი თაობა? მეკი მგონია, რომ ძველებურში, მამაპაპურში, ცეკვა იქნება ისა თუ სიმღერა, ჭიდაობა თუ სხვა რამე, ნამდვილ შნოსა და ლაზათს ველარა ხედავთ, სილამაზის შემჩნევა აღარ შეგიძლიათ და თავი და თავი მიზეზი ეგ არის, მარტო ამ საქმისა კი არა, ყველაფრისა.

როგორც იქნა მოიოხა გული ლაპარაკით, დაასრულა თავისი ქადაგება და დაღლილი ჩამოჯდა იასეს გვერდით. დაღლილი, მაგრამ მოსვენებული.

ნასყიდა ნათლი, — გაიფიქრა იასემ, — შენ სხვაგანა გტკივა, მაგრამ, მგონი, მიგიხვდი საწუხარსა.

თავმჯდომარეზედაც გულაყრილი იყო ნასყიდა: თავის შეწუხება არ უყვარს, არც სხვების რჩევას უგდებს ყურსაო. ამ გულაყრილობის მიზეზი კი ის გახლდათ, რომ ამ წინეებზე ახალი საწადელი გასჩენოდა ნასყიდასა და საქმესაც ძველებური აზარტით მოჰკიდებოდა. თუკი რაიმე მისთვის მნიშვნელოვანი აზრი დაებადებოდა თავში, ყმაწვილივით აცეტდებოდა და აწრიალდებოდა ხოლმე ეს ოთხმოცს მიტანებული კაცი. სულ იმაზე ფიქრობდა და ლაპარაკობდა, იმის მეტი აღარა აგონდებოდა რა, სანამ გაიტანდა ბოლომდე. ეხლაც, დღე და ღამე ზღარბები ეკერა პირზე,

ყველა შემხვედრს ზღარბებზე ელაპარაკებოდა და მათს საკიროებსა და სარგებლიანობას უმტკიცებდა. ერთხელ ტელევიზორში გადმოეცათ: შუა აზიაში მეტისმეტად ლამაზი ზღარბები ბინადრობენო. ლამაზებიო! და მთლად გადაირია ნასყიდა. ერთი სული ჰქონდა, თავისი თვალით ენახა ბუნების ეს იშვიათი ჯმნილებები. თანაც რაღა შუა აზიაში უნდა ყოფილიყვნენ ასეთი ზღარბები და მის სოფელში კი არა, ვითომ ეს სადაური სამართალი იყო. ნასყიდაც ადგა და თავმჯდომარესთან შევიდა. ახლადარჩეული თავმჯდომარე უკვე მშვენიერად მორგებოდა თავის სკამს, ტელეფონში უყვიროდა ვილაცას. მერე თავი აიღო და ნასყიდას მოუტრიალდა:

— შენ რაღა გინდა, ნასყიდ?

— ზღარბების შესახებ მინდოდა მოგლაპარაკებოდი. — პირისპირ ჩამოჯდა ნასყიდა.

— რის შესახებ, კაცო?! — შეცბა თავმჯდომარე.

— შენ ჩემგან რა გესწავლება, ცოდნაც მეტი გაქვს და განათლებაც, ისიც გაგონილი გექნება, როგორი სარგებლიანი ცხოველია ზღარბი, როგორ ანადგურებს ჭია-ლუასა და მღრღნელებს. სადაც ეგ არის, იმ არემარეზე უხსენებელსაც არ გაეძღბინება, ჭამს. რას იტყოდ, ჩვენც რომ მოგვეშენებინა, ჰა?

— მოშენდნენ მერე, მე საწინააღმდეგო რა მაქვს.

— შენ გინდა, რომ თავისით მოშენდნენ, არა? — გეზად ვახედა ნასყიდამ.

— ჰო, მაშ სხვა რა ვქნათ, კოლმეურნეობის ფონდიდან საკვებს ვერ გამოვუყოთ და ხელოვნურ განაყოფიერებას ჩვენ ვერ ჩავუტარებთ...

— თავი და თავი ის არის, რომ საჭიროა, შუა აზიიდან ჩამოვიყვანოთ იქაური ჯიშის ზღარბები.

— შენ ხომ არ დამცინი? — თუმცა ნასყიდას ბავშვობიდან იცნობდა, მაინც დაეჭვდა თავმჯდომარე.

— რას დაგცინი, შე კაი კაცო, იქაუ-

რი ზღარბი დიდიც არის და, რაც მთავარია, მაღალი ფეხები აქვს. — მერე ცოტა შეყოვნდა და გაუბედავად დაამატა: — ლამაზებიც არიანო...

— შენ შემშლი, ნასყიდ! — გაბრაზდა თავმჯდომარე. — კაცო, კრელი ძროხების შეძენაზე და ჩამოყვანაზე ვიზრუნო მე, თუ იმ ოხერ ზღარბებზე გავგზავნო კაცი შუა აზიაში. ანდა მაღლებიაო, რომ დაგიჩემებია, რა შუაშია სიმალე, სირბილში ხომ არ ვაჭიბრებთ ვინმეს, რაში გვკვირდება გრძელფეხება ზღარბები!

ნასყიდა ამგვარ შეკითხვისათვის მზად არ იყო. აბა საიდან უნდა სცოდნოდა, რა სარგებლობის მოტანა შეეძლო ზღარბებისათვის მაღალ ფეხებს და შექმნილი ვითარებიდან თავი რომ დაეფარიონა, პირველად რაც მოადგა ენაზე ის უპასუხა:

— მაღალი ფეხები იმისათვის სჭირდებათ, რომ წვიმიან ამინდში მუცლები არ დაესვაროთ.

— მომასვენე, ნასყიდ, დამაყენე, ათასი საქმე მაქვს და შენ კიდევ ზღარბების ფერმისა თუ ჭიშთსაშენის გახსნასა მთხოვ. ან, ვინც გაიგებს, რას იტყვის, ჩვენი დაცინვის მეტს ხომ ალაფერს გააკეთებენ.

— პირიქით, — არ ცხრებოდა ნასყიდა, ამდენი ხნის ნალოლიავებ ოცნებას ასე ერთბაშად რა დაათმობინებდა. არადა, სიზმარშიაც არ ასვენებდა ლამაზი და მაღალფეხება შუა აზიური ზღარბების ნახვის სურვილი. — პირიქით, ხალხი მაღლობელიც დაგვრჩება. იცი, ამ საქმიდან რამხელა მოგების ნახვა შეიძლება! ცოტა წინაც გავიხედოთ, ხვალინდელ დღეზეც ვიფიქროთ, ერთორ წელიწადში ზღარბები იმდენ ჭიასა და თავეს გაანადგურებენ მინდორში, რომ მოსავალი ზღვად გასკდება, მოსავალს ვეღარ აუვალთ. მეორეც, ახლა ზღარბების გაყიდვით აღებული შემოსავალი იანგარიშე! თითო წყვილს კერძო საკარმიდამო ნაკვეთის ყველა მფლობელი იყიდის, რა დიდი შენახვა და ხარჯი მაგათ უნდათ. მერე როგორი

მიჩვევა იცის, ძალზე უფრო ერთგული და მოყვარულია ბატონისა... თანაც გრილი ღინგები ჭკრინათ... ამასთან ერთად მეზობელი კოლმეურნეობების დაკვეთებსაც ნუ დაიფიქვებ...

— ცოტას მაინც თუ უკვირდები, რას ლაპარაკობ?

— როგორ არ ვუკვირდები, — აენტო ნასყიდა. — ბოლოს და ბოლოს ტელევიზორში შენზეც და ჩემზეც კარგად იციან ყველაფერი.

— კარგი, კარგი, ნასყიდ, — დაუყვავა თავმჯდომარემ, — მოვიფიქრებთ, ავწონ-დავწონით, ვიმსჯელებთ და გადაწყვეტილებასაც გამოვიტანთ, ჭერ მაგისათვის არა გვცალაო.

— მე ვიცი, რა ცალებიცა გკიდიათ, არაფრის მაქნისები თქვენ არა ხართ. ოღონდ კი სყამი არ დაქარგოთ და სხვა არაფრის დარდი არა გაქვთ. — ბურტყუნ-ბურტყუნით გამოვიდა ნასყიდა თავმჯდომარის კაბინეტიდან.

ამის გამგონე იასემ ბევრი იხარხარა: რაო, ნათლი, სიბერეში ფერმის გამგეობა მოინდომე? — აცრემლებულ თვალებს ხელის გულებით იშვრალებდა.

— მაგათ იკითხონ, სად მიიყვანთ ეგეთი დაუდევრობა, თორემ მე რა, — იხტიბარს არ იტეხდა ნასყიდა, — მაგათ ჭინაზე ჩვენებურ ზღარბებს მაინც მოვაშენებ და ბუნებრივი შერჩევის გზით იქნება შუა აზიურზე ლამაზებიც გამოვიყვანო.

— ეგრე ქენი, ეგრე, მაგათ ეგრე მოუხდებათ. — ხარხარს ვეღარ იკავებდა იასე.

— რა იყო, ნეტავ რა გაციუნებს, — შეუწყრა ნასყიდა. — შენც იმათი მსგავსი ხარ და იმიტომ იკრიჭები, თორემ სისაცილო რა გაიგე!

— ჩემგან რაღა გინდა, ნათლი, მე რათა მრეე იმათ მარაქაში. — განგებ წყრებოდა იასე, ცდილობდა, ძველებურად წაეთამაშა, ბავშვობა გაეხსენებინა და ნასყიდსთვისაც გუნება გაეხალისებინა. არაფერი გამოუვიდა, მოხუ-

ცი პარტნიორი არ აპყვა თამაშში. ან დავიწყებოდა, ან კიდევ გული უწინდებურად აღარ გულობდა.

— რა მოხდა, ნასყიდა ნათლი, მართლა ხომ არ მემდური რამეს?

— არა, ბიჭო, შენ მამა აბრამის ბატკანი ხარ, შენ ვინ დაგადანაშაულებს!

— ჩაიცინა ნასყიდა.

— მაინც, კერძოდ მე რაში მედება ბრალი?

— მე რაში მედება ბრალი! — გამოაჯავრა ნასყიდა, — რაში და ბევრ რამეში, თუნდაც იმაში, უღელდაუდებელი მოზვერივით რომ დახეტები აქეთიქით. რას დადიხარ ეგრე უცოლშვილოდ, რა დაგაქვს, რის მოხელე ხარ, რას ემსახურები.

— ოჰ, მეც მეგონა... თუ ხატრი გაქვს, არ დამიწყო ეხლა დედაჩემივით...

— ამას უყურეთ ე! თან ხატრის გაწევასაც რომ თხოულობს! გესმის რას ამბობს, დედაკაცო? — ცოლს შეურიგდა იასეს ნათქვამისაგან სახტად დარჩენილი ნასყიდა.

— რატო გიკვირს, შენგან ნასწავლ მცნებას მივდევ, შენ მეუბნებოდ: სანამ კაცი უცოლოა — კოტაა, ცოლს რომ შეირთავს — დალაბადება, და წერილშვილი რომ დაეხვევა — დოლა გახდება.

— მე სხვა რამესაც ბევრს გეუბნებოდი. რაც შენ გაძლევს ხელს, რაღა მაინცა და მაინც ის დიამახსოვრე, თუ არადა, როცა გეუბნებოდი, საჭირო იყო, მე ის კი არ მითქვამს, შენი დღე და მოსწრება უცოლშვილოდ იარე-მეთქი.

— დაიცა, შენ როგორღაც სერიოზულად მელაპარაკები, თითქოს ჩემი უცოლობით მართლა ქვეყანას ვაქცევდე.

— აქცევ კიდევ, შვილო და ძირო, აქცევ, ეგეთ საქმესთან ხუმრობა არ იქნება.

არა, აღარც იასე ხუმრობდა:

— ზოგს ხომ წინათაც არ მოჰყავდა ცოლი?!

— გეშლება, ზოგს ეხლა არ მოჰყავს,

თორემ წინათ თითო-ოროლას არ მოჰყავდა. — ჩაიცინა ნასყიდა.

— იმ საკითხზე სიტყვიტ გამოსვლა რა სჯობია, რაშიც პასუხი არ მოგეთხოვება, არა? აბა, ერთი მეცა მკითხეთ...

— კარგი, კარგი, — სიტყვა აღარ გააგრძელებინა ნასყიდა, — ისედაც ვიცი, რასაც მეტყვი: ჯერ ეს არა მაქვსო, ჯერ ის არ მიმიღიაო... მოჰყვები ეხლა წუწუნსა და ვიწვიშს. როგორ გიბრუნდება სამაგისოდ ენა. მაშ ჩვენ რაღა უნდა ვთქვათ, ბებრებმა, თავზე კეერი და წისკვილის ქვა რომ დაგებრუნავდა, რა უნდა გვექნა, სულ ამოგვეწყვიტა ქვეყანა? იმ ცხოვრებას ხომ ვერც შეადარებ დღევანდელთანა. მაგრამ გაყვინიზებულები ხართ, შვილო, დღევანდელი ახალგაზრდები, მარტო საკუთარ თავზე, საკუთარ სიამოვნებაზე ფიქრობთ. და თუ ცოტა მაინც გაგიჭირდათ ქვეყანას შეჭყრით ვაი-ვიშითა. ვახეთებში და რადიო-ტელევიზორში, ვაგიხარია, ბრტყელ-ბრტყელ სიტყვებს გაიძახით გამრავლებაზე, მომავალზე, ერისშვილობაზე... მე შენ გეტყვი და სიტყვის სასესხებლად წასვლა დაგჭირდებათ სადმე. შვილებსა და ოჯახს აღარა მდომობენ! — გაცივებითა თუ აღშფოთებით დაიკრა მუხლებზე ხელი ნასყიდა. — არადა, ამ ახე საშური საქმე რა არის, კაცო! სახლი თუ არა გაქვს, ვილაცას შეეკედლები, ანდა სულაც ქირით იცხოვრებ და მერე აიშენებ, შეშა და ფჭვილი თუ არა გაქვს, ისესხებ, ხელს გაიმართავ და მომავალ წელს ჩაასესხებ. აი, შვილს კი, თუ დაჰვეიანდი, ვერც ისესხებ და ვერც ჩაასესხებ. ესაა საქმე. ახლა ქალები... მაგათ ხომ გლორთენისა და მოლამაზების მეტი აღარაფერი ახსოვთ, ოღონდ ფერ-უმაირილი წაიცხონ და წარბები გამოიქნან, ოღონდ მოდაზე თვალი არ დაინარჩუნონ და გამოიპრანკნენ, სხვას აღარას დაგიდევენ, ყველა დანარჩენი თუნდაც წყალს წაუღია. მე ერთი ლექსიცა მაქვს გამოთქმული მაგათზე, თუ გინდა, ვიტყვი:

ეს ეხლანდელი ქალები
თხა-წაღებულად ჭრიანო,
დაგვისხდებიან ბატონად,
სახლსაც არ დაგვიგვიანო,
თითო ყმაწვილს დაგვიჩვენენ,
ყვედრებით დაგვიზრდიანო.

გაიგე, ყვედრებით დაგვიზრდიანო!
არა, ნამდვილად რაღაცა მოხდა თუ
ხდებოდა. ძალღის თავი საღაც სხვა-
გან იყო დამარბული და უნაგირზე ჭა-
ვრის ამომყრელი ნასყიდას ცნობა ძა-
ლზე ჰირდა, აღარა ჰგავდა თავის თავს.
თუმცა პირუთენელი და მოურიღებელი
ყოველთვის იყო და თავისი ხვაშიადის
თქმაც ჭიქურად იცოდა, მაგრამ აღარ-
სად ჩანდა მისი საუბრისათვის დამახა-
სიათებელი მახვილსიტყვაობა, როცა
ხუმრობაში შეფარული სათქმელი ორ-
ღესულად, სიცილ-სიცილით მიიწვედა
მიზნისაკენ. ამის ატანა ძნელი იყო. იქ-
ნება დაუმსახურებელ საყვედურზე მე-
ტად ასეთმა მოულოდნელმა ცვლილე-
ბამ იმოქმედა იასეზე, რომ გაღიზი-
ნებულმა ცოტა არ იყოს უქმეხად შეა-
წყვეტიდა ნასყიდას:

— გაჩე, გაჩე, კაცო... მე ხომ მაინც
ვიცი, როგორი მელექსიცა გყავხარ...
— მერე თანდათან გაწიწმად, ველარ
მოზომა და უფრო და უფრო გადავიდა
დაუკრეფავში: — შენ როგორ უნდა
თქვა სხვაზე, ლაყბობის მეტს არაფერს
აკეთებენო!

— აჰ, საქმით გინდა დავამტკიცო,
არა? მრავალშვილიანი ოჯახი შეგქმნა,
არა? ცოტა დაგვიანებული ხომ არ გე-
ჩვენება? — წყენა არ დაიძინია და ხუ-
მრობაში გაატარა წაძახილი ნასყიდამ.

— მე ეხლანდელზე არ გეუბნები.
როცა დრო იყო, რატო მაშინ არ იყო-
ლიე სამზე მეტი?

— ვინ მოგახსენა, რომ ვითომ სამზე
მეტი არა მყავდა? ამ საქმეშიც ხომ გე-
გმის უდანაკარგოდ შესრულებას ვერ
მომთხოვთ, ბიჭო! ხუთი მყავდა და ორი
ადრე მომიკვდა. მაშინ სხვა დრო იყო,
რა გვექნა, სიკვდილს წინ ვერ გადავუ-
ღეით, მე და ჩემს ღედაკას ნამდვი-
ლად არაფერში მიგვიძღვის ბრალი.

ვინც დამარჩინე ეგენი მყავდნენ კარგად
და სხვებს უკვე აღარ დავეძებ — არც
იმას ვჩივი, თუ ზოგიერთი უმეტარი და
საქმეში ჩაუხნდავი ადამიანი უმართე-
ბულად წამომავყვდარის რამეს. — ნას-
ყიდას წყენა გაერია ხმაში.

— ეგ მე ხომ არ ვიცოდი... — უბერ-
ხულად შეიშმუშნა იასე. — განა რა ხნი-
სები იყვნენ?

— პატარები. მაგრამ აქ დიდ-პატა-
რობა არ გამოდგება საზომად, შვილით
დაწვა ღმერთმა მტერსაც აშოროს, იმა-
საც არ ვუსურვებ შვილის ცეცხლსა.
— მერე ამრებით შეხედა იასეს: —
ვიღაც უვიცსა და ხეპრეს რომ ეთქვა
ეგა, ყურადღებასაც არ მივაქცევდი,
მაგრამ შენ... მაგას ველოდი შენგან?
ჩერ ხომ სათქმელი უნდა მოიფიქრო,
ასწონ-დასწონო, ყველაფერზე კი არ
შეიძლება უთავბოლოდ და მოურიდე-
ბლად ლაპარაკი! რომ იცოდე, უცხო
უცხოს არ ატყენდა ეგრე გულსა.

ეტყობოდა თანდათან ეძალებოდა
გულისწყრომა, სახე მოედრებოდა, და-
ჩაგრული, უდანაშაულოდ დასჭილი
კაცის იერით გასცქეროდა სივრცეს და
იასესაკენ გამოხედვაც აღარ უნდოდა.

შეცბა იასე, ერთიანად წაუხდა გუ-
ნება. „რისთვის, კაცო, რაზე მიწყრება,
— გაიფიქრა თავისთვის, — ეგრე რამ
გაიფხუკიანა, რამ გამოუცვალა ხასია-
თი, რომ სიტყვა აღარ შეეძრახება. —
მერე თავის თავზე გაბრაზდა: — მეც
კარგი ვინმე ვარ რა! ვერ დავეტეე ჩე-
მთვის! რა მრჩიდა, რას ავუხიარდი, აკი
ვამჩნევდი, რომ კაცს სხვა რაღაც სა-
დარდელი უღრღნიდა გულს, ჩემი კრი-
კაში ჩადგომა და მიღეგაობაღა ეკლ-
და!“

ხმამალა კი, ვითომ არაფერი მომხ-
დარაო, ძალადმომხიარულებული, უზ-
რუნველი ხმით უთხრა:

— ნასყიდა ნათლი, რაღაცა ეშმაკი
შემიჭდა და სისულელე წამოვროშე, არ
უნდა მაპატიო? კარგი, ჰო, აკი გეუბ-
ნები, ეტყუივარ-მეთქი, ეგეთ პატარა
რამეზე გაბრაზება როგორ შეიძლება.
კაცო. — გაბუტული ბავშვით უყვა-

ვებდა და ეფერებოდა. მერე თამროს მოშველიება სცადა, იჭნება ამან მაინც იცოდეს წამალი შექმნილი ვითარების გამოსაკეთებლადო: — მოდი, თამრო ბებო, მიშუამდგომლე, უთხარი რამე, რა ჩავიდინე, ეგეთი შეუნდობელი.

თამრომ ჩუმად რალაც ანიშნა ხელით, მაგრამ ისევ ვერ მიუხვდა.

როგორ გაიხარეს ერთმანეთის ნახვით, როგორ კარგად აეწყო ყველაფერი და ეხლა დამდურებულნი უნდა დაშორებოდნენ მოყვარული გამზრდელ-ვაზრდილი? სად იყო სამართალი?

— კარგი, შევრიგდეთ, ნათლი, რამდენს მახვეწინებ, — ისევ სცადა თავისი საცდელი იასემ, — შევრიგდეთ და ხვალე ერთად წავიდეთ ქალაქში, თქვენების ნახვა არ მოგენატრა?

ამ სიტყვებზე ნასყიდა ფიცხლად შემოტრიალდა და კუჭტი მზერა ესროლა იასეს:

— ქალაქში რა მინდა, ორ-სამ დღეში აქ ჩამომვიღენ ჩემი გამორჯვ. დედის მსგავსი შვილები. საქმე ელოდებით აქა. — მერე უფრო მოიჭუშა, მოიჭურუხა, ხმაში უსაშველო ნალველი გაერია: — არ იტყვი, ბიჭო, თანაც როგორი საქმე! გადაწყვიტეს, აეს სახლი, — ფეხი მთელი ძალით დაჰკრა იატაკს, — აეს სახლი დაანგრიონ და ახალი დიიდი სახლი დადგან. აქ ველარ ვთავსდებითო, აღარა გვეყოფნისო... ის ანდაზა ხომ გახსოვს: სამგორში სამი ბებერი ვერ ეტეოდაო!

— აჰააა, — ფიქრიდან გააგრძელა იასემ, — მაშ უნდა დაანგრიონ...

ზაფხულის მშვიდი, მშვიდი საღამო შემოდოდა სოფელში. კატა აღარ ჩხაოდა. ან აიწყვიტა და თავს უშველა, ან კიდევ ნარგუნებ ბედსა და წერას შეურიგდა და მიყურდა.

თამაზ ჩხეიძე

„უშვამი ტრფიალები“

ამოტ კურაპალატს. — როგორც გიორგი შერჩულე გვაუწყებს. —
„გარდაჩვეული სიყვარულით“ შეუყვარდა „დედაკაცი სიძვისაა“.
მისი არტანუჯში არყოფნისას გრიგოლ ხანძთელმა ის ქალი მერეს
ეკლესიაში მიიყვანა. ამის მცნობელმა კურაპალატმა „ფრიად შეიურ-
ვა“. „თავმოთნეობაჲ დააეიწყა და“...

კურაპალატი ტოვებს სასახლეს,
ლეღავს და ჩქარობს კურაპალატი.
შფოთია იქნებ? არ ჩანს ნასახიცი.
იქნებ მზადდება ჩუმი ლალატი?

სწრაფი ნაბიჯით გადის პალატით,
სახეგაყინულს ტოვებს დედოფალს...
დაღუპულია! —

აწ და მარადის
არ არის მისთვის ხსნა და შენდობა!

სიცოცხლე ექვა ჭვრად და წამებად,
(სასახლეს ტოვებს მონა გულისტქმის),
გაუწირია მთელი სამეფო
იმ ერთი ქალის სიყვარულისთვის!

მკვდარი ყვავილი

ისევ მოგწყურდა მუსიკა, გულო,
სიშმაგე, როკვა, ჭანყი, ავარდნა.
გულო, შენ ვერ ძლებ უსიყვარულოდ,
მზისფერი დროშის გინდა ამართვა.

მაგრამ ვაი რომ უკვე დაბერდი,
ჭვალო გაცვია ანაქორეტის
და არავისთან
და არაფერთან
ალარ გაერთებს გრძნობა ბოროტი...

მე გულს დავადე რკინის ცხაური,
მე დავდე ფიცი
და ქურუმგვით

დავთმე ამ სოფლის ფუჭი ხმაური,
რომ შევხვედროდი ჩემს ღმერთს
დუმლით.

და მაინც ურცხვად — გულის საკანში —
ათასხმიანი როგორც ავილი —
უძლები ვნებით, შფოთით, განგაშით
იღვიძებს თესლი მკვდარი ყვავილის.

და სასწაულად, ჩემი სიბერის
შავე მიწიდან სისხლით ცვარული
ამოდის ვარდი — დროშა მზისფერი —
უკანასკელი, ვით სიყვარული.

ტაძარი

უჩუბრად გამოვდივართ ჩვენ ამ ტაძრიდან —
 უცხონი და გულდამძიმებულნი.
 ერთბაშად ჩამოეხსნა საბურველი ყველაფერს:
 ჭვარი უკუიქცა ჩვენგან,
 საკურთხეველმა არ მიგვიკარა,
 სანთლების შექმა ცხადყო ჩვენი წადიერება...

აქი სიყვარული გვწყუროდა მხოლოდ,
 როცა სარეცელზე ველური სიშმაგით ვკოცნიდით ერთმანეთს
 ან როცა ერთმანეთს საუკუნო ერთგულებას ვეფიცებოდით?
 ტაძარმა არ დაგვადგა სიყვარულის გვირგვინი:
 ჭვარი უკუიქცა ჩვენგან,
 საკურთხეველმა არ მიგვიკარა,
 სანთლების შექმა საჩინოჰყო ჩვენი ღ ა ლ ა ტ ი...

ჩვენ კი ერთგულების ფიცსა ვდებდით კუბოს კარამდე;
 ჩვენ, ვისაც ავხორციობა სიყვარულად შეგვირაცხია,
 ჩვენ, ვისაც აღარა გვწამს ჭვარცმული უფალი...

მალე მოთახე

თიხათხე

მოპირუღია მალალი ცელი
სათიბში კვდებიან ზიზილები,
თივის ზვინიდან სევდა და ცრემლი
და სიყვარული იმზირება.

ღმერთო, ეს თიხათხე როგორ მიყვარს,
ერთად დაახვევებს დარს და ავდრებს.
ნეტავი ბალახი ვყოფილიყავ,
თივის სიყვარულში დამმარხავდნენ.

ნეტავი, რა მინდოდა იმ სოფელში,
ნეტავი რა მინდოდა იმ ქალაქში,
ამ მწვანეფეხება დედლოსთან
ნეტავ სამუდამოდ რად არ დავრჩი.

არა, არ ჩასულა მზე იმ მთებში,
არა, არ ჩასულა მზე იმ ზღვებში,
ბალახში ჩავიდა, ცელის ეშმა
უცბად დაიჭირა ბასრი ეშვით.

ესაა თიხათხის სასწაული —
სიყვარულს წაიღებს ბალდახინით,
ასე თივასავეთ ხმელი გული
ტირის მოთიბული ბალახით.

რისთვის ეს სული და რისთვის თიხა,
თუ ვერ მოვუვლიდი რატომ მანდეთ,
ნეტავი ბალახი ვყოფილიყავ
თივის სიყვარულში დამმარხავდნენ.

ჩემი თავიდან

ღმერთო, მიმაბი შენს ლარებ ლობეს,
ღმერთო, ჩემთან თუ მოხვალ მეორედ,
მხოლოდ საკუთარ თავიდან მშობე
და ასეთივე გამიმეორე.

გამოდი ზეცის ფართო სკენახე,
ო, ხელმეორედ გამოდი ბისზე
და დახატული ათას ფაქტით
გამიმეორე ისევ და ისევ.

მხოლოდ ქარები და არა სიო,
უსასრულობა იმედზე მეტად.
შემოდის ჩემში მკაცრი მსოფლიო,
ასიათასჯერ მალეებს და მეტეტავს.

მაბრუნებს შუქი შენკენ და მალა,
ყველა იმედის დიდ უარყოფელს.
გამიმეორებ თუკი ხელახლა,
ჩემივე თავიდან შემქმენ და მშობე.

ვაშლის ზევ, სევდას ოქტომბრის თვეში
 რად ემონები მთელი არსებით,
 რად გიჩანს კვალი გველის და ეშმის
 გამოძევებულს რად ემსგავსები.

რა ბაღებს შერჩათ ჰანგი საჩვენო,
 ვინ იმყოფინა თავის სამყოფი.
 შენც შეგაჩვენა ალბათ გამჩენმა
 შენი ტანით და შენი ნაყოფით.

ახლა საღამოს შენსავეთ დარდობს
 ჩიტი შენს ტოტზე რომ გადმოფრინდა,
 შენ არ ხარ მარტო, თვითონ სამოთხეც
 გამოაძევეს სხვა სამოთხიდან.

გახსოვს ჰყვოდა თიხა ავბედად,
 ჩემი სხეულით და ჩემი ხორციით,
 ახლა ადამი უკვე დაბერდა,
 თვალბში შუქი ჩაუდგა მორცხვი.

ჩამოეცალა ბებერი კანი,
 ძვლებს სინჯავს ხელით მჩატეს
 და დაშლილს;
 ალბათ მოუნდა წასვლა უკანვე,
 თიხის საოცარ ყვავილობაში.

მე კი ისა ვარ, რაც ვიყავ ოდეს,
 როცა შეცივებულ სხეულს ვითბობდი;
 შეფარებული შენს დახრილ ტოტებს,
 შენგან ნაჩუქარ ცოდვის სიტკბოთი.

სადაც არ ისმის

ჩემი სულიდან მოდის ეს წვიმა,
 დგება ჩვენს შორის და ლამეს მითევს,
 ათას ყვავილზე და თმაზე ბრწყინავს,
 ათასნაირად მიღებავს თითებს.

ვარ დამსხვრეული და განწირული,
 ეს ალტაცება ბოლომდე წამშლის.
 შრიალებს სული გრილი და გლუვი
 გაღვიძებული სიკვდილის წამში.

ო, საოცარი და დასანახი
 გადმოდის ზეცა იღუმალ შფოთით,

ზეცის მინდორზე ლელავს ბალახი
 და მარიამი ჩვილ იესოთი.

ვიღაც კეთილი და სახიერი,
 განათებული იღუმალ დარდით,
 ღრუბლის ბაღებში წუთით იელვებს
 გაბრწყინდება და უეცრად ჩადის.

არა, არც დედა და არცა შვილი,
 ჩემი წვიმები წამომყვნიენ უნდა,
 სადაც არ ისმის გალობა ტბილი
 და განწირულთა დაფრინავს გუნდი.

იოკუბას სკლიუტაუსკასი

ფროსანი მხედარი

რომანტიკული მოთხრობა

გასწი, გაფრინდი, ჩემო მერანო,
გარდამატარე ბედის სამძლეარი...

ნ. ბარათაშვილი

რა არ შეხვდება ადამიანს ცხოვრების გზაზე, ხან სასოება წარეკვეთება, ხან ბელი გაულიმებს, ხან სიხარულის დღეები დაუდგება, ხან მწუხარების, ხან წარმატებას იზიემებს, ხან კი მარცხს იწვნევს. იშვიათია კაცი, სიხარული არ განეცადოს, ანდა ერთი ბედნიერი წამი მაინც არ ეგემოს.

„არასოდეს მიხილავს უზენაესის მარჯვენა ისე თვალნათლივ, როგორც ჩემთა ჩანაფიქრთა მსხვერვისას“, — უთქვამს ოდესღაც დიდ საადის. ხუთი საუკუნის შემდეგ დაბადებულ ნიკოლოზ ბარათაშვილს თავისუფლად შეეძლო სახელოვანი სპარსელი პოეტის სიტყვების გამეორება. ბედმა მას ერთი ბეწო სიხარულიც არ არგუნა, თითქოს სამაგიერო მოუზღო. მაგრამ რისთვის, რა ბრალი მიუძღოდა? იქნებ ის, რომ მეოცნებე იყო და სიცოცხლის ბოლომდე ყველას აოცებდა უჩვეულო სიფაქიზით, გულისხმიერებით, სიკეთით. სიკეთე რაღა? სიკეთე სიკეთესვე რომ შობდეს, განა ქვეყნად ამდენი უბედური იქნებოდა...

მაშ რით დავიწყოთ? იქნებ იმით, კაბუკი ნიკოლოზი ოფიცრის ეპოლოტებზე რომ ოცნებობდა, მაგრამ ფეხი მოიტეხა და სამუდამოდ დაკოკლდა, ან იქნებ იმით, უმაღლესი განათლების მიღებას რომ ესწრაფოდა, მაგრამ დახეთ ბედის უკულმართობას! — მამა დაუთვადდა, ოჯახი უსახსროდ დარჩა და... მშვიდობით ფოლიანტებო, სალამი, სამუშაოვ, შავო სამუშაოვ!

მთელი სიცოცხლე ისეთი საქმის კეთებას ოცნებობდა, უდიდესი აზრი რომ ჰქონოდა. იძულებული კი იყო, მოჰკიდებოდა საძულველს, შავს, ერთფეროვან, გულის გამაწერილებელ საქმეს.

პოეტს საქართველო უყვარდა, მაგრამ რას ნიშნავს შენი მიწის სიყვარული, თუ ყოველი მხრიდან საზრუნავი და გაჭირვება შემოგჯარვია, შენ კი ძალა არ შეგწევს, შეგეუო ტანჯულ ცხოვრებას და ამიტომ ერთ ადგილზე ვერ ჩერდები, დაეხეტები მანამ, სანამ ბოლოს უტხოობაში არ აღმოგზნდება სული.

ლეკსებილა ჰქონდა ნუგეშად. ლექსები მუდამ მასთან იყვნენ. კმუნვითა და სიამაყით გამსჭვალულნი, ლექსები — მეომარნი, მოიერიშე, სიცრუესთან და ტანჯვასთან, სნეულებასთან და გაპირვებასთან მებრძოლნი. ლექსები — მეგობრები, ერთადერთი, ვისაც ესმოდა მისი — მგზნებარე მეოცნების, თავის წარმოსახულ ჭვეყანაში, და არა სასტიკ სინამდვილეში მცხოვრების. წარმოსახულ ჭვეყანაში კოკლიც შეიძლება ოფიცირი გახდეს, უპოვარი ცოდნას ეზიაროს. მერე რა მოხდა, თუ მის სიცოცხლეში არცერთ მის ლექსს დღის სინათლე არ უნახავს. ხომ იყვნენ, ხომ იყვნენ ბედის უკუღმართობის მძლეველნი.

ჰქონდა ლექსები. ჰქონდა სიყვარულიც — ეკატერინე ჭავჭავაძე, ან უბრალოდ კატინკა. ღმერთო, რა სახელია! სულის შემფუთველი. აღარაფერი გინდა, აღარც ეპოლეტები, აღარც სწავლა-განათლება, მხოლოდ იგი სურს სულს, ერთადერთი! რად მოაკელი, მუხთალო ბედო, ამ სიხარულსაც, რად გამოსტაცე ხელიდან, რად?..

ვინ არ იცოდა თბილისში ჭავჭავაძეების სტუმართმოყვარე სახლი! ვინ არ იცნობდა ოჯახის უფროსს, დიდად განსწავლულ ინტელიგენტს, პეტერბურგის პანსიონის აღზრდილს, პოეზიის დიდ ტრფიალსა და თავადაც მგოსანს! თუმცა თავადი ჭავჭავაძე ლექსებზე არანაკლებ დროს უთმობდა თავის ორ ქალიშვილს: უფროსს — ნინოს და უმცროსს — ეკატერინეს, ან შინაურულად კატინკას.

— იკითხეთ კაზმული სიტყვიერება, დაეუფლეთ მუსიკასა და უცხო ენებს, — ეუბნებოდა შვილებს, — ვინ იცის, იქნებ პეტერბურგს მოგვიხდეს ვადასახლება; იქ უფრანგულად ფონს ვერ გახვალთ.

პეტერბურგი, იმეორებდნენ ნინო და კატინკა, სწავლობდნენ რუსულსა და ფრანგულს და დედაქალაქიდან ჩამოსულ საპატიო სტუმრებს მწერლობასა

და ხელოვნებაზე საუბარში ტოლს არ უღებდნენ.

საპატიო სტუმარი კი მათ ოჯახში ხშირი იყო. მათთან ერთხელ მისულიც კი ვერ იფიქვებდა მასპინძლების სითბოსა და გულითადობას. განსაკუთრებით მათი ქალიშვილების სახელები ეკერათ პირზე.

უფროსი — ნინო მწერალსა და დიპლომატს—ალექსანდრე გრიბოედოვს გაჰყვა ცოლად. მაგრამ მათი ბედნიერება დიდხანს არ გაგრძელებულა, ორი თვეც არ უცხოვრიათ ერთად. ათას რვაას ოცდაცხრა წლის ოცდაათ იანვარს გრიბოედოვი ტრაგიკულად დაიღუპა. დაიღუპა ნინოც, ჰო, დაიღუპა, თუმცა ცოცხალი იყო, აბა, რა არის სიცოცხლე უსიყვარულოდ, ნინო ჭავჭავაძეს კი სხვა აღარაფერ შეჰყვარებია.

ხოლო კატინკა, მზიარული და უდარდელი კატინკა, სილამაზეს ასხივოსნებდა. მისი სიცილი დიდიდანვე ჩიტვით აიჭრებოდა ჰაერში, მთელს კარმიდამოს, მთელს ჭვეყანას მოედებოდა. იგი ოჯახის სული და გული იყო. დაუდევარი, ყველა გართობის მოთავე და სულის ჩამდგმელი. ლხინისა და სტუმარიანობის მოყვარული. თითქოს იცოდა, რომ მისი ძალა მისი ჯადოსნური სილამაზე იყო. გრძნობდა და ბევრჯერაც დარწმუნებულა. თვალებს დახრიდა თუ არა, ათასი ანთებული მზერა მიეჩაქვებოდა. ვინ არ ცდილობდა მისი გულის მონადირებას — ფიცხელი ჭაბუკები და სახენაჭრილობევი ჭაღარა შემომრები, დაქვრივებული გენერლები — ცნობილი და უცნობი ბრძოლების გმირები, ყველა მასთან შეხვედრის მიზეზს ეძებდა, კატინკა ყველას ანდამატივით იზიდავდა, ყველა პატივად თვლიდა მის გვერდით ყოფნას.

კატინკას ისლა დარჩენოდა ეშმაკობისთვის მიემართა და აბეზარი თავყვანისმცემლებისაგან სხვადასხვა ფანდებით დაეღწია თავი.

ასეთ დროს ტატოსთან გარბოდა.

ერთგულ სიყრმის მეგობართან, ერთადერთ ადამიანთან, ვისთანაც არასოდეს სწყინდებოდა, ტატო სხვებს არა ჰგავდა, გულთამბილაგი სული ჰქონდა, ყველაფერს ხედავდა, ყველაფერი ესმოდა. არც კატინკას ჰკრავდა ხელს, გულის კარს უღებდა, იმ ფერადოვან, ელვარე სამყაროში შეჰყავდა, სადაც მის სულსაც თვალი ეხილებოდა, სადაც უცნაური, ტკბილი სევდა ეუფლებოდა... მთელს თბილისში, თუმცა თბილისი რაა, მთელს რუსეთის იმპერიაში, ან რუსეთის იმპერია რაღაა, მთელს ქვეყანაზე არ მოიპოვებოდა კატინკაზე ბედნიერი ადამიანი, როცა იგი თავის მეგობართან იქდა და ისეთს რასმე ისმენდა და ჰხედავდა, რასაც სხვები ვერც ვერასოდეს გაიგონებდნენ და ვერც იხილავდნენ... ლექსები ხომ ადრეც ბევრი წაეკითხა და მოესმინა, მაგრამ ტატოს სტრიქონები განსაკუთრებული იყო; მათში განსაკუთრებული სინაზე და ძალა იგრძნობოდა, გულში სწვდებოდნენ, სულს უფორიაქებდნენ და დროდადრო თვალებს ცრემლით უმსებდნენ.

არა, არა, მის ნაცნობებში არავის ჰყავდა ისეთი მეგობარი, ასეთ ლექსებს რომ წერდა. ტატო კითხულობდა, ხოლო კატინკა თითქოს სიზმარშიაო, თვალს ვერ აშორებდა მის თვალებს, სიკეთესა და ერთგულებას რომ ასხივებდნენ.

კატინკას ეამაყებოდა მასთან მეგობრობა. ყოველ ცისმარე დღეს ზედებოდნენ ერთმანეთს, ყოველდღე დადიოდნენ დაბურული ბაღის მიხვეულ-მოხვეულ ბილიკებზე, იცინოდნენ, დაობდნენ.

რას აგონებდა მისი აუშმღვრეველი გულის სიღრმეიდან ამოხეთქილი სიცილი? ალბათ ვერცხლის ზარის, მოუღლედი ვერცხლის ზარის წყრიალს...

რა ბედნიერებაა ამ ქვეყნად მასთან ერთად რომ გაჩნდი, ერთ ქალაქში, ერთ ქუჩაზე რომ ცხოვრობთ, შეგიძლია ყოველდღე ნახო, უყურო და არაფერზე არ იფიქრო, არაფერზე. ან კი ფი-

ქრი რა საჭიროა, როდესაც ღეთის წყალობა მოგეფინა, როდესაც სიმღერა და სიცოცხლით ტკობა გწყურია; როცა ყველა და ყველაფერი გიყვარს. თუმცა ტატომ არ იცოდა, რა დაერქმია იმ გრძნობისათვის, რომელსაც შეეპყრო. მხოლოდ იმას გრძნობდა, რომ საღდაც, გულის სიღრმეში, იქ, სადაც ყველაზე იღუმალი გულისტქმა და იმედები ინახება ხოლმე, მისი საიდუმლო იზადებოდა. მაგრამ ტატოს მასთან პირისპირ შეხვედრა ვერ გაებედა. კატინკას კი არა, თავის თავსაც ვერ უტყუდებოდა. ხუმრობა ხომ არ არის, როცა პატარაობიდანვე შენს თავს ეჭვით უყურებ, როცა გაუბედაობა ძვალსა და რბილში გაჯდომია. განა შეეფერება კოქლს სიყვარულზე ლაპარაკი! ვაი, თუ სიტყვებმა, თუნდაც ერთმა დაუფიქრებელმა სიტყვამ ყველაფერი გააფუტოს და კატინკა სამუდამოდ დააქარგვინოს! იქნებ მოცდა სჯობს. გრძნობის დამალვა...

ჰეგავამეძების სახლში არაფერი შეცვლილიყო — ასე მოეჩვენა ტატოს. თავადი ალექსანდრე და მისი ღირსეული მეუღლე სალომე უწინდებურად სიხარულით მიეგებნენ. კატინკაც ისეთივე გულღია, გულითადი და მზიარული იყო, როგორც ყოველთვის, თუმცა ლებიც ისევე მაცთურად უელავდა, არც მის სიტყვებში ჩანდა რაიმეს დაფარვის კვალი. როგორც ყოველთვის, ტატო და კატინკა ბაღში გავიდნენ. დიდხანს მიჰყვებოდნენ ვიწრო ბილიკს მდუმარედ. ბოლოს მინდვრის ყვავილებით მოხატულ მდელოზე აღმოჩნდნენ. კატინკა ყვავილების კრეფას მოჰყვა, ჩაფიქრებული ტატო შორიახლოს დადიოდა, სულს მიანიც ეჭვი უფორიაქებდა. აი, ახლა, ამ ყვავილს რომ მოწყვეტს, ვკითხავ, ან იქნებ მანამდე ვკითხო... მაგრამ ვერ ბედავდა, ეშინოდა, გუნება არ გავუფუტოო. კატინკა კი ყვავილებს კრეფდა და გვირგვინს წნავდა.

— ეს ყვავილები ბედნიერებას მო-

გიტანს, — უთხრა და დიდ თავლის-
ფერ თვალბში მხიარული ნაპერწყ-
ლები აუკიფდა, — ტატო, ალბათ და-
გავიწყდა, დღეს რომ ყვავილების ზეი-
მია, დღეს ერთმანეთს ყვავილები უნდა
ვუძღვნათ.

კატინკას საზე ანცმა ღიმილმა გაუ-
ნათა. ამ ალაღმა და მოულოდნელმა
ღიმილმა ტატოს სუნთქვა შეუტკრა,
მყისვე დაიხარა, ათრთოლებული ხე-
ლით ერთი ამოყვლეულაგებული ყვა-
ვილი მოწყვიტა, გაუწოდა და წაიღულ-
ლულა:

— გილოცავ...

შინისკენ მიმავალი წამდაუწყემ ყე-
ლზე ხელს წაივლებდა, სულშებუთუ-
ლი შვეებით ამოსუნთქვას ლამობდა,
მანამ ბოლოს არ აღმოხდა:

გზოვე ტამარი შესაფარი, უდაბნოდ მდგარი,
მუნ ენთო მარად უჭრობელი წმიდა ლამპარი;
ანგელოსთაგან აჯროდა მუნ დავითის ქნარი,
და განისპოდა ციურთ დასთა გალობის ზარი!

შწირი სოფლისა დამაშვრალი მისითა ღელვით,
მუნ ვეძიებდი განსვენებას წრფელითა
ზრახვით;
გულსა მოკლულსა კაცთ სიავით და ბედის
ბრუნვით,
ლამპარი წმიდა განმიტყობდა ციურთ
სხვიით!

მუნ გუნდრუკის წილ შევსწირავდი წმიდას
სიყვარულს,
რომლის საკურთხად დავსდებდი მე ჩემს
გულსა და სულს;
ამა სიამით, ნეტარებით, ესრეთ აღვსებულს,
მგონა, ვხედავ სასუფეველს, აქ
დაშენებულს!

მაგრამ საწუთრო განა ვისმეს ღიღხანს
ახარებს?
განქრა ტამარი — და უდაბნო ჩემდა
მღუმარებს;
მას აქეთ ჩემს გულს ნეტარება არ
ასადარებს,
მის ნაცვლად სევდა და წვედიადი
დაისადგურებს!

მოისპო მსწრაფლად მისი ნაშთი და მისი
კვლი!
განა თუ დრომან დაქრა თვისი მას ავი
თვლი?

არა! მოსიყვანა მას სოფელი ცრუ და
მეგობარი
დამშთა მე მხოლოდ მის ლამპარისგან
ცეცხლი დამქრალი!
ვერღა ამიგო სიყვარულმა კვალად ტამარი!
ვერსად აღვანთე დამოომილი მისი ლამპარი!
ესრეთ დამიხმო უაუღმარაშან ნუგეშის კარი,
და დავალ ობლად, ისევ მწირი, მელსაფარი!

მეორე დღეს ტატომ ძლივს მოიკა-
და იმ დრომდე, როცა ჰავჰავაძებებთან
მიეშურებოდა ხოლმე. ველარ ითმენდა,
ერთი სული ჰქონდა, კატინკასთვის ახ-
ალი ლექსი წაეკითხა. მომისმენს და
ყველაფერს მიხვდებაო, ფიქრობდა.
ყველაფერს მიხვდება, ყველაფერს,
რითაც ცოცხლობს. მაგრამ ტატომ ვე-
ლარ მოასწრო. კატინკას მისი ლექსე-
ბისთვის არ ეცალა. თითით მიიხმო,
თავის ოთანში შეიყვანა და უცნაური
ღიმილით უთხრა:

— ერთი სასიამოვნო საიდუმლო უნ-
და გაგანდო. თავად დავით დადიანზე
ვთხოვდები. სიტყვა მივეცი.

ტატომ ერთბაშად მხრები ჩამო-
ყარა და თავი ჩაქინდა. მის-
მა გულმა სპილენძის ზარივით და-
იწყო გუგუნე, უკვირდა, რატომ
კატინკასაც არ ესმისო. ხელები
გაუშეშდა და თავბრუ დაეხვია. რაღა-
ცის თქმა დააბირა, მაგრამ ენა დაემა,
დანა პირს არ უხსნიდა. თვითონაც არ
იცოდა, რის თქმა უნდოდა— შეჩვენების
სიტყვების თუ მილოცვის. ალბათ, მი-
ლოცვის, აბა, თავის რჩეულს ვინ შე-
აჩვენებს! ბოლოს სიტყვის უთქმელად
შეტრიალდა და გაიქცა. ეჩვენებოდა,
რომ ცოცხალი აღარ იყო და თვითონ კი
არა, მისი არრდილი ვარბოდა.

იმ დღეს ტატო გიღხანს დაეხეტე-
ბოდა ნისლით დაბურული თბილისის
შუკებში. აწეწილი ფიქრები თავზე
ღრუბელივით შემოაწევა, ბოლოს ნის-
ლში განიხნა და დარჩა მხოლოდ სი-
ცარიელე, სიცარიელე, სიცარიელე...

გონს ვერ მოსულიყო, ფეხებს ძლივს
მიათრევდა. კოკლობა ასე არასოდეს
უგრძნია. ფეხებს ვერ იმორჩილებდა,
უცნობ, უხილავ ძალას თითქოს მიწაზე

მიეჯავება. სპილენძის ზარი დადუმებულყო და ახლა აუტანელი სიმძიმით აწვა გულზე. ტატოს ლოცვა მოუნდა, უზნაესთან სიტყვის აღვლენა... მუხლებზე დაეცა, პირჯვარი გადაისახა, ხელები ლოცვად აღაპყრო, მაგრამ ერთი სიტყვაც ვერ წარმოთქვა, სიტყვები სადაც გამჭრალიყვნენ. ნუთუ ღმერთმა სიყვარულთან ერთად ლოცვის უნარიც მოუსპო, რით დავიმსახურე შენი რისხვა, მოწყალო? განა შენს წინაშე ალაღმართალი გულის გადაშლა არ მოვიწადინე? შენ ხომ უწყვი, ჩემი ლოცვა მუდამ გულის სიღრმიდანაა ამოსული. ტატო თრთოლვის დაოკებას ლამობდა. უცებ იგრძნო, სახეზე ორი მოღალატე ცრემლის წვეთი ჩამოუვარდა. ორი თითი ლოყაზე ფრთხილად ჩამოისვა, თითქოს ჭრილობა მოისინჯა და გაოცდა — რა ღრმა, რა მოურჩენელი იარაღი დასჩენოდა. კვლავ ლოცვად აღეპყრო ხელები. სურდა, ღმერთისთვის ჭრილობის გამო — სიყვარულის გამო მაღლი მოეხსენებინა, მაგრამ ვერც ახლა იპოვა სიტყვები. გონი ვერ მოიკრიბა, ისევე ხელაპყრობილი იდგა და თვალბეგამტერებელი სულ სხვა დავითს — არა ქართველ მთავარს, არამედ ისრაელის მეფე დავითს ხედავდა. ერთხელ პატოსანი და უდანაშაულო კაცი რომ დაჩაგრა. ტატოს გაახსენდა, რომ მან, ისრაელის მეფემ, დავითმა თავის ქვეშევრდომს ცოლი წაჰგვარა და მხედართმთავართან — იოაფთან ბრძანების ბარათი აფრინა — თავისი მეტოქე ბრძოლაში ისეთ ადგილზე გაავზავნინა, სადაც მტრის ხელით სიკვდილი არ ასცდებოდა. აღასრულა იოაფმა მეფის ბრძანება და დაიღუპა დავითის ერთგული მეომარი, ხოლო ნათან წინასწარმეტყველმა შერისხა მეფე ისრაელისა და მიხვდა დავით მეფე, რა სასტიკი შეცოდება იყო თავს. მაგრამ გვიანდა იყო.

მერე რა, რომ დავით დადიანი მიხვდებოდა, რა ცოდვაც ჩაიდინა, როდესაც პოეტს ბედნიერება დაუნგრია?

ტატომ თავისი გულის სწორის — კატინკას გვერდით თავადი დადიანი დაინახა, ბედნიერთა შორის უმედნიერესი, მდიდართა შორის უმდიდრესი, ის ვის ფეხქვეშაც მიწა მღეროდა, მაღლიდან ზეცა დახაზოდა და ყველა მნათობი გზას უნათებდა. ისევე შეირხა მის გულში სპილენძის ზარი. ოჰ, რა მწარე, რა გაუსაძლისად მწარეა რაყიფის ხვედრი! მაგრამ ტატოს არ სურდა, არ შეეძლო, თავისი გრძნობა თუნდაც ეკვიანობით შეებლალა. რა და აშავა თავადმა დავითმა — ყველაზე ბედნიერმა, ყველაზე მდიდარმა კაცმა ეს შენ, შენ თვითონ ხარ დამნაშავე. რატომ ერთხელ მაინც არ გადაუჯარი კატინკას სიტყვა სიყვარულზე? ახლა ხომ დარდობ და პღვრი ცრემლს? კატინკას რაღას ერჩი? ყველაფერი წამებში წყდება, მოკლე, წარმაველ წამებში. სწორედ მაშინ ვხდებით ან ბედნიერნი, ან უბედურნი. თუმცა, რატომ „ან“? ბედნიერნიც და უბედურნიც ყოველი წამი პირველი და უკანასკნელი წამია.

იქნებ კატინკა მართლა ელოდა მისგან სიყვარულის გამხელას. მაგრამ სიყვარულის არსი სწორედ საიდუმლოშია დამარხული, სიყვარულში ყველაზე მშვენიერი მაინც მღუმარე მზერით ნათქვამი სიტყვაა.

სასოწარკვეთილ ტატოს კატინკაზე ფიქრიც აღარ უნდოდა, ქვეყანაძებების სახლს არ ეკარებოდა, გან-გან დადიოდა, რათა შემთხვევით არ შეხვედროდა. ფიქრები კი სულ მისკენ გაუბოღნენ. აბა, ფიქრს რას დაეკავებ.

მაგრამ ერთხელ მაინც გადაუყარა. ორივენი ერთად მოდიოდნენ და წყნარად საუბრობდნენ. ნიკოლოზმა თავი დაუქრა, თვალბეგა დახარა და გაერიოდა, პირველივე შესახვევში გადაუხვია. მეორედაც ნახა, სულ ახლოს, იყო, ოღონდ ზურგით იდგა და ვერ ხედავდა. ტატო ჩუმად უყურებდა. მისი ხილვით ხარობდა და თანაც დარდობდა,

რომ. მათი მზერა ერთმანეთს ვერ შეხვდა.

მხოლოდ ერთხელ შესძლო ჰეგვავაძეებთან მისვლა. ქორწილის წინა დღეს მივიდა.

— ძლივს არ გაგახსენდით, ასე რატომ მოგვანატრე თავი! — შესძახა კატინკამ და სიხარულისაგან ტაშიც კი შემოჰკრა. ნუთუ ჩემმა მოსვლამ ასე გაახარაო, უნებურად გაიფიქრა ტატომ და მზერა მიაპყრო. კატინკას თვალები არ ტყუოდნენ. თვალები უცინოდა, ლაწვები შეფაცლოდა. თვალებში ჰინკები დაუბტოდნენ. ტატოს ვერ გაერკვია, ასე რატომ უყურებდა, რას ნიშნავდა მისი მზერა, მოალერსე, მიმზიდველი. როგორ აკლდა ეს მზერა, როგორ ენატრებოდა, რა ობლად იყო უმისოდ. მზერა კი არა, ჰეშმარიტად ღვთის წყალობა იყო. მისი ხელების, ნორჩი ნაძვივით დრეკადი ხელების ყოველ მოძრაობას რაღაც მნიშვნელობა ჰქონდა და ტატო უბრალო და დაუოკებელმა სურვილმა აიტანა — ერთი სული ჰქონდა, ხელზე ხელი მოეკიდა. მაგრამ თავისივე ფიქრის შერცხვა, თვალი მოარიდა და განაჩენის მომლოდინე დამნაშავესავით ხმაჩაყარდნილმა ესლა მოახერხა:

— მაპატიე, კატინკა, მე სულ ერთი წუთით...

— როგორ თუ ერთი წუთით? რამდენი ხანია, არ მინახავხარ... არა... ასე მალე არ გაგიშვებ! — ალერსიანად უთხრა კატინკამ.

მის თვალებში წყლანდელივით დაბტოდნენ ანკი, დაუდგარი ჰინკები. ტატოს რატომღაც საღამოს ცა გაახსენდა, სადაც ერთიმეორის მიყოლებით ენთებოდნენ მსხვილ-მსხვილი ვარსკვლავები. თვითონაც არ იცოდა, ვარსკვლავებსა და ჰინკებს საერთო რა ჰქონდათ. ალბათ მხოლოდ ვნებით ანთებულ გულს შეეძლო ამ კითხვაზე პასუხის გაცემა.

— მაპატიე, საქმეზე მოვედი.

— რა საქმეზე? — ყურადღებით შეხედა კატინკამ.

— ხვალ შენი ქორწილია, — წამოიწყო ტატომ, მაგრამ ველარ გაგერკვია...

— კიდევ კარგი, არ დაგვიწყებია ხომ იცი, ტატო, გელოდებით, ჩვენი საპატიო და სანატრელი სტუმარი იქნები.

— მაპატიე, — ისევ წამოიწყო ტატომ და კვლავ ენა დაება. მაგრამ თავს ძალა დაატანა და განაგრძო, — მე იმის სათქმელად მოვედი, რომ... მაპატიე, მაგრამ ვერ გეახლებით... ვერ მოვალ...

— რა სისულელეა, — წამოენთო ეკატერინე, — განა მეგობარს ასეთი საქციელი შეშვენის?

— ვიცი, ცუდად ვიქცევი. მაგრამ დამიჯერე, ნამდვილად ვერ გეახლებით... ამ საღამოს მივემგზავრები.. საშური საქმე მაქვს... საშური. გეახელი, რათა წინდაწინ მოგილოცო და კიდევ...

— მან ათრთოლებული ხელებით რაღაც გახვეული გახსნა, — ამის მეტი არაფერი მაბადია, — თქვა და ცისფერყდიანი რვეული გაუწოდა, — ჩემი ლექსებია, უარით ნუ გამაწბილებ. ჩემგან საქორწინო საჩუქრად გქონდეს.

— მადლობელი ვარ... ხომ იცი, შენს ლექსებს რარიგ ვაფასებ. მარად თან მექნება შენს სახსოვრად...

ტატო სწრაფად გამოეთხოვა. ეშინოდა, ვაითუ, თავი ველარ შევიკავო და მოღალატე ცრემლებმა გულისნადები გამამხელინონო.

— ვიმედოვნებ, მეგობრებად დაერჩებით, — უთხრა ეკატერინემ და ხმა ჩაუწყდა, თვალებში სიბრაღული გაუკრთა, თითქოს ემუდარებოდა, ნუ იღარდებ, სჯობს, დამივიწყო.

— მეც ვიმედოვნებ...

მეორე დღეს სამეგრელოს მთავარი დავით დადიანი და თავად ჰეგვავაძის ასული ეკატერინე ჯვარს იწერდნენ. საკურთხეველს რომ მიუახლოვდნენ, ეკატერინემ კედელს მიყრდნობილი ტატო შენიშნა. მისმა თვალებმა თავზარი დასცა: ასეთი ტანჯული მზერა მას ჯერ არ ენახა. მოეჩვენა, თითქოს მას მნიშვნელოვანი რაღაცის თქმა სურდა.

წამით შედგა, უკან გაიხედა, უეცრად ფეხები მოეკვეთა და გული შეულონდა. იქვე, ეკლესიაშივე მოასულიერეს.

ამას ადასტურებენ მომსწრენი. ამას ადასტურებენ თანამედროვეთა მოგონებები. ამბობენ, ეკატერინე ჭავჭავაძეს ყველაზე მეტად ნიკოლოზ ბარათაშვილი უყვარდაო. მაშ რად ამჯობინა სამეგრელოს მთავარი ჭაბუკ პოეტს? სიმდიდრეს დაეხარბა? ვაი, რომ ასეთ შემთხვევებში, ზშირად ამბობენ, სიმდიდრეს დაეხარბაო. მაგრამ ასე ისინი ფიქრობენ, ვინც ცხოვრებაში მხოლოდ იმ ფერს — თეთრსა და შავს ხედავს. ვის მიაკუთვნებენ ისინი თეთრ ფერს — პოეტს თუ მის რჩეულს? ხალხმა პოეტო ტანჯულად წარმოიდგინა და მთელი დანაშაული ჭავჭავაძის ასულს დააკისრა, თითქოს მისი დანაშაული ბარათაშვილის სახეს მეტ ნათელს მოჰფენდა. მაგრამ განა გამართლებულია ასეთი ბრალდება? ისტორიამ შერისხა ეკატერინე. ახლა ძნელი სათქმელია, ვინ ესროლა პირველი ქვა, ის კი ცხადია, რომ არ გამოჩნდა ისეთი რაინდი, ვინც ჭავჭავაძის ასულს გამოეკომპაგებოდა და მისი დანაშაულის დასაბუთებას მოითხოვდა. ვინ დაამტკიცებს, რომ ეკატერინემ თავადი დადიანი იმიტომ არჩია, რომ მის ქონებას დაეხარბა? რა თქმა უნდა, შეიძლება ასეც იყო, მაგრამ ხომ შეიძლება ისევე გულწრფელად შეპყვარებოდა თავადი დადიანი, როგორც ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსებით იზიბლებოდა? განა ვიცით, რად გვიყვარდება ერთი და არ გვიყვარდება მეორე, არანაკლებ ღირსეული? ადამიანებს ყოველთვის ღირსებებისთვის არ უყვარდებათ ერთმანეთი. ბოლოს და ბოლოს ისიც ვთქვათ, ვის რა ესაქმება დღეს კატიკასთან, მის წმინდა სახელთან? მისი ნეშტი ღიღიხანია მიწამ მიიბარა, მისი ხსოვნაც მივიწყებას მიეცა. მაგრამ ის რომ არ ყოფილიყო, გადაარჩებოდა რვეული? დაიბეჭდებოდა ბარათაშვილის ლექსები მისი სიკვდილიდან მრავალი წლის შემდეგ, თუ საქართველო

ვერც გაიგებდა, რა შეილი დაკარგა? მცირეა კატიკას დამსახურებამ და თან უზომოდ დიდი.

მან უარყო ნიკოლოზ ბარათაშვილი, მაგრამ მსოფლიოს ბრწყინვალე პოეტი აჩუქა.

ეკატერინე ჭავჭავაძე ცამეტი წლისა იყო, როდესაც პირველად ნახა თავადი დავით დადიანი. მაშინ თავადი მას ისე ეპყრობოდა, როგორც ბავშვს. მეორედ ოთხი წლის შემდეგ შეხვდნენ ერთმანეთს. კატიკა მეთვრამეტე წელიწადში იყო გადამღვარი. თბილისში, ბაგრატიონების სასახლეში საოჯახო სპექტაკლი იდგმებოდა. სტუმრები ალექსანდრე ჭავჭავაძის სიძის ალექსანდრე გრიბოედოვის კომედიას „ვინ ჭკუისაგანს“ უნდა დასწრებოდნენ. რა თქმა უნდა, თავადი ჭავჭავაძე თავისი მუეღლითა და ქალიშვილებით იქ გახლდათ. სპექტაკლის შემდეგ ცეკვები გაიმართა. თავადმა დადიანმა პირველივე ვალსზე ეკატერინე გაიწვია და მთელ საღამოს აღარ მოშორებია. ასე მსუბუქად და მოხდენილად არავინ ცეკვავდა და თავადი ცდილობდა, მისთვის ღირსეული პარტნიორობა გაეწვია. თავადმა დადიანმა ეკატერინეზე კარგი შთაბეჭდილება მოახდინა; იგი კარგად ცეკვავდა, საოცრად თავაზიანი და ყურადღებიანი იყო, მის ყოველ სურვილს უსიტყვოდ ზედებოდა.

თავად დადიანს კარგი მოსაუბრის, მომლხენი და ენამოსწრებული კაცის სახელი ჰქონდა. სუფრისა და ღვინის მშვენება იყო. მაგრამ ზუმარა და კვიმატი კაცის ნიღბის ქვეშ სერიოზული და ღრმა, უმწიკლო ადამიანი იმალებოდა. მას სწამდა, რომ ეგრეთწოდებული „ბედნიერი წამები“ კუშმარიტი ბედნიერება კი არა, ამოთა ამოებაა და ყველაზე მეტად იმის ეშინოდა, ცხოვრებას ისე არ ჩაველო, რომ გზაში არ ასცდენოდა იმ ერთადერთს, ვინც ზეცამ მისთვის შექმნა და ვისთან შეხვედრასაც ასე ესწრაფოდა. და ბოლოს

შეხვდა მას, ვისთან ერთადაც სამარის კარამდე უნდა ევლო.

თავად დავით დადიანზე გათხოვების შემდეგ ეკატერინე ჰაეჰაეჰაძე თბილისიდან შორს, ზუგდიდში, სამეგრელოს მთავრის მდიდრულ სასახლეში ცხოვრობდა. თავს კარგად და მყუდროდ გრძნობდა. სახლის ირგვლივ დიდი, ლამაზი ბაღი გადაშლილიყო. კატინკას მოსწონდა ზუგდიდში ყოფნა. თავადი საოცარ ყურადღებას იჩენდა, ახალგაზრდა ცოლს ყოველ სურვილსა და ახირებას უსრულებდა. კატინკა ამას ხელდავდა და მეგობრობისა და სიყვითის მადლიერი იყო. მაგრამ განა ეს კმაროდა? იქნებ თავადისთვის კიდევაც კმაროდა, კატინკასთვის კი არა. მისი სული ელოდა, მის სულს სიყვარული სწყუროდა. სწამდა, რომ თავადი დადიანი სიყვარულის ღირსი იყო, მაგრამ კატინკას სიყვარულის დღესასწაული არ დასდგომოდა. რატომ — თვითონაც არ იცოდა. ხშირად ცდილობდა ამ კითხვის პასუხის პოვნას, მაგრამ თავის თავსაც არ უტყუებოდა, არ უმხელდა იმას, სულს რა უღრღნიდა. თავადისა და მისი სულიერი კავშირი ღრმა არ იყო. კატინკა თანდათან მიხვდა, რომ მისი მეუღლე ზერეღე კაცი იყო, თავის თავითა და ცხოვრებით კმაყოფილს არაფერი აინტერესებდა, არაფერს ელტვოდა; თითქოს ყოველივესთვის მიეღწია. როგორ შეიძლება ასე ცხოვრება, გაოცებული ეკითხებოდა კატინკა თავის თავს, როგორ შეიძლება ასე უყურო სამყაროს? მართალია, სამყარო ძველია, მაგრამ ამავე დროს მარად ახალიც ხომ არის. განა ყოველთვის ახლად არ გვაოცებს სიკოცხლის დაუცხრომელი ძალა, განა ყველა ახლად არ აღმოაჩენს ხოლმე სამყაროს?

აბა, მას რაღა დამართვია, რა დამართვია ყველაზე ბედნიერსა და მდიდარს კაცს? რატომ მისცემია უცნაურსა და ავადმყოფურ თვლემას, რად დაუკარგავს განცვიფრების უნარი? ნუთუ არ ახარებს ის, რაც ყოველდღიურად

ხდება, რაც განგებისა და მოკვდავთა ხელით იქმნება? აი თურმე, ანაწმენდილი ლეში როგორი ყოფილა, მის სულიც სხვა თვისებები მიაწერა. ახლავა მიხვდა, რა უცხო ყოფილა მისთვის ეს კაცი და მარტოობა იგრძნო. ამჟვეყნად ყველაზე საშინელი მარტოობა — ორის მარტოობა. როცა მეტის გაძლევა აღარ შეეძლო, კატინკა ნიკოლოზ ბარათაშვილს ლექსებს აიღებდა, კითხულობდა და კითხულობდა. ამ საოცარ სამყაროში, სიყვითისა და სილამაზის სამყაროში ყველაფერი ისეთი უჩვეულო იყო, როგორც ზღაპარში და თან ისეთი მარტივი, როგორც სუნთქვა ან შამისიეული ბალის ხეთა შრიალი. თუ სხვანი ლოცვაში ჰპოვებდნენ შეგებას, ეკატერინე დადიანი ნუგეშისათვის თხელ, ცისფერყდიან რვეულს მიმართავდა, როგორც ლოცვანს, ისე ფურცლავდა. დასცქეროდა ლექსის სტრიქონებს და მის ყურს ტატოს ხმა — სიყვარულისა და სასოწარკვეთის ხმა სწვდებოდა. ეს ხმა მკაფიოდ და მზრძანებლურად ეღერდა და კატინკას სულს უნათებდა და უმსუბუქებდა. მაგრამ ზოგჯერ უცნაური გულისტკივილი და სინანული აიტანდა, ავანდელობდა სამუდამოდ ჩავლილი წარსული, ის რაც იყო და თითქოს არც იყო...

ერთხელ კატინკამ ვეღარ მოითმინა და თავის მეუღლეს უთხრა, ჩემიანები მომენატრა და მათი ნახვა მინდაო. თავისი ცოლის სურვილების უყოყმანოდ აღმსრულებელმა თავადმა არც ახლა დააყოვნა და კატინკა თბილისს გაამგზავრა. კატინკამ ჩასვლისთანავე სთხოვა ნინოს, ტატოს ბართი გაეზღავენ და სტუმრად მოიპატიეო.

თავადი ბარათაშვილი ჯერ ისევ თბილისში ცხოვრობდა. სასამართლოს მოხელედ მუშაობდა, მცირე ხელფასს იღებდა და თავს ძლივს ირჩენდა. მაგრამ, როგორც ცნობილია, მეოცნებეებსა და რომანტიკოსებს ცხოვრებისეული წვრილმანები არ აწუხებთ. ასეთ ადამიანებს ყველაზე მეტად სულიერი ტანჯვა აწინებთ. ტატომ იცოდა,

უბელურ ვარსკვლავზე იყო გაჩენილი და ბედის დარტყმები არ ასცდებოდა. თითქოს შეეჩვია კიდევაც და მათ ვარზე შეცხოვრება ვერც წარმოედგინა.

მაგრამ კატინკას დაკარგვა არაფერს არ შეედრებოდა. ტატომ პირველად იგრძნო, რომ ამ დარტყმას ვერ გაუძლებდა. მისი ხატება ერთთავად თვალწინ ედგა, ისეთი ახსოვდა, ბოლოს ეკლესიაში რომ ნახა. საიდან ჩნდება ასეთი ენითუთქმელი სილამაზე, ერთს ბედნიერებას რომ უქადის, ხოლო მეორეს — დაღუპვას?

არიან ადამიანები, რომლებიც გონებასა და უფალს შორის არჩევანს არ აკეთებენ. არიან ადამიანები, რომელთათვის გონება ერთადერთი უფალია. რა არის მათთვის ოცნება? გონების ფუჭი თამაში. მათ ცხოვრებაში ყველაფერი აწონილ-დაწონილია. ნიკოლოზ ბარათაშვილს ასეთი ცხოვრება არ უნდოდა, სინამდვილე ევიწროებოდა; მისი გული ყოველდღიურობიდან შეუცნობი, არამიწიერი სივრცისაკენ მიისწრაფოდა. იქ იყო მისი ნამდვილი ცხოვრება, იქ, სადაც დროის საზღვარს გადალახავდა, სადაც თავნება, იღუმანი ძალები უკვდავი აზრებით ირევიან და სასურველი ადამიანის ხატებას აღადგენენ.

მართალია, ის სამყარო მყარი არ არის და ღრუბელივით ქრება, მაგრამ გაქრობის შემდეგ ისეთ ნათელ სევდას ტოვებს, რომ არც ეს ქვეყანა და არც განშორებები ისე უიმედოდ და უსაშველოდ აღარ გეჩვენება.

კატინკა ტატოს სულს მოლოდინის ნათელი სიხარულითა და ლეჭსების წკრიალა მუსიკით ავსებდა:

ცისა ფერს, ღურჯაა ფერს,
პირველად კმნილსა ფერს
და არ ამ ქვეყნიერს,
სიყმილდგან ვერტფოდი,
და ახლაც, როს სისხლი
მაქვს გაციებულთ.

ვფიცავ მე — არ ვერტფო
არ ოდეს ფერსა სხვას.
თვალეში მშვენიერს
ვეტრთო მე ცისა ფერს:

მოსრული იყო ცით
გამოკრთის სიამით.
ფიჭო მე სანატრა
მიმწივეს ცისა ქვეს.
რომ ემზით დამნაართ
შევერთო ღურჯაა ფერს.
მოგვკვები — ვერ ვნახავ
ცრემლსა მე შობლიურს, —
მის ნაეულად ცა ღურჯა
დამაფრქვევს ცვარს ციფრს!
სამარეს ჩემსა როს
გარს ნისლი მოცეცას. —
იგიცა შესწიროს
ციცამან ღურჯაა ცან!

რას ნიშნავდა ტატოს იმედები? ნუთუ მართლა ეგონა, რომ ისევ შეხვდებოდა სამეგრელოს მთავრის მეუღლეს. ასეთი იმედისთვის არავითარი საფუძველი არა ჰქონდა. მაგრამ განა პლეტებს საფუძველი სკირდებთ? მათ თავიანთი ნაწარმოებებისა უფრო სჯერათ, ვიდრე სინამდვილის. ნიკოლოზ ბარათაშვილი ცხოვრებისეულ ლოგიკას არაფრად აგდებდა და მტკიცედ სწამდა, რომ სასწაული უნდა მომხდარიყო. ამიტომ ოდნავადაც არ გაპყვირებია, ნინომ ბარათი რომ გამოუგზავნა და შინ მიიბატიეა.

ტატო და კატინკა ძველებურად გავიდნენ ბაღში, სადაც მრავალი ბედნიერი დღე ჰქონდათ ერთად გატარებული. ტატომ აქ ყოველი კუთხე-კუნჭული, ყოველი ბილიკი და ხე იცოდა. აგერ იმ ბუჩქზე ერთხელ კატინკამ ბუღბუღის ბუდე აჩვენა. ჩახბართულ, ეკლიან ტოტებში ფრთხილად მიიკვლევდნენ გზას და ცდილობდნენ არ ესუნთქათ, რათა ბარტყები არ დაეფრთხობთ. ხოლო იმ სკამზე კატინკა თავისი პირველი მეჭლისის ამბებს უყვებოდა, სასაცილოდ ბაძავდა იმ დარბაისელ კაცებს, სულელური ქათინაურებით რომ ავსებდნენ და ორივენი სიცილით იხოცებოდნენ. აქ ყოველი ხის შრიალი რაღაცას აგონებდა, ყოველ კენჭს რაღაცა ახსოვდა.

მზიანი დარი იდგა. იმ მდელოს, სადაც ერთ დროს კატინკა გვირგვინს

წინადა, დაეყვავილა. ძველი ბაღის ბილიკებზე ოქროს შემოდგომა დაეხეტებოდა. ხეები მდუმარებას მოეცვა, სამოსელი ჭერ არ შემოსძარცვოდათ და მზის სხივებში გახვეულნი წითლად და ყვითლად ეღვარებდნენ. თბილი, ხანგრძლივი შემოდგომის საწინდრად პაერში აბრეშუმის მსუბუქი აბლაბუდები ეკიდა. ისეთი საზეიმო სიჩუმე გაშეფებულყო, როგორც სამლოცველოში. შემოდგომის კაეშნიანი ვანწყობილებით შეპყრობილი კატინკა და ტატო უსიტყვოდ მიუყვებოდნენ ბილიკს, ისე დაბნეულები იყვნენ, თითქოს ერთმანეთი გუშინ გაეცნოთ. ტატომ არ იცოდა, საუბარი რით დაეწყო. წლების მანძილზე იმდენი სათქმელი, იმდენი დარდი და გულისტქმა დაგროვებოდა, მაგრამ მის გვერდით მიმავალი ცოცხალი კატინკა თითქოს აბარეალური იყო, თითქოს ის უფრო ნამდვილი და ხორცშესხმული იყო, ვისაც ყოველდღე ფიქრებში ხედებოდა. ბოლოს, ბაღის სიღრმეში, ბებერ ვაშლის ხესთან თავიანთ საყვარელ სკამს მიადგნენ: ღმერთო, რა კარგი იყო აქ ჭდომა, ოცნება, ხეების შრილისა და ჩიტების გალობის სმენა.

კატინკა უფრო დამშვენებულიყო. დროს მისი ქალურობა გამოეკეთა, ოღონდ თვალთა ეღვარება ჩაქრო. სად გამჭრალან ის კინკები ადრე მის თვალებში რომ ხტოდნენ? რატომ დაუქავებია მათი ადგილი სევდას?

— შეცვლილხარ, კატინკა.

— მართლა? თუმცა, შევიცვლებოდი, დრო მიდის... რაო, აღარ მოგწონვარ? — კატინკამ გახუმრება სცადა. მის ხმაში წამით ადრინდელი უღარდულობა და სიკეკლუცე გაისმა... მაგრამ მხოლოდ წამით — იმ ბედნიერი დღეების მხიარულება უკვალოდ გამჭრალიყო. თვალებიც წამით წამოერთო და ისევ ჩაუჭრა, მხოლოდ დაბნეული დიმილი შეეყინა სახეზე.

— როგორ არა! — შესძახა ტატომ,

— მე შენ ყოველთვის მომწონხარ.

ოღონდ ახლა ასე მგონია, გულს რაღაც მძიმე დარდი ვაწევს.

— სცდები, ჩემო მეგობარო, ეს წლების ბრაღია. თხუთმეტი წლისა ხომ აღარა ვარ, და არც ჩვიდმეტის, სულ რომ ვიცირო.

კატინკამ მოჩვენებითი გატაცებით დაიწყო ზუგდიდის სასახლის აღწერა, იქაური გართობებისა და ათასი წერილმანის მოყოლა, რაც ტატოს სულაც არ ეკაშნიკებოდა. კატინკა ყველაფერს ყვებოდა, მაგრამ თან თითქოს არაფერს ამბობდა. ტატოს მოეჩვენა, რომ იგი თავის თავზე ლაპარაკს ერიდებოდა.

— კატინკა, წინათ ასეთი გულჩახტობილი არ იყავი. დაგავიწყდა, ჩვენ ხომ მეგობრები ვართ.

— რა თქმა უნდა, მეგობრები ვართ, — ჩუმიდ მიუგო კატინკამ და გულღიად და ნაზად პირველად შეხედა.

— ნუ გამიწყრები, მაგრამ შენი ბედი მაწუხებს, მითხარი, ბედნიერი ხარ?

ტატოს ცნობისმოყვარეობამ და ზედმეტმა თანაგრძობამ კატინკა გაანაწყენა. სულაც არ უნდოდა, ტატო მიხედრილიყო, რომ იგი სამუდამოდ გაფრენილ სიყმაწვილეს მისტიროდა. არადა, როგორ ნატრობდა ამ შეხვედრას, როგორ უნდოდა, თავისი ერთგული მეგობრისთვის გული გადაეშალა. მხოლოდ მასთან შეეძლო გულახდილობა, მხოლოდ მის სულში ჰპოვებდა გამოძახილს მისი დარდი. მაგრამ ახლა, შემოდგომის მინავლულ და სევდიან ბაღს რომ უყურებდა, მიხვდა, ცდებოდა. ამაოდ ჩამოვიდა თბილისში, ამაოდ მოიწვია ტატო. არა, ერთი სიტყვაც არ დასცდებია, არ გაამხელს, რა სტანჯავს. რა საჭიროა? შეცვლა ხომ მაინც აღარაფრისა შეიძლება. ის გოგონა, ამ ბაღში ყვავილებს რომ კრეფდა და ტატოს გვირგვინს უწნავდა, აღარ არსებობს.

— მომისმინე, ტატო, იქნებ ჯობდეს, ლექსები წამიკითხო. ახლებს დაწერდი.

— დაეწერე, რამდენიმე...

— მე ისე მიყვარს შენი ლექსები.

იცი, როდესაც მოვიწყენ ხოლმე, შენს რვეულს ვიღებ, ვკითხულობ და გულს მომეშვება.

— ხშირად მოიწყენ ხოლმე?

კატინკას სახეზე უკმაყოფილება და ეტყო, მაგრამ არაფერი უპასუხა და მხოლოდ მხრები აიჩეჩა.

— ძვირფასო კატინკა, ჩვენი შეხვედრა სულ სხვანაირად შესახებოდა. მეგონა სათქმელს ვერ გამოვლევდით. ჩვენ ხომ იმ სკამზე, იმ ბაღში ვსხედვართ, სადაც საოცარი წამები გავვიტარებია. აქ არაფერი შეცვლილა. მხოლოდ შენ ვერა გცნობ. მე შენ მიყვარდი და შენთან განშორება ჩემთვის მტკივნეული იყო. მიყვარდი მეთქი, არა, ტყუილია, მე შენ ახლაც მიყვარხარ. ამას უწინდელ კატინკას არ ვეტყობდი... რა მოგივდა, კატინკა? მე ბედი არასოდეს მანებიერებდა, მაგრამ შენ, შენ ხომ ბედნიერ ვარსკვლავზე ხარ დაბადებული. შენი ცულად ყოფნა დარდს მიორკეცებს. მაპატიე ეს დაჟინება, მაგრამ შენი ბედი მაწუხებს, მითხარი, ბედნიერი ხარ?

— რატომ არ ვიქნები ბედნიერი?

ღმერთო ჩემო, გაიფიქრა კატინკამ, ნუთუ ჰგონია, აქ იმიტომ ჩამოვედი, რომ სინანულის ცრემლები ვღვარო და თანაგრძნობის სიტყვებს ვუსმინო? სამეგრელოს მთავრის მეუღლე მიხვდა, რომ პოეტის ლექსებში ნუგეშის ძიება სხვაა და ცხოვრებაში დაშვებული შეცდომების აღიარება — სხვა. ნუთუ ტატო, ფაქიზი, გულთამხილავი ტატო ვერ ხვდება, რა ძნელია, მარცხის აღიარება, თავის დამცირება.

— რატომ უნდა ვიყო უბედური, ტატო? მე ხომ მთავრის მეუღლე ვარ.

ტატო დაიბნა, უნდოდა, რაღაც ეთქვა, მაგრამ რას ეტყოდა სამეგრელოს მთავრის, საქართველოში უმდიდრესი კაცის მეუღლეს, მარმარილოს ქანდაკებასავით გულგრილ ქალს. სადღაა ის გოგონა, მდელიზე ყვავილებს რომ კრეფდა და გვირგვინს წნავდა.

გამჭრაღა ეკლესიის ცივ იატაკზე დაცემული. ვეღარ მოსულეირებულა.

ასე დაესვა წერტილი ამ სიყვარულის ამბავს. ბედმა ნიკოლოზ ბარათაშვილს ჯერ სატრფო წაართვა, მერე ის ტაძარიც დაუნგრია, სადაც მისი ხსოვნისთვის ლოცულობდა. ახლა თავისი მარცხი უნდა აღიაროს და მიუწველომელს არ შეეპოტინოს. როცა ჩვენი ილუზიები იმსხვრევა, ტანჯვის ქურაში ცხოვრებისეული სიბრძნე იწრთობა.

მაგრამ ყოველისშემძლე ბედისწერა ვერაფერს გახდა რომანტიკოსის მეამბოხე და თავისუფალი სულის წინაშე. კეთილშობილი მერანი, ფრთოსანი მითოლოგიური რაში უიღბლო სიყვარულის ნამსხვრევებს ზემოთ მიაჭროლებდა, უკან რჩებოდა მიწიერი ბრწყინვალეობა და სილატაკე. იქ, ქვემოთ, მტკიცედ დადგენილ დროს მოდიოდა შემოდგომის მოსაწყენი წვიმა, ან ყვაოდნენ ბალები, ერთხელ და სამუდამოდ დადგენილ კალაპოტში მიედინებოდნენ მდინარეები და ადამიანთა სიცოცხლე. იქ ადამიანები წინასწარ დაყოფილი იყვნენ ძლიერებად და სუსტებად, ბედნიერებად და ტანჯულებად, ყველა გრძნობა და შესაძლებლობა აწონილ-დაწონილი იყო. იქ უღმობელი კანონები მოქმედებდნენ — ერთთა საკეთილდღეოდ და მეორეთა დასაღუბავად, აქ კი, ამ თავბრუდამხვევ სიმაღლეზე ამ კანონებს ძალა დაჰკარგოდათ, უაზროდ და სასაცილოდ ჩანდნენ. ფრთოსანი მხედარი სიმართლისა და თავისუფლების დღესასწაულზე მიჰქროდა და უსასრულო სივრცეში, თანავარსკვლავედთა შორის, რა თქმა უნდა, თავისი სატრფო ელოდა. არა ის, თავის მიწიერი ცხოვრების დღენი თავად დადიანის სასახლეში უაზროდ რომ გალია, არამედ ოცნების მშვენიერი და მარადი ქალწული.

როდესაც თქვენს გულს სიყვარულის, ამ უდიდესი ადამიანური სიბრძნის შუქი გაანათებს, იცოდეთ, თქვენს თავზე ფრთოსანმა მხედარმა გადაიფრინა.

მირუნ ხარბიანი

ფიროვების კოლიგონი

მართლაც და ჩა დახმარებაზე შეიძლება აქ ღამაჩაი, როცა შემოთქმულესა არ იყოს, კადრების და მუშაბელის პრობლემა ზოგადსაკუთრო ხანათისაა და ქვეყნის სამრეწველო და სამურწრო ცენტრებსა და გენბავთ, პერაფერების ერთ ნაწილში, ერთად კი ცემბირისა და ახა-შევიწინადაგინ ზონაში მათი ნაქლებობა პირდაპირ თვალისაყვებია. ვერავენ ვერ დააკმაყოფილებს დღეს უნს გაქირვებას კადრების მხრავ, მითუშტებს, რომ ჩვენ მშრომელი არა მის ძირითად ნაწილს „სიბერის ემშავ უწია“.

უკვე 1938 წელს საენისი და ზნიერი მოსახლეონა მთელი საქაშაორო ფონდის ერთ მეოთხედს შეადგენდა, ახლო მომავალში ეს კატეგორია მოსახლეობის ნახევარს შეადგენს... აქვე უნდა იქვას ერთ შეტად დამაფიქრებელ მომენტზეც, ეს ვახლავთ შუშათა კლასის რაგებში, ესე იგი შრომბუნარაიანი მოსახლეობის რაგებში ხაშეშ-სრულბლო დისციპლინისა და ხაშეხადში ხა-სუხისმგებლობის საკითხი, რასაც უშუალოდ უკავშირდებდა ალკოჰოლიზმის პრობლემა. დადგენილია, რომ ქალაქებში, სადაც მოსახლეობის რაგებზე 40 პროცენტით გაიზარდა, ალკოჰოლის მოხმარება გადიდდა რაქერი მარამ მოხმარების წესსაც გააჩნია, იტუობა, ამ ქვეყნად უვა-ლაფერს ცოდნა უნდა, სასმელის დაღუვახაც კი, მაგალითად, ღვინის მოხმარება საფარავთისა და იტალიაში ჩვენსაზე გაყოლებით შებია-უცნაურადაც კი მოგვეჩვენება ალბათ ასერ რეკლამას რომ წააწუდებთ პარაიზს ქუჩებში: „ღვინო მავნებელია, განსაკუთრებით კი მძლო-ლებისათვის. ნუ დაღვეთ ლიტრაზე შეტს!“ მაგრამ, როგორც ამბობენ აქ ალკოჰოლიზმი გა-ნიწვეული საწარმოო და სამურწრო ზარალი ერთობ უმწიშენელია. ჩვენთან კი... როგორც საქაშაორო სტატისტიკური მონაცემები ცხად-ყოფენ ქვეყნის დისბანერებში აღრიცხულთა

40 პროცენტა — ალკოჰოლისტია. მართო სა-ქარტველოში, თანაც ისეთ რესპუბლიკაში, სა-დაც დაღვიბს, ალკოჰოლიანი სასმელების ხმა-რების კულტურა ტრადიციულად მაღალ დონე-ზე დგას, სასმელებიდან მიღებული შემოსავალი წელიწადში 300 მილიონი მანეთია, ზოლო ზა-რალი... რვათა მილიონი ახლა ისიც ვეყოფით, რა სურათი გვექნება ამ მხრავ სხვაგან.

ეს ზოგიერთი მომენტიც კი საქარისია იმი-სათვის, რომ მთელი სახრული წარმოკადგი-ნით, თუ რა პრობლეების წინაშე დგას ამე-ზად ქვეყნის სახალხო მურწრობა საზოგადოდ და კონკრეტულად კი ჩვენი რესპუბლიკის სო-ფლის მურწრობისა თუ მრეწველობის დარგე-ბი. კადრების პრობლემა, შრომითი დისციპლი-ნის პრობლემა ითიქოს რამდენი რამე ეშტე-რება მათ, რამდენი შტერია ამ გზაზე ხასაფრე-ბული. გამოსავალი? გამოსავალი კი მდგომარე-ობს უპირველეს უკვლისა მისი გამრავლებაში ერთადერთი და საიმედო ხნა სახალხო შურ-ნეობის საკუთარი კადრებით უზრუნველყოფისა მრავალშვილიანი ოჯახები, მოწინავე, სამშობ-ლოს ბედზე დაფიქრებული და კასუსხმგებლო-ბის გრძნობით ადგნალი ერთგული შუშათა-კლასია. რაღა თქმა უნდა, ერთი საქმეა საოდე-ნობრიობა და სხვა თვისობრიობა, დღეს ბევრი პირველ ადგილზე რადატომლაც თვისობრიობას აყენებს, უპირატესობას ანიჭებს მას, მაგრამ ის კი ავიწუდება, რომ ეს თვისობრიობა სწორედ საოდენობრიობიდან გამოშდინარება. საოდენო-ბრიობას ახნია თეი განსაკავით და თუ პანტა არ დაიბუნძა, საიდან მოვა გემრიელი წაყოფი მრავალი იმასაც იმიზეზებს, რომ ითიქოს მრავ-ალშვილიანი ოჯახებში არ ბერბდება. ზოლმე შელებისათვის შესაფერისი განათლების მიცე-მა და რომ საერთოდ დღეს სწავლა-განათლება და თანაც უმაღლესი განათლება ითიქოს მავ-რებით აუცილებელია მისარადე თათვისათვის; ნუთუ მართლა ასე დგას ამეზად ეს საკითხი?

ნული ვერ მივდით კიდევ ამ დასვენებულ, რომ „არაჩადან არაფერი არ იქნება“ და რომ სპირობა მისწავნაოთული, აზრანი, ვნებათ ანგარიშანი მურწნობრთვი დაყოფილებულბა საქმისაში, ერთი სიტყვით, სპირობა არ იმდევად დაქლომინა ადრტობ, ჩამდენადეც სსო. ვადობრთვი მნიშვნელოვან საქმეში ჩამბული ახალგაზრდობა, პროდუქციას, ჩამ ღირებულუბის შემქმნელი სპეციალისტები, მუსიკა, ხომ არ იქცა დიპლომათა მოსახერხებელ და დრო-სიკვლევ ვაკაცებდა, ერთგვარ მოვად, რომელსაც ვაცლებობ დიდ ზინა მოკვს საზოგადოებისათვის, ვიდრე ეს ზოგიერთი შეიძლება მოტყენოს? და რაღა დასამალია და ეს დღევანდელი სასურსათო დეფიციტი, ეს საბაზრო ფსხების თებრდამხვევი ზრდა, საუფაბოვრება და კომუნალურა სამუშაოების სიჭარბე და მრავალ სხვა რამეზად ამ დიპლომათით ვაცაცებასაც ხომ არ უდევს წალი? სპირდება კი ამდენი უმაღლესდამთავრებული ზენს სახალხო მურწნობის, ზურბსა და ველ-მანდურბს, ქარ-ზნებსა და წარმოება-დაწესებულებებს? ჩა თქმა უნდა, სპირდება და ზემოთ გამოცდილ ტექნიკოსნახლისა და საინჟინრო კადრების დეფიციტზე ვილაპარაკეთ კიდევაც. მაგრამ ზენ იქ მხედველობაში გვიჩნდა საქმის მყოფენ სპეციალისტები და არა უბრალოდ დიპლომათანი ადამიანები, რომელთა „ჩოულ უბნებს ვერ ანდობენ“ და უნა-მინდვრისა და ილაღ-სათვის, მშენებლობათა ხარაზობისა და სხვა უბრალო, მაგრამ ქვეყნისთვის აუცილებელ საქმისთვისაც დაეარტული არიან. წუთით წარმოადგინოთ, რომ ამ სახეგარ შეტატებზე და თანაც ოლ უბნებზე დასაქმებულმა დიპლომათმა „დედაცებმა“ „მალარია“, ზღვისათა, დურგა-ღთა, კლადოზთა, კირთხურთთა, საუფაბოვრებთ სერვისის სხვადასხვა დარგის ხელოსანთა რაგები შეავსეს, ჩა სურათს მივიღებდით მაშინ? ბუნებრივია, რომ აქციები დაეცემოდა, მეტად საყოფად მდგომარეობაში ჩავარდნილი საუფაბოვრებო და კომუნალური ნავაქრო დარგები შეივსებოდა თანამშრომლებით, ხალხიც უნდს მოითქვამდა. აღარას ვამბობთ ისეთ მამაკაცურ პროფესიებზე, როგორცაა შექანაზა, ტორაკობა, ამ სპეციალობის ფაქრო ვაგებით, მწვემოსა და სხვა... არა და იქამდე მივიდა ხა-ქმე, რომ ქალები დასხდნენ ტრაქტორის საკებს-თან და ეს ამ დროს, როცა მათი მზარუნველი ზელი ასე აკლდა ოქახს, აკლათ იგი ზენს შეი-ლებს, რომელთა აღზრდაში დედის საზოგადო-ებრივი დატვირთვისა და მოუღებლო-ბის გამო ამდენი ხარვეზია დაშვებუ-ლი. ამ ხარვეზების საუფს თექსმეტა-ჩვიდმეტი წლის მერე ზენზე ვყოთ და ხორ შემოხვევაში, ჩა მწარდაც ქალების სა-წარმოთ ემანსიპაცა სწორედ ასეთი მოვლენაა, რომელიც აწარად ეწინააღმდეგება ზენს მიერ ზემოთ ნაქადავე — მრავალშვილიანო.

ხს და თვისობრიობას. არა და, ამ უმაღლესზე ვადარებული ახალგაზრდობის შემთხვევაში ზენი არ შეიძლება ქალების სამუშაოებზე დასაქმების მნიშვნელოვანი ანტიციდან სამშობ-ლოში ათეული წლების მერმე დაბრუნებულ ზენი თანამემამულე ორმა ახლანა მოიყვანა ვაოცებაში — საქართველოს ქალებისა და სოფლების ეკოლოგიურა მტკაპროტონამ და უსაქმურთა ჩაოდენობამ. ამ უსაქმურების მშ პროცენტი, „უმაღლესში ჩასახარებლად ეგზა-დება“. თანაც ეზნადებია ისინი წლების გან-მავლობაში. მრავალი მთავანი ამისათვის უა-სახანდობის ზის ადგება და უკვე საქმეზე გუ-ლი აღარ მიუწევს. ასე ხდება მათი ვადადლობა შრომისა და პატიოსანი ცხოვრების პართალი გზიდან. და ასე თანდათან ივსება ქუჩები და გამოჩნდება უსაქმურებით. ივსება და თვალში ეჩნებათ შინაურსა თუ ვაგურს, ვამაღლდასა და გამოზღველს, ავი ზემოთ უკვე მოიყვანათ ზენი თანამემამულის რაცილიანი სიტყვებო ურველზე ამის თაობაზე. არა და პანტიკო თო. რდას, ვარლამ კონურაშვილისა — და ვსტანე ლომიძის მერე აღარული მუშათა და სპეციალისტთა კადრების პრობლემა რომელიმე ერთი ქა-რხის ანდა საწარმოს ვაქირება არ ვახლავო. შრომითი რესურსების უმართობა და აქედან გამოზიდავ რეწარობისა და ეკლთაბანდონის-თან ქაჭორა, დესკოლინის განმტკიცებაზე ფოქ-რი, ქს სამწუხაროდ ვაცილებით მასშტაბუ-რი მოვლენაა, თორემ მაშინ ჩა გვი-პირდა. ზენს ბედს ძალი არ დაუფუ-და. სწორედ ამ საკითხის ასეთი მასშტაბუ-რობის გამო იყო, რომ ცენტრალურმა კომიტე-ტმა და მინისტრთა საბჭომ და ასევე შინაგან საქმეთა მინისტრომ ახარეთი ღონისძიება და დადგინებდა მიიღეს და გაატარეს კიდევაც ცხოვრებაში ამ კუთხით და ამან, ბუნებრივია, თავისი შედეგიც გამოიღო, მაგრამ ეგრ კიდევ ამ მიმართებით უამრავ პრობლემა გადასაწე-ვებია, თუ საზოგადოებრივი წესრიგის საქმე ასე თუ ისე გაუმჯობესდა, აუღლ-შეაღლისა და ქუჩანი წესრიგის დარღვევის შემთხვევები საგ-რძნობლად შემცირდა, იმდენად საგრძობლად, რომ ვარდასულ წლებთან შედარებით ღამისაა მეთვალბადეც კი იქცა, სამაგარიოდ უსაქმურ-თა არმის შემადგენლობა ძველებურად უკმა-ღელი დარჩა. ასევე ამ ბოლო ხანს სახალხოვერო პერსპექტივები დაჩნდა ბინისა თუ პირადი სა-კუთრების მანქანების ქურდობათან ბრძოლის ასპექტშიც. მაგრამ ვველაფერი ეს მაინც უღვა-სე წვეთია მხოლოდ. ერთი სიტყვით, საკადრო დეფიციტი და მუქთაბობობა და დანაშაული ხა-ხელითაა ერთმანეთზე გადახმული, ერთმანეთის შემადგენელი ნაწლებია, ურველშეშობვევაში, კადრების პერსპექტიულ რეზერვს აშეამად ქუ-ჩაც წარმოადგენს, ქუჩა — პროტექციაურთა სასწავლებელი — საწარმოო ამ რაგით უსაქმურ-თი მოზარდების, ამ ყოვლად უმაქნისო კონ-

ტაქტიკის თანდათანობითი ათვისებით შევძლებოდა ჩვენ აღნიშნულ მწვევე პრობლემის გადაჭრა და არა, როგორც უკვე ვთქვით, სხვა საწარმოებიდან სექციონისტებისა და მუშების გადამოსაღებად, რაც საერთო საქმეს ზიანს უტრიალებს სინამდვილეში, ვიდრე სიყვითლე. და როცა ასე ვხვამთ საქონელს, აქ ერთადერთი შრომითა რეზერვების ნაკლებობის პრობლემა არის გადაჭრისთვის, აქ დგება აგრეთვე საკითხი ჩვენი მშრომელი კლასის ოქროს ფონდის პირობითი ინტერესების გაფრთხილება. რა ინტერესებია ეს? რაზე ოცნებობდნენ ისინი, რას იხოებენ ზღმძვანელობის მიზანდასახრებულ რევიზიონისტთაგან ვინმე შეიძლება საუფროსობა და სახანაო პირობების გაუმჯობესება, ანდა სხვა სოციალური ხასიათის საკითხების მოგვარება იფიქროს, რა თქმა უნდა, ამ საკითხებს ისინი ქროსან უნდადგებას უთმობენ, როგორც ეს შეუძლებელია ჩვენი სახელმწიფო მუშათა კლასის მოწინავე წარმომადგენლებს, შუამუშის ანალიტიკოსებზე გვევლინებოდნენ, მათი მიმართება ამ საქართველო საკითხებისადმი არის მამულიშვილური, ღრმადწარმოცხადებული და უკლებიანად აღიარებული. მუშათა კლასის ღირსეულმა წარმომადგენლებმა იციან თავიანთი ადგილი საზოგადოებაში, იციან მათი მოვალეობები, მისი გაქრებული და დაღიწვეული, შექმნილი საერთაშორისო ვალდებულება და აქედან გამომდინარე ქვეყნის სინამდვილე და ისინი არასოდეს არ ატყუებენ თავის ზღმძვანელობას ამ მტკიცეულ ადგილზე. მაგრამ იმ ელემენტარულად კი უკუელი მათგან და უფრო ახალ, გულმწკრივითა და ხმაბლად აცხადებს — და აცხადებს სწორად იმიტომ, რომ აღნიშნული საკითხის მოგვარება თანხრად ეხება სახელმწიფოსაც და მთელს საზოგადოებრივობას, და აქ უკვე დასაძალი და დასაფარავი არაფერია, და მისი მიღწევა არც რაიმე დამატებითი ეკონომიკურ სახსრებთან არის დაკავშირებული, დაკავშირებულია იგი საზოგადოებრივ მომსახურებისათვის, შინაგანი საფრთხის გამოსცილებლასთან, მოქალაქეობრივი პასუხისმგებლობის ახალდგებასთან, თითოეული ადამიანის ეთიკურად და, რაღა თქმა უნდა, ასევე ადმინისტრაციული ორგანიზების საქმიანობის კიდევ უფრო სრულყოფასთან, ფართო მასებისა და წესრიგის დამკვიდრება ერთობლივ მოქმედებასთან, შეკავშირებასთან. დიახ, ეს ელემენტარული, საზრუნავი ყველა მუშისათვის, ყველა სექციონისტისათვის და ასევე, ყველა ინტელიგენტისათვის, ქვეშაობა მამულიშვილთათვის გასლავთ — წესრიგის საკითხი, წესრიგისა და დისციპლინისა ყველგან და ყველგან...

ჩვენ როცა ამ პრობლემებს ვაყენებთ, ვითვალისწინებთ მრავალრიცხოვანი ჩვენი რესპონდენტებისა და მათი სახით არა მარტო დიმიტროვილი მუშების, არამედ მთელი რესპუბლიკის მოწინავე ადამიანების აშკარად თუ მინუსებით

გამოთქმულ სურვილებსა და საბოლოო, რომ სოციალურ-ეკონომიკური ხასიათის პრობლემებზე საუბრისას საზოგადოებრივი წესრიგის კითხვებზე შედეგებისდაგვიად ვამახლოვდებით ბოლომდე უნდადგება. მათი და ასევე ჩვენი აზრითაც ეს საკითხები შეიძლება არის დაკავშირებული ერთმანეთთან, მე ვიტყოდი, მეტისმეტად შეიძლება კი, ხოლო შრომის საუფროსობა როგორც წარმოების სფეროში, ასევე სოფლად, მინდორშიც პირდაპირ პროპორციულია მეურნისა და მუშის განწყობილებებს, მისი სულიერი და მრავალრიცხოვანი მდგომარეობისა, არაფერია იმაზე საშინელი, დაუგასთან რომ დგახარ, ოფელში იხვითქება და ცალკეა იმაზე გეწინება გული, „ვაი თუამ დროს შინ რაღაც უბედურება ხდებოდა...“ — მრავალ მუშასა და მეურნეს გამოუხატავს ამ სიტყვებით თავიანთი გულმტკივლი — ახლა კი იმითი სადარდებულად წარმოვიდგინოთ, შინ რომ მცირეწლოვანი ბავშვები დაკრუვს, მინის გაქურდვასთან ერთად ცოტა უფროა ოქაბის წევრების გულმტკივლი შემთხვევები ამიტომაც უკველად ამისი გვარდის ავლა უზრუნველად გვეჩვენება. მათ თუმცა, რომ დიმიტროვილითა ამ განსაკუთრებული ადმინისტრაციული ზღმძვანეული და ავანტიანი, ადამიანები, ვინაც საჩუკებლობდნენ კულტურის ავტორიტეტით, მისი ჩინებული ტრადიციებით, ნიღბად იფარებდნენ ქარხნის სახელსა და დიდებას და თავიანთ ბნელ საქმეებს მადლად აყვითლებდნენ.

ამიტომაცაა დღეს ქარხანაში ყველას პირზე რომ აქვია წესრიგის საკითხი, დისციპლინის საკითხი, და ამ დროს რაკით წარმომადგენელს თუ ადმინისტრაციის თანამშრომელს საზელოდ და მოქრატება ეხატება ბოლომდე. ისინი ბოლომდე გარეშეთთან მომხდარის გამო და როცა შრომითი დისციპლინისა და საზოგადოებრივი წესრიგის საკითხებზე მიღებულ დადგინებებს, მოწოდებებსა და დონისიხებს ახლებლებს და ჩამოთვლიან ერთგვარ ექვანობა მზრები შემოცქერიან — ვაი თუ უკველად ეს საჩუხნოდ არ მოიგვინოთ; ბუნებრივია მათი ეს ვაგრებულობა და თაშმდაღური საზოგადოებრივი ექვანი გამოხედვა, მხოლოდ ხატობან, მართალ ადამიანებს ეუფლებათ სინდისის ქენწა ასეთ შემთხვევაში, ისინი ქვეშეცნულად ბოლოს იხდიან მომხდარის გამო, მართალია, პირდაპირ მათ არ ჩაუდენიათ დანაშაული, და ამ ჩამდენებს მიუღობთ კიდევაც საკარბისი, მაგრამ კულტურის წევრები რომ იუენენ, შეხაღობა მეგობრობდნენ, ამხანაგობდნენ თავის დროზე კიდევაც მათთან, ახლა კი... მინდისის ქენწა რთული მოვლენა გასლავთ — თახვარ ასოციაციას აღძრავს იგი ადამიანებში, რა თქმა უნდა, პატრონის ადამიანებში, სულის ხლარებში იხედება და შორეულ კულტურულმადა აღწევს.

და ახლა, როცა წესრიგზე, შრომის დისციპლინის

ღიანს განმტკიცებაზე ბჭობენ ახინი, ბუნებრი-
ვია. ფრთხილობენ, უკველ სიტყვას წონიან და
ისე მოაქვთ შენამდე... სათქმელი კი დამატრო-
ველებს ბევრი აქვთ ამ მიმართულებით. იმ საძ-
რახისა ინსულტისა ვერ შეარტია ვერც კო-
ლექტივისა და ვერც ზემოგონი ორგანოების
რწყნისა მათდამი, ამ ტრადიციებისადაც, ამ რომ
დაუდეს საფუძველი მუშათა კლასის სახელო-
ვანმა წარმომადგენლებმა... დამიტროვის ქარ-
ხანა მანც მეთაურ ქარხანად დარჩა ჩვენს რე-
პუბლიკაში, ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ამ საქმე-
თა კლავინდებურად კარგად მიდის, უფრო
მეტაც. უფრო უკეთესად მიდის ვიდრე მიდო-
და, რადგანაც მეთაურობა და მოწინავეობა
დროის მოთხოვნილებებისადაც მხარის სწორე-
ხას ნიშნავს და არა ერთ ადგილზე დგომას.

დროის მოთხოვნილებებისადაც ვარაუდის
აღება და საერთოდაც, დღევანდელი ცხოვრების-
სათვის მხარის სწორება ვაბლავთ პირველი ნი-
შანი წარმატებისა...

მაინც როგორ დამწყო უველაფერე ეს დი-
მიტროვი? წესრიგი, დისციპლინა, შრომითი
მტრობა, კადრების პრობლემა... როგორ წვეუ-
ტენ ამ საკითხებს აქაური ხელმძღვანელებმა?
ერთია ქარხანაში მიმდინარე ურთულესი საწა-
რმოთ პროცესების საერთო და ზოგადი ხელმ-
ძღვანელობა და წარმართვა, მაგრამ სხვა კონ-
კრეტული ასპექტები ქარხნის მშვეყარე ცხო-
ვრების დოკტრინა. მას ასე, ვადავადეთ ზოგა-
დადამ კონკრეტულზე...

— ჩვენს ქარხანაზე ხშირად ამბობენ ხოლმე
— ქალკი ქალკიოო. და მართლაც, იგი ერთ
მიკროქალკად შეიძლება ჩაითვალოს თავის
სტრუქტურით, საუფროცხოვრებო და სოციალუ-
რი ხასიათით — თქვა ჩემთან საუბარში დირექ-
ტორის მოადგილემ კადრების დარგში ზონდო
ამორტიამ — ქარხანა იმდენად დამოუკიდებე-
ლად ორგანიზშია, და ისეთი მრავალფეროვანი
სამეურნეო სტრუქტურა ვაჩანია. ეს არის სახი-
ნაო, კომუნალური, საუფროცხოვრებო, სავაჭრო,
კულტურული მომსახურების ობიექტები, ასე-
ვე სამშენებლო ხეობა, სახურსათო პროგრამა
და ქალის ამას ურთულესი წარმოება — მისთ-
ვის დამახასიათებელი საოცრად დამახული და
არ შემოტყვევა თუ ვიტყვი, ხელქარხნებულად
და აწუბობი რიტმით. მაგრამ უველაზე ზუსტ
საათიც შეიძლება გაჩერდეს, და, აი, ამ ურთუ-
ლეს მოვლიაში, შეფერხებას არ უნდა მქონდეს
ადგილი. ეს არის ჩვენი ამოცანა, აღმინიჭარ-
ციის ნიშნებ პირველი მოვალეობა. არა თქმა უნ-
და, წინა პლანზე უკველივითა იწვეო და დღე-
საც იწვეს შრომითი დისციპლინისა და საზოგა-
დოებრივი წესრიგის საკითხი, მითუმეტეს, ახ-
ლა, როცა მივლი ქვეყნის მასშტაბით ამ ამო-
ცანებს ვადამწვევებო მნიშვნელობა ენიჭება. რი-
თი დამწყო ჩვენთან დისციპლინის განმტკიცე-
ბისადაც მოძრაობა და არ შედეგება ვკავებს მო-
კივებულე ამ მხარე? რა ფორმებსა და მეთო-

დებს მივმართო, რა დონისიძებნება დავსაბუთ
მის განმტკიცებლად. საზოგადოებრივ წესრი-
გის დამამარტებლად? რაღა მქონა. უნდა უველა-
დიდ საქმეს კახინტრო, კრებაზე უყრება საფუ-
ძველი. არც ჩვენი ორგანიზაცია ამ მხარე ვა-
მონაკლისი, და უნდა ითქვას, რომ მრავალი დო-
ნისიძებნა, რომელიც ჩვენ ამ კახინტრო შევა-
მუშავეთ, მოვთვქრეთ და დავუვებეთ თავის
არხითა და მნიშვნელობით მართლაც ცხოვრე-
ბისეული გასოვლა.

სმარინდენ — „პრობრძინაში“ — ტრინდენ
როსტინაშილინის ცხობრძინაშული კოწინიძა...

და აი, მოწინავე მსოფლმშედველობის, სო-
ციალური და საზოგადოებრივი მარქსის კლავ
ერთი დამატრებზე ვაბლავთ ცნობათა ვიკა-
მუნებლის, საქართველოს კომუნისტური პარტიის
ცენტრალური კომიტეტის ბიუროს წევრის, ტრ-
ფონ როსტინაშვილის მკითე მონოლოგი იმას
თავსაზე, თუ საიდან უნდა აწარმოებდეს სხვა-
დასხვა ცხოვრებისეული, სოციალური და სა-
ზოგადოებრივი საკითხებისადაც თავისი დამო-
კიდებულებებს ჟეალაზე ათვლას სახეობა მო-
ქალაქე, მუშა, ინტელიგენციის წარმომადგენე-
ლი...

მონოლოგი, რომელიც ბატონმა ტრინდენმა
მისი კოლეგის, უფროსი მეგობრის ბატონ ვარ-
ლამ კინწურაშვილის მიერ აღჭრულ საკითხებ-
თან დაკვერჩებით ჩამოაყალიბა ჩვენთან სო-
ხარში:

მას, ასე, დამარკობს ტრინდენ როსტინაშვილი:
დღეს, კონსიურ ეპოქაში, ტექნიკისა და საკო-
მუნისტური საშუალებათა ირანხულ მომძღლე-
რების ხანაში სულ სხვა შინაარსი შეიძინა
მშველობის ცნებამ — აკომური ომის საშუ-
როებამ გლობალური საზე მაილი მსოფლიო
მასშტაბით. თითქმის პარადოქსულია. მაგრამ
ქლანტისა და ცალკეული პიროვნების ინტე-
რჩები საოცრად ვადამატართა ერთმანეთში.
სადღაც ცხრა მთას იქითაც რომ ცუცხლის აღე-
ავარდება ისიც კი უწუალო კვერთხია და თა-
ვისებურ ვადენებს ახდენს ჩვენს განწყობილე-
ბაზე, ეკონომიკურ მდგომარეობაზე და საერ-
თოდ უველაფერზე. ამ მოსალოდნელმა კახა-
ტროვამ სხვადასხვა ქლანტის ადამიანები კო-
დეე უფრო დამახლოვდა და ერთი ხედის მოზა-
არენი ვახადა. დღეს საზოგადოებრივი, სოცია-
ლურ-ეკონომიკური, პოლიტიკური თუ კულტი-
თი პროცესები, მნიშვნელოვანი თუ უმნიშვნე-
ლო მასშტაბისა, მსოფლიო მოვლენების პარს.
მაში განახლებდა.

არც ჩვენი დღევანდელი საუბარია აღბათ გა-
მონაკლისი — უველა ჩვენთავანისთვის ცხოუ-
რებისეული პრობლემები, საკითხები, საპოქე-
ლი ვეგვებთ თუ სურვალეობა ქვეყნობიერად
ამ რთული ვითარების ანარტიკულ შეიცავს. ცხო.

ვრება დღის წესრიგზე აქცენტს ახალ-ახალ სიძნელეებს, რომელთა დაძლევაშიც ვადაშწავლებით როლი ენიჭება როგორც კოლექტივის, ასევე თითოეული ჩვენთაგანის ინიციატივასთან.

მე აღარ შეგახსენებთ ამ ძალმომრეობითი ხასიათის აქციებს, რომელსაც ამერიკის შეერთებული შტატები, ამ ქვეყნის პრეზიდენტი და მათი მოკავშირეები ასრულებდნენ ამ ბოლო დროს ჩვენი ქვეყნის წინააღმდეგ. და მერმე რა საშინელებას უქადავან ახალი მსოფლიო ცივილიზაციას, მოედ ქვეყნიერებას, ფრთხილად, ხალხსა და ნათარქსს, ნათარქსს რაეტივით, რადარული იარაღი, კომიურტი, ხაქტარული დიფერენციალური მათემატიკის ვეგეტარული მომართვითა და სხვა. უფრო ადამიანების წინააღმდეგ... მომავალში კიდევ ვინ უწყობს, რა ახალ „სიუბტრიფიკაციას“ ვაქცივით იმპერიალიზმში. აქამდე ლაპარაკი იდეოლოგიური ბრძოლის გაძლიერებაზე, ფართოებენ დიფერენციალური, ძირფარდობითი რადიოსადგურების ქსელს, აპარატებს კოსმოსიდან თანამზარეობის საშუალებით ჩვენს ტელევიზიონში შემოქრას. ბუნებრივია, ვეგეტარული ამას გულებელდარეფილი ვერ შეატრდება ჩვენი სახელმწიფო, მსოფლიოს პროგრესული საზოგადოებრიობა იმედით შემოსწერებია მას, როგორც იმის შემავალებელ ფაქტორს, მშვიდობის ბურჯსა და ესეც რომ არ იყოს, წარსულს მწარე ვაუთილებივც საქრისია იმისა. თვის, რომ დროზე დავიპრობოთ თადარიგი ურეგულარე აგრესიის წინააღმდეგ. ჩვენ ვაპნის, რომ ურეგულარე ეს ვარაიან თანხებთან არის დაკავშირებული. აი, სწორედ ამ ასპექტში ვვათენ ერთმანეთს ჩვენი, როგორც რადიო მოკალაქებისა და ქვეყნის ინტერესების, ცალკეული პროცესების ბედ-იღბალით თუ სატიურარაწინასა და მსოფლიოს საუთუღითა მშვიდობის ინტერესები. შეიძლება ვვადებოდე, მაგრამ მე ასე ვენის, რომ სწორედ ამ მომენტიდან უნდა წარმოებდეს საზოგადოებრივ-პოლიტიკური სოციალურ-ეკონომიკური თუ საუთუღებრივარბო ხასიათის მოვლენებისადმი ჩვენი სუბიექტური დამოკიდებულებისა და განწყობილებათა შეკლება ათუა. დაბ. შესაძლოა ვრცელი დერითი შეხედვით ასტრატული შეხედვით ჩვენ მიადექით დღევანდლობისათვის ნაშანდობლივ საკითხთა წრეს. რომელთა მიწვევად და მდგომარეობა მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრებს ჩვენს განწყობილებას, ეთიუზაზმს, საზოგადოებრივ ინიციატივასთან.

მსოფლიოში შექმნილი რთული ვითარება და ჩვენი სადღესობა სატიკარია ერთმანეთს რომ ურეგულარე. ამით იმის თქმა მუტრად, რომ დავუდევრებ ეს ჩვენგან, საზოგადოების რიგითი წევრებისგან მოითხოვს მოვლენებისადმი ანალიტიკურ დამოკიდებულებას, მათ არსზე ჩადრმავენას, ზოგირითი საკითხის მიმართ მოკალაქობრივ დამოკიდებულებასა და პოზიციის გადამსწევას და კორექტირების.

როგორც და რა კუთხით უნდა წარმოებოდეს ეს კორექცია? აი, თუნდაც, ჩვენ, თხილსმულს მშენებლებს რა წელიწადს ვაღებთ მშვიდობის საქმისათვის, ჩვენი ხელისმძღველი დღის უზომოებრივობის, მზიანი მერმისისათვის ბრძოლაში? ამ საკითხებს ვადაწვევებში, რომელთაც მარტო და მოვარობა, ჩვენი რესპუბლიკის ხელმძღვანელობა აუქნებს დღეს ჩვენს წინაშე? რა თქმა უნდა, მაღალ სამსახურებრივ შრომით მარეგებლებთან, დისციპლინისთან, მოქალაქეობრივ პასუხისმგებლობასთან ერთად ერთი საშუალება ალბათ არის არის, რომ მუტო მოწადინებულთა გამოვლინებითი იმედი მნიშვნელოვანი საკითხების მიმართ როგორცაა საზოგადოებრივ და სოციალური აქტიურობა. ესე იგი მოწინავეობა ცხოვრების ეველა მხარეზე...

საბუბარი ბენი აშორდისსთან...

— ბატონო ბენი, თქვენ წემით ლაპარაკობით ქარხნის მსაშობით ვანბორცხვებულ ახალ დონისებებზე. მაინც რომელს გამოუყოფდით ამ დონისებებთან?

ბენი აშორდისა:

— ჩვენი მიზედი ურადდება, როგორც წემითაც მრავალჯერ აღინიშნა, მიმართულია კადრების პრობლემის მოვარებისა და შრომითი დისციპლინის, ასევე საზოგადოებრივი წესრიგის განმტოცებისაყენ. ეს სწორედ ამ მნიშვნელოვანი საკუთხედი ვახლავთ, რომელსაც ეფუძნება შრომის საუთუღებრება, საწარმოო მარეგებლები, ქარხნის სიმძღვარეთა ათივება და გაფარობება, გეგმების შესრულება და, სახილორ კაშირ, ჩვენი ავტორიტეტი. ამბობდა მე ძირითადდ მოგახსენებთ იმის თობაზე, თუ რა გავთდა ამ ბოლო წლებში ამ სამი მიმართულებით. დავიწყეთ ქარხანაში შემუშავებული ახალი საკადრო პოლიტიკით. რაში მდგომარეობს მისი არხი და სახელე? როგორც ამის თობაზე მიმართლანად აღინიშნავდა საქარეფლოს ცენტრალური კომიტეტის მეთერთმეტე პლენუმზე აშხანაგი ედუარდ შევარდნაძე, 1988 წლისათვის რესპუბლიკაში მნიშვნელოვნად უნდა ვარდდიდყო მუშათა და ანეირე-ტექნიკურ მუშათა რიცხვი რესპუბლიკის სხვადასხვა საწარმოებში და მათ შორის დამბორცივის სახელობის საეიაციო ქარხანაშიაც.

„სულ კი მარტო 1988 წელს დამატებით უნდა მოვუღიროთ ვანეთარებად საწარმოებში 20 ათასზე მეტი კაცი. ამასთან დაკავშირებით წვევად დგება ეველა ამ პროცესის სისტემაში მართვის საკითხი. ჩვენ უნდა ვანვამტიკოთ სამსახურები, რომლებიც საწარმოებში კადრების დაკომპლექტიების ეწვეიან, რათა თხილნი საქმის კოდნით, კვალიფიკაციურად განსაზღვრავდნენ თავიანით კოლექტივების მომხმეინლებებს, შრომითი შევსებას წარბებს, დროუ-

დად აყენებდნენ ხაყავიროს და რესპუბლიკურ ორგანოებში შესახანისი დიპლომების გაშეკრვის ხაყიოსს. — ამასთანავე რესპუბლიკის ხელმძღვანელი მწვერედ სვაჰა საყიოსის შრომითი რესურსების მარჯვე და რაციონალური გაორენების შესახებ. ანდაამაყოფილებლად მიიწვედა პროფესიულ-ტექნიკური სასწავლებლების მუშაობის ამგანისდელი დონეს: „საჭიროა არსებითად გარდაქმნით პროფესიულ-ტექნიკური განათლების სისტემის მუშაობა და დაფუძნდებარით იგი მუშათა კოლექტივების ფორმირების ამოცანებს. დროა, დაფუძნდებნათი მომზადება განხორციელებდინს მუშუდებით, მათი პერსონალური განაწილება პროფესიულ-ტექნიკური სასწავლებლებიდან, თორემ ზვენ კლავინდებურად დაკარგავთ საწარმოებში მივლენილ პროფესიულ-ტექნიკური სასწავლებლების კურსდამთავრებულთა თითქმის ნახევარს. ვერ მივალწვეთ მათი ხვედრითი წილის ზრდის საშუაოზე მიღებულთა ხაერთი რაციონობაში, რომელიც ახლა დიდ საწარმოებში 10-15 პროცენტს არ აღემატება...“

რესპუბლიკის ხელმძღვანელებს ამ გამოხატვის მერე ზვენი ქარხნის ხელმძღვანელობა უფრო დრამად ჩაუვირდა აქ მიმდინარე რთულ პროცესებს, განაზოგადა ისინი და სათანადო დასკვნები გამოიტანა. მთავარი კი აქ ის იყო, რომ კადრებით დაკომპლექტების საქმეში ვერ კიდევ დიდი ხარვეზები გაგვანდა. როგორც ცნობილია, კადრებთან მუშაობის ეფექტურობა დიდად არის დამოკიდებული კოლექტივის ტრადიციებზე, მის სოციალურ გარემოცვაზე. შრომებულთა ხაყოფაცხოვრებო მოთხოვნებუბათა დაკმაყოფილების დონეზე. ამ ფაქტორებთან გამომდინარე უნდა ხდებოდეს ქარხნის საყადრო კომპლექსში აქცენტების გადაადგომაც. სწორედ ამ მიზნით ქარხანაში შევიმუშვეთ დამინისტრაციის, პარტიული, პროფკავშირული და კომკავშირული ორგანოების ერთობლივი დონისძიება კადრებთან მუშაობის თაობაზე, რადო თქმა უნდა, საქართველოს ცენტრალური კომიტეტის მეთვრამეტე პლენუმზე ამხანაგ შევარდნაძის მოხსენების ფონზე. ამ დონისძიებაში ჩართული იყო ისეთი უმთავრესი მომართულებანი, როგორცაა შრომითი დისციპლინის განმტკიცება, კვალიფიკაციის ამაღლება, დეერო-პოლიტიკური და აღმზრდელიობის მუშაობა, პროფორიენტაციული მიდგომა მუშახელის შერჩევისას და სხვა. საქმე იმაში ვახლავთ, რომ მეთვრამეტე პლენუმის ბოლოსათვის, ახალი ნომენკლატურის ათვისების შემდეგ, კოლექტივი ერთბაშად გაიზარდა, და გაიზარდა იგი დამატებითი მუშახელის მიღების ხარჯზე, მგასამ პროფორიენტაციული ნიშნით მუშახელის მიღების უფულებებლყოფამ უარყოფითი გავლენა აქონა შრომითი დისციპლინისა და კადრების დენადობის მდგომარეობაზე. სწორედ ამ ხარვეზის გამოსწორება ვახდა შემდეგში ზვენი

ქარხნის ხელმძღვანელობისათვის ნომერ პირველი ამოცანა... ზვენი მუშაობის კენ შედეგად ის მოჰყვა, რომ მომდევნო წლებში კადრების დენადობა 16 პროცენტთან 8.5 პროცენტამდე დაიკუნთო, რამც მონათესავე საწარმოებში ამ მიხვედებების მიხედვით პირველ ადგილზე გაგვიყვანა.

მუყანაილი მაგალითი კი იმაზე შეტყველებს, რომ ისეთი მტკიცებელი მხარეები ზვენი ქარხნისა, როგორცაა დისციპლინა, კადრების დენადობა, კვალიფიკაციის პრობლემა, მოწადინებს შეთქმუვაში, შეიძლება პარტიულ-პროფკავშირული და კომკავშირული გაყვლებების არეში მოაქციო. ოღონდ ამისათვის კი აუცილებელია ამ მოვლენათა არის შესწავლა, მის გუნებაში გარკვევა, ბოლომდე გათვითცნობიერება, საწარმოში შექმნილი ვითარების ანალიტიკური შეფასება, ვასიგრძეგანება, ხართულებებისა და სხვა წერტილების მონიშვნა და შესწავლა. რეზერვების გამოვლენა, კომუნისტური პრინციპულობათა და პარდაპირობით თვალის სწორება ნაყოფან მხარეებზე, რომელთა მიჩქამდგასაც ხანდახან ვდებლობთ ხილვე ხელმძღვანელებში. სწორედ ამ მიზნით ზვენი შევიმუშვეთ სოციალიზური კვლევის მეცნიერული სისტემა. შრომის საყიობებზე, ხაყოფაცხოვრებო, სწავლა-განათლებისა და სულიერ მოთხოვნილებათა საყიობებზე. ეს იყო ალბათ ის მთავარი დონისძიება, რის თაობაზედაც კვვენ შეთხუთ ზვენი ხაურის დასაწვისში.

— შედეგებზე რას ვხედავთ?
— ახლგაზრდობის განწყობილებათა სრული პანორამა რომ გვექონდა, დაახლოებით, 18-დან 30 წლამდე ასაკის თახზე მეთო თანამ. შრომებო შევისრულიყო, გამოეთხოვლით 30 პროცენტი — 19-24 წლის ასაკის აღორხნდა, 30 პროცენტი — 25-დან 30 წლამდე ასაკისა, ხოლო 21 პროცენტი — 18 წლამდე ასაკისა მთავან 70 პროცენტი კომკავშირელია, 17 პროცენტი კი — კომუნისტა. დანარჩენი 130 — უპარტიოა, ერთი ხიტუვით, ახლგაზრდობის რიგებში პარტიული იუნა საყიად ძლიერადა წარმოდგენილი, ასე რომ, ამ მხრივ, მდგომარეობა ხანუგეშოა. გამოკითხვის ანალიზმა გვიჩვენი, რომ კოლექტივში თითქმის არ ვხვდებოდან დარწმუნება განაოლებსა და არასრული საშუალო განათლების მქონე ახლგაზრდობი — 2,8 პროცენტი, 30,4 პროცენტი ახლგაზრდობისა საშუალო განათლების ატესტატითა წარმოებაში მოსული, დაახლოებით 22 პროცენტი — საშუალო სპეციალური და 13 პროცენტი — პროფესიულ-ტექნიკური სასწავლებლებამთავრებულთა. მთავალი მთავანი აგრძელებს ამ ფამად სწავლას. 14 პროცენტს დაუმთავრებელი უმაღლესი განათლება აქვს, 12 პროცენტმა უკვე დაამთავრა უმაღლესი სასწავლებელი და საყა შეუდგება სპეციალობის მიხედვით მუშაობას. თახზენი მდგომარეობის მიხედვით ახა-

ლაგარდობის 40 პროცენტი ცალშედიანია ან გათხოვილია. ამ კატეგორიის მუშების 19 პროცენტს ბავშვები ჰყავს. თანდათან გამოიკვთა საცხოვრებელი ხანების პრობლემაც. ეხე იგი, ანტიმუდლობა საერთო საპროგრესული ტიპის ბინებითა და ასევე ოჯახისათვის განკუთვნილი ღრობითი საერთო საცხოვრებლებით უზრუნველყოფისა. რაც იზრდება კიდევაც ქარხნის პრაქტიკაში. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ახალგაზრდობის ამ საერთო რიცხვიდან, სახანაო საკითხის გაუმჯობესების წადლი რომ გამოხატეს 43 პროცენტი — გამოთქვას სურვილს, რომ ეს ქარხნის საშეაღებთა საზღვრე უნდა განხორციელდეს; ხოლო 20 პროცენტი შუა და მონაწილეობა მიიღოს კოოპერაციულ ბინათმშენებლობაში.

არაჩაღმნიშვნელოვანი სოციალური ფაქტორია გახლავთ ამ ახალგაზრდობის ეკონომიკური მდგომარეობაც. გამოიკვია, რომ გამოკითხულთა 19 პროცენტი მხოლოდ 50 მანეთს გამოიმუშავებს თვეში. 40 პროცენტს გამოიმუშავება — 100 მანეთამდე აღის, 21 პროცენტისა — 120-150 მანეთამდე, 15 პროცენტისა კი 150-200 მანეთამდე. რაზე შეტყუვლებს ეს სტატისტიკა? მიჩვეულ რიგში პროფესიული ადაპტაციის პროცესის სიბრუნველ და მის არა-დამაკმაყოფილებელ დონეზე. და ამ დროს მის წყველთა ეს კატეგორია ამ გამოიმუშავებისთან ერთად იღებს კიდევ სტიპენდიის სახით 50-დან 80 მანეთამდე. მაგრამ როგორც კი იგი გადის ამ სტატორების პროცესს და იწყება მისი დამოუკიდებელი საქმიანობა დაჯანსაღ, მთლიანად გამოიმუშავება ერთბაშად იცემბა. მიზეზი? არასაკმარისი პროფესიული მოწოდება. ეხე იგი, საბი სამოსწავლო აფის განმავლობაში, ანუ როგორც ამბობენ ხოლმე, პრაქტიკის ამ პროცესში მან ვერ გაიარა სათანადო მოწოდება, ვერ ათთვისა თვისი სპეციალობა იხე, როგორც ხატობია. კვლავ მივუძღვიტ რესპონდენტს პარტიული ზღვამდგანელების ამხანაგ ედუარდ შევარდნაძის მიერ დეკემბრის პლენუმზე წამოჭრილ, ზევის მიერ უკვე ცხატრებულ საკითხებს — კადრების სათანადო მოწოდების თაობაზე.

— მაგრამ თქვენს ანალიზიდან კიდევ უფრო რთული სურათი იკვეთება. ეგრძოდ კი ის, რომ კადრების არსებობა ქერ კიდევ არ ნიშნავს უვალუფარს. საშტატო ერთეულის დაკომპლექტება გამოუცდელი, ახალბედა მუშით საქმის მხოლოდ ნახევარია და შეხამდია, ახაც არ უფრო. მიზეზი, რა გამოსავალი შეიძლება არსებობდეს აქ?

— გამოკითხულია 15 პროცენტი ირმოცდალი მანეთის შემოსავლით (შეხვედლობაში არა გაქვს ამ შემთხვევაში სტიპენდია) ნამდვილად ცოცხა ჩვენი კლექტივისათვის. ახე რომ, უმცირესი ანოცანა მისე გაზრდა ორჯერ მინიც. და ეს რეალურად ზეისხებება, და მით უფრო, რომ გამოკითხულთა მს პროცენტს ვაჩინია მუ-

შაობის ნორმალური პირობები. აქვე უნდა ითქვას ისიც, რომ გამოკითხვის პროცენტში 25 პროცენტმა უკმაყოფილება გამოხატა საკუთარი საშუაოთი, რაც შეტახებულ დასაფიქრებელია და კვლავ მივანიშნებს ადაპტაციის შეტახებულ დახალ ტემპზე...

ხოლო რაც შეეხება თქვენს შეკითხვას, არსებული მდგომარეობიდან გამოსავალი ნაწილობრივ მაინც უნდა ვეძებოთ ალბათ იმ შედეგითიანი სისტემის ერთგვარ დახვეწაში, რომელიც ამჟამად არსებობს ქარხანაში მუშაბლების მოსახლად. ეს გახლავთ ის უპირატესობანი, რომელთაც ჩვენ ვაძლევთ ახალბედა მუშებს, ეგრძოდ, ქალაქში ჩაწერის, ბინის მიღებაზე აღიარების უმადლებს საწვავლებელში მოწოდების, კვალიფიკაციის ამაღლებიანა და ქარში გაწვევისას. რა თქმა უნდა, ბევრი ახალბედა ამ შედეგათებს არის გამოდევნებული, შირავალი შათგანი პირდაპირ სოფლიდან მოღვის ზვენიან, და როგორც უმთითაც ითქვა, იწყებს მუშაობას ფსიქოლოგურად და ფინეკურადღო მოუწვადებელი. მოგეხსენებათ, სხვაა სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობა და სულ სხვაა ქარხნის სპეციფიკა. დაჯანსაღ სხვა გამოცდილება და ჩვევები, ნებისყოფა და საზრისისანობაა საჭირო. ამიტომაც არის, რომ ადაპტაციის პროცესი შითთვის შეტად ნელად მიმდინარეობს, წარმოების აცობი. ფერისთან უჭირთ შეგუება და ხოლოც თავს ანებებენ კიდევაც მუშაობას. 20 პროცენტო როგორღაც ახერბებს სათანადო შეტამორფოზს, დაწარჩენები კი თავისუფლდებთან საშუაოდან. წამხველებების უმეტესობას შინაგანად მოუზუნებრობა ეტულობთ უკვე რამდენიმე წელია დერე. ერთგვარად გაღიზიანებულიან არიან, ტირეფელობენ. ამ კატეგორიას, როცა ვეკითხებით ხოლმე თუ რა არ მოსწონთ ქარხანაში, ცუდ სანიტარულ-ჰიგიენურ პირობებს ასახელებენ, რაც ნამდვილად არ შეუფერება რეალურ ეთიარებას. ასეთი პასუხი, უზარალოდ მათი ტირეფელობის ნაყოფია და შეგი არაფერი. ერთი სიტყვით, ნათქვამი რომაა — „მიზეზ მიზეზ დოს მარალი აკლიაო“ ისეა აქაც.

ამ კატეგორიის ახალგაზრდებს როცა მომხვლის გვეგმებურ ჩამოუგდებ საუბარს, ვარკვეულ პასუხს არ ვაძლევენ. ზვენიან გამოკითხვებმა აჩვენა, რომ ახალგაზრდების 27 პროცენტს, უპირალოდ, მუშაობა ნებას და სხვა გეგმები არ ვაჩინია, 28 პროცენტს კი სურს მუშაობა სიღამის დაწარჩებულზე სწავლას შეუთავსოს, 17 პროცენტი ემზადება ჩანაბარებულად დღის ვაწყოფილებაზე. ახალგაზრდებში შრომისა და სწავლის შეთავსების სურვილი, ბუნებრივია, გათვალისწინებული უნდა იქნეს ზვენიან საკადრო პოლიტიკაში...

— ერთი ორჭოფული კითხვაც მაინა მოგცეთ, დამინტერესობათან ახალგაზრდებს და მოკიდებულებებს რა სურათი აჩვენა თქვენმა სოციოლოგიურმა ექსპერიმენტმა? თუ დასვით

სოციოლოგიური კვლევისა ახეთი საკითხი?
 — რა თქმა უნდა, დავხვით. ჩვენ ხომ მართლაც, ხატონ პანტაკოს თქმისა არ იყოს, კუკუშალობას არ ვთამაშობთ. გვიანტერესებს რეალური სინამდვილე და არა მოჩვენებითი, ილუზიონისტური ამბები. ბუნებრივია, ჩვენც ვავლიოვთ საქმეში. აღმოჩნდა, რომ გამოკითხულთა 13 პროცენტი შეტ ყურადღების თხოვნას აღმინისტრაციისაგან, 12 პროცენტი კი, უბრალოდ, არსებული ურთიერთობის გაუმჯობესების მომხრეა. ხაშუშო იარაღებით უკუშაყოფილნიც გამოვლინდნენ და ამ იარაღების სრულყოფისა და გაახლების მომხრეც. 12 პროცენტი უკუშაყოფილების გამოთქვამდა აგრეთვე კვალიფიკაციის ამაღლების არასასურველი დონით.

განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ჩვენთვის პასუხები კითხვაზე — სურთ თუ არა ხვედრად გადახვლა ხაშუშოვ? გადახვლის შესრულება რიგები ხვედასხვა უბნებზე მერყეობდა? 7 პროცენტადან 63 პროცენტამდე. ხაშუშო კარხნული მანვერებელი კი ამ დროს შეადგენდა 84 პროცენტს. აქედან გამომდინარე ნათელი შეიქნა, რომ კარხანაში ვაკვანდა ცერეთ-წოდებულნი, „სტელი წერტილები“, ხადაც სხვა უბნებთან შედარებით მძიმე პირობები იყო. ამ „აღმოჩენამ — გვიკარხანა ჩვენი მამართების აქცენტები სწორედ ამ უბნებისაკენ მიგვემართა, რათა ხაშუშო პირობების ხეტოთ კარხნულ დონე როგორმე ვაკვანაშუალოვინა, რადე დამატებითი ხაშუშოებებითა და ფორმებით, სტიმულირებისა და შედეგათების წყალობით მდგომარეობა აქაც შეგვემსუბუქებინა... ამ მინარეობით რეზერვების მარჯა საკმარისი აღმოვანდა.

პანტაკოს:

რას ფიქრობენ კონკრეტობის კონტრების მესვეურნი საკადრო პრობლემებზე, როგორია მათი დამოკიდებულება ამ საკითხებისადმი? — ამ კითხვებზე პასუხი გაცა კონკრეტობის კონტრების მესვერის მოადგილემ ნოდარ მგელაშვილმა, მისი პასუხი ბენო აშორდიას წამოწეხული საუბრის ერთგვარი გაგრძელება იყო.

ნოდარმა თქვა:

— სოციოლოგიურმა კვლევამ მართლაც მრავალ ახეთ საკითხს ვაცა ამოწურავი პასუხი, რომლებზედაც მოამდებებიოდა, ესე იგი, ვარაუდით ანდა მიხლოებით თუ შეგვეძლო გამოგვეთქვა ჩვენი შეხედულება. კადრების დენადობაზე როცა ჩამოვარდებოდა საუბარი, ვამოწევე მიზეზებსა და ფაქტორებზე დანამდვილებით და ვარკვეულად ჩამიხს თქმა ვერდა. გამოკითხვის შემდეგ, როცა ვეწვლით ვაკვანალოვით და შევიწვადით, ნათელი შეიქნა, რომ თურმე დენადობაზე მნიშვნელოვან ვაღვენას ამდენს ახალგაზრდა კადრების ინტერესებს განსაზღვრა და თავისუფალ დროს მათი ხაშუშა-

დობები დატვირთვის ინტენსივობა. კერძოდ, ჩვენს შეკითხვაზე — „როგორ გამოაყენებდით თავისუფალ დროს იგი რომ შეტა კორდო?“ მანამ პროცენტმა გვიასხუხა, რომ ამ დროს გამოაყენებდნენ მხატვრული ლიტერატურის კითხვაში, აქედან გამომდინარე ჩვენ ვაკვითეთ დანკვა, რომ საჭირო იყო კარხნის მიხლოთეკების მუშაობის გაუმჯობესება. მანამ პროცენტმა გამოთქვა სურვილი კინოთეატრებში და სხვეტაკლებზე უფრო ხშირად კოლექტორი დასწრებისა, 20-მა პროცენტმა კი მუშეუმებისა და გამოწეების სისტემატური დათვალიერების სურვილი გამოხატა, მანამ პროცენტმა კი თქვა, რომ თავისუფალ დროს გამოაყენებდნენ სწავლისა და შევადინეობისათვის. ანუ და ამრავად, სოციოლოგიურმა კვლევამ მრავალი ახეთი წერტილმანი თუ მსხვილმანი ასპექტი დავანახა, რომელთა არსებობა დამოკიდებულად აღხათ მრავალ ვაქრდებოდა. გამოირკვა აგრეთვე, რომ 75 პროცენტს მოსწონს ბრავადული ფორმა შრომის ორგანიზაციისა, მათ აქყოფილებთ ახალი ტიპის ურთიერთობა ბრავადის წვერებს შორის და კვაყოფილნი არიან ხელღასის გამომუშავების პრინციპთ. ბუნებრივია, კარხნის ხელმძღვანელობამ გათავალისწინა ეს დამდებითი დამოკიდებულება ბრავადული შეთოდისადმი და ბოლო სამ წელიწადში მაქსიმალურად შეეცადა მთელი კარხნის მასშტაბით ვაწვერყო იგი. ახლა ამ სისტემატ მუშაობს მთელი კარხნის კონტრენტის 64 პროცენტთ.

პანტაკოს თორმედი:

— თქვენ შეიძლება არადამოკიდებულად მოგვეჩვეროთ ეს მარვერებელი, მითუმეტეს, რომ ლჯანრიკო ბრავადული შეთოდი ჩვენთან ვეწდის მოსწონს — საყოველთაო პაპულარობით ხარგებლობს, მაგრამ უნდა გაითვალისწინოთ ჩვენი წარმოების სპეციფიკა, ვეწდვან როდი ხერხდება ახეთი ბრავადების ჩამოყალიბება; სწორედ ამიტომამა, რომ ცალკეული უბნები მოკლებულნი არიან ამ სიკეთეს...

— ხაიტერებო, პირადი განცხადებით როცა თავისუფლდებთან სამხასურადან რა არგუმენტებს წამოაყენებენ ბოლმე? ზემოთ ითქვა, რომ სოფლებიდან ჩამოსული ახალგაზრდა კადრების წაწელი, უბრალოდ, ფსიქოლოგიურად ვეწდის ევრები წარმოების თავისებურებისა და ბოლოს თავს აწებებს მუშაობას, მაგრამ ხომ არიან ისეთები, ვინაც, ბოლოს და ბოლოს, ევრებიან და მინც აწებებენ თავს საშუაოს, რას იტყვით ამ კატეგორიაზე? რითია მათი ეს მოქმედება გამოწვეული?

— კარხნიდან წასვლის ძირითად მიზეზად საცხოვრებელი ბინის პრობლემას ასახელებს 32 პროცენტი. აქედან შემთხვევათა 24,3 პროცენტი გამოწვეულია ნათესავების ანდა მშობლების ვადამყოფობის გამო სოფელში დაბრუნებით და საცხოვრებელი ადგილის გამოცდვით

— 26,8 პროცენტი. ამ სამი მიზეზიდან პირველის მკურნალობა შედარებით ადვილად გვეხსება, უბრალოდ იმის გამო, რომ ამ ბოლო დროს ზემოთხსენებულ მარტის ცენტრალური კომიტეტისა და მინისტრთა საბჭოს დახმარებით საშუალება მოგვეცა ბინების შექმნა-ობის მოცულობისა და ტიპის გაზრდასა და დაჩქარებისა. ადრე ეს მხარე ჩვენი აქილევების ქუსლს წარმოადგენდა, საერთოდაც კარდა ბინის პრობლემა რესპუბლიკაში და ჩვენთან რაღა გამოწვევას აქნებოდა, დღეს კი მდგომარეობა ერთობ შეცვალა, ჩვენს მეთვალყურეობას მოგვეცა ლავირებისა და ქარხნის მუშების შედარებით გაკარგებული კონსტიტუციის ბინებით დაკმაყოფილებისა. ამჟამად ჩვენ სამიტეტოს საცხოვრებელი ბინა გვაგანია. ერთი ჩვეულებრივი საერთო საცხოვრებელი ახალბედებისათვის, მეორე კეთილმოწყობის თვალსაზრისით საცხოვრებელ ბინას მიახლოებული დროებითი დანიშნულების საერთო საცხოვრებელი ოჯახებისათვის, ბოლო მესამე კი — კეთილმოწყობილი ჩვეულებრივი ბინა. იცეც ალპერინმენტული წამოწყება გახლავთ. ჩვენ ეჭლასაუყოფლობის მდგომარეობის თვალსაზრისით ერთხანად რამდენიმე კატეგორიის უბინო ადამიანის დაკმაყოფილება შეგვიძლია. ახალმოხუცს, მარტოებს საერთო საცხოვრებელს ვთავაზობთ და, ბუნებრივია, ახი კმაყოფილ არჩება, თან გაძარტლებისა და დაოჯახების შემთხვევაში, შესაძლებლობისთანავე, სახინო პირობების გაუმჯობესებას ვპირდებით. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ როგორც კი ჩვეულებრივ ბინასთან მიახლოებულ, კეთილმოწყობილ საერთო საცხოვრებელში ადგილი განთავისუფლდება, იცეც ახი, აქ მოზნადრე წყვილს, უნდა ვაგულისხმობთ ახალბედა ცოლ-მამარ, ვაფარებების და ხელდათმოდ დავასახლებთ ქარხნის მუშე ახუნებულ ჩვეულებრივ საცხოვრებელ კორპუსში ამ ახალბედას გამოწვევის უფლებულ ბინაში გადავიყვანთ. და ასე შემდეგ, და ასე შემდეგ... ეს გაუმჯობესების ტიპობრივი ხასიათი მართლაც რომ ზედმიწევნით ხელსაყრელი გამოდგა კადრებთან ურთიერთობის, მათი ადგილზე დაკავების თვალსაზრისით.

სხვათაშორის, სიტყვამ მოიტანა და ადრე ასე აწუხებდალ რადიკალიზაციის სიკვდილი, მხედველობაში მაქვს თბილისში ჩაწერისა და ბინის მიღების საკითხი. ამ რამდენიმე წლის წინ ბინის მიღება სოფლიდან ახალმოსულებისათვის ერთობ შორეულ პერსპექტივას წარმოადგენდა, შეიძლება წელი უნდა ყოფილიყო მუდმივად ჩაწერა, რომ სახინო აღრიცხვაზე აყუვანათ, ამდენივე ხანი, თუ შეტი არა, ბინის რიგში უნდა მდგარიყო და მერტე ან მიიღებდა ბინას ან არა. უკველშემთხვევაში, ასპროცენტიანი გაატარია ამისი არა ჰქონდა. ნათქვამია, გლეხკაცო იმედოდ სულდგმობის... ეს იმედი კი აღარაად ჩანდა. ქარხნის რეკონსტრუქციასა

და გაფართოებასთან, მისი სიმძლავრების გაზრდასთან დაკავშირებით, როცა კადრების უბინო რიგებში თავის ამოცანას მიაღწია, ჩვენ გავანალიზებთ შექმნილი ვითარება და რესპუბლიკის ხელმძღვანელობას გავაცანით ჩვენი წინადადებანი და მოსაზრებანი საკადრო პოლიტიკის პრობლემებზე. ერთი საკითხი ანაღი იყო თბილისში ჩაწერისა და აღრიცხვაზე აყვანის, აგრეთვე ბინით დაკმაყოფილების ვადის შემცირების საკითხი. პირადად ედუარდ შევარდნაძემ დიდი გულმსურებით მოხსენია ჩვენი წინადადებანი და მისი დახმარების წყალობით ბინის მიღების თხზუბტქლიანი, ხანგრძლივი ციკლი სანახევროდ — შეიძლება შევამოკროთ. ეს იყო ჩვენი დიდი გამოწვევა, სამართლიანობის გამოწვევა. რესპუბლიკის ცენტრალური კომიტეტისა და მოვარობის მმართველან ქარხნის სახელმთიანი კოლექტივისაში კიდევ უფრო დიდი ნდობისა და პატივისცემის გამოხატულება უბრალოდ, რომ იტყვიან, სამართალს პური კვამი, რაც ხშირად არ ხდება ბოლში. არის ერთი რაღი რედებაც მიღებულა ან უკვე მოქმედებულა საკითხებისა თუ კანონებისა განხილვისა და შეცვლის რომ თხოვეყნ, მაგრამ სითამამ არ გეყოფნის თუ ვლადისა და რადიკის რიდი და მოკრძალება გვაკავებს, ხმა ვერ ამოვლია მათ გადახასნადა, მაგრამ სახედნიეროდ, მათვლად არაან წარმოებისა და უწყუბათა ხელმძღვანელები, რომლებიც თანამედროვე დონეზე სვამენ და კრიან აწვარ პრობლემებს, მებად მწივე და მნიშვნელოვან საკითხებსაც კი და ამის გამო მათ „შეშობაან“ მხოლოდ მაღლობას ეუბნებიან, უფრო მეტიც — როგორც წინა, უკველ ახლარჩულ ხელმძღვანელს ცენტრალური კომიტეტის ექსპერტმენტებს, შევნიერებდალ დასაბუთებული სახილევების განხორციელებისაკენ მოუწოდებენ. პირდაპირ ემუდარებიან, რომ ინციტატივიანობა, ფხიანობა გამოიჩინოს... ხასინო პრობლემაც ასეთი თამამი და დროული მოქმედების საკითხი წრეს განცოთვინება. არა და წარმოიდგინეთ, კადრების მოზოდვისა და დინტერესების საქმეში რა მდგომარეობა გვექნებოდა ეს საშუალება რომ არ ჰქონოდა ქარხანას...

— ხატონო პანტიკო, ჩვენ საქმიოდ ბევრი ვინახებოთ საყოფაცხოვრებო, საკადრო და ასევე ზოგიერთ ტექნიკური ხასიათის ასპექტებზე, ტრადიციებზე კი იმდენი ვერა. ტრადიციები კი მოვარი მონაპოვარია თქვენი ქარხნისათვის. მართლაცდა, შეიძლება და ტრადიციები მარვენილებლ ჰქონდეს და ტრადიციები არ გავარდეს?... ურთიერთდამოკიდებულების, შრომითი და მოქალაქობრივი პასუხისმგებლობის ტრადიციები... თქვენი თქმისა არ იყოს, დიდი ოჯახისათვის ნიშანდობლივი ვატანისა და მხარხი დგომის ჩვეუბი... თქვენის აზრით, რამ განაპარობა ასეთი ერთხულავენება, ასეთი მაღლა

თავიშეგნება თქვენი კოლექტივის წევრებისა!

პანტიკო თორდინი:

— ჩვენი საწარმო უშუალოდ ფრონტს ემსახურებოდა თავიდანვე. ასეთ ობიექტებზე კ განსაკუთრებული ერთსულოვნება სდევდა ბოლომდე იმ ბოიქარ წლებში. ქარხანასაც მაშინდელი განწყობილება გამოჰყვა... ესტაფეტა თაობიდან თაობას გადაეცემოდა და დღევანდლამდე ასე მოაღწია. ეს დამკვიდრებული ჩვევები, განაღვია მოდერნიზაციას და კორექტივებსაც განიცდის. ამ უკველდლორმა განვითარებამ, წარსულმა, მიღწეულის კიდვე უფრო დახვეწასა და განვითარებაზე, გადაარჩინა ძველთაძველი სულისკვეთება კოლექტივის წევრებს შორის ძირობისა და სიყვარულისა. ახლა ჩვენთან შო. სული ადამიანი უკვე ისეთ ვითარებაში ხედდება უკან დასხუთვი გზა აღარ არება, აუცილებლად უნდა გარდაიქმნას ქარხნის ყაიდაზე.

ზემოთაც ვთქვი, ტრადიციის სფეროში წარმატებებს ვუმაღლით, რომ მან წლის მანძილზე ქარხნის გეგმა არ ჩაუვდია-მეთქი. ამ ბოლო წლებში კი ქარხანაში დიდი ამბები განხორციელდა, მოხდა ტერორგანიზაცია, ინტენსიფიკაცია, მოდერნიზაცია...

შთავარი მაინც ამ ასპექტში არის ურთიერთდამხრების, სხვა ორგანიზაციებისადაც ხელის გაწვდენის ტრადიცია, რომელიც ჩვენს ქარხანას გააჩნია. პირველ რაგში სწორად ასეთმა უშუალოდმა ხელაღმებ და დაუზარლობამ გავთქვა მას ქალაქში სახელი. თბილისში მართლაც არ არსებობს მნიშვნელოვანი ობიექტი რაიმე კუთხით დამხრების ხელი არ გავეწვდეთ. შერობის ვიტარებები, სხვადასხვა სახის არასტანდარტული საბუნაოები, შესრულების მაღალ ოსტატობას რომ მოითხოვს, აი, ოპერის კაიდაც კი ჩვენი გაკეთებულია. ასევე სასცენო შექანებები ფელარმონიაში ჩვენი ნახელავი და დამონტაჟებული ვახლავთ, ვებმარტებით სოფლის მეურნეობასაც, ხელსაწყო-იარაღებით ვამარაგებთ ბაშს, მედიცინის სფეროს, კვების მრეწველობას...

ჩვენი საწარმოო სპეციფიკა განსაკუთრებულ დისციპლინასა და პასუხისმგებლობას მოითხოვს თანამშრომლებისაგან. აქ ბოძ ურთულეობა ნახუების განსხვავლება ხდება, მეკარნების სიუსტების ვაშუშავებთ დეტალებს, უშუალოდ საშემსრულებლო ოსტატობა აქ საჭირო, კეშმარიტი მოქალაქეობრივი მრწამსის გარეშე გულს ვერ დაუდებს ადამიანი ამ საქმეს...

ავიღოთ, მაგალითად, ეგრეთწოდებული, ეკოლოგიური დისციპლინა... ჩვენს ქარხნას ბაღნარს ეძახიან, სულ ახლახან ჩადგა მწყობრში უშველდებელი გამწმენდი ნაგებობანი. მტკვარში აშუამად დასუფთავებული წყალი ჩაედინება. ერთ-ერთი ტრადიციითაგანი აგრეთვე მოზარდის ადამიანური სულისკვეთებით აღზრდის ჩვეული პრაქტიკა, ბლომადა გვეყავს ცნობილი

დამარაგებლები, აი, მაგალითად ტრიტონ რისტიანი, ცნობილი დამიტრეველ ბარგალირი, ვარლამ კინწურაშვილი, ვანე კარაიბოვი და რომელი ერთი ჩამოთვალა. მოზარდს აღზრდა იწყება ქარხანაში მოსვლის პირველი დღიდან, მის თავიდანვე ვაგრძობონებთ იმ სახუბისმგებლობას, რომელსაც იგი ამ წუთიდან იღებს საკუთარ თავზე. შემუშავებული გეგმაც, ასე ვთქვათ, „ურთობის“ ცერემონიალი, ახალგაზრდა უნდა გაეცნოს სამახსოვრო ხარას, სადაც იწყება ქარხანაში დამარების ტექსტი. იგი გვამცნობს: „შვედიაზარ რა მუშათა ელახის რაგებში, საზემოდ გიარდებით, ვიურ გულწრფელი, დისციპლინარებული, ვიზირო კეთილმინდისიგრაღ, შვეასრული ცვლის ნორმები და შვექსა მხოლოდ მაღალი ხარისხის პროდუქცია. მივილო აქტიური მონაწილეობა სამაქროს და ქარხნის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, ვიურ ღირსეული გამარტდებელი ქვეყნის, ქარხნის, კოლექტივის, სამაქროს რვეოლუციური და შრომიით ტრადიციებისა.

არასოდეს არ შევხერხდ მიღწეულზე, განუხრადლ ავთაბლო იფერო-პოდლიტური და ტექნიკური დონე ცდინება. ვიურ ჩვენი ქარხნის დიდებული კოლექტივის უფროსი თაობის ღირსეული ცვლა“.

ბოლო შემდეგ ჩვენ პირადად ვულოცავთ ქარხანაში გამწმენბას და ასევე საზემო ვითარებაში გადავებთ აშქრად უკვე მისალოც ტექსტიან მახსოვრო ხარას. ჩვენს მილოცვაში ნათქვამია: „ვიარფასო შეგობარო, დღეიდან შენ ირიცხება დიმიტრივის სახელობის თბილისის საავიაციო ქარხნის შრომელთა კოლექტივის რაგებში და გენიება საბჭოთხ მუშის საპატიო წოდება. შეუხალავად, სუფთად, აშუად ატარე იგი. პატიოსანი შრომით, დიდი სიმარტლითა და ერთგულებით დამსახურე ნამდილი და ძლიერი ადამიანის სახელი“.

ამ ცერემონიადა, რომელსაც, როგორც წესი, აღმინისტრაციის წარმომადგენლობა წარმართავენ, დიდი იფერო-აღმზრდელობითი მნიშვნელობა ენიჭება. იგი დადებით ზემოქმედებას ახდენს მოზარდზე. ასევე აღზრდის სფეროს განეკუთვნება კოლექტივის განსაკუთრებული მზრუნველობა ცალკეულ ადამიანებზე. მოგებს ხეწებათ, გულიანობაში და კეთილდამოკიდებულება რა დადებითად მოქმედებს ადამიანის განწყობილებაზე და აქედან გამომდინარე მის ხასიათზე, სულიერ საწყაროზე. ჩვენს დასახლებაში 80 000-მდე კაცი ცხოვრობს, ამთაგან უმეტესობა მათონებთან ჩამოსული პარტიკტაეზი ხეჭება. რაი სჭირდებათ მშობლიური მზრუნველობა, რათა პირველ ხანებში მაინც როგორჩე უშტკიწეულად გადაიტარონ ადაპტაციის პროცესი... ასე რომ აღზრდის ჩარხთან ვიწვეთ, და ამ პროცესს ქუჩაშიც ვაგრძელებთ...

ასევე ვამოკუნთ პარტიორობის ტრადიციით. ეს უკვე საწარმოო ურთიერთობათა რაგც განე-

კუთვნიან, მაგრამ შერე რა... მით უკეთესი კი-
დეც. მხედველობაში შექცე ჩვენი სამეცნიერო
და ტექნიკური, ასევე სააღმწარდებლო კონტაქ-
ტები პოლიტექნიკურ ინსტიტუტთან. მეცნიერულ-
ტექნიკური ხანით ინსტიტუტში მზადდება სხვა-
დასხვა თემები და ჩვენ აქ მათ პრაქტიკულად
ვწარავით. მოგვხვდნენ, უკვლავდგარს ლიდერი
სჭირდება, ტექნიკურ სფეროში კი შეიძლება
სწორედ ჩვენი ქარხანა ჩაითვალოს ერთ-ერთი
ასეთ ლიდერად...

**როგორ „განდენენ“ თვითმფრინავები
ძველანაზი**

რა ღამაზე დაეწყობიან ხოლმე წეროები
ცის კაბადონზე.

ქარავან თავში მეთაური ჩაუდგება, უკვლავ-
ზე ლინიერი და ძლიერი. რათა უკან მიმყო-
ლებს ფრენა გაუადვილოს, გუნდი სამშვიდობის
გაიყვანოს. ამ ცის ლავარდებივით, უკიდვარო
პირარწინებებით უხასრულა მათი მარულა.

თვითმფრინავები და წეროები...

პარალელ ცაში აჭრალი და სიმტკიცითა და
წყობილი მოადრევე თვითმფრინავების ასო-
ციაციას აღწევინ წეროები. არავის სწენია გუ-
ნდი არეულაყობ, თოფის ბათქვედაც კი მხო-
ლოდ წუთიერად თუ შეჩქარვდება წეროთა გუ-
ნდი. შერჩე უკვლავ თავის ადგილს აკავებს, მო-
კავებზე ფრინველებს ხმა დაეწმინდებათ, თვა-
ლებში მოწრილი ხმადრავე დაუწყდებათ,
კვლავ ძველებურის სიმშვიდით გაუწყვებიან ცი-
ხიერ ბილიკებს...

მეთაური ეამიდან-ეამად უკან გადმოხვდება
ხოლმე თანამძემო, ყოველშემთხვევისათვის
ზადობდა... იცის, ამ გადმოხვდაში არის
რადაც მანუგებელი, შემავლენიანელი.

თვითმფრინავები და წეროები...

მაგრამ, ვინ უწყის, რა ენერჯისა და ძალის-
ხვევის უხად უქდება მეთაურს წინამძღოლო-
ბა, რა ქანცგამსყდელია მიხთვის უვალ ხიჯ-
რცებიან შეხმა, ქარებმა და წარდგნებთან პირ-
ველი კეთება, სხვათათვის გზის გაკვლეა.

უკვლავ შერე ქარხლი და წვიმა ჩადენება
თვალში, უკვლავ შერე ქარი და ლუსკუმი
ეხლება და უბრეტქება მხრებმა და ხეებზე...

არ ვიცი, რამდენად ბუნებრივია ეს შედარება
თვითმფრინავებისა და წეროებისა, ანდა რამდენ-
ად რეალური და დოკუმენტარია აგი, მაგრამ რაც
არ უნდა იყოს, ერთი რამ ცხადია — როგორც
მოკლენას, ადამიანთა გონებას ერთგვარ უხარ-
ბა და თვებისა — ასოციაციასაც აქვს თავისი
ლოგია და ქვეშეცნებული თუ ხილული საფუ-
ძვლები თუ კანონები...

და რაღა მიმდამაინც ჩვენს შემთხვევაში
უნდა მოხდეს მთელი ეს საფუძვლელი საფუ-
ძვლები...

კვლავ გავიხსენოთ ის თავდაპირველი დამაზი
შედარება თვითმფრინავებისა და გაზაფხულის

ფანტან დაღეს სამხრეთის ქვეყნებიდან თბილი
პერის ტალღებს გადმოყოლილ, ჭრუჭრუჭ და
დაც შეუცნობელი და უცნაური ძალით უხად
დაწყობილი, ლაღად მოკავებე უმშვენიერესი
წეროებისა, ათადან და ხაზადან მოყოლებული
მირიადები რამ გაუდევნენიან ადამიანებს გა-
ოცებულნი მწერა და იმ თვალუწყვეთელ სიმაღ-
რეებსა და ლავარდებზე მეცნიებთ გულიანი
მხვრა აღმოსდენიან და პირქვარი გარდაუხა-
ხათ...

ასე იწყებოდა ოცნება წეროებზე.

და ასე გაჩნდნენ დედამიწაზე თვითმფრინა-
ვები...

პანტიკო:

— ზემოთ საუბარი იყო სხვა ორგანიზაცი-
ებსა და საწარმოებში გადასვლის მსურველია
კონტრგენტზე, იქ პროცენტით იყო დასაბუღე-
ბული, თქვენას აზრით, რითი ეს პროცენი გა;
მოწყველი? რა თქმა უნდა, ვახანებია, რომ ქა-
რხანა გამოირჩევა სეციფიკური საწარმოო
ხირობებებით, და ერთგვარად ადატაციაც
უჭირთ ახალგაზრდებს, მაგრამ წუთით ეს არის,
მიზეზი გულატრუებისა?

პანტიკო თორდნი:

— საკითხი, მე შგონია, სწორად არის დახ-
მული, და აგი თავისი არხით ერთგვარად ორგ-
ნოვანია. მე თქვენ მიზიარებთ სითამაშისაგან,
რომ ბოლომდე ვაებნა ფრჩხილები, რადგან
საწყენიც არ უნდა იყოს აგი ზოგიერთებისათ-
ვის, მაგრამ როგორც ეს ბუჯრქერ გაიშეორეთ,
ჩვენ კუკუშალობისა არ ვთამაშობთ, ეს სოცია-
ლოგიური კვლევაც ამხი დასტურია, და რი-
გორც ხედავთ, ჩვენივე შეცდომები სასწარმო-
ოზე გამოგვაქვს. ამ კვლევამ გვიჩვენა, რომ
ერთ-ერთი და, მე ვიტყვოდი, მეტად ანგარიშ-
გასაწყვი მიზეზი, რამდენიც ჩვენი ქარხნიდან
ახალგაზრდა და არა მარტო ახალგაზრდა კად-
რების დაქაჰსებას იწყებს, ეს გახლავთ ქლაქის
სხვა ორგანიზაციო-დაწყებისებულებებისა და სწრა-
სმობებში ჩვენს ქარხანასთან შედარებით გაცი-
ლებით ლიბალიტი სამუშაო ატმოსფერო. ასე,
რომ დისციპლინის მხრივ შეწინავეობა ისე იო-
ლად რიგად გვემდება. და აი, წარმოიდგინეთ,
რომ ეს მენტისმები სიქარებე და მომთხოვნე-
ლობაც თავისებურ უარყოფით შემოქმედებას
ახდენს კადრების დენადობაზე... მაგრამ ჩვენ
მიმც უკან არ ვიხვეთ. ვსდილობთ არსებულ
მომთხოვნელობისა და საწარმოო დისციპლინის
პრობლემში გამოყენებოთ დამატებითი რეზერვე-
ბი ამ დენადობის შესახებულად და ხაერთოდ
საქადრო დეფიციტის მოსაგვარებლად...

— მიმც რა დამატებითი რეზერვები ვაქვო
მხედველობაში?

— აქცენტის აღება ადგილობრივ მოსახლეო-
ბაზე, ისე იგი, ქლაქის ახალგაზრდობაზე. თვი-
თონ გამოიყოფის სურათი გვეუბნება. რომ

სამშეოადან განათვისუღლებულთა მარჯვენებლი სოფლიდან მოსულეებზე შეადგენს 81,8 პროცენტს, ადგილობრივი ახალგაზრდობისა კი შენახანისად მხოლოდ 88,2 პროცენტია. ასე რომ სოფლის კატეგორიასთან მომავალში მტეა სიფრთხილის გამოჩენა გვმართებს. საერთოდ, ჩვენთან კრიზისულად ითვლება პირველი ორი წელიწადი. ერთი წლის მუშაობის შემდეგ სამსახურს თავისი სურვილით. გაანება თავი 34,5-მა პროცენტმა, ორი წლის მუშაობის შემდეგ კი — 25-მა პროცენტმა. ასაკობრივი თვალსაზრისით კი ეს მოვლენა ასე გამოიყურება — 15 წლამდე ახალგაზრდებიდან სამსახური მიატევა 9,9-მა პროცენტმა, 20 წლამდე ასაკისამ კი — 40-მა პროცენტმა.

საერთოდ, უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ბოლოათი წლის მიხედვით დისციპლინის მდგომარეობის მაჩვენებელი ერთგვარი შენელების ტემპით ხანათდება. მაგალითად, თუ ავიღებთ ამოსავალ წერტილად 1974 წელს და შევადარებთ მას 1988 წლის იანვრის მონაცემებს ფრიალ სასიამოვნო სურათის წინაშე აღმოჩნდებით. ამ პერიოდში სამშეოს უმარტოდ გაყდენების რიცხვმა საგრძობლად აკლო. საზოგადოებრივი წესრიგის დარღვევების დონე კი ერთ დონეზე დგას, ოღონდ თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ ამ პერიოდის მანძილზე ჩვენი კოლექტივი, დაახლოებით, 20 პროცენტით გაიზარდა, შეიძლება ცოტა ამ მხრივად დაინტერესოთ კაცმა თავი...

— ჩვენ ამასობაში კვლავ დისციპლინის საკითხზე გადავიდით...

— დისციპლინის კვლავ კადრებისაკენ მივყავართ. ამით იმისი თქმა მზურს, რომ დისციპლინა გარკვეულწილად ეშველება საკადრო პოლიტიკის წარმართვას, მუშაების დეტიციტის დროს იგი საგრძობ შედეგათებს იძლევა ხოლმე. ამდენად დისციპლინის მდგომარეობაც საკადრო პოლიტიკის შემადგენელ საკითხად შეიძლება ჩაითვალოს. კადრების პრობლემის შე-

მადგენელ საკითხს წარმოადგენს აგრეთვე პრობლემისასწავლებლებში ახალგაზრდა მასწავლებლების სათანადოდ მომზადების პრობლემა, რაც დღეისდღეობით არადაშეკავოფილებელია.

პეტიტორი:

ამ საკითხზე დეკემბრის 1988 წლის კენდუმზე საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის პირველმა მდიანმა ამხანაგმა იღუარდ შევარდნაძემ სამართლიანი შენიშვნები გამოთქვა:

„მაგალითად, ქუთაისის საავტომობილო ქარხანის მუშათა კადრებით უზრუნველყოფის უფრო სწორად, უნდა უზრუნველყოფდეს ოთხი პროფესიულ-ტექნიკური სასწავლებელი, რომლებიც უკვედწლიურად 900 კაცს უზრუნველ... მაგრამ მიმდინარე წელს პროფესიულ-ტექნიკური განათლების სახელმწიფო კომიტეტის მონაცემებით აქ დამკვიდრდა მხოლოდ 400 კაცი, ხოლო თვით ქარხნის მონაცემებით — მხოლოდ 180. ეს სხვაობა ადასტურებს რომ არ არის ხიტებურობა.

ანალიტიკური მდგომარეობა საშუალო რკოლში. ქუთაისის ავტომექანიკური ტექნიკუმის 267 კურსდამთავრებულთან საავტომობილო ქარხანაში სულ 88 კაცი მუშაობს. მას, რადისთვისდა შეიქმნა ეს ტექნიკუმი?

საერთო ავამდლოთ პროფტექნიკური სასწავლებლების, ტექნიკუმების, უმაღლესი სასწავლებლების კურსდამთავრებულთა პასუხისმგებლობა სახელმწიფოს წინაშე იმისათვის, თუ რა უკრებებით, საქმისათვის, ქვეყნისა და რესპუბლიკის, თავისი ხალხის ინტერესებისათვის რამდენად სასარგებლოდ იუნებენ შექნილ ცოდნას, როგორ აწარმოებენ მათი აღზრდისა და მომზადებისათვის გაწეულ კოლოსალურ ხარჯებს.

ველით კონკრეტულ წინადადებებს ამის შესახებ“...

ვალერიან ითონიშვილი

დარიალის გზა საქართველო-რუსეთის ურთიერთობაში

ჯგერის უღელტეხილი

მეზობელ ქვეყნებთან ურთიერთობაში, დარიალის ხეობასთან ერთად, სათანადო მნიშვნელობა ენიჭებოდა ქრისტიანული უღელტეხილებსაც. მისი მნიშვნელობა ისევე დიდია იყო საქართველო-საქართველოს ურთიერთობის ურთიერთკავშირებისათვის, რამდენადაც თავისი გეოგრაფიული მდებარეობით იგი წარმოადგენს მთელს მთიანეთს და ხევს შიქსა, ანუ არაგვისა და თერგის წყალგამყოფ მთას. როგორც ერთი, ისე მეორე ხეობისაკენ დახრილობა იწყება იმ წერტილიდან, სადაც აღმართულია ქვის სვეტი წარწერით ნიშნავს იმისა, რომ საქართველოს სამხედრო გზის დასრულებს სიმაღლეს ზღვის დონიდან შეადგენს 2200 მეტრი.

ზღვის დონიდან ესოდენ დიდ სიმაღლეს, მკაცრი მავის, ხანგრძლივი დიდობილიანობისა და მოსავლისათვის არახელსაყრელი პირობების გამო, ქრისტიანული უღელტეხილიც ცენტრალური მონაკვეთი დაუსახლებელია. რაც შეეხება მის კალთებსა და მისადგომებს, როგორც სამხრეთის, ისე ჩრდილოეთის მხრიდან, სამხრეთით სოფელი მდებარეობს. უმაღლესი წერტილიდან, სამხრეთის მიმართულებით, უღელტეხილიც კალთებსა და მის ქვემოთ გაშლილ დიდ პლატოზე, რომელსაც, ამის შესატყვისად, ადგილობრივმა მოსახლეობამ უწოდა დიდ პლატო, ხოლო ლიტერატურაში მის აღმანიშნავად უმთავრესად გვხვდება კავთარის ხეობა, განლაგებულია შემდეგი სოფლები: გუდაური, ქუშლისციხე, სეთურთკარი (სეთურები), სოურთკარი (სოურთკანი), ქაღმანიკარი (ქაღმანი), კიშურთკარი (კიშურთი) და ზაქათკარი (ზაქანი). ჩრდილოეთის მხრიდან, უღელტეხილის

მისადგომებთან, კი დასახლებულია ხევს ორი სოფელი — აღმასიანი და კობი.

უღელტეხილის სამხრეთ მხარეზე მდებარე ზოგიერთი სოფელი (სეთურთკარი, ქაღმანიკარი, კიშურთკარი, ზაქათკარი) შეტანილია არაგვის ხეობის (სახელდობრ ხადის თემის) მოსახლეობის 1774 წლის აღწერაში. ეს სოფლები ასევე სახელწოდებით გვხვდება არაგვის ხეობის 1781 წლის აღწერაშიც. უღელტეხილის მეორე მხარეზე მდებარე ორი სოფლიდან კობი იხსენიება გერგეტის (ხევს) სამების „მატიანე მოსახლეობის სულთაში“, კერძოდ, ამ მატიანის ნაწილში — გერგეტელ საუბრისშეთითა სახეთში, რომელიც დაწერა 1489 წელს. ხადის სოფლებს ჩამოთვლისას, უღელტეხილის სამხრეთ მხრის დასახლებიდან, გუდალდენდრეტის ნაწილშიც დასახლებულია ოთხი სოფელი (ზაქათკარი, კიშურთკარი, ქაღმანიკარი, სეთურთკარი), ხოლო უღელტეხილის მეორე მხარეს არსებული სოფლებიდან არაერთგვისაა სხუნებული კობი. უღელტეხილის მიდამოებში მდებარე დანარჩენი სოფლები (აღმასიანი, გუდაური, ქუშლისციხე, სოურთკანი) სხუნებულ წყაროებში არ გვხვდება.

აღნიშნული ოთხი სოფლიდან გუდაური, როგორც საგზაო პუნქტი, თავისი საფოსტო განყოფილებითა და ქარავალით, დაარსებული უნდა იყოს XIX საუკუნის 60-იანი წლების შემდეგ. როდესაც გუდაურის ხეობაში გზის გაყვანის პროექტი უარყოფილ იქნა (ამ პროექტით განიხილებოდა უღელტეხილი, მაგრამ დაუმთავრებელი იქნა — 1887-1887 წწ. — მუსოხა უნაყოფო აღმოჩნდა), ძირითადად მავისტრალია

კვლევა ჩვრის უღელტეხილი გადაკვეთა (ჩრ. კაიშაურის ხეობის ვაკელი, ხოლო შემდეგ, 1861 წლიდან, მღვთის აღმართის მუხევერებით). მღვთის აღმართზე გზის გაყვანის შემდეგ სოფ. კაიშაური გზის მიღმა დარჩა და მღვთა-კობის შუაში ახალი სადგურის შექმნის საჭიროება დაიხსია.

ჩვრის უღელტეხილის მისადგომებთან მეორე (ჩრდილოეთის) მხრიდან ასეთსავე როლს ასრულებდა სოფ. აღმასიანი, ჩვენ ხელთ არსებული მონაცემების მიხედვით, მისა დაარსება საკომუნიაკაცი პუნქტის შექმნის ინტერესებს პასუხობდა და, ამდენად, საფიქრალია, რომ აქ დასახლება მომზადარიო XIX ს. დასაწყისში. უკვედ შემთხვევაში, აღმასიანს შესაბამის უფრო ადრინდელი ცნობა არ გვახვდება. დაამლოცებით ამავე პერიოდში უნდა წარმოქმნილიყო პატარა დასახლებული პუნქტი სოფურაიანი ანუ სოფურთკარი, ხოლო მისთან შედარებით მოწარმელი და უფრო ადრე დაარსებული სოფელი ჩანს ქუმლისციხე, ვახტანგ ხატინაშვილის (ერ. ეკლესიის გამგებლობაში არსებული სოფლების სიაში (1808 წ.) შეტანილია სოფ. ქუმლისციხეც, სადაც ამ დროისათვის უცხოვრია 18 კომლს. სოფურაიანი და აღმასიანი ამ სიაში შეტანილი არ არის).

ჩვრის უღელტეხილის მისადგომებზე განლაგებულ სოფლებს შორის სერთურთკარში, ქალმანთაშაში, კაიშაურთკარში და ზაქათკარში ოდითგანვე ცხოვრობენ ქართველები (შოთლენები). საურთაღლებოა ის ვარაუდები, რომ უკვლავ ამ სოფლის საბელწოდება უკავშირდება გვართა სახელებს (სეთურიძე, ქალმანძე, კაიშაური, ზაქათძე). რაც გენეტიკურ კავშირშია მოსოვერთა დასახლების ფორმასთან. გუდაური, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, XIX საუკუნის აღწერებში შეტანილი არ არის, რაც იმით აიხსნება, რომ ის წარმოადგენდა მომსახურე პერსონალით (შოთლენების, ოსების, რუსი მოხელეების თითო-ითარლი ოჯახით) დასახლებულ საჯარო სადგურს, რომელსაც არ მიეღია მისი სოფლის ტიპური სახე. გუდაური ახეთივეა დღესაც და ასეთივე იყო ის 1928-1929 წწ., როდესაც მისი მოსახლეობა 81 ხელს ითვლიდა. სხვა სოფლებში (ქუმლისციხე, სოფურაიანი, აღმასიანი, კობი) ცხოვრობენ ჩამოსახლებული ოსები. როგორც ზემოთ ითქვა, 1808 წელს ქუმლისციხეში ცხოვრობდა 18 კომლს. 1818 წელს აქ აღრიცხულ იქნა 11 კომლსა სახელწიფო გლეხი, 1878 წლას მონაცემებით მისი მოსახლეობა შეადგენდა 15 კომლს, 1888 წელს — 14, ხოლო 1928-1929 წწ. ქუმლისციხეში იმყოფებოდა 187 ხელი. XIX საუკუნის პირველი ნახევრის აღწერებში სოფურაიანი არ იხსენიება. ცალკე დასახლებულ პუნქტად ის არც 1878 და 1888 წლების აღწერებშია აღნიშნული. 1878 წლის კაპიტალურ აღწერაში შეტანილია 30-კომლიანი სოფელი Кайшаури с отсельком Сокуртка-

ში 1886 წ. კაიშაურში ცხოვრობდა 25 კომლი, საიდანაც 20 კომლი ქართველები იყვნენ, ხოლო 5 კომლი ოსი. მაშასადამე, სოფურაიანს წარმოადგენდა ექვსკომლიანი დასახლებულ პუნქტი, რომელიც XIX ს. 80-იანი წლების მონაცემებითაც ჩრ. კოდვე ცალკე სოფლად სახელდებულე არ ყოფილა და სოფ. კაიშაურის უბნად ითვლებოდა. 1928-1929 წწ. აღწერაში ის შეტანილია ცალკე სოფლად 100 ხელი მცხოვრებით. აღმასიანში 1818 წელს ცხოვრობდა 8 ოჯახი, 1878 წელს 12 კომლი, 1888 წელს 19 კომლი, ხოლო 1928-1929 წწ. 285 ხელი. კობში 1916 წ. ირცლებოდა 5 ოჯახი, 1878 წ. 29 კომლი, 1886 წ. 41 კომლი, ხოლო 1928-1929 წწ. 262 ხელი.

დამოწმებული წყაროების მიხედვით ნათლად გამოჩნდა, რომ ზემოხსენებულ სოფლებს შორის, სადაც XIX ს. მონაცემებით ოსების ცხოვრება დასტურდება, უკვლავ ადრე იხსენიება სოფ. კობი (XV ს.), მაგრამ XIX საუკუნეში ოსების ექ ცხოვრების ფაქტი არ გამოკვადგება იმის საბუთად, რომ კობი XV საუკუნეშიც ოსებით დასახლებულ სოფლად წარმოიღვიწიოს. გერგეტელ საუდრისშვილთა საბუთში კობი დასახლებულია ზევის განაპირა პუნქტად. „შვიტყარენით ზევი ზეობით — კობით და გუდამთამში“ — ასეა განსაზღვრული ზევის, როგორც მოხვევებით დასახლებული ტერიტორიული ერთეულის, ფარგლები ზემოხსენებულ საბუთში, რომელიც გვაცნობს თვის ურლოობის გადაწყვეტილებას ზევის სოფლების მიერ გერგეტელ საუდრისშვილთათვის „შეველების“ მიცემის შესახებ.

საბუთში არაფერია ნათქვამი იმდროინდელი ზევის მცხოვრებთა ეთნიკურ ვინაობაზე, ვინაიდან თანისთავად ცხადე იყო, რომ ზემოაღნიშნული ოჯახებულებმა ვრცელდებოდა მოხვევებით დასახლებულ ზეობაში კობიდან გველეთამდე. ამ დროს ზევის ტერიტორიაზე, კერძოდ კობსა და მის მიდამოებში, ოსების ცხოვრება ვაშორი ცხელია. ზევის ზოგიერთ პუნქტში (ოთით, ან. ზობტი, უბანა, კობი, თოღჯოთი) მათი დასახლება მომდინარეობდა უმოკვრესად XVIII-XIX სს. ეს პროცესი შედარებით ადრე დაიწყო თერგის ზეობის სათავეებში (ორუბო ზეობა), სადაც ვახუშტის დროისათვის ჩერ კოდვე შერტული მოსახლეობა იყო (ქომსახლენი აიამ ოსნი, დვალნი“), მაგრამ ისევე როგორც საქართველოს მთიანეთის რიგ სხვა ზეობაში, ოროუბოს ზეობაშიც თანდათანობით ინტენსივარ მასობის დებულობდა ოსების ჩამოსახლება და მათ მიერ ადგილობრივი მკვიდრი მოსახლეობის— დვალების შეფაროვება. ამ ზეობის კარბთან ახლო მდებარე კობში მათი შედრეცაც XVIII საუკუნის მიწურულში უნდა მომზადარიყო. უნდა ვთქვათ, რომ კობში ამ დროისათვის მკვდარი მოსახლეობა (ქართველები) აღარ იმყოფება. ოსების მიერ აქ ფეხს მოკიდების ყმს სოფელი

რომ მოსახლეობისაგან დაკლული არ ყოფილყო. ვაუგუზარი იქნებოდა XIX საუკუნის დასაწყისში მისი ესოდენ მცირეკომლიანობა (შეიკლავდა 6 კომლი — 1810 წ.). დაახლოებით ასევე XVIII ს. ბოლო ხანებში უნდა მომხდარიყო თრუსის ზომიდან ოსების გადასვლა ქუშლისკენში, სადაც 1808 წ. 18 კომლი იმყოფებოდა, ხოლო XIX ს. დასაწყისიდან იმავე ზომიდან გამოსული ოსები მკვიდრებისაგან აღმასიანსა და ხოურთაში.

საქართველოს ტერიტორიაზე დასახლების, დედალი თანდათანობით ასიმილაციისა და ქართველ მთიულთა მეზობლად ოსთა ცხოვრების შედეგად ქართულ-დედალურ საქართველო ოსური მოყვანილობა აკადემია ფუძეს. ბუნებრივია, რომ ადგილობა ნომინალატურაშიც ხდებოდა ოსური სახელწოდებების შემოღწევა, რას გამოიწვიოდა ირანული ქართულ-დედალური ტომისიმი დავაწეებას ეძღვრება. ეს შეიქმნევა საქართველოს უღელტეხილისა და მისი მიდამოების ტომისიმი. აქაურ მთებს, მწვერვალებს, სახანე-საბოტ-საოვრებს, გზა-ბილიკებს, წყაროებს, მდინარეებს თუ ნაოსნობაობებს შემოიხვეწებოდა მოსახლეობამ არაერთი ახალი სახელი შეარქვა, მაგრამ ადგილზე გამოკითხვისა და ისტორიული წყაროების მეშვეობით შესაძლებელი გახდა როგორც დედმდე მოქმედი სახელების აღდგენა, ისე ხმარებისადმი ამოვარსილი წოდებების ძველი სახელწოდებების აღდგენა. მოქმედ ქართულ ტომისიმიდან უმრავლესობა გვხვდება მოხუცურ ლექსიკაში, ხოლო ნაწილი ოსთა შიგნით იქნა შეთავსებული. რაც შეეხება ადგილობა ისტორიულ სახელებს, ისინი შემორჩნაბეს, ერთი მხრივ, ძველ ქართულ წყაროებს, ხოლო მეორე მხრივ — მოხუცურ დიალექტს.

ქრისტიანთა გადასახლებლის რამდენიმე სახელწოდებებიდან დღესათვის უკლებლად გავრცელებულ რელიგიურ სახელად მიღებულია ქრისტიანული ტეხილი, რასაც უკავშირებენ გადასახლებულ ქრისტიანებს. მართლაც, ცნობილია, რომ საქართველოში რუსული მმართველობის დამყარების შემდეგ ქვის პატარა ქვარი აქ პირველად აღუშროვათ 1808 წელს. იმავე ადგილზე ქვარი მეორედ 1809 წელს დაუდგამს გარდაცვალებულს, ხოლო მესამედ გენერალ გრომოდინს — 1824 წელს. ასეთი მონათესაების საფუძველზე თითქმის ძველი არ აყო იმის ახსნა, თუ რატომ ეწოდა აღნიშნულ გადასახლებულ ქვარი, როგორც ერთ-ერთ ნაშრომში ითქვამს, უმრავლესობა ამტკიცებდა, რომ აღნიშნული სახელი წარმოიშვა 1824 წლიდან ქვის ქვარის დაღვინის გამო. ასეთ შეთავსებლებას ქმნიდა წარწერა მარმარილოს დაფარვაზე: «Во славу божью и в управление генерал от инфантерии Ермолова, поставлен приставом горских народов, майором Канановым в 1824 г.

მაგრამ გადასახლებლის სახელწოდება არც ამ

დონისობებს უკავშირდება და არც იმაზე ადრე ქვარის ორქვარ აღმართვას.

შემოსხმებული ადგილის ტოპონიმებიც შედგება ქვარი რუსეთთან საქართველოს შეერთებამდე ბევრად ადრე ყოფილი ცნობილი, რაც დასტურდება სარწმუნო მონაცემებით. მდებარეობაში გვაქვს XIV-XV სს. ქართული სასტუმრო წყაროები და სამართლის ძეგლები, რომლებშიც ხსენებულია ქვართა უღელი — სწორედ ქვარის გადასახლებლის აღსანიშნავად. ამ მხრივ საუბრადღებობა ქნის ერთსავეთა საგვარეულო მატანისა და „ახალი ქართული ცხოვრების“ მეორე ტექსტის ის ადგილი, სადაც აღწერილია სამეფო ხელისუფლებისაგან ბრძოლის ეპიზოდი ვახტანგ ადარნასეს ძესა და ვახტანგის ბაძის დავით დემეტრეს ძეს შორის. ამ ბრძოლაში მცირეწლოვანი ვახტანგი დამარცხდა, „დავით დაიპყრა მეფობა და არაბა მისი ძმისწულსა თუხსა ვახტანგს“, მაგრამ ვახტანგს მხარში ამოუდგა ქნისის ერისთავი შალვა და ტახტის მძიმებელ ფულისწულს ურდოში წაუხვეა. ამასთანავე დავით მეფე მონღოლებს განუდგა და შალვას საერისთავო დასაშროა. 7 წლის შემდეგ ვახტანგი და შალვა ურდოდან დაბრუნდნენ და აქაწეებული დავითის წინააღმდეგ ურიცხვი დაშრობა გამოიყვანეს. „შაშინ დავით დგა ზაზარეთს და, ვითარცა სენა მოხვლა შათი, შაშარეთს იტყეს დარბაზისა. და შალვა უყანს სპა ყოველი, და შვიარეს არაფე და ვარდალებს ქვართა უღელი, ჩაივდეს დარბაზს, დამოადგეს დავითს ციხესა გუდგუთისასა“ (ქართლის ცხოვრება, II, თბ., 1949, გვ. 148).

დამოწმებული წყაროების ანალიზითადა, გიორგი ბრწყინვალის (1814-1848) „ძეგლის დაღვინის“ მიხედვითაც ქვართა უღელი წარმოადგენს ზეე-მთიულეთის მიწას, ანუ მთიულეთის მოსახლეობისათვის საგანგებოდ შედგენილი სამართლის გავრცელების რაიონის ერთ საზღვარს. აღნიშნული ტომისიმი ამ სამართალი და მნიშვნელობითაა შეტანილი „ძეგლის დაღვინის“ შესავალში, რომელშიც კანონმდებელი შემდეგ სახით შემოფარგლავს კანონთა მოქმედების ასახარებს: „ქვართა უღელს აქეთ კავა-ცხობოს, ზანდუციის ქვას, ციხეთ ქუეშეთ და მენდლის ზემოთ ეს განაჩენი დაედევი“ (ი. დელიძე, გიორგი ბრწყინვალის ხაზართალი, თბ., 1957, გვ. 104).

ვახუშტი ბატაბატონის დახასიათებით, „მთიულეთის ჩრდილოთ არს ქვეი. გარდავალს გზა ქვას, კადის დასახლებითადა, კავასსა უდა. არამდე არს დაბალი (ე. ი. მოვაკებული ადგილი, ზეგანი ბრტყელი ზედაპირით, ე. ი.) დურტეო; ზამთარს ვერა კდის ამას ზედა ცხენი იოვლის სიდიდითა; ზუგუნულ არს ხალხიანი უკვილიანი“. მისივე განმარტებით, „ამას უწოდებენ უღელს ხოლო ჩრდილოაქვე ერთობს ქვარის მდინარეს ქვეი და ურდოებენ შთაბავალს“ (ვახუშტი, აღწერა... 1972, გვ. 88).

იმ წყაროებისაგან განსხვავებით, რომლებშიც ქვების უღელტეხილის ისტორიულ სახელწოდებებზე ქართთა უფრო იხსენიება, ვაშუშტა ამ გადასასვლელის აღწერალობისას გამოყოფს ორ ტოპონიმს — უფლისა და შთასავალს. ეს ორი ტოპონიმი ქვების უღელტეხილის ორი სხვადასხვა მონაკვეთის აღწერაშია ნახსენები. მათ შორის უფლი წარმოადგენს უღელტეხილის უკიდურესი სამხრეთის გადაკვეთ კორდონის და ის იდენტურია XIV-XV სს. წყაროებით ცნობილი ქუართა ყელისა, ხოლო შთასავალი არის ამ წყაროებისთვის უცნობი სახელწოდება იმ ვაწრო ხევსა, რომლითაც მჭვარცი უფლიდან ანუ ქუართა უფლიდან თერჯოლის ხეობისაკენ იშვება. ხევის აღწერაში ვაშუშტა შესავლის ნაწილად ასახელებს აგრეთვე ზასავალს, რომელსაც მას ხორაიეტაყო მნიშვნელობას ანიჭებს ერთ შემთხვევაში თრუსოს ხეობის ლოკალიზაციისათვის (...ამ ჩასავალს ზეით არს თრუსოს სამკვეთად), ხოლო მეორე შემთხვევაში ხევის ისტორიული ძეგლების მდებარეობას ხაზგასმობდა... („ჩასავალს ქვეით არს, ჩილოთ კერძ, არავის დასავლით, ციხე არ შისას“).

დასაბამად, უტყურო, ზამთარში დიდთოვლიან და ზაფხულში ხალახიან-ყვავილიან ადგილს, რომლის ისტორიული სახელწოდება ქუართა უფლი ანუ უფლი, ხევში დღემდე ეწოდება ქარის (ჭვარც) ანუ ქართთაქე (ჭვარცთაქე), ხოლო უღელტეხილს მთლიანად, რომლის ერთ ნაწილსაც ქართთაქე შეადგენს. მოხვედრის ექვსიანი მთას. ტოპონიმი ქართთაქე შინაარსობრივად ვაშუშტისეული დაბალი-ის იდენტურია, რამდენადაც ორივე მათგანი ქვების უღელტეხილის ამ მონაკვეთს მოვლელად ადგილად გვიხსენიანობს. რაც შეეხება მთა სახელწოდებას, ამ შემთხვევაში მასაც ტოპონიმის მნიშვნელობა ენიჭება და არა ზოგადი გეოგრაფიული ცნებისა, უფრო მაღლობის აღსანიშნავად რომ იხსენიება. მოხვეთა მტკვარელებში ქვების უღელტეხილის მიმართ ეს ტოპონიმი ისეა დაკვიდრებული, რომ მჭვარციის მიერ მთის ხხენება (მაგალითად: „მთაზე ცხენი დამივარდა“, „მთის გადავლა საზიფათო...“) არც ის იწვევს მხედრების შეკითხვას, თუ ამაში სახელდობრ რომელი მთა იგულისხმება. როდესაც სხვა რომელიმე მთაზეა საუბარი, ანუ შემთხვევაში კაცის მთის სახელს აღნიშნავს (არხუხელაი, ნაროვანი, დუნტიანი...), ანდა იტყვის, რომ „მთაში ცხორა მისიძის“, „მთაში თევზი იპარჩა“ და ა. შ. როგორც უმეადით, მოხევის მტკვარელებში მკვითრადღა დიდერენციტებული „მთაზე წასვლა“ და „მთაში საქმიანობა“, რომელთაგან პირველანაირი გამოთქვაში იგულისხმება ქვების უღელტეხილი, ხოლო მეორეში — სხვა, ნებისმიერი მთა. მაშასადამე, ტოპონიმი მთა წარმოადგენს მთელი ქვების უღელტეხილის სახელწოდებას. ამის შე-

საბამისად, ქვების უღელტეხილიდან ჩამომდინარე წყალს, რომელიც იწვევა საკუთრივ ქართთაქედან ანუ ქუართა უფლიდან, ხევში იწოდება მთის წყალაი. სათავედან რომელიც კლდეებზე გადის, მას დასავლეთის მხრიდან ერთვის თეთრი წყალი, რომელიც ასეთივე სახელწოდებითაა შესული XVIII საუკუნის მიწურულისა და XIX საუკუნის დასაწყისის საბუთებში (ქართულში თეთრი წყალი, ხოლო რუსულში — (Белая речка). პატარა მდინარის ეს სახელწოდება დაკავშირებულია მთის სახელწოდებასთან (თეთრი მთა), საიდანაც წყალი გამოდის. მთის ამგვარი სახელწოდება იხსენება თეთრი ქანების არსებობით.

ისტორიული ქუართა ყელის ანუ ვაშუშტა-ხეული უფლის აღსანიშნავად აღ. უაზბეგის „მამის მკვლელობა“ გვხვდება ქართთაქე („ქართთაქეს რომ სამოცრებია, თემშიც იცის და ხალხმაცა, რომ ადამის უამბეჯან ჩვენი ხოფლისა უოფლია...“), რაც კუთხური (მოხვეური) ქართთაქის ლიტერატურულ ფორმას წარმოადგენს.

ასტეული მონაცემების მიხედვით ნათლად გამოჩნდა, რომ ქვართთაქე XIV-XV სს. ისტორიულ წყაროებსა და სამართლის ძეგლებში ფიგურირებს ტოპონიმს ქუართთაქე უფლი, რომლის შესახებაც ვაშუშტის მიერ ლოკალიზებული უფლი, აღ. უაზბეგისათვის კარგად ცნობილი ქართთაქე და მოხვეური დასავლეთში შემონახული ქართთაქე ანუ ქართა. აღნიშნული ვითარება ამ სახელწოდების სპეციფიკურ მნიშვნელობას და გამოჩენას XIX საუკუნის პირველ ნახევარში აქ ქვების დადგმის გამო მისი წარმოშობის შესაძლებლობას. ქვების აღმართვის მშობლივ ხელი უნდა შეეწყო აღნიშნული ტოპონიმის შენარჩუნებისათვის, ხოლო მის რამდენიმე დღე-განახლების დონის ძიებაში შესაძლებელია დავინახოთ ტრადიციის გაგრძელება-განახლებაცა. ი. ე. ხაფიჩიბეულია, აქ ქვართი მდგარიყო რუსეთთან საქართველოს შეერთებამდე და დასაშვებად მოგვიჩინოვია რადიკალი, რომ ადგილის ისტორიული სახელწოდებას ამ მოვლენასთან უფროდ დაკავშირებული.

ქვების უღელტეხილის შემოხსენებული სახელწოდებათა გარდა, XIX საუკუნის წინა პერიოდის წყაროების მიხედვით, სხვა რომელიმე სახელწოდების არსებობა ჩერჩერობით არ დადასტურდა. სამაგვარად, XIX საუკუნეში ამ გადასასვლელს გაუჩნდა კიდევ ერთი სახელწოდება — ბიდარაი, რომელიც მომდინარეობს პირველნების საკუთარი სახელიდან.

საქართველოს სსრ ცენტრალურ საისტორიო არქივის დაცული არაერთი დოკუმენტი, სადაც ონი ბიდარაი იხსენიება. მის სახელზე პირველად ერეკლე მეორეს გაუცოა ხიველი, მოგვიანეს მისი რუსული თარგმანი:

«Мы, царь Ираклий, определяем сим

Трусовскому жителю осетинцу Батию, поселившемуся на Белой речке, жалование в год по восемнадцати штук бязи, а провянту сын наш Вахтанг; с поборов Арагви будет отпущать ежегодно; а сверх сего, буди кто из проезжих к нему прибудет и остановится, то каждый должен ему отдавать с человека по одной штуке бязи, да и тем, кои еще кроме его из осетинцев прибудет для поселения на той речке, таковой же определяем сбор; посезжие должны давать по две штуки бязи или за каждую штуку по два абазы, из какового сбору получать Бидра девятую часть, а последние разделять по равному количеству с товарищами. 27 ноября 1794 года. Подлинной закреплен его высочества царя Ираклия печатью: (АКАК, I, с. 526).

1800 წლის 27 იანვარს ბილარასთვის წყალობის სიგელი განუახლებია გიორგი მეოთხემტყვე, რომელიც თავის დასახლებებაში იმერტებს ერეკლეს სიგელის შენაარსს. მათ შორის შეიშინება პატივითი შენაარსობრივი სხვაობა: ერეკლეს მიერ სხენებული ხათი აღარ გვხვდება გიორგის სიგელში; განახლებული სიგელის მიხედვით ბილარა იწარჩუნებდა წელიწადში 25 მანეთის მიღების უფლებას, როგორც ერეკლეს მიერ ნაწილობრივ კამაგირს, მაგრამ ერეკლეს სიგელში არტომად ფულადი კამაგირის შესახებ არაფერია აღნიშნული.

1801 წლის 12 თებერვლის ბრძანებით ერეკლეს გადაწყვეტილება და გიორგის დაბტური ხელახლა დამტკიცა უფლისწულმა დავითმა.

ქართველ მეფეთაგან ბილარასთვის ნახობების უფლებები ძალიან დატოვებულია რუსეთის ხელისუფლების წარმომადგენლებსაც. ბილარას მიერ წარდგენილი წყალობის სიგელების საფუძველზე კორინტს 1802 წ. 10 მაისს მისთვის მიუცა მოწმობა, რომელიც ადაბტურებდა კამაგირის დატოვებას გიორგი მეოთხემტყვე სიგელში აღნიშნული ნორმებით (წელიწადში 25 მანეთი ფულად, 50 კოდი ბორხალი, 50 კოდი ქერი და მგზავრებისაგან სამასპინძლოს გადახდა). კორინტმა ამ გადაწყვეტილების აღბარებება იმევე წლის 2 ივნისს დაავაჯა კოვალენსკის, ხოლო ამ უკანასკნელმა 9 ივლისს დუშეთის მაზრის კაპიტან-ინჰაინიკის სახელზე ვახუცა ორდერი. რომელიც ითვალისწინებდა ბილარასთვის ვახუცაქელის განახლებას, სოფ. გორისციხეში 20 ძელის მოჭრის უფლებას და სოფ. შვიდიფარში წართმეული ტყვის უკან დაბრუნებას. ვახტანგ ბატონიშვილთან მოლაპარაკების შედეგად, 1802 წ. 16 ივლისს კაპიტან-ინჰაინიკმა კოვალენსკის სახელზე დაწერა აღბარებულ აქტში: უფლისწული ვახტანგ ორდერში აღნიშნულ პირობებს ადაბტურებს, მაგრამ არ თვლებს მიზანშეწონილად სოფ. გორისციხეში ძელების მოჭრას

ამ მოტივით, რომ ამ პატარა ტყვიან მასალა, პირველ რიგში, სპირთა ზღუდნისათვის იყო თანახმა ბილარას ხეობის მოჭრას მას. სხვათაგან როდენ იქვე, ახლოს, სადმე.

მალე კოვალენსკომ კაპიტან-ინჰაინიკის შეახსენა, რომ კორინტისაგან ნაწილობრივ და ფურცლების მიხედვით ბილარას, სხვა სახის უფლებასთან ერთად, წელიწადში ეცუთვის მეფეებისაგან დაწესებული 50 კოდი ბორხალი და 50 კოდი ქერი, რასაც დანაკლისით დებულობდა. კოვალენსკო კაპიტან-ინჰაინიკის ავალდებს, რომ ბილარას დანაკლისი შეუფოსნო მოვალე ბოფდებმა და შედეგი მოახსენოს პარადმა მას.

დამოწმებული ფაქტები გვიჩვენებენ იუ რადენ დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ერეკლე მეორე ბილარას გზის მოწესრიგებასა და მგზავრებისათვის სათანადო პირობების შექმნას. ამას თავისი გამართლება მქონდა, განსაკუთრებით რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობაში გზის როლის გაზრდისა და მასზე მოძრაობის გაფართოების გამო. სხვა დონის მიხედვითან ერთად (ზილების შეკეთება, მშენებლობა, გამოცდებიანი რაშების გამოყოფა...), ერეკლემ უზრუნველბა მიაქცა გზის სახელაო უწყვეტს, კერძოდ ქვრის ვადასაშუალებლს, და გადაწყვიტა იქ შექმნა მუდმივი დასახლებული პუნქტი. ერეკლეს კარგად ესმოდა, რომ ასეთ რთულ მტვირობილო გარემოში დასახლებასა და ოკაპებზე დაქირებულ მოვალეობათა შესრულების რეალურ საფუძველს წარმოადგენდა მატერიალური ანტიტერცხება. ამიტომ მან დააწესა ყოველწლიური კამაგირი, რამაც მართლაც მიიზიდა ზოგიერთი მთიელი, მათ შორის პირველ ყოვლისა დამოწმებულ საბოტაჟში სხენებული ბილარა.

დამოწმებები გვაცნობენ, როგორც მისთვის განკუთვნილი კამაგირის მოცულობას და რაობას (ფული, ნატურა, სამასპინძლო ქირა), ისე მის მოვალეობასაც. იგი ვალდებული იყო დაბრავრებოდა მგზავრებს უამინობის დროს, რაც აქ ზნორად კატასტროფის მომასწავებელი იყო. ადგილობრივ მოსახლეობაში ჩვენ მიერ ჩატარებული გამოკითხვითაც დადაბტურდა, რომ ბილარას ოქაპში მგზავრებს დებულობდნენ და უბასპინძლდებოდნენ, ხოლო ქარბულისა და მონალოდენელი ზევაების დროს ბილარა და მისი ოქაპის წევრები მათთან განსაკუთრებულ უზრუნველბას იჩენდნენ. იმისათვის, რომ მგზავრებისათვის ენიშნებინათ თავშესაფარი პუნქტის ახლო მდებარეობა, ისინი რეკავდნენ ზარს და ანიტებდნენ ცეცხლს, ხოლო გზის სახელაო ადგილებში ზნორად საშველდაც გადიოდნენ. მთბრობლებისათვის ასევე კარგად არის ცნობილი, რომ სამაგიროდ ისინი მთავრობისაგან დებულობდნენ კამაგირს, ხოლო მგზავრებისაგან ვასამარქელოს.

დაახლოებით ასეთი სურათი გვეხატება 1794-1802 წწ. წერილობითი წყაროებისა და

ხეში შეკრებილი ცნობების მიხედვით. შემდგომში ბიძარამ სათანადო როლი შეასრულა აგრეთვე ისიც რამდენიმე ოქაბის იქ დასახლების საქმეში, რითაც დაინტერესებული იყო ქარერგულ მეორე, ხოლო შემდეგ რუსეთის ხელისუფლებას. ბიძარამ შთავაზინებით თურსის ბერიდან რამდენიმე ოქაბმა განაცხადა ქვრის უღელტეხილის მიდამოებში დამკვიდრების ზურგით, რაც კარგად ჩანს ოფიციალურ პირთა საქმიანი მიმოწერადან 1808-1809 წლებში.

გენერალ-მაიორ ახვერდოვის სახელზე დაწერილ რაპორტში პოდპოლკოვნიკ ვაზრიალ უაზბეგა 1808 წლის 12 ივლისს აღნიშნავს, რომ თოვლიან მოაზე აღერ დასახლებულმა ბიძარამ, რომელიც ქართველი მეფეებისა და რუსეთის ხელისუფალიაგან გასაჩქაროს დებულობდა, თურსის ზეობიდან გამოიყვანა რამდენიმე ოსი (თული, სპირა, ზეგლია, კროკა და ვაბუ) თავიანთი ოქაბებით აქ მუდმივად დასახლებისა და მგზავრების თუ სამხედრო ნაწილებისადმი საშინაო ვალდებულებათა შესრულების პირობით. უაზბეგს ეს სასარგებლო ღონისძიებებიც ენახება და შუამდგომლობს, რათა ამ ოქაბებს, რომლებმაც გადმოსახლების წილს კირანული ვერ მოიყვანეს, დახმარება აღმოუჩინონ (ფულა, პური) და კაიშურის ტყიდან სამშენებლო მასალის გამოტანის ნება დართონ, ხოლო, თავის მხრივ, მშენებლობაში სათანადო დახმარება აღუთქვამს.

უაზბეგის რეკომენდაციის საფუძველზე ახვერდოვმა 1808 წლის 29 ივლისს თხოვნით მიმართა გრაფ ვულფოვის და უაზბეგს აცხადო, რომ გუდოვიჩისაგან თანხმობის მიღებისთანავე მოითხოვს მისცემდნა ანაწერის საერობო პოლიციის სამშენებლო მასალით ახვერდოვლის ნებართვის შესახებ. იმავე წლის 2 აგვისტოს გუდოვიჩმა თანხმობა განაცხადა როგორც ოსების დასახლებაზე, ისე უოველი ოქაბისათვის ერთდროულად დახმარების მიცემაზე (კოშლზე ან „ჩიკტერტა“ პური). ამის საფუძველზე ახვერდოვმა უაზბეგს დაავალა, რომ აღნიშნული გადაწყვეტილების აღსრულებამდე ოსებისათვის ჩაბოყრითა კაიშურის მოაზე მუდმივად დაამკვიდრების პირობის ზედწერილობით, ხოლო ახ. ი. თავედები უოფილიყო ბიძარამ, თავისი შევლებით. 1808 წლის 24 აგვისტოს რაპორტში უაზბეგა ახვერდოვს ატყობინებს, რომ წერაკოშვოს უცოდინარობის გამო ოსებმა ზედწერილობით ვერ მიხედეს, მაგრამ, ბიძარამ თავედობით, სიტყვიერად შეჟიფეს სამუდამოდ აქ დამკვიდრება. თანაც სთხოვს მასალით ხარგებლობის ნებართვის დახმარებას, რომ თოვლის მოსვლამდე მოასწრონ სახლების გაყვლია. 4 სექტემბერს ახვერდოვმა მიმართა საქართველოს სახაზინო ექსპედიციის ა ოქაბებისათვის გასაზღვრული პურის შესაძენად საქართველოს გამოყოფის შესახებ. რაც მეორე დღესვე გახსნილიყო. იმავე დღეს ახვერდოვმა პურის

უიჯა და ოქაბებზე განაწილენა დაავალა ახვერდოვის მაზრის კაიშინის საერობო პოლიციის გააგოება ამავე მაზრის საერობო პოლიციის გააგოებას, ხოლო ამ დავალებათა შესრულების შედეგების შეტყობინება სთხოვა უაზბეგს.

როგორც სათანადო სახუთებთან ჩანს, ოქაბებს პური მიუღლიათ, მაგრამ ისინი არ დაუყოფილებიათ სამშენებლო მასალით, რის გამოც, რველ საცხოვრისში დაბრუნებულან. უაზბეგა ამაში აღანაშაულებს ანაწერის კაიშინის საერობო პოლიციის მიხედვით. მისი რაპორტის საფუძველზე ახვერდოვი დამანაშაულებს მაკრად აფრთხილებს, რათა დროულად გამოასწრონ ეს ხარვეზი და მოახალშენებებს არ გაუტრონ აქ დამკვიდრების იმედი.

მომდევნო სახუთები გვიჩვენებენ, რომ ოსებმა ერთდროულად დახმარება იცოტავეს და წუალობის ვადიდება მოითხოვეს. ეტუობა, უაზბეგმაც ისე გაიგო, თითქოს ახვერდოვმა მათ დაუნიშნა უოველწლიური უღლუა. ამიტომ 1809 წ. 7 აგვისტოს ახვერდოვს ეს წერს, რომ, ბიძარასთან ერთად, პური უოველწლიურად ზეუბნაც მიეცეს. ამასთან ერთად, შუამდგომლობს, რომ მეურნეობის მოსაწყობად უოველი ოქაბს გამოუყონ ფულადი დახმარება, ისევე როგორც ასეთი დახმარება ბიძარამ მიიღო ქართველი მეფეთა დროს. სასალო წერილში ახვერდოვმა განმარტა, რომ მათ უოველწლიურად უღლუა კი არ დაეწინათ, არამედ მიეცათ თოვლით ერთდროული დახმარება პირველ დაამდგენასთან დაკავშირებით. რაც შეეხება მონაცე ბიძარას, ზაზინიდან ის პურს იღებს არა იმ პირობით, რომ სხეუბაც უწილადოს, არამედ პირადი დამსახურების გამო, ამ უღლუის სათავაროდ. რასაც მას აღუდგინენ ქერ კიდევ ქართველი მეფეები.

ამით მოავრდება მიმოწერა დასახლების პირობების შესახებ. როგორც ჩანს, ოსებმა ბოლოს და ბოლოს მიიღეს სამშენებლო მასალა, შესაძლებელი იყოლად დახმარებაც და ქვრის უღელტეხილის მიდამოებში დასახლდნენ. ურდა ვიფიქროთ, რომ მიმოწერაში ხსენებული ხუთი ოქაბიდან თუ ყველა არა, უმრავლესობა მაინც დამკვიდრდა სოყურაინში, რომელიც, XIX საუკუნის 70-80-იან წლებში კაშვრალურ აღქეში სოფელ კაიშურის უბნად იხსებებდა. ჩვენ სწორად 1808-1809 წწ. სახუთები გვიჩვენებდებულობაში, რომეხაც აღნიშნავდით, რომ სოყურაინი წარმოიადგენს XIX საუკუნის დასაწყისში წარმოქმნილ დასახლებულ პუნქტს. გარკვეული არ არის შესაძლებლობა, რომ ზოგიერთმა მათგანმა საცხოვრებლად აირჩია სოფელ ქუშლისციხე. ვისი პირად მდებარე ამ ორავე სოფლის მკვიდრი საგლო საბუშაოებში (ვინს შეეეთება, ტვირთიღდა, მგზავრების ვადიუა...!) ჩამოსსა და საშოვარზე ვახლენ თანამაშე შესაძლებლობა გაუნდათ, მაგრამ მათ არ შეეძლოთ კონკურენცია ვაწინათ ბიძარასთვის.

ეს იმით, რომ მათ შერჩეული ადგილი ვადსახელების ისეთ ძვირად მისაღებ პუნქტს არ წარმოადგენდა, როგორც საერთო ბიუჯეტის საფუძვლი. ამიტომ არც არსებობდა იმის საფუძველი, რომ ზღვარულ-ღებებს საფუძვლიად აღნიშნა მათი დამსახურება და რაიმე სახის წყალობით დაეთანხმებოდა. სანაიეროდ, ბიუჯეტის ეს წყალობა არ მოქმედებდა, ზოლო სიბერეში პენსიითაც უზრუნველყოფილი იყო (წელიწადში 125 მან.). ბიუჯეტის ვადსახელების შედეგად (1882 წ.), მისი ოჯახისთვის პენსიის მიცემა შეუწყვეტილა, რაც გარსანიერებოდა ბიუჯეტის გარის უზრუნველყოფის მიზანს. ამ სანაიერის საფუძველზე მარონი როზენი 1883 წლის 15 თებერვალს გარდაცხოვრების შემდეგ, რათა ბიუჯეტის მრავალრიცხოვან ვადსახელებულ ოჯახს, რომლის უფრო ამ პუნქტით უსაფრუოდ სპირიტო მკურნალობის უზრუნველყოფისათვის, პენსია აღუდგინონ და აქლითა დაწინაურდნა, სანამ სპირიტოელის სამხედრო გზა მინაროულდება არ შეიცვლიდა.

ამგვარად, ბიუჯეტის სახელი გვხვდება 1794-1833 წწ. უფრო ზემოხსენებულ დოკუმენტში. ამ დოკუმენტების მიხედვით, ბიუჯეტის თითოეული ზეობიდან ქვრის უდრეტებლივად ვადსახელება ერთადერთად 1794 წელს, ზოლო შედეგად, ბიუჯეტის თავდაცობით, იმედე ზეობიდან კიდევ რამდენიმე ოჯახს ვადსახელება. რუს მიხედვითა მისიწერაში ბიუჯეტის საფუძვლიად სახელდებულია კიშიურის მთა ანუ ქვრის მთა, მკატამ ვერც ერთი ამ სახელწოდებათაგანი ნახსენებულად ვერ ვვადსახელების ბიუჯეტის სახელწოდების მდებარეობის. სანაიეროდ, ქართული მეფეთა სახელდებლობა და კნორინგის მოწმობაში მის ადგილსაშუოფრულად დასახელებულია თეთრი წყალი. 1800 წლის სპლიენის მადნის შემოსავლითა და ხარჯის ნუსხაში ასევე იხსენიება ბიუჯეტის, როგორც „თეთრი წყალზე მსახლობელი“.

აღნიშნული ადგილის დათვალიერებამაც ვერცხუდნა, რომ ბიუჯეტის ცხოვრება ქვრის უდრეტებლობის ჩრდილოეთ მხარეზე, ვანუბტინულ-შეთსავლის ანუ ჩასავლის თავში, მთის წყალაგა და თეთრი წყლის შესავარს შუამდებარე ქვეზე, ე. ი. ზედე ქვრის უდრეტებლივად და არა „უაზნებუა და ქვრის უდრეტებლივად შორის“. ამ ქვეზე შემორჩენილია სახელწოდება და საცხოვრებელ ნაგებობათა ნაშთები. უბნად ვითქვით, რომ სამსახურლო შემოსავლით დაინტერესებულ ბიუჯეტისა და მის შთამომავალით დასახლებულმა სპირიტოელ უფრო მეტად ახალი დასახლებებოდა, ვიდრე საცხოვრებლიად. ამაზე მიგვაჩვენებს 1800 წლის ზემოხსენებულ ნუსხაში დაუფლი ცნობა იმის შესახებ, რომ ამ გზაზე გამოვლისას რუსეთის ქარს ბიუჯეტის „სპირიტო მთის თივა დეკუმით და სანამ სახლი დაუქმდებოდა და დაუწყო“. ბუნებრივად, რომ ბიუჯეტის ოჯახს სანაიერ სახლი საცხოვრებლიად არ დაქირავებოდა და თუ შერჩეული ნაგებობა არ

განადა, სანამდენი ორი ალბათ სსტუროდ უნდა ყოფილიყო განკუთვნილი. **სპირიტოელი**
 საუბრადღებოა ერთი გარემოებები, რომელიც დამოწმებულ დოკუმენტში „თეთრი წყალზე მსახლობელი“ პირველების სახელია ბიუჯეტის. გამოიკვლია შედეგებს მხოლოდ ორი დოკუმენტი — უფრო ადრინდელი (ერთგვარად სიგელი) და უფრო ადრინდელი (როზენის წერილი კანკარინასადმი 1883 წ.). პირველში გვხვდება ორი სახელი — ბათი და ბიუჯეტის. ამ სიგელს ახლავს წარწერა, თითქოს ის ერთგვარად მისცა ორი მძას (ბათის და ბიუჯეტის), მაგრამ მისი შინაარსი აშკარად იმის მიხედვითაა, რომ იგი მხოლოდ ერთ კაცზეა ვადსახელებული. რაც შეეხება 1883 წ. დოკუმენტს, აქ იხსენიება თითოეული ბიუჯეტისა და ბიუჯეტის, მაგრამ ამ შემთხვევაშიც ვადსახელების უბნად მკურნავს ადგილი, რამდენადაც საქმე ეხება ერთგვარად დროიდან დამსახურებულ პირველების ვადსახელების შედეგად ოჯახისთვის პენსიის მიცემის საკითხს. ასეთ პირველებს კი წარმოადგენდა ბიუჯეტის ვინაობა აქ უფრო ადრინდელად ვადსახელებული — მისი საკუთარი სახელი და გამოუყენებელი ვერის სახელიად.
 როგორც ნაშრომში ბიუჯეტის ვინაობის აღსანიშნავად გვხვდება თითოეული ბიუჯეტისა ანუ ბათი და ბიუჯეტისა, ბათი ბიუჯეტისა ანუ ბათი და ბიუჯეტისა. ამის მიხედვით, თითოეული და ბათი მიხედვითაა სახელიად, ზოლო ბიუჯეტის მთა წინარად, ებრინიად, გამოიკვლია არ არის შესაძლებლობა, რომ ბათი თუ თითოეული ბიუჯეტის ზედმეტი სახელი. ამის გარკვევას შეეძლებოდა ბიუჯეტის შთამომავალ მთხრობლებთან, მაგრამ მათ არ დაინტერესებდა, რომ ბიუჯეტის სპირიტოელი ბათი ან თითოეული.
 სოფ. კონში 1868 წლის ზაფხულში ჩაწერილი მასლის მიხედვით, ბიუჯეტის ვერად მხოლოდ ერთი უფრო, რომელიც ახლავს ბიუჯეტის თითოეული ზეობაში, სოფ. ქიშარაში ვადსახელების იქვე დაცოლშეილებულია და თეთრი წყალზე დასახლების დროს უკვე ჰყოლია ორი წელი. — ბიუჯეტის და აღქმანდრე, რომელიც ბათის სახელის მიხედვით მხოლოდ ვერად ბიუჯეტისაა. ასე წარმოიშვა ახალი ვერად, რომელიც ზოლო თითოეული ბიუჯეტისაა. ბიუჯეტის ქვრის უდრეტებლობიდან ჩამოსახლებულად 1941 წელს. მათ ერთ ნაწილს, ზოლო ვადსახელებთან ერთად, ერთმანს უცხოვრია სოფ. თოღოთში (მდებს დარბივად). დიდი მხოლოდ მხოლოდარი და მდებარეობს მდ. თერგის მარცხენა ნაპირზე, სოფ. კონის პირდაპირ). ბიუჯეტის უმრავლესობა, რომელიც ცხოვრობდნენ სოფ. თოღოთისა და სოფ. აღმასთანში, ვადსახელებთან ჩრდილო ოსეთში, სოფ. აღმასთანში 1988 წ. ბიუჯეტის შთამომავლობიდან დაგვებად მხოლოდ ორი კომლი — ფიტო (დარბივად) და ბათი ბიუჯეტის ოჯახები. ფიტო ბიუჯეტის (დახად. 1885 წ.), რომელიც ეს

ცნობები მოგვანოდა, არის ბიღარას შეიღვი-
ლის შეიღვი (შეიღვი თაობის წარმომადგენელი).
ჯვრის უღელტბილზე ბიღარას დასახლებას
შემდეგ ამ ადგილის ისტორიულ ტოპონიმიანი
ახალი სახელწოდება შემოვიდა. ბიღარას სა-
ხელი პირველად შეიჩვენებს მის სამოსახლო
პუნქტს. 1516 წ. კამერალერ აღწერაში უკვე
შეიხანია დასახლებული პუნქტი ბიღარა,
სადაც ამ დროისათვის ცხოვრობდა ორი ოჯახი:
თეთი ბოცოშვილისა (11 სული) და კურაყუო
ქოქოშვილისა (12 სული). საეკვლავ არ მივა-
ჩნია, რომ თეთი ბოცოშვილი იგივე ბიღარა
ბოცოყვია, რომელიც ამ შემთხვევაში ხსენ-
დება კვლავ შერაცხებული. თეთის სახეშე-
ცვლილი ფორმა 1838 წ. საბუთში ხსენებული
თითია. ერთ-ერთ დოკუმენტში, რომელიც გვა-
ცნობს 1828 წ. მომხდარ შემთხვევას, ჯვრის
უღელტბილის მიდამოებიდან, ჯვართყავისათა
ერთად, ხსენებულია ბიღარას შთა. ტოპო-
ნიმი ბიღარა გვხვდება აგრეთვე აღ. უაზნევის
ერთ-ერთ ლექსში („ისტორი წაქარა. ძუნძუ-
ლით გადაატარე ბიღარა“). იქვე მოცემული
განმარტებით: „ბიღარა — ხევში გასავალი დე-
დუ და შთა არის“ (აღ. უაზნევი. ტ. III, გვ. 14).
ხევის ტოპონიმიის შესწავლამაც გაიჩინა,
რომ ჯვრის უღელტბილზე ბიღარას დასახლე-
ბის შემდეგ მოხვედრებმა და ხევის ტერიტორი-
აზე მცხოვრებმა ოსებმა ჯვართყავის უწოდეს
ბიღარაი, დასახლებულ პუნქტს. სადაც ბი-
ღარა და მისი შთამომავლობა ცხოვრობდა —
ბიღარაის სოფელი, ქვის ხიდის თორე წყა-
ლზე — ბიღარაის ხიდი, რუსებას მიერ აშენე-
ბულ უაზარმას — ბიღარაის ქაჯარმა
(შუთვერსიან რუკაზე აღნიშნულია ბიღარა,
როგორც უაზარმა. ამაში უნდა იგულისხმებოდეს
როგორც უაზარმა, ისე ბიღარაყვების სამოსა-
ლო პუნქტი). მთის წყალისა და თეთრი წლის
შენაერთის — ბიღარაის წყალი, ხოლო
სცეს (ვახუშტისეული შთახავალი — ჩახავალი),
რომელიც ეს წყალი მოედინება, ოპოხად
წყოდება ბიღარა ადგი (ბიღარას ხევი) ანუ
ბიღარა ქომ (ბიღარას ხეობა).

პატარა მდინარე ბიღარა-ის იხსენიებს
თავის მოგზაურობის დღიურში ალექსანდრე დე-

უმა, რომელსაც ამ მდინარის ნაპირზე შეხვარ-
სოფლიდან ქარბუქის დროს ჯარის რეკა გუ-
გონია. მწერალი ტყეა ჯვრის უღელტბილის
მდინარეს, რომელიც მან რამდენიმე ადგილა
გადაღება საქართველოს სამხედრო გზით მო-
გზაურობის დროს.

ამგვარად, ხევის ტერიტორიის ერთი მონაკვე-
თის — ჯვრის უღელტბილის მიკროტოპონიმი
სახსილდება სხვადასხვა დროის სახელწოდებე-
ბის თანარსებობით. ისტორიული ტოპონიმების
ჯვრდით ახალი სახელწოდებების დაწერვა გა-
ნაპირობა XVIII საუკუნის ბოლოსა და XIX
საუკუნის დასაწყისში განხორციელებულმა დო-
ნისძიებებმა. ქართული მთიელების მეზობლად
ოსების დასახლებამ ტოპონიმიის სფეროში
გარკვეული ცვლილებები შეიტანა, მაგრამ ხე-
ვი არ არის მისი შემწევა, რომ ჯვრის ვადა-
სახელის ზემოხსენებულ სახელწოდებათა
შორის ადრინდელია ქართული წყაროებთან
ცნობილი ქუთართა უელი, მისი ხალხური
(მოსურთი) შესატყვისობით (ქორი, ქორთ-
ვაკე), ხოლო გვიანდელი ტოპონიმი ბიღა-
რაი, რომელიც აღნიშნული ქართული ტოპო-
ნიმების ჯვრდით დაიკვიდრდა ბიღარა ბოცო-
ყვისა და მისი შთამომავლობის იქ დასახლების
გამო.

ისტორიულმა წყაროებმა და ხალხურმა ვა-
მოცემებმა შემოგვიანებს ბიღარას სახელი, მა-
გრამ ნაწარვების სახითა შემოგვრჩა მისი
ნახაზლარი. დღეს, როდესაც მეგობრობის შეღ-
შერალებს მე-200 წელთან დაკავშირებო-
ბით მიმდინარეობს საქართველოს სამხედრო
გზის რეკონსტრუქცია, სოფლების კეთილმოწყ-
უობა, ისტორიულ ნაგებობათა რესტავაცია,
სახელოვან ადამიანთა ძეგლების აღმართვა, გა-
თვალისწინებულია ბიღარას ნამოსახლარის აღ-
დგენაც. ეხოფენ დიდი ღონისძიებები რეალიე-
ფური სიხვადით წარმოაჩენენ დარიალის გზის
ისტორიულ სიდიადეს, ქართული ხალხის გვი-
რულ თავდასავალს, ზენი წინაპრების დეჟუბა
სხვა ხალხებთან დამეგობრების საქმეში და ამ
მეგობრობაზე დაფუძნებულ ჩვენს თანამედრო-
ვეობას.

ნიკოლოზ (ლავა) ჯანაშია

„შუშანიკის წამების“ პერსონაჟები

პარაკმენი

შუშანიკზე ბევრად უფრო სწორხაზოვანი და გარკვეული ვარსკენის ხასიათია.

ვარსკენი წარმოშობით ქართლის ფეოდალური არისტოკრატის ყველაზე უფრო მაღალი ფენიდანაა. როგორც ჩანს, ქართლის პიტიახშები თავისი ძლიერებით, სამფლობელოების სიდიდით უშუალოდ ქართლის მეფეებს მოსდევდნენ. ვარსკენის მამა, არშუშა პიტიახში, ცნობილი იყო მთელს ამიერკავკასიაში. V ს. სომეხი ისტორიკოსი კორიუნე, „მეშტოცის ცხოვრების“ ავტორი, მას ასხენებს როგორც ქართული კულტურის თავდადებულ მოღვაწეს. კორიუნის სიტყვით, არშუშა ყოფილა „კაცი პატივცემული და ღმრთისმოყვარე“. ასევე იცნობს არშუშას სახელგანთქმული სომეხი ისტორიკოსი მოვსეს ხორენაციც. V ს. ცნობილი სომეხი ისტორიკოსი ლაზარ ფარპეციც ახასიათებს მას როგორც „ქვეიანსა და გამორჩეულ კაცს“, როგორც ლაზარ ფარპეციცის სიტყვებიდან ჩანს, არშუშა დიდი ავტორიტეტით სარგებლობდა ირანის წინააღმდეგ განწყობილ სომეხ ნაზარათა წრეში. სიანტერესოა, რომ იმავე ავტორის თანახმად, მას ანგარიშს

უწევდა თვით ირანის შაჰიც. ზევით ჩვენ ვნახეთ, როგორი ალტაცებით იხსენიებდა არშუშას შუშანიკი, რომელიც მას ქრისტიანობისთვის თავდადებულ მოღვაწედ სახავდა.

ვარსკენის დედა ანუ შვრამ არწრუნი ეკუთვნოდა სომხეთის არისტოკრატის უმაღლეს ფენას. დედის მხრივ ვარსკენი ენათესავებოდა სომხეთის მეორე სახელგანთქმულ საგვარეულოს. მისი დეიდა გათხოვილი იყო ჰშიაკო მამიკონიანზე, 450-451 წწ. სომხეთის აჯანყების სახელოვანი ბელადის, ვარდან მამიკონიანის ძმაზე. საყურადღებოა, რომ არშუშა პიტიახში სიმპატიით იყო განწყობილი ირანის წინააღმდეგ მებრძოლი თავისი ქვისლის მიმართ. აჯანყების მსვლელობაში დაიღუპნენ ვარდანიცა და მისი ძმებიც, რომელთა ოჯახები ირანელებმა დააპატიმრეს და ირანში წაიყვანეს. არშუშამ დიდძალი საფასურის გაღებით მოასყიდა ირანელი წარჩინებულები და მათი დახმარებით მოახერხა შაჰისაგან გამოეთხოვა თავისი ქვისლის ცოლი და სამი ვაჟი. ცხადია, ამ თხოვნას შეეძლო მის მიმართ შაჰის უკმაყოფილება გამოეწვია. არშუშა ამას არ მოერიდა, ისინი და ჰშიაკის მეოთხე ვაჟიც თავისთან წაიყვანა და გაზარდა. ამ ვაჟებიდან, რომ-

ლებიც, მაშასადამე, შუშანიკის ბიძაშვილები იყვნენ, უფროსი — ვაჰანი — შემდგომში მეთაურობდა სომხებს ირანის წინააღმდეგ 482-484 წწ. აჯანყებაში. ამრიგად, ვარსკენის უახლოესი ნათესავები ირანის წინააღმდეგ მებრძოლნი, ან მათი თანამებრძობნი იყვნენ. მეორე მხრივ ყველა ესენი თავთავის დროზე იძულებულნი გახდნენ უარყოფით ქრისტიანობა და მახდენანობა მიეღოთ. ცხადია, ასეთ ფსიქოლოგიურ გარემოში აღზრდილ ვარსკენისთვის ქრისტიანობასა და მახდენანობას შორის გარდაუვალი კედელი არ იქნებოდა. ის ხედავდა, რომ სარწმუნოების გამოცვლა ჭერ კიდევ არ წყვეტდა საბოლოოდ ადამიანის პოლიტიკური მოქმედების ხაზს. შეიძლებოდა ქრისტიანობისგან განდგომა, მახდენანობის აღიარება, შემდეგ მახდენანობის უარყოფა და ისევ ქრისტიანობაში დაბრუნება. ამასთან ერთად შეიძლებოდა ადამიანს ეწარმოებინა არა მარტო პატრიოტული, არამედ ქრისტიანობისთვის სისარგებლო საქმიანობაც კი. ვარსკენი ხედავდა, რომ ეშმაკი პოლიტიკოსისთვის სარწმუნოება დაქვემდებარებული იყო პოლიტიკისადმი და არა პირიქით.

ჩვენ არ ვიცით ზუსტად რა სურდა ვარსკენს, რისკენ ისწრაფოდა, მაგრამ ზოგადად მისი პოლიტიკის განსაზღვრა მაინც ზერხდება. აშკარაა, რომ ვარსკენი იბრძვის ქართლის ცენტრალურ ხელისუფლებასთან. შესაძლებელია, იგი იბრძვის თავის სამფლობელოში განმტკიცებისათვის, ან სრული შეუფლობის მოპოვებისათვის. შესაძლებელია, მას სურს თავის სამთავროს გამოყოფა ცალკე პოლიტიკურ ერთეულად. ამ თვალსაზრისით ყურადღებას იქცევს შუშანიკის ინიციატივით შემოღებული სომხური მსახურების საკითხი. ასეთი სერიოზული საკითხის გადაწყვეტა ვარსკენის, საპიტიახშოს ნამდვილი გამგებლის გარეშე, არასაკვირველია, შეუძლებელი იყო. უნდა ვავითვალისწინოთ, რომ ამ პერიოდში საერო ხელისუფლება ჭერ კიდევ წარმმართველ როლს თა-

მაშობს საეკლესიო საქმეებშიც (ხშირად ასევე ხდებოდა შემდგომშიც). მაგრამ ქრისტიანობის პირველ საუკუნეებში საერო ხელისუფლების უპირატესობა ბევრად უფრო შესამჩნევია). უეჭველია, რომ სომხური მსახურების შემოღებისათვის საჭირო იქნებოდა ვარსკენის თანხმობა, ან სურვილი, ერთი სიტყვით, გადამწყვეტი ხმა მას ექნებოდა. შუშანიკს ამოძრავებდა თანამომქმთა მიმართ სიმპათია და სახელის მოხვეჭის სურვილი, ვარსკენს კი რით აწყობდა ეს ღონისძევა? ვფიქრობთ, რომ ეს ღონისძიება განსხვავებულ სახეს აძლევდა ცურტავის ეკლესიას. იგი ამით მნიშვნელოვნად გამოიყოფოდა ქართლის სხვა ეკლესიებიდან. ეს კი განსაკუთრებულსა და განსხვავებულ იერს აძლევდა საერო ცხოვრებასაც. ვფიქრობთ, რომ სწორედ ამ აზრით ხელმძღვანელობდა ვარსკენი, როდესაც ნებას რთავდა, თუ ინდომებდა, სომხური მსახურების შემოღებას თავის სამთავროში. ამითი იგი ერთხელაც ხაზს უსვამდა თავისი სამთავროს განსხვავებულობას სხვათაგან.

არაა გამორიცხული, რომ იგი მეტოქეობას უწევდეს თვით მეფესაც კი. ამისი საფუძველი, ჩანს, მას აქვს. ჩვეულებრივად, როდესაც ვარსკენზე ლაპარაკობენ, ამბობენ, რომ ის არის სამშობლოს მოღალატე, რენეგატი, ირანელთა დასაყრდენი ქართლში, ირანელთა აგენტი და სხვ. ცხადია, ზოგი რამ ასეთ შეფასებაში სწორია, მაგრამ არის მეორე მხარეც. „წამების“ თანახმად ირანელები კი არ იყენებენ ვარსკენს, პირიქით ხდება, ვარსკენი ცდილობს გამოიყენოს ირანელები. იაკობის თანახმად, ქრისტიანობისგან განდგომაში ინიციატორი თვით ვარსკენია. ირანელების მხრივ არაფერი გაკეთებულა იმისთვის, რომ ვარსკენი გადაეხდებინათ. „ვინ არა სტიროლის მას, რომელსა არცა ჳირი ეხილვა, არცა შიში, არცა მახული, არცა პურობილებამ ქრისტესისთვის?“ როგორც ვხედავთ, ვარსკენს არც ჳირი, არც შიში, არც მახვილი, არც პატიმრობა უნახავს. იაკობი

ზანჯასნით იმეორებს, რომ მან თავისი საკუთარი სურვილით გააკეთა ყოველივე: „რამეთუ რაემს წარდგა იგი წინაშე სპარსთა მეფისა, არა თუ პატივისა მოღებვისათვის, არამედ ძლუნად თავსა თვისსა შესწირვიდა მეფისა მის მიმართ უვარის-ყოფითა ქეშმარიტისა ღმრთისადათა და თავუანის-სცემდა ცეცხლსა, რამეთუ ყოვლით კერძოვე თავი თვისი ქრისტესსგან განაგდო“. როგორც ვხედავთ, ყველაფერი საკუთრივ ვარსკენისგან მომდინარეობს. აშკარაა, მას ირანელების დახმარება სჭირდება, ცდილობს ზურგი გაიმავროს. ცხადია, თვითონაც რაღაც სამაგიეროს უთუოდ შეჰპირდებოდა. იმისთვის, რომ კიდევ უფრო ესიამოვნებინა შაჰისთვის, იაკობის სიტყვით, მას თითქოს ცოლიც უთხოვია: „ხოლო საწყალობელი ეს ცოლსა ითხოვდა სპარსთა მეფისაგან, რამამცა სათნო ეყო მეფესა“, თანაც დაჰპირებია, რომ „ბუნებით“ ცოლსა და შვილებსაც მზღდენობაზე მოვაქცევო. ამას მართლაც სიამოვნება მოუგვრია შაჰისთვის: „მაშინ განიხარა მეფემან და ბრძანა ცოლად მისა ასული მეფისა“. ჩვენ თავის დროზე აღვნიშნეთ, რომ მოყვანილი ფრაზა გაუმართავია: ვისი ასული ბრძანა მეფემ ვარსკენის ცოლად? თუ თავისი, უნდა ყოფილიყო „ასული თვისი“, თუ სხვა მეფისა, უნდა დასახელებულიყო ეს მეფე. ჩვენ ეკვიც კი გამოვთქვით, არის თუ არა ეს ფრაზა იაკობისა. ოღონდ ეს ჩანამატი აღრევე უნდა გაკეთებულიყო, რადგან იგი (ფრაზა) არის უძველეს ქართულ ხელნაწერშიაცა და სომხურ თარგმანშიც. განსახილველი ფრაზა ჩვეულებრივ არავითარ ეკვს არ იწვევს და მიღებულია აზრი, რომ ვარსკენმა ირანში შეირთო მეორე ცოლი. მაგრამ როგორც ქვემოთ დავრწმუნდებით, ტექსტის ანალიზი საშუალებას არ გვაძლევს სარწმუნოდ მივიღოთ ცნობა ვარსკენის მიერ მეორე ცოლის შერთ-

ვის თობაზე, ყოველ შემთხვევაში, შუშანიკის წამების პერიოდში.

„წამების“ მთელ მანძილზე ვარსკენის მეორე ცოლი არც ერთხელ არ გამოჩნდება, რაც არ არის ბუნებრივი და მოსალოდნელი. მაგრამ სანამ ტექსტის ანალიზს შევუდგებოდეთ, გავითვალისწინოთ ის რეალური ვითარება, რომელიც უნდა შექმნილიყო, ვარსკენს რომ შაჰის ასული შეერთო ცოლად: ვარსკენის პირველი ცოლი ქრისტიანია, იგი ასულია ირანის წინააღმდეგ აჯანყებულ სომხეთის მეთაურის ვარდან მაგიკონიანისა, კაცისა, რომელმაც უახლოეს ნათესაებთან ერთად, თავი შესწირა ირანთან ბრძოლას. ამ აჯანყებამ შეარყია ირანის პოზიციები არა მარტო საკუთრივ სომხეთში, არამედ მთელს ამიერკავკასიაში, ისე რომ ირანს კინაღამ ხელიც კი ააღებინა ამ ქვეყნებზე. მიუხედავად აჯანყების დამარცხებისა, ირანმა უკან დაიხია თავისი აგრესიული პოლიტიკისაგან ამიერკავკასიაში და ბატონობის უღელი რამდენადმე შემსუბუქდა. როგორც ვიცით, ვარსკენის მეორე ცოლი მზღდენია, ე. ი. იმ რჯულის აღმსარებელი, რომელიც ეს-ესაა მიიღო ვარსკენმა. ამასთან, ირანის შაჰის ასული გარდა იმისა, რომ თავისი წარმოშობით მთელი საფეხურით (თუ მეტით არა) შუშანიკზე მაღლა იდგა, იყო ასული მძლეთამძლე მეფისა, რომლის გულის მოსაგებადაც უარყო მამაპაეული რჯული ვარსკენმა. როგორი უნდა გამხდარიყო ამ ორი მეუღლის უფლებრივი მდგომარეობა სასახლეში? ცხადია, პირველი ადგილი უნდა დაეჭირა შაჰის ასულს. ეს იმ შემთხვევაშიაც კი, შუშანიკს მზღდენობა რომ მიეღო. ხოლო თუ შუშანიკი ქრისტიანობას არ დასთმობდა, მაშინ ხომ შაჰის ასულის უპირატესობა კიდევ უფრო დიდი ვახდებოდა. მით უმეტეს რომ გამაზღვანებისას ვარსკენმა თავის ერთგულების მეტად დასამტკიცებლად პირობა დასდო „რომელიც იგი ბუნებითი ცოლი არს და შვილნი, იგინიცა ესრევე მოვაქცინე შენსა შჯულსა. ვითა-

1. ნ. ჯანაშია, „შუშანიკის წამება“, ისტორიულ-წერათმცოდნეობითი გამოკვლევა თბილისი, 1980, გვ. 192.

რცა-ესე მე“. შუშანიკის მიერ მახდებ-
ნობის არ მიღება ხომ შეარყევდა ვარ-
სკენის პოზიციას შაჰის თვალში. ვარ-
სკენის გამაზღვანების მიზანი კი იყო
როგორც ვთქვით, კავშირი გაება ირა-
ნელებთან და დაეხმარებინა ისინი სა-
კუთარი მიზნების მიღწევაში. როგორც
ჩანს, ვარსკენს მთლად ხელსაყრელი
დრო ვერ შეერჩია და ასეთი დახმარე-
ბის მიღება მხოლოდ მომავალში თუ
იყო მისთვის მოსალოდნელი. მართლაც,
როგორც „წიგნიდან“ ირკვევა, თავისი
განდგომისათვის ვარსკენს იმეამად
არაფერი მიუღია. მას არ მიუღია რაიმე
ახალი პოსტი (ირანიდან ის ისევ
თავის საპიტიახშოს დაუბრუნდა), არც
რაიმე სხვა, თუნდაც ფულადი ჯილდო.
ასეთი რამ რომ ყოფილიყო, იაკობი,
ფეიქრობთ, უთუოდ აღნიშნავდა, აი,
ამისთვის უარყო ჰეშმარიტი ღმერთით.
ამიტომაც ლაპარაკობს იაკობი: „არა
თუ პატივისა მოღებისათვის, არამედ
ძლუნად თავსა თვისა შესწირვიდა“-ო,
ისე გამოდის, რომ ვარსკენი სავსებით
უანგაროდ, მხოლოდ ირანის შაჰის სა-
ამებლად განუდგა ქრისტიანობას, რაც,
ცხადია, სწორი არაა. იმეამად არ იყო
ხელსაყრელი ვითარება, რომ სათანადოდ
დაფასებულყო პიტიახშის აქცია.
არც ისაა გამორიცხული, რომ იქნებ
ვარსკენის ნამდვილი ზრახვები შაჰის-
თვის ცნობილი გახდა და ისინი არ იწ-
ვედნენ მასში ნდობასა და აღფრთო-
ვანებას. შესაძლებელია, შაჰი ხელდა-
და, რომ ვარსკენს საკუთარი ინტერე-
სებისათვის სურდა მისი გამოყენება.
ქართლის მეფის წინააღმდეგ ბრძოლა-
ში, და სრულებითაც არ აპირებდა ასე-
თი როლის შესრულებას. სხვათაშორის,
საინტერესოა, რომ თავის დროზე, რო-
დესაც მახდებანობა მიიღო ვარსკენის
მამამ არშუშამ, შაჰმა ივზიდგერდმა მა-
ინც არ გაუშვა იგი სახლში და თავის-
თან დაიტოვა, იმდენად არ ენდობოდა
მას, მიუხედავად გამაზღვანებისა.

უაღრესად საინტერესოა. როგორ იქ-
ცევა ამის შემდეგ ვარსკენი. ზევით უკ-
ვე ითქვა, რომ უთანხმოება შუშანიკსა

და ვარსკენს შორის დაიწყო ჯერ კიდევ
ამ უქანასკნელის ირანში წასვლამდე.
ითქვა ისიც, რომ, საფიქრებელია, ეს
უთანხმოებაც სარწმუნეობრივ ნიადაგზე
იყო აღმოცენებული. როგორც ირკვე-
ვა, ამ უთანხმოების დროს ვარსკენი
ძალიან თავშეკავებულად იქცეოდა.
ჩვენ ვნახეთ, რომ თავისი უტაქტო ქცე-
ვით შუშანიკი ძალზედ უხერხულ მდგო-
მარობაში აყენებდა ვარსკენს. იაკობის
სიტყვით, შუშანიკი ყველას ევედრებო-
და ელოცათ, რათა ვარსკენი ჰკუთაზე
მოსულიყო („რამათაც ცვალა იგი ღმე-
რთმან სახისა მისგან უგუჟურებისა და
იქმნამცა გონიერებასა ქრისტესსა“).
მიუხედავად ასეთი საქციელისა, ჩანს,
ვარსკენს არავითარი მტრული აქცია
არ ჩაუტარებია შუშანიკის საწინააღმ-
დეგოდ. შუშანიკს რომ რაიმე ტანჯვა
განეცადა. არა გვეგონია, იაკობს გამოე-
ტოვებინა ეს. თავისი განდგომის შემ-
დეგაც ვარსკენი უაღრესად ფრთხილად
მოქმედებს. მას, როგორც ჩანს, სურს
ყველას გააგებინოს, რომ მისი განდგო-
მის მიზეზი მხოლოდ და მხოლოდ პო-
ლიტიკური სფეროა, ამასთან, ცხადია,
ის პირდაპირ ვერ ამბობს, თუ რას ისა-
ხავს მიზნად. ვარსკენი ცდილობს აგ-
ძნობინოს ყველას, რომ არც საკუთრივ
ეკლესიის, არც მის მსახურთა და საე-
რთოდ თავის ქვეშევრდომთა მიმართ
იგი არაფრით არ გამოიცივლება. მაგ-
რამ მიეყვებოთ ირანიდან ქართლისაკენ
გამგზავრებულ პიტიახშს.

როდესაც ვარსკენმა მიაწია „სახლ-
ვართა ქართლისათა, ქუეყანასა მას ჰე-
რეთისასა“, მან წინ გაგზავნა დესპანი,
რომელსაც უნდა შეეტყობინებინა მისი
ჩამოსვლა. ვარსკენს სურდა, რომ „წინა
მიეგებნენ მას აზნაურნი და მისნი ძე-
ნი და მსახურნი მისნი, რამათა მათ გა-
მო, ვითარცა ერთგული სოფლად შე-
ვიდეს“. როგორც ვხედავთ, თვით პირ-
ველივე გამოჩენით ვარსკენს სურს აჩ-
ვენოს ყველას, რომ ის ქვეყნის ერთ-
გულია, რომ არაფერი არ მომხდარა.

შუშანიკი „აფუცებდა და ჰკითხვიდა
დამტკიცებულად“ დესპანს. უარყო თუ

არა ქრისტიანობა ვარსკენმა. დესპანმა ველარ დაუმალა და შუანიკს სიმართლე გაუმჟღავნა. აქ იბადება ეკვი, ყოველივე ეს განზრახ ზომ არაა გაკეთებული ვარსკენის მიერ? მართლაც, თუ დესპანი იტყოდა სიმართლეს, ცხადია, ვარსკენი ჩასვლისთანავე მიხვდებოდა ამას. მაშ რავგორდა გაბედა დესპანმა ასეთი რამ? განა ვარსკენი ვერ შეარჩევდა კაცს, რომელიც არ გატყდებოდა? ან შუანიკის მსგავსად ვერ დააფიცებდა დესპანს, არ გამტყდარიყო? ან ფიცის გარდა სხვა უფრო დამაჯერებელი არგუმენტები არ ექნებოდა? გავიხსენოთ, ისიც, რომ ეს დესპანი ვარსკენის მონა იყო, ე. ი. ვარსკენის უფლება მასზე განუსაზღვრელი იყო. ამიტომ ჩნდება ეკვი, რომ იქნებ დესპანს საიდუმლოდ დავალებული ჰქონდა, ვითომცდა უნებლიედ წამოსცდნოდა სიმართლე, რათა ვარსკენის ჩამოსვლისათვის უკვე დაწყნარებულიყო პირველი აღშფოთება. ზევით ითქვა ისიც, რომ თვით ვარსკენი დესპანის ჩასვლიდან მხოლოდ სამი დღის შემდეგ ჩავიდა, რაც აგრეთვე შემთხვევით არ უნდა მომხდარიყო. გამოდის, რომ საზღვრიდან ცურტავამდე მისასვლელად ვარსკენს დასკირვებია სამი დღე და კიდევ ის დრო, რომელიც გზაში დაყო დესპანმა. რამდენი ხანი უნდა ყოფილიყო გზაში დესპანი? ცურტავი უნდა ყოფილიყო სადღაც ქვემო ქართლის, დაახლოებით, დღევანდელი ნომენკლატურით, სადღაც თეთრი წყაროს, ბოლნისისა ან მარნეულის რაიონში. ქართლის სამხრეთ თუ სამხრეთ-აღმოსავლეთ საზღვრიდან ცურტავის შესაძლებელ ადგილმდებარეობამდე დესპანს დასკირდებოდა. ერთი, მაქსიმუმ ორი დღე (შეიძლება დავუშვათ, რომ მანძილი იქნებოდა 60-120 კმ.). ძნელი წარმოსადგენია, რომ ჩვეულებრივი სიჩქარით მოძრაობისას ვარსკენს ამ გზის გავლაზე დაკირვებოდა ოთხი-ხუთი დღე, ე. ი. დღეში ევლო 12-25 კმ-ის სიჩქარით. ამგვარად, ვარსკენმა განზრახ დაგვიანა. მან წინ გაგზავნა თავი-

სი დესპანი, რომელსაც, ჩანს, დაავალა ეცნობებინა მომხდარი ამბები. მან იცოდა რა რეაქციას გამოიწვევდა ეს ცნობა და, პირველ რიგში, შუანიკში; რათა ყველაფერი დამცხრალიყო და კალაპოტში ჩამჭდარიყო. მან ფეხი აითრია, ჩასვლა დაავიანა და დრო მისცა ხალხს მოეწყოთ მისთვის შეხვედრა. ამრიგად, დესპანისაგან შუანიკისთვის ვარსკენის განდგომის ამბავის ცნობა თვით ვარსკენის მიერ არის დაგეგმილი. მაგრამ თუ ეს ასეა, მაშინ რატომ არ უთხრა დესპანმა შუანიკს მთელი სიმართლე? რომ ვარსკენმა შაპის ასული შეირთო ცოლად? შუანიკმა როდესაც გაიგო ვარსკენის გამაზღვანების ამბავი, დავარდა მიწაზე „და ცრემლითა მწართა იტყოდა: საწყალობელ იქმნა უბადრუკი ვარსკენ, რამეთუ უვარყო ჰეშმარიტი ღმერთი და აღიარა არტოშანი და შეერთო იგი უღმრთოთა“. იაკობი საქმაოდ დაწვრილებით გვიხატავს შუანიკის მწუხარების სურათს, მაგრამ არაფერს ამბობს იმაზე, რომ მას დაეჩივლოს ვარსკენის როგორც მეუღლის ღალატზე. ცხადია, შუანიკს ამაზე რომ რაიმე ეთქვა, იაკობს ეს აღუნიშნავი არ დარჩებოდა. ვარსკენის განდგომა რომ გაიგო, შუანიკმა მიატოვა სასახლე, წაიყვანა თავისი შვილები, შევიდა ერთ პატარა სახლაკში ეკლესიის მახლობლად. შემდეგ შუანიკმა შვილები ღმერთს შეავედრა: „უფალო ღმერთო, შენნი მოცემულნი არიან და შენ დაიცივენ ესენი. განათლებულნი წმიდისაგან ემბაზისა მადლითა სულითა წმიდისაჲთა. ყოფად ერთ სამწყსო ერთისა მწყემსისა უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესა“.

შუანიკის მოძღვარი იაკობი ვარსკენის განდგომის ამბავს რომ გაიგებს, სასწრაფოდ მივა თავის სულიერ მოწაფესთან. მოწაფესა და მოძღვარს შორის იმართება უაღრესად საინტერესო საუბარი. ამ საუბრის დროს, რომელსაც იაკობი საქმაოდ დაწვრილებით გადმოსცემს, ლაპარაკია შუანიკის შემდგომ მოქმედებაზე, მისსა და ვარსკენ-

ნის მომავალ ურთიერთობაზე. იაკობი საიღუმლოდაც კი („ხუაშიადად-რე“) ეკითხება მას, რას აპირებს. შუშანიკი მიუგებს: „ნუ იყოფინ ჩემდა, თუმცა ვეზიარე საქმეთა და ცოდვათა ვარსკენისთა“. შუშანიკი ზოგადად ლაპარაკობს ვარსკენის ცოდვებზე და არაფერს ამბობს მის მიერ მეორე ცოლის მოყვანაზე ანუ ქრისტიანული მორალით მრუშობაზე. იაკობის შემდგომი გაფრთხილებისაგან, ვარსკენი „გუემასა და ტანჯვასა დიდსა“ შეგავლენსო, შუშანიკი ისევ ამბობს: „უმჯობეს არს ჩემდა კელთა მისთავან სიკუდილი, ვიდრე ჩემი და მისი შეკრება და წარყმედა სულისა ჩემისაა“.

აქაც შუშანიკი ლაპარაკობს მხოლოდ იმაზე, რომ არ წარიწყმდეს სულს ვარსკენთან შეერთებით და არაფერს ამბობს იმაზე, რომ ეს შეერთება მისთვის შეუძლებელია, რადგან ვარსკენს მეორე ცოლი ჰყავს. ჩანს, ამაზე არც იაკობმა იცის რაიმე. შეიძლება დავუშვათ, რომ არც შუშანიკმა და არც იაკობმა ჯერ არაფერი იციან. მაგრამ გადის სამი დღე, ჩამოდის ვარსკენი. საფიქრებელია, რომ მას როგორც სურდა, წინ მიეგებნენ აზნაურნი, ძენი და მსახურნი. ჩასვლისთანავე მის სპარს მსახურს ფარულად უცნობებია მისთვის შუშანიკის ამბავი და თანაც ურჩევია: „ნუ რას ფიცხელსა სიტყუასა ეტყვ მას, რამეთუ დედათა ბუნება იწრო არს“-ო. ვარსკენი აგრძელებს თავის პოლიტიკას. რაც შეიძლება ნაკლები ხმაური ატეხოს თავის ირგვლივ, როგორც ეტყობა, მას ოფიციალურად არ მოუკითხავს შუშანიკი. მეორე დღეს ვარსკენმა თავისთან დაიბარა ხუცესები. საინტერესოა, რომ ქრისტიანობისგან გამდგარი პიტიახში საჭიროდ სცნობს პირველი შეხვედრა მოაწყოს, სწორედ ქრისტიანული ეკლესიის მსახურებთან — ხუცესებთან, მათთან, ვისაც საქმე აქვს ხალხის ფართო მასებთან. იაკობი გადმოგვცემს, ჩამოსვლის მეორე დღესვე, „ვითარ აღდგა პიტიახში, გვწოდა ჩუენ ხუცეს-

თა და მივედით. და სიხარულით შეგვმთხვნა და გურქუა ჩუენ: „აჲ ნურას მერიდებით მე და ნუცაღა გმაგ“. უალრესად საინტერესო ვითარებაა: გამაზნდნებელი ვარსკენი სიხარულით ხვდება ქრისტიან მღვდლებს და ეუბნება, ნუ მერიდებით და ნუ მომიძულებთო. შესაძლებელია, ვარსკენმა მეტიც თქვა, მაგრამ ამ სიტყვებიდანაც აშკარად ჩანს, რომ იგი ეუბნება ხუცესებს, ყურადღებას ნუ მიაქცევთ ჩემს განდგომას, თქვენთვის ამას არავითარი შედეგი არ მოყვებაო.

ასეთი შეხვედრით წახალისებული მღვდლები პირდაპირ მიახლიან ვარსკენს, შენი თავიც დაილუბე და ჩვენც დაგვლუბეო. თავისი დაპირებისამებრ ვარსკენი სრულებითაც არ გაწყობა მათს სიტყვებზე, მაგრამ ამის შემდეგ კი იკითხავს შუშანიკის ამბავს. „მაშინდა იწყო სიტყუად“-ო. იგი გამოაცხადებს თავის უკმაყოფილებას იმით, რომ შუშანიკმა თავისი წასვლით შეურაცხყო იგი, რომ მან ვარსკენის ხატი დაამხო, მის საგებელს ნაცარი მიაყარა, თავისი ადგილი დასტოვა და სხვაგან წავიდა.

აქ ჩვენს ყურადღებას ორი მომენტი იპყრობს, პირველი არის ის, რომ ვარსკენი კრინტსაც არ ძრავს შუშანიკის წასვლის ნამდვილ მიზეზსა და შედეგზე. მას შეგნებულად ყველაფერი ოჯახურ კონფლიქტამდე დაჰყავს. ვარსკენი არც შემდგომში გადაუხვევს ამ ერთხელ აღებულ გეზს. მთელი „წამების“ მანძილზე ის მხოლოდ იმას მოითხოვს, რომ ცოლი დაუბრუნდეს ქმარს. არც ერთი სიტყვა ქრისტიანობის გამოცვლაზე, ან სხვა რამეზე, გარდა ცოლქმრული ურთიერთობის დარღვევისა.

მეორე საყურადღებო მომენტი არის ის, რომ შუშანიკთან შესარიგებლად ვარსკენი სწორედ იმ ხუცესებს გაგზავნის, რომელნიც ერთი წუთის წინ აყვედრიდნენ მას, რატომ დაილუბე თავი და რატომ დაგვლუბე ჩვენცო. რატომ გაუგზავნა ვარსკენმა შუშანიკს ხუცესების მთელი ჯგუფი? მას ხომ შეეძლო გაე-

გზანა მხოლოდ იაკობი, რომელიც ამ ჯგუფში იყო. უეჭველია, ვარსკენი განზრახ აკეთებს ამას. ამითი იგი მნიშვნელოვნად აბათილებს იმ შთაბეჭდილებას, რომელიც უნდა შეექმნა შუშანიკის წინააღმდეგობას. მართლაც, თუ შუშანიკთან შუამავლად ხუცესების მთელი დეპუტაცია მივიდოდა, ეს ყველას დაანახებდა, რომ სარწმუნოებრივი თვალსაზრისით ვარსკენს არც თუ ისეთი მიუტყვებელი ცოდვა მიუძღოდა. აქედან გამომდინარეობს ის, რომ ვარსკენისთვის აუცილებელი იყო ხუცესებს შუშანიკთან მის სასარგებლოდ ელაპარაკათ. თუ ისინი შუშანიკთან ვარსკენს აგინებდნენ და მას განამტკიცებდნენ თავის გადამწყვეტილებაში წინააღმდეგობა გაეწვია ვარსკენისთვის, დეპუტაციას ვარსკენისთვის მხოლოდ დიდი ზიანის მოტანა შეეძლო. მაშასადამე, ვარსკენმა იცოდა, რომ ხუცესები შუშანიკთან მის სასარგებლოდ ილაპარაკებდნენ. მას რომ ამაში ეჭვი შეჰპარვოდა, ცხადია, ის მხოლოდ იაკობს გაუგზავნიდა, რომ, რაც შეიძლება, ნაკლები მოწმე ჰყოლოდა. ზემოთქმული საინტერესო მასალას გვაძლევს როგორც საკუთრივ ვარსკენის დახასიათებისათვის, ისე იმ განწყობის გასარკვევად, რომელიც შექმნილია ვარსკენის განდგომის შემდეგ.

როგორც დავინახეთ, ის ხუცესები, რომლებიც აგინებდნენ ვარსკენს ქრისტიანობის უარყოფისათვის, ცოტა ხნის შემდეგ დაყაბულდნენ მას შუამავლებად წასულიყვნენ შუშანიკთან. მაშასადამე, ვარსკენმა შეძლო დარწმუნებინა ისინი, ისეთი რაღაცა ეთქვა მათთვის რამაც შესაძლებლად ჩათვლევინა ხუცესებს ვარსკენის სასარგებლოდ ემოქმედნათ. აშკარაა, ვარსკენი მოხერხებული დიპლომატი და ნიჭიერი ორატორია, ასე სწრაფად რომ შეძლო ხუცესთა თავის მხარეზე გადაბირება. არ იქნებოდა სწორი, თუ ვიფიქრებდით, რომ ხუცესთა დეპუტაცია ასე იქცეოდა თავისი სურვილის საწინააღმდეგოდ, ვარსკენის ბრძანებით.

ასეთი დეპუტაცია ვარსკენს სრულიად არ აძლევდა ხელს.

იმ დეპუტაციის ამბავი საინტერესოა იმ მხრივაც, რომ, როგორც ირკვევა, ვარსკენის ირგვლივ არ შექმნილა უნდობლობის ვაკუუმი. მასთან დადიან სამღვდლო პირები, უსმენენ, რიგ შემთხვევაში იზიარებენ მის შეხედულებებს. საერთოდ მისი განდგომა სრულებითაც არ მიიჩნევა რაღაც უჩვეულო, უნახავ ამბად. თვით ვარსკენი არ მიიჩნევა ისეთ ადამიანად, რომელთანაც ყოველგვარი ურთიერთობა უნდა შეწყდეს, და ყოველივე ეს ჩანს სწორედ სასულიერო პირთა მაგალითზე, ვინც ყველაზე მეტად უნდა დაპირისპირებოდა ვარსკენს. ცხადია, საერო პირები კიდევ უფრო ლოიალურად იქნებოდნენ განწყობილი.

ამგვარად, ვარსკენი აგზანის შუშანიკთან ხუცესებს და აბარებს, შენ ჩემი ხატი დაამხე და ჩემს საგებელს (ე. ი. ჩვენს ცოლ-ქმრულ საგებელს) შეურაცხყოფა მიაყენეო. ვარსკენს რომ მეორე ცოლი ჰყოლოდა, განა უცნაურად არ გაისმოდა ცოლქმრული სარეცელის სიწმინდის დაცვაზე პრეტენზია კაცისგან, რომელმაც თვითონ შეირთო მეორე ცოლი, რომელიც ქრისტიანული მორალით ხარკა იყო, ხოლო ვარსკენის საქციელი კი მრუშობა? შეიძლება ვარსკენისთვის მეორე ცოლის ყოლა, როგორც მანდინისთვის, უკვე აღარ იქნებოდა ცოლქმრული ნორმების დარღვევა, მაგრამ ქრისტიანი შუშანიკისთვის, ქრისტიანი ხუცესებისთვის? განა ისიც უცნაური არ არის, რომ ქრისტიანი სამღვდლოება (და, რაც მთავარია, მგფთ-იაკობი) სთხოვს შუშანიკს დაუბრუნდეს თავის ქმარს!

ძალიან საინტერესოა შუშანიკის პასუხი: „არა თუ მე აღმემართა ხატი იგი და მემცა დავამკუ“, შემდეგ იგი ახასიათებს არშუშას საქმიანობას და უპირისპირებს ვარსკენისას. შუშანიკი მხოლოდ სარწმუნოებრივ მხარეზე ლაპარაკობს. ნუთუ იგი არ იტყოდა, ყველაფერ ამასთან ერთად მრუშობასაც

ეწვიო? იგი უთვლის ვარსკენს: „და ვითარცა შენ შემოქმედი შენი უვარ-ჰყავ, ვერცეა მე შენ შეუთრაც გყავ“-ო. როგორც ვხედავთ, არც ერთი სიტყვა არ არის ნათქვამი ვარსკენის მეორე ცოლზე. ამასთან ცხადია, თუ შეიძლე-ბა დავუშვათ, რომ შუშანიკმა აღრე არ იცოდა ცოლის შერთვის ამბავი, ახლა, ვარსკენის ჩამოსვლის შემდეგ, ეს გა-მორიცხებულია.

როგორც ზევით აღვნიშნეთ, ვარსკენ-მა შეძლო ხუცეების დარწმუნება, შუშანიკთან წასულიყვნენ შუამავლად, მაგრამ იაკობი არ გადმოგვეცემს იმას, თუ რა უთხრა მან მათ, რითი გადაი-ბირა ისინი თავის მხარეზე, არც იმას გვიამბობს, რა უთხრეს მათ თავის მხრივ შუშანიკს. თავის თხზულებას იაკობი სწერს უკვე შუშანიკის სიკვდი-ლის შემდეგ, როდესაც ყველაფერი დამთავრებულია. რასაკვირველია, ია-კობს ხელს არ აძლევდა იმისი მოყო-ლა, რაც მკითხველის თვალში გაამარ-თლებდა ვარსკენის მოთხოვნას, ხოლო შუშანიკის პოზიციას გაუმართლებელ სიჭიჭტედ დახატავდა.

როგორც ვიცით, ხუცესთა დებუტა-ციას წარმატება არ მოჰყოლია. მაშინ ვარსკენმა ახალი დებუტაცია გაგზავ-ნა: თავისი ძმა ჯოჯიკი, ჯოჯიკის ცოლი და ეპისკოპოსი აფოცი. ჯოჯიკს ვარს-კენი აგზავნის იმიტომ, რომ, როგორც ირკვევა, იგი ძალიან ახლო იყო შუშა-ნიკთან. თვით შუშანიკის სიტყვით ისი-ნი ერთად გაზრდილნიც კი ყოფილან. ბუნებრივია, რომ ვარსკენი აგზავნის მის ცოლსაც, რომელსაც შუშანიკზე უნდა ემოქმედნა უკვე როგორც ქალს და ამასთან ახლობელს. დაბოლოს, იგზავნება აფოციც, ეპისკოპოსი, მთე-ლი საპიტიახშოს სულიერი მამა. თუ მას მიაჩნია, რომ შუშანიკი უნდა შე-ურიგდეს ვარსკენს, ვის რაღა უნდა დარჩეს საეკვეო და სათქმელი?!

ამჯერად ვარსკენის შეთვლილი გან-სხვავდება ხუცეების პირით შეთვლი-ლისგან. თუ მაშინ ვარსკენი მხოლოდ მიუთითებდა შუშანიკს, რომ მან შეუ-

რაცხყოფა მიაყენა ქმარს და თავისი ადგილი მიატოვა, ამჯერად ვარსკენი ტონს უწევს. იგი უთვლის შუშანიკს: „აღდგე და მოვედ ადგილსა თვისსა და ნუ ეგვევითარი გონება გიპყრის!“ ამ მოთხოვნას თან მუქარაც მოსდევს: „უკუეთუ არა, თრევით მოგიტრიო“. ვარსკენის შეთვლილიდან იაკობს მხო-ლოდ ეს მუქარა მოჰყავს. საფიქრებე-ლი კია, რომ მას სხვა რამეც ჰქონდა შეთვლილი, უფრო ნაკლებად მკაცრი. ყოველ შემთხვევაში თვით ამ ახალმა დებუტაციამ ბევრი რამ უთხრა შუშა-ნიკს ისეთი, რაც ამართლებდა მის შე-რიგებას ვარსკენთან. იაკობი ამბობს: „მრავალსა დასაჭერებელსა სიტყუასა ეტყოდესო“. თვით შუშანიკიც იძულე-ბულია აღიაროს: „კაცნო ბრძენო, თქუენ კეთილად იტყუთ“-ო. სამწუხა-როდ, ამჯერადაც იაკობს არ მოჰყავს მათი ნალაპარაკევი და ჩვენ არ ვიცით, როგორ ამართლებდნენ ვარსკენს და რითი ასაბუთებდნენ შუშანიკის სასახ-ლეში დაბრუნების აუცილებლობას. მხოლოდ მას შემდეგ, რაც შუშანიკი გადაწყვეტით იტყვის უარს ვარსკენის ცოლობაზე, მხოლოდ ამის შემდეგ შე-ატყობინებენ მას ვარსკენის მუქარას: „პრქუა მას ჯოჯიკ: უწყი მე, აჲ მოა-ვლინნეს მსახურნი და თრევით წარგიყ-ვანოს შენ“. ამ შემთხვევაში განსაკუ-თრებით მნიშვნელოვანია აფოკის შუა-მავლობა ვარსკენთან შესარიგებლად. პიტიახშოს კარის ეპისკოპოსი და მთე-ლი საპიტიახშოს სასულიერო მეთაური შესაძლებლად და მიზანშეწონილად მი-იჩნევს, რომ შუშანიკი დაუბრუნდეს თავის ქმარს. ამითი ეკლესია სანქციას სდებს ვარსკენთან ურთიერთობაზე. ჩვენ ვხედავთ, რომ ეპისკოპოსი აფო-ციც კი შესაძლებლად თვლის აპატიოს ვარსკენს ქრისტიანობისგან განდგომა. ცხადია, აფოცმა იცის, რომ ამის იქით რაღაც სხვა ამბავი იმალება. მაგრამ ამას ისიც რომ დამატებოდა, რომ ვარ-სკენს მეორე ცოლი ჰყოლოდა, ჩასთ-ვლიდა თუ არა აფოცი შესაძლებლად აგტაცია გაეწია შუშანიკისთვის დაბ-

რუნებოდა ქმარს, რომელსაც მეორე ცოლი ჰყავდა? ვფიქრობთ, რომ არა. იგივე ითქმის ხუცესების დეპუტაცი- ზეც, რომელშიც თვით შუშანიკის პი- რადი მოძღვარი ერიო. როდესაც შუშა- ნიკი უარს ამბობს შეუთრგდეს ვარს- ქენს, იგი ერთადერთ მოტივს აყენებს სარწმუნეობრივს: „მეგონა მე, ვითა- რმედ იგი ჩემდა მოვაქციო და ღმერთი ჰუმშარიტი აღიაროს. და აწ მე მი- ძულვებთ ამას ყოფად?“ აფოცს შუშა- ნიკი ეუბნება: „ვითარ მეტყვ მე და- ჯერებად ჩემდა, რამეთუ მან ღმერთი უფარ-ყო? განა შუშანიკი არ იტყოდა, როგორ მეუბნებოდა შენ, ეპისკოპოსი, დავებრუნდ ქმარს, რომელსაც მეო- რე ცოლი ჰყავსო. უარს ეუბნება შუ- შანიკი ჯოჯიკსაც და ისევ არც ერთი სიტყვა მეორე ცოლზე და მხოლოდ სა- რწმუნეობრივი მოტივის წამოყენება. აქ ჩვენს ყურადღებას იქცევს შემდე- გი გარემოება. ჯოჯიკი აფრთხილებს შუშანიკს, ვარსქენი თრევით წაგაყვა- ნინებსო. ამაზე შუშანიკი ეუბნება: „უკუეთუ შემკრას და მითრიოს, მიხა- რის, რამეთუ მით სახითა იყოს განჩი- ნება ჩემი მისგან“. განჩინება აქ ნიშ- ნავს გაყრას, როგორც ეს გაარკვიო ც. ქურციკიძემ.¹ ვარსქენს რომ მეორე ცოლი ჰყოლოდა, ქრისტიანული მორა- ლით ხარკა, განა შუშანიკი გაყრის მი- ზეზად შეეკრასა და თრევას დაასახე- ლებდა? მეორე საინტერესო მომენ- ტია ის, რომ „ჯოჯიკი ევედრებოდა და ეტყოდა: „დაა ჩუენი ხარ შენ, ნუ წარ- სწყემდ სახლსა ამას სადედოფლოსა“. შუშანიკის წასვლა ღუბავს სადედოფლო სახლს, რადგან თვით შუშანიკია დე- დოფალი. მაგრამ ვარსქენს რომ მეორე ცოლი ჰყოლოდა, ისიც ირანის შაჰის ასული, შუშანიკის წასვლა ჩაითვლე- ბოდა სადედოფლო სახლის დაღუპ-

ვად? რომ ვარსქენს მეორე ცოლი არა ჰყავს, ეს შემდგომშიც დასტურდებ- ბა.

ბოლოს და ბოლოს შუშანიკი დაი- თანხმეს სასახლეში დაბრუნებაზე, მა- გრამ ის მაინც არ შევიდა „თუსსა მას გალიაკსა, არამედ სენაკსა შინა მცირე- სა“. ვარსქენს რომ შაჰის ასული შეე- რთო ცოლად, მოსალოდნელი იყო, რომ შუშანიკის „გალიაკი“ (აქ უთუოდ იგულისხმება მისი სადედოფლო ოთა- ხი) მას უნდა სჭეროდა. მაგრამ იაკობის სიტყვებიდან ჩანს, რომ ეს ოთახი ცა- რიელი იყო და შუშანიკმა იგი თავისი ნებით არ დაიკავა. სასახლეში დაბრუ- ნებულმა შუშანიკმა „აღიპყრნა კელნი თუსნი ზეცად... და თქუა... უფალო ღმერთო, არცა მღღელთაგანი ვინ იბო- ვა მოწყალე, არცა ერისა კაცი ვინ გა- მოჩნდა შორის ერსა ამას არამედ ყო- ველთა მე სიკუდილდ მიმითულეს მტერსა ღმრთისასა ვარსქენს“. ამასთან ერთად შუშანიკი პირველი დღიდანვე, როდესაც გაიგო ვარსქენის განდგომის ამბავი, შიმშილობს. ცხადია, ვარსქენმა ყველაფერი ეს იცის, და უეჭველია, ძალზედ ღიზიანდება კიდევც, მაგრამ ჭერ კიდევ არ ღალატობს თავის ვადა- წყვეტილებას, როგორმე თავიდან აი- ცილოს სკანდალი, საინტერესოა, რომ თუმცა იგი ასე დაჟინებით მოითხოვს შუშანიკის დაბრუნებას და შუშანიკი მას სასახლეში არ ხვდება, თვითონ მხო- ლოდ ორი დღის შემდეგ მოდის. ჩანს, ამჭერადაც ცდილობს დრო გაახანგრ- ძლიეოს, რათა შუშანიკი დასცხრეს და რამდენადმე დამშვიდდეს. მაგრამ შუ- შანიკის შეუთრგებლობას და გამომწვევ მოქმედებას ბოლოს და ბოლოს მოთ- მინებიდან გამოჰყავს ვარსქენი. ჩვენ უკვე ვნახეთ, რომ შუშანიკის უღირსმა საქციელმა ჯოჯიკის ცოლის მიმართ გამოიწვია ვარსქენის მხრივ საშინელი მრისხანება. სიბრაზისგან გონებადაკა- რგულმა ვარსქენმა უწყალოდ სცემა შუშანიკს. საინტერესოა, რომ ასეთ გა- მძინვარების დროსაც კი ვარსქენს ერთი სიტყვაც არ წამოსცდენია შუშა-

1 იაკობ ცურტაველი, წამებაა წმ- დისა შუშანიკის დედოფლისა, ტექსტი გამო- საცემად მოამზადა, შესავალი წერილი და ლე- ქსიკონი დაურთო ც. ქურციკიძემ, თბი- ლისი, 1979, გვ. 66.

ნიკის სარწმუნოებრივ შეუწყნარებლობაზე, მხოლოდ „სახლისა შოკრებელად სახელ-სდებდა მას“. საყურადღებოა, რომ აქ ერთადერთი შემთხვევაა, როდესაც შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ცოლ-ქმარს შორის იყო რაიმე უსიამოვნება ეროვნულ ნიდაგზეც. იაკობის სიტყვით, გამჭინვარებული ვარსკენი „აგინებდა ...თესლ-ტომსა მისსა“.

ვარსკენმა შუშანიკს ცემა არ აქმარა „და უბრძანა შეკრვამ მისი და ბორკილთა შესხმაჲ ფერკთა მისთა“. როდესაც მას ცოტადენ გადაუარა სიბრაზემ, „მოვიდა სპარსი იგი და მკურვალედ ევედრებოდა მას, რაჟამცა საკრველთა მათგან ვანეტევა წმიდაჲ შუშანიკი“. მართლაც, ვარსკენმა ბრძანა მისი საკრველთაგან გახსნა, „ვანეტევაჲ მისი და სენაკსა ერთსა შეყვანებაჲ და კრძალულად დაცვაჲ მისი ერთითა მსახურითა, და რაჟთა სხუად არავენ შევიდეს ხილვად მისა, — არცა მამაკაცი, არცა ღედაკაცი“. ისეთი შთაბეჭდილება, თითქოს ვარსკენი იმიტომ კრძალავს შუშანიკთან ვინმეს შეშვებას, რომ არავენ ნახოს ესოდენ ნაცემი შუშანიკი. ჩანს, ვარსკენს, რომელსაც სიბრაზემ გადაუარა, სცხვენია კიდევაც თავისი საქციელია.

ძალზედ საყურადღებოა შემდეგიც: ვარსკენმა ბრძანა შუშანიკისთვის დაეყენებინათ ერთი მსახური. ჩანს, ამ მსახურს არა მარტო თვალი უნდა ეღვენებინა, რომ შუშანიკთან არავენ შესულიყო, არამედ მოეარა კიდევაც მისთვის. მეორე ღღეს, როდესაც იაკობი მონიდომებს შუშანიკთან შესვლას, ეს მსახური უარს ამბობს მის შეშვებაზე, ვარსკენმა რომ გამოიგოს, მომკლავსო. ამაზე იაკობი გაახსენებს მას, რომ შუშანიკის გაზრდილია და რომ თუ საკირო იქნება, კიდევაც უნდა მოკვდეს შუშანიკისთვის. მართლაც ამის გაგონებაზე მსახური მხატვრებს იაკობს. მასადავამე, ვარსკენს შუშანიკისთვის ისეთი კაცი დაუყენებია მსახურად, თუ მცველად (იაკობი მას ორჯერ მსახურს უწოდებს და ერთხელ მცველს), რო-

მელიც შუშანიკის გაზრდილია და თვით სიცოცხლესაც კი შეიძლება განსწოროს მისთვის. ეტყობა, მას უფრო მსახურისა და მომვლელის ფუნქცია უნდა შესრულებინა, ვიდრე მცველისა. ვფიქრობთ, ძნელი წარმოსადგენია, რომ ვარსკენს არ სცოდნოდა, ვის უყენებდა მსახურად შუშანიკს. როგორც ჩანს, მას სურდა გარეგნულად ეჩვენებინა თავისი სიმეცრე, ამავე დროს უნდოდა მის გარეშე და ისე, რომ მისთვის არ შეეტყობინებინათ, შეემსუბუქებინა შუშანიკის მდგომარეობა.

რ. ბარამიძეს სწორედ აქვს შენიშნული, რომ როდესაც ვარსკენს ვარსიხებამ გადაუარა, იგი შეაწუხა შუშანიკის ბედმა და უთენია მიაშურა მის სენაკს, ხოლო მსახურისგან მისი ცუდი მდგომარეობა რომ გაიგო, კიდევ უფრო შეწუხდა და თვითონ შევიდა მის სანახავად. ნაგვემი შუშანიკის ნახვამ იგი გააკვირვა და თუმცა ბრძანებს, რომ არავენ შეუშვან მის სანახავად, ამ ბრძანებით ვარსკენს იმდენად შუშანიკის დასჯა კი არა სურს, რამდენადაც სცხვენია, რომ ეს საბრალო ქალი ასეთ მდგომარეობაში სხვამ ნახოსო.¹

იაკობის გაღმოცემით, ვარსკენმა ორჯერ ხაზგასმით ბრძანა, რომ შუშანიკთან არავენ შეეშვათ, „არცა მამაკაცი, არცა ღედაკაცი“. ერთხელ ეს ბრძანება შუშანიკის ცემის შემდეგ გასცა, მეორედ — დილას, როდესაც თვითონ ნახა ნაცემ-ნაგვემი. მაგრამ, როგორც ირკვევა, ეს ბრძანებაც უფრო გასაგონად იყო ნათქვამი, ვიდრე ნამდვილად ასასრულებლად. მსახურის სიტყვებით უარს რომ ეუბნება იაკობს შეშვებაზე, ვარსკენმა რომ გამოიგოს მომკლავსო, აგრეთვე, გაზვიადებდა გამოიყურება. მართლაც, მოხდება ასეთი რამ: ვარსკენ-

1 რ. ბარამიძე, ნარკვევები მხატვრული პროზის ისტორიიდან, თბილისი, 1966, გვ. 29. მართალია, შეიძლება მკვლევარის სიტყვებით თითქოს ვარსკენი იმდენად შეწუხებულყო უფილოყო, რომ მშფოთვარე და მღელვარე ღამე გათენებინოს, გაზვიადებდა მოგვეჩვენოს, მაგრამ საერთოდ დაკვირვება ვარსკენის შეწუხებაზე უთუოდ სწორია.

ნის შემდეგ შუშანიკის სანახავად მივა იაკობი, რომელსაც ფარულად გაატარებს შეშინებული მცველი (სწორედ ის, რომელსაც ასე ეწინა ვარსკენისა). ამ დროს „მოვიდა ყრმაჲ ერთი და თქვა: „იაკობ მანდა არსა?!“ ყრმა ეტყვის იაკობს, რომ ვარსკენი ეძახის. როგორც ვხედავთ, ვარსკენის გაგზავნილი ყრმა პირდაპირ შუშანიკის ოთახთან მივა. ჩანს, იაკობის შუშანიკთან ყოფნა სისახლეში ყველასთვისაა ცნობილი. უტკველია, ეს იცის ვარსკენმაც. საინტერესოა, მიუხედავად იმისა, რომ ვარსკენის ორჯერ გაცემული ბრძანება დარღვეულია, ვარსკენი არაფერს უზამს ამ ბრძანების დამრღვევთ, არც მცველსა და არც იაკობს. ამ უკანასკნელს იგი ძალიან მშვიდობიანად ელაპარაკება.

იაკობს ვარსკენი ეტყვის: „უწყია, ხუცის? მე ბრძოლად წარვალ ჰონთა ზედა და ჩემი სამკაული მას არა დაუტეო, ოდეს იგი არა ჩემი ცოლი არს, იპოოს ვინმე, რომელმან განკაფოს იგი. მივედ და მომართე იგი ყოველივე, რაჲცა რამ არს“. ვარსკენის ეს მოთხოვნა ზოგჯერ ესმით, როგორც ადამიანური სისუსტის გამოვლენა, აგრეთვე ისიც, „რომ მას სურს გააღიზიანოს შუშანიკის ქალური, მეუღლეობრივი თამოყვარება“.¹ ეს უკანასკნელი დაკვირვება სავსებით სწორია, მაგრამ რაც შეეხება სამკაულების დაბრუნების ფაქტს, აქ გასათვალისწინებელია შემდეგი. შუშანიკს ვარსკენისგან მიღებული აქვს სამკაულები, რომლებიც მისი დედოფლობის პიტიანშის ცოლობის აღმნიშვნელიც არიან. შესაძლებელია, ეს საგვარუთლო სამკაულიცაა, რომელიც პიტიანშის ოჯახში მამიდან შვილზე გადაიციმა. შუშანიკი უარს ამბობს ვარსკენის ცოლობაზე. ვარსკენს სურს აჩვენოს, რომ აღარც მას უნდა მისი ქმრობა. სამკაულების მოთხოვნით მას უნდა უთხრას შუშანიკს, რომ დღეიდან ის მისი ცოლი აღარაა. ვარსკენის მიზანია დაანახ-

ვოს შუშანიკს, რომ ის ღრმად არის ნაწყენი და შეურაცხყოფილი შუშანიკის საქციელით. მისი სიტყვებიც მხროლდ ნაწყენი კაცის სიტყვებია. სინამდვილეში, როგორც ქვევით დავინახავთ, ვარსკენი სხვას აპირებს. იგი კიდევ ბევრს ეცდება შუშანიკი როგორმე შემოირიგოს.

ძალზედ საყურადღებოა ვარსკენის სიტყვები: „იპოოს ვინმე, რომელმან განკაფოს იგი“, ე. ი. სამკაულიო. ვარსკენს რომ მეორე ცოლი ჰყოლოდა, რატომ იტყოდა, მოიძებნება ისეთი, ვინც ამას ატარებსო. იგი იტყოდა, უკვე არსებობს ის, ვინც უფრო ღირსია ამ სამკაულების ტარებისათ. საინტერესოა, რომ როდესაც იაკობმა მოუტანა ვარსკენს სამკაული, მან ისევე გაიმეორა ერთხელაც თქმული: „და კუალად თქვა: მერმეცა“: იპოოს ვინმე, რომელმან ესე შეიმკოს — შემდეგაც მოიძებნება ვინმე, ვინც ამას შეიმკობს. ვფიქრობთ, თქმული სავსებით ადასტურებს იმ აზრს, რომ ვარსკენს მეორე ცოლი არ შეურთავს.

„და ვითარცა მოიწინეს დიდნი იგი მარხვანი, მივიდა ნეტარი იგი შუშანიკ მახლობელად წმიდასა ეკლესიასა, და იძია მცირე სენაკი და მუნ დაეყუდა“. როგორც ჩანს, შუშანიკი რომ გამოჯანმრთელდა, სისახლიდან ისევ წავიდა და ეკლესიისთან დასახლდა. აქედან ირკვევა, რომ მანამდე იგი პატიმრობაში არ ყოფილა და ჩვენი დასკვნაც, რომ მასზე მიჩენილი მსახური მართლაც მსახური იყო და არა მცველი, დასტურდება.

ცხადია, ეს ამბავი ვარსკენისთვის მაშინვე ცნობილი გახდებოდა. მას ისევე ურჩევნ, ამჯერად მისი საკუთარი, არაფერი უთხრას შუშანიკს მარხვის დროს. აქედან ჩანს, რომ ვარსკენი მაინც პატივს სცემს ჭრისტიანულ დღესასწაულებს. ამ დროს ვარსკენი ჰონებთან საბრძოლველად ყოფილა. მაშასადამე. საკუთარის რჩევა ისე უნდა გავიგოთ, რომ ვარსკენს არაფერი არ უნდა შემოეთვალა იქიდან შუშანიკისთ-

ვის, ან, შესაძლებელია, ვარსკენი რამოდენიმე ხნით ცურტავში იყო და მერე ისევ გაბრუნდა საომრად. ყოველ შემთხვევაში, ალესების ორშაბათს იგი ისევ ცურტავშია. ჩანს, იგი რალაცხედ ძალზედ გაღიზიანებულია. იგი პირდაპირ მივა ეკლესიაში და აფოცს გინებას დაუწყებებს, მომეცი ჩემი ცოლი, რატომ მაშორებო. რ. ბარამიძეს მიაჩნია, რომ ამ შემთხვევაში ვარსკენი სხვებს ადანაშაულებს თავისი ოჯახის ნგრევაში და ეპისკოპოსს განზრახ დებს ბრალს. „რასაკვირველია, ვარსკენმა ვანშორების ნამდვილი მიზეზი შესანიშნავად იცის, მაგრამ თავისთავად საინტერესო ისაა, რომ ვარსკენი ამ ნამდვილ მიზეზს შეგნებულად, დემილით გვერდს უვლის და სხვებზე გადაბრალებით ქმნის საზოგადოებრივ აზრს“. ვფიქრობთ, ვარსკენს სრულებითაც არ უნდოდა ისე გამოეყვანა, თითქოს აფოცი უნგრევდა მას ოჯახს. პირიქით, როგორც ზევით არაერთხელ ითქვა, ვარსკენისთვის უფრო ხელსაყრელი იყო და ის ამას მშვენივრად ხვდებოდა კიდევაც, რომ შუშანიკი სრულიად იზოლირებულად წარმოედგინა სხვებისთვის. ვარსკენის მიერ აფოცის გინება გვაფიქრებინებს, რომ მოხდა რალაც, რამაც იგი სრულიად გამოიყვანა წონასწორობიდან. მივაქციოთ ყურადღება იმასაც, რომ ამ დროს ვარსკენმა „იწყო გინებად და გმობად ღმრთისა სასტიკად“. ეს ერთადერთი შემთხვევაა, არათუ ღმრთის გმობაზე, საერთოდ არასოდეს ულაპარაკია ვარსკენს სარწმუნოებაზე. იგი მუდამ არიდებს თავს ამაზე ლაპარაკს. იაკობს არც მანამდე, არც ამის შემდეგ არა აქვს საშუალება აჩვენოს მკითხველს, რომ ვარსკენს რაიმე ღმრთისმგმობი საქმე ჩაედინოს. ან თუნდაც სიტყვა ეთქვას.

მიინც რამ გააღიზიანა ვარსკენი ამრიგად? სასახლიდან შუშანიკის ისევ წასვლა? საფიქრებელია, რომ სანამ თვითონ მივიდოდა, ვარსკენმა ალბათ

მიუგზავნა შუშანიკს ვინმე. საფიქრებელია, ისიც, რომ შუშანიკი, რომელიც ვარსკენის საყვედურს ხმამაღლა ლაპარაკობდა, ჭერ კიდევ განხეთქილებაზე, მას შემდეგ, რაც ეს განხეთქილება მოხდა და ვარსკენმა იგი სასტიკად გალახა, კიდევ უფრო მეტს ილაპარაკებდა მასზე. ყოველ შემთხვევაში, ცხადია, რომ ამ ეპიზოდის აღწერისას იაკობი ყველაფერს არ ყვებდა. იგი ყრუდ აღნიშნავს, რომ ვარსკენი აღლუგებული იყო, „ეშმაკი თბრიდა გულსა მისსა“-ო. მაგრამ რატომ „თბრიდა“, ამას კი აღარ ამბობს. არ ამბობს არც იმას, რა უპასუხა აფოცმა ვარსკენის ბრალდებას, თითქოს იგი აშორებდა ვარსკენსა და შუშანიკს. ჩანს, არც ეს პასუხი აწყობდა იაკობს.

ვარსკენი იმდენად აღლუგებულია, რომ ჭოხს დაარტყამს ვილაც ხუცესსაც, რომელმაც მას უთხრა: „უფალო, რამსა ეგრე იქმ და ეტყუ ეგრეთ ბოროტსა და აგინებ ეპისკოპოსსა და წმიდასა შუშანიკს რისხვით ეტყუ“, ხოლო მან უხეთქნა კუერთხითა ხუცესსა მას ზურგსა, და მან ვერღარა იკადრა სიტყუად“. არც ასეთი მოქცევა ხუცესთან არის დამახასიათებელი ვარსკენისთვის, რომელიც ყოველმხრივ ცდილობს, როგორც ვნახეთ. სამღვდლოებასთან კარგი ურთიერთობა შეინარჩუნოს.

ვარსკენი ეკლესიაში, ეტყობა, იმისთვის მივიდა, რომ შუშანიკი სასახლეში დაებრუნებინა. როგორც ჩანს, იქ მას მაგარი შეჯახება მოუხდა შუშანიკთან, რის შემდეგაც მან თრევით წამოიყვანა შუშანიკი. ჩანს, ვარსკენი გზადაგზა კიდევ უფრო გაღიზიანდა. სასახლეში მან ბრძანა შუშანიკის შეკერა და თითქოს სამასი ჭოხიც დაარტყმევინა. იაკობის გადმოცემით ამჯერად შუშანიკი მართლაც რომ უწყალოდ იყო ნაწამები: „და ეგრეთ წმიდაი შუშანიკ თრევით მოითრია თიკათა შიგან და ეკალთა ზედა ეკლესიით ვიდრე ტაძრადმდე, ვითარცა მკუდარი მიეთრია. და აღგილ-აღგილ ქუე ქუე დაეფინა. და თვით ფერკნი დაიდგნის ძეძუსა მას

1. რ. ბარამიძე, გვ. 25.

ზედა, და კუბასტნი შუშანიკისნი და კორცნი, წულილ-წულილად დაეძმარნეს ძეძუსა მას. და ეგრეთ მოიყვანეს იგი ტაძრად“. ეტყობა, ვარსკენმა მიიჩნია, ნაწილობრივ ეს ალბათ ასეც იყო, რომ შუშანიკს მფარველობის გაწევა დაუწყო ეკლესიამ. ამიტომაც ავინა მან აფოცს და ამიტომაც ეუბნებოდა მას, როდესაც სცემდნენ: „აჰა ეგერა არა გერგო შენ ეკლესიამ შენი და არცა ზურგნი ეგე შენნი— ქრისტიანენი და უფალი იგი მათი“-ო. როგორც ითქვა, მხოლოდ ამ ეპიზოდში მოხდა ისე, რომ ვარსკენმა ღმრთის გმობა გაბედა.

რაც შეეხება შუშანიკის წამებას, ზე-ვით უკვე ითქვა ერთხელ, რომ, საფიქრებელია, იაკობი აქ რამდენადმე აზვიდებს, რადგან მისი სიტყვით ამდენი წამების შემდეგ შუშანიკი ფეხშიშველი, კისერზე ჩაქვდადებული. საკუთარი ფეხით წაუყვანიათ ციხეში, რომელიც საკმაოდ მოშორებით ყოფილა. საეკვოა, რომ ამდენი ტანჯვის შემდეგ შუშანიკს ეს შესძლებოდა. უნდა გავიმეოროთ ისიც, რომ, ეტყობა, ვარსკენს თავდაპირველად შუშანიკის სასახლეში დაბრუნება სდომებია. მას რომ შუშანიკის ცემა და ციხეში ჩასმა ჰქონოდა განზრახული, უძვევლია, ეკლესიიდან პირდაპირ ციხეში წაიყვანდა, იქვე დასჯიდა, და მოწმეც ნაკლები ეყოლებოდა. ჩანს, თავისი განზრახვა ვარსკენმა ეკლესიაში მისვლისა და სასახლეში შუშანიკის მოყვანის შემდეგ შესცვალა თანდათან. ჭერ მოისურვა მისი დასჯა, მერე კი გადასწყვიტა ციხეში გადაეყვანა. სამწუხაროდ, იაკობი ამაზეც არაფერს ლაპარაკობს. როგორც ეტყობა, ვარსკენი უკიდურესად გააბოროტა რაღაცამ, რაც ჩვენ, სამწუხაროდ, არ ვიცით.

შუშანიკის ცემით დასჯის შემდეგ ვარსკენმა „უბრძანა დადებად ჩაქვქელსა მისსა. და უბრძანა სენაკაპანსა ერთსა, რამთა წარიყვანონ წმიდაა შუშანიკ ციხედ, და საპყრობილესა ბნელსა შეაყენონ იგი და მოკუდეს“. როგორც ვხედავთ, ასე სასტიკად ვარსკენი

ჭერ არ მოქცეულა. ჭერ საშინლად ატანჯინა, მერე კი სიკვდილიც კი გაუდგა წყვიტა. მაგრამ ესეც არ აკმაბრუნა უდიდესი შეურაცხყოფაც მოაყენა: „მამინ წარმოიყვანეს, და მოჰყვანდა წმიდაი შუშანიკ უკამური და თმაგარდატევებული, ვითარცა ერთი ვინმე შეურაცხთავანი“. უკან მას მისდევდა ცხენზე ამხედრებული ვარსკენი, რომელიც თვალყურს ადევნებდა, რომ არაფერი მიხმარებოდა. ხოლო როდესაც ხალხმა, შუშანიკს რომ მიაცილებდა, ხმამაღლა დაიწყო თავისი თანაგრძნობის გამოთქმა, ვარსკენი ცხენდაცხენ დაერია მათ და გაჰფანტა.

მიუხედავად იმისა, რომ ყველაფერი ეს გაკეთდა და ითქვა ვარსკენის უკიდურესი განრისხების ვაშს, ჩანს, ზოგი რამ ისევე როგორც წინათ, ნათქვამი კი იყო, მაგრამ მის ასრულებას თვით ვარსკენიც არ აპირებდა. მაგალითად, ვარსკენმა სენაკაპანს უბრძანა, წაეყვანათ „შუშანიკ ციხედ, და საპყრობილესა ბნელსა შეაყენონ იგი და მოკუდეს“. უპირველეს ყოვლისა, უნდა ითქვას, რომ შუშანიკი არ ჩაუსვამთ ციხეში, ან საპყრობილეში დღევანდელი გაგებით. „ვითარცა შევიდეს ციხედ (მაშასადამე, აქ იგულისხმება არა სატუსალო, არამედ ციხე-სიმაგრე), პოვეს სახლაკი ერთი ჩრდილოთ კერძო, მცირე და ბნელი და მუნ შეაყენეს წმიდაა იგი“. როგორც ვხედავთ, ციხე-სიმაგრის ტერიტორიაზე უპოვიათ პატარა სახლი და შუშანიკი შიგ შეუყვანიათ. სახლის განსაკუთრებულად უარყოფითი თვისება იყო ის, რომ იგი იღვა ჩრდილო მხარეს და ბნელიც ყოფილა. მაგრამ იგი მაინც სატუსალო არ ყოფილა.

თვალი მივადევნოთ, როგორ თანდათან შეეცვლის თავის გადაწყვეტილებას ვარსკენი შემდეგშიც. შუშანიკი ამ პატარა სახლაკში რომ შეიყვანეს, ვარსკენმა კისერზე დადებული ჩაქვი თავისი ბეჭდით დაბეჭდა, რომ აღარავის აეხსნა. შემდეგ მცველები მიუყენა და „ამცნო მათ, რამთა სიყმილითა მოკლან იგი“. თანაც სასტიკად აკრძალა

შუშანიკთან მამაკაცისა, თუ დედაკაცის შეშვება. მან გააფრთხილა მცველები, რომ ამ აკრძალვის დარღვევისათვის არა მარტო მათ დასჯიდა, არამედ მათს ოჯახებსაც და საგვარეულოებსაც კი.

პირველად, ეტყობა, არ შესრულდა ბრძანება შუშანიკის შიშლით მოკვლის შესახებ. მესამე კვირა დღეს თვით ვარსკენმა მოისურვა მისი ამბის გაგება. მან თავისთან დაუძახა ერთ-ერთ მცველს და ჰკითხა: „აქამომდე ცოცხალ-ლა არსა საწყალობელი იგი?“ (მიუხედავად იმისა, რომ შუშანიკის ტონს ვარსკენი შუშანიკზე „საწყალი“-ო ამბობს). მცველმა ვარსკენს უპასუხა, შუშანიკი უფრო მკვდარია, ვიდრე ცოცხალი „რამეთუ არარას მიიღებს საზრდელსა“ — აქედან ჩანს, რომ შუშანიკი თვითონ არ კამდა არაფერს, ე. ი. საკმელს მას მიიღებს აძლევენ. მცველის პასუხზე ვარსკენი თითქოსდა ამბობს: „ნურარაა გგლიან, უტე-მოკუდესო“, მაგრამ თვით ის ფაქტი, რომ ის კითხულობს „საწყალობელი“ შუშანიკის ამბავს, გვიჩვენებს, რომ ვარსკენის ეს უღარდებლობა მოჩვენებითია.

შემდეგ დაირღვა ვარსკენის ბრძანება შუშანიკთან მნახველების არ შეშვებაზე. ჭერ იაკობმა შეაღწია მასთან. იაკობმა „უჭადა კურკური“ მცველს და მანაც გაატარა იგი. შემდეგ ხომ შუშანიკთან ყველა დადიოდა, ვისაც კი მოესურვებოდა, მისივე შეილებით დაწყებული და მასთან სამკურნალოდ მოსიარულე ხეობრებით დამთავრებული.

დაბოლოს, ჭოჭიკის მუამდგომლობით ვარსკენმა ნება დაართო შუშანიკისთვის აესხნათ ჭაქვიცი.

საბოლოოდ აღარც ჩანს, შუშანიკი ამ ციხეში იძულებით იყო, თუ ნებაყოფლობით. ჩვენ უკვე ვნახეთ, რომ მან თავისი ნებით არ მოიხსნა ბორკილი, ეძლეოდა ყოველგვარ თვითგვემას, შიშშილობდა, არ იძინებდა, თავს დებდა აგურზე. მასთან მისვლა-მოსვლა სრულიად თავისუფალი იყო. შუშანიკი კითხულობდა, გალობდა, ასრულებდა ყოველგვარ ქრისტიანულ წესს და

თვით ქრისტიანობის აგიტაციასაც კი ეწეოდა. ამასთან ერთად ვარსკენმა შეშვებოდა დაბრუნებულნიც სასახლეში!

თავდაპირველად ვარსკენს მოციქულები მიუგზავნია შუშანიკისთვის დამუქრებია კიდევაც: „ანუ ნებაა ჩემი ყავ და მოვედ ტაძრად; უკუეთუ არა მოხუდე შინა, ჩორდ წარგუე შენ ანუ კარად კარაულითა“-ო. შუშანიკს, როგორც ვიცით, ამ მუქარისა არ შეშინებია.

რამოდენიმე ხნის შემდეგ „პიტიახ-შმან გამოარჩია ძუძუმს-მტმ მისი საკუთარი“ და ახლა ის მიუგზავნა შუშანიკს. ეს კაცი უფრო ლმობიერად ელაპარაკა შუშანიკს, თითქმის თხოვნის ტონი ჰქონდა: „ისმინე ჩემი და ჩამოვედ ტაძრად, და ნუ აოკრებ სახლსა მას თქუნესა“-ო. როგორც ვხედავთ ვარსკენი ყოველგვარ ღონეს ხმარობს, რომ შუშანიკი სასახლეში დააბრუნოს. ხან მუქარას მიმართავს და ხანაც თხოვნას, ძუძუმს-მტმს სიტყვებში ერთი მომენტიცაა საყურადღებო. ვარსკენის და შუშანიკის ოჯახზე იგი ამბობს, „ნუ აოკრებ სახლსა მას თქუნესა“-ო. მაშასადამე, ვარსკენის სახლი ჭერ კიდევ შუშანიკის სახლიცაა, საერთოა მათთვის. ამასთან შუშანიკის არ დაბრუნებით ეს სახლი ოხრდება. ვარსკენს რომ მეორე ცოლი ჰყოლოდა, ისიც მეფის ასული, საეკევა ძუძუმს-მტმს ასე ელაპარაკა.

შემდეგაც ცდილობდა თუ არა ვარსკენი შუშანიკთან შეთანხმებას, არ ვიცით, მაგრამ ეს გამორიცხული არაა. ყოველ შემთხვევაში, იაკობი ამაზე აღარაფერს ამბობს. უნდა ითქვას, შუშანიკის ცხოვრების შემდეგი პერიოდი იაკობს ძალზედ მოკლედ, აშკარად არასაკმარისად აქვს აღწერილი. ვარსკენი მეტად თუ აღარ ცდილა შუშანიკის დაბრუნებას, სამაგიეროდ, მეტად აღარც უტანჯავს. ეტყობა, საერთოდ თითქმის აღარ ჩარეულა მის საქმეში, თუნდაც ეს ვარსკენის საწინააღმდეგოდ ყოფილიყო მიმარ-

თული. როგორც ვთქვით, შუშანიკთან უფლია ყველას, რაც ცხადია, ვარსკენის საწინააღმდეგო დემონსტრაცია იქნებოდა. განსაკუთრებით საყურადღებოა, რომ როდესაც შუშანიკის სიკვდილის წინ იგი მოინახულეს აშკარად ვარსკენის მოწინააღმდეგეებმა, ვარსკენს ამ შემთხვევაშიაც არაფერი არ გაუკეთებია. ვარსკენის საწინააღმდეგო დემონსტრაციად გადაიქცა თვით შუშანიკისვე ჩანაფიქრით მისი დასაფლავებაც, დაწყებული დასაფლავების აღგებითა და დასაფლავების წესის ასრულებით დამთავრებული. ვარსკენს არც აქ ჩაუტარებია რაიმე საწინააღმდეგო აქცია. ასეთი რამ რომ ყოფილიყო, ეჭვი არაა, იაკობი აუცილებლად აღნიშნავდა.

როგორც ვხედავთ, „წამების“ მიხედვით ვარსკენი გვესახება, როგორც ნამდვილი პოლიტიკოსი. პოლიტიკა მისთვის მთავარია. ყველაფერი ექვემდებარება ამ პოლიტიკას. თვით რელიგიაც მეორე პლანზე გადაწეული. ვარსკენი თავის სარწმუნოებას უქვემდებარებს საკუთარ პოლიტიკურ მიზნებს და არა პირიქით. როდესაც იგი ქრისტიანი იყო, ისე იქცეოდა, რომ ქრისტიანთა გულისწყრომა შეეძლო დამსახურებინა. ხოლო როდესაც მაზდეანი გახდა, ქრისტიანთა გულის მოგებას ცდილობდა. ვარსკენის ასეთი დამოკიდებულება რელიგიის მიმართ, უეჭველია, მისი აზროვნების გარკვეულ თავისუფლებაზე მეტყველებს.

როგორც პოლიტიკოსი ვარსკენი ძალზედ ფრთხილია და გონიერი. თუმცა მან ქრისტიანობა უარყო, მაგრამ ყოველნაირად ცდილობს კარგი ურთიერთობა შეინარჩუნოს თავის ქრისტიან ქვეშევრდომებთან, პირველ რიგში კი სამღვდელთაგანთან. ამგვარადვე ის ცდილობს შეარბილოს მომავალი კონფლიქტი შუშანიკთან. მოთმინებით და მოხერხებულად არიდებს თავს მასთან პირდაპირ შეჯახებას. როდესაც ურთიერთობა მათ შორის მაინც ფუჭდება, ვარსკენი ცდილობს რაც შეიძლება მე-

ტად მიაფუჩეჩოს სკანდალი, ყველაფერი ეს მხოლოდ ოჯახურ უსიამოვნებაში დამთავრდეს, როგორც ითქვა, ვარსკენი არც ერთხელ არ თხოულობს შუშანიკისგან რჯულის გამოცვლას, მოითხოვს მხოლოდ და მხოლოდ სახლში დაბრუნებას.¹ მეტიც შეიძლება ითქვას: ვარსკენი იმდენად ფრთხილია და ეშვავი, რომ შესაძლებელია, ამის იგი გულწრფელადაც კი აკეთებდეს. მართლაც, ჩვენ ვნახეთ, რომ იგი ცდილობდა ქრისტიანთა გულის მოგებასაც. ამდენად მისთვის არც შუშანიკის ქრისტიანად დარჩენა იქნებოდა მთლად უსარგებლო. ყოველ შემთხვევაში, ის, უეჭველია, ხვდებოდა, რომ სკანდალს ეს მაინც სჯობდა: ამასთან დაკავშირებით ძალიან საინტერესოდ გამოიყურება ერთი საკითხი.

ვარსკენმა მაზდეანობა მიაღებინა თავის შვილებსაც, მაგრამ იაკობი არაფერს ამბობს იმის თაობაზე, რომ მას რაიმე ამგვარივე მოთხოვნა, წარეყენებინოს ჯოჯიკის მიმართ. ჯოჯიკი მთელი თავისი ოჯახით ქრისტიანი რჩება, მაზდეანობას იღებს მხოლოდ ვარსკენი და მისი შვილები, ე. ი. უფროსი ძმის შტო. ვფიქრობთ, ეს შემთხვევითი არ არის. შესაძლებელია, თვით ვარსკენსაც არ უნდა, რომ მაზდეანობა ჯოჯიკსაც მიიღოს. მისთვის ალბათ უფრო ხელსაყრელია აჩვენოს ირანელებს, რომ მხოლოდ თვითონ არის მათი თანამგრძნობი. ამავე დროს, შესაძლებელია, ჯოჯიკისთვისაც ხელსაყრელია ქრისტიანად დარჩენა. იგი უმცროსი ძმაა, ძალაუფლება უფროს ძმას აქვს. ბუნებრივი იქნებოდა, რომ ჯოჯიკს გულის სიღრმეში ჰქონოდა სურვილი საბოლოოდ თვითონ ჩაეგდო ხელთ პიტიახშობა. ამისთვის მას, შესაძლებელია, ხელს აძლევდა დაპირისპირებოდა ვარსკენს. თუ არ ასეთი მოსაზრებით, სხვაფრივ ძნელდება იმისი ახსნა, თუ რატომ მო-

1 აშკარად ცდებიან ის მეკლევარები, რომლებიც აღნიშნავენ ხოლმე, თითქოს ვარსკენი შუშანიკისგან მოითხოვდა ქრისტიანობის უაღრესესს.

ბდა, რომ ვარსკენმა არც ერთხელ არ მოინდომა ჯოჯიკისა და მისი ოჯახის გამაზღვანება. თუ ეს მოსაზრება სწორია, ვარსკენის წინდახედულება უფრო ცხადი ხდება.

ვარსკენი, ჩანს, კარგი დიპლომატია. ჩვენ ზევით ვნახეთ, როგორი გასაოცარი სისწრაფით შესძლო მან მისი მოსაყვედურე ზუციების განწყობილების შეცვლა, ისე რომ შემდეგ ისინი შუამავლებადც კი წაიღინენ შუშანიკთან. ასევე დავრწმუნდით, როგორ მოფიქრებული აქვს მას ყოველი ნაბიჯი. შეიძლება პარადოქსად ქდერდეს, მაგრამ ვარსკენი ძალიან მომთმენია. გავიხსენოთ, რა დიდხანს ითმენდა იგი შუშანიკის წინააღმდეგობას, ჯერ ირანში წასვლამდე, მერე კი დაბრუნების შემდეგაც. მაგრამ ამასთან ერთად ვარსკენი ძალიან ფიცხია. თუ გული მოუვიდა, წონასწორობას ჰკარგავს, თავს ველარ იჭერს. ამ დროს შეიძლება ადამიანიც კი შემოაკედეს. სამაგიეროდ, როდესაც გაბრაზება გადაუვლის, თითქოს სცხვენია და ნანობს კიდევაც იმას, რაც სიბრაზეში ჩაიდინა. ამისი არა ერთი მაგალითი ჩვენ ზემოთ უკვე ვნახეთ.¹

ტრადიციულად ვარსკენი ითვლება საშინელ დესპოტად, რომელმაც უწყალოდ ტანჯა თავისი ცოლი და საბოლოოდ სიკვდილამდეც კი მიიყვანა. თვით ისეთი მკვლევარიც კი, როგორიც რ. ბარამიძეა, რომელიც სხვათაგან განსხვავებით კარგად ამჩნევს და აღნიშნავს ვარსკენის ადამიანურ თვისებებს, ასე ახასიათებს მას ზოგადად: «ვარსკენი ძირითადადში წარმოდგენილია, როგორც საშინლად მკაცრი, დესპოტი ფეოდალი. მისი ტირანული ბუნებისათვის უცხოა ყოველგვარი სიბოძო, სინაზე და, უბრალოდ, ადამიანური სიკეთე. ის თითქოს სიმკაცრის სრული განსახიერებაა».² „წამების“ ტექსტის

დაკვირვებით შესწავლა ასეთ შეხედულებას ვარსკენზე არაა დასაბუთებულს. თუნდაც, ნურაფერს ვიტყვი იმაზე, რომ ვარსკენზე ჩვენს განკარგულებაში არსებული ყველა ცნობა მის პოლიტიკურ მოწინააღმდეგეებს ეკუთვნის და ამიტომ ტენდენციურია. თვით „წამების“ ტექსტიც გვარწმუნებს, რომ ყველაფერი ისე როდია, როგორც ეს ერთი შეხედვით გამოიყურება. ჩვენ უკვე დავრწმუნდით, რომ შუშანიკის „ციხეში“ ჯდომა და ექვსი წლის განმავლობაში ვარსკენისგან იქ მისი ტანჯვა ფიქციაა, თავიდან ბოლომდის მოგონილი ამბავია. შუშანიკი არც ციხეშია, ამ სიტყვის პირდაპირი გაგებით და არც ვარსკენისგან იტანჯება. ყველაფერი, რაც მას იქ მოსდის, თვით მისივე სურვილით ხდება. ვნახეთ ისიც, რომ შუშანიკის პირველი ცემა პუროს ჰამის დროს თვით შუშანიკის საქციელით იყო გამოწვეული და თვით ამ საქციელის ხასიათით გაბირობებული. ნამდვილ სისასტიკეს იჩენს ვარსკენი შუშანიკის ეკლესიიდან წამოთრევისა და სისახლეში ჯოხებით ცემის დროს. სხვა შემთხვევებში იგი ყოველთვის მოთმინებით იქცევა და ცდილობს უმთავრესად სიტყვით დააშოშმინოს შუშანიკი. როდესაც ვარსკენი დარწმუნდება, რომ მისი და შუშანიკის შერიგება შეუძლებელია, საერთოდ დაანებებს თავს და არ უშლის იცხოვროს, როგორც მას სურს, თვით ვარსკენის წინააღმდეგაც რომ მოქმედებდეს. ვარსკენს იმდენი კეთილშობილებაც აღმოაჩნდება, რომ ხელს არ შეუშლის დაასაფლავდეს შუშანიკი, მისი იდეური მოწინააღმდეგე. იქ, სადაც თვით შუშანიკი მოისურვებს (ჩვენ კი ვნახეთ, რომ ეს სურვილი სწორედ ვარსკენის დამპყრობას ისახავდა მიზნად) და ისეთი დიდებით, როგორცაა ამას ისურვებენ შუშანიკის მომხრე და, მაშასადამე, ვარსკენის მოწინააღმდეგე წრეები.

საინტერესოა ვარსკენის დამოკიდებულება თავის ქვეშევრდომებთანაც. საერთოდ ვარსკენისა ეწინააღმდეგება, განსა-

1 ასეთი მაგალითები და ვარსკენის ხასიათის ეს მხარე კარგად აქვს შენიშნული რ. ბარამიძეს. გვ. 28-29.

2 რ. ბარამიძე, გვ. 26.

კუთრებით მაშინ, როდესაც იგი გან-
რისხებულია. გავიხსენოთ დიკვანი,
რომელსაც სურდა შუშანიკის გამხმევე-
ბა, როდესაც ჯობით ნაცემი შუშანიკი
გამოჰყავდათ სასახლიდან. დიკვანს
სდომებია მისი გამხმევეობა და თქმა
„მტკიცედ დეგო“, მაგრამ როდესაც შე-
ნიშნა, რომ გამძვინვარებულია ვარსკე-
ნმა იგი დაინახა, „სხუამ ვერლარამ
სცალდა სიტყუად, ესთენ ოლე სრკოა:
„მტკი...“ და დადუმნა ხოლო და
ლტოლად იწყო სწრაფით“. მეორე
მხრივ იგივე ხუცესები საკმაოდ თამა-
მად ელაპარაკებიან ვარსკენს. პირვე-
ლივე შეხვედრაზე ვარსკენთან ისინი
მოურიდებლად მიახლიან პირში: „წარ-
სწყშიდე თავი შენი და ჩუენცა წარ-
გუწყშიდე“-ო. როდესაც ვარსკენი მი-
იჭრება ეკლესიაში და დაიწყებს აფო-
ცის გინებასა და ღმრთის გმობას, „ხუ-
ცესმან ერთმან პრქუა მას: „უფალო,
რამსა ეგრე იქმ და იტყვ ეგრეთ ბო-
როტსა და აგინებ ეპისკოპოსსა და წმი-
დასა შუშანიკს რისხვთ ეტყვ?“. მარ-
თალია, ამ ხუცესს ვარსკენი კვერთხს
უთავაზებს ზურგში, მაგრამ ჩვენთვის
საყურადღებოა, რომ ხუცესმა მაინც
გაბედა მასთან შელაპარაკება.

ხოლო როდესაც ვარსკენი დამშვი-
დებულია, მასთან თავისუფლად ლაპა-
რაკობენ მისნი ხელქვეითნი, ხშირად
რჩევასაც კი აძლევენ მას, თანაც ძალ-
ზედ ინტიმურ საკითხებზე. მაგ., ვილაც
სპარსი, რომელიც ჩანს ვარსკენის ახ-
ლობელია მის მსახურთაგან, როდესაც
შეატყობინებს მას შუშანიკის სასახლი-
დან წასვლის ამბავს, რჩევასაც აძლევს
ვარსკენს: „ნურას ფიცხელსა სიტყუ-
ასა ეტყვ მას, რამეთუ დედათა ბუნე-
ბამ იწრო არს“-ო. პურის ჭამის დროს
მომხდარი ამბის შემდეგ იგივე სპარ-
სელი „შეურვალედ ევედრებოდა მას,
რამთამცა საკრველთა მათგან განეტევა
წმიდაა შუშანიკ. და ვითარ ფრიად
ევედრებოდა, ბრძანა განტევებამ მი-
სი...“ როდესაც შუშანიკი მეორედ წა-
ვა სასახლიდან და ეკლესიის მახლობ-
ლად დასახლდებოდა, „პრქუა ვინმე პი-

ტიახშა და საკუთარმან მისმან, ვითარ-
მედ: „ამათ წმიდათა მარხეთა“ ნურას-
ეტყვ მას“. „ჩორდ“ მიმავალ ვარსკენს
ჰერეთის საზღვარზე დაეწია ჯოჯიკი
„და ევედრებოდა მას ფრიად, რამთა-
მცა ბრძანა საკრველთა მათგან განტე-
ვებამ მისი. და ვითარ ფრიად აწყინა,
ბრძანა განტევებამ საკრველთაგან
ოლენ“.

როგორც ვხედავთ, ვარსკენს ურჩე-
ვენ, ან სთხოვენ შუშანიკთან დაკავში-
რებით დაწყებული ჯოჯიკით და დამ-
თავრებული ვარსკენისვე საკუთარით.
საინტერესოა, აღინიშნოს, რომ არც
ერთი შემთხვევა არაა მოყვანილი ისე-
თი, რომ ვარსკენს არ აესრულებინოს
სათხოვარი თუ რჩევა.

გავიხსენოთ ისიც, რომ ვარსკენის
სასტიკი ბრძანებაც კი ხანდახან ირღ-
ვევა. მაგალითად, მცველმა დაარღვია
ვარსკენის მიერ ორჯერ გაცემული
ბრძანება, შუშანიკთან არ შეეშვათ არც
მამაკაცი და არც ქალი, და მის სანახა-
ვად შეუშვა იაკობი. საინტერესოა, რო-
გორ აძლევს ბრძანებას ვარსკენი ცი-
ხეში მოთავსებულ შუშანიკის მცვე-
ლებს: „მამინ დაადგინნა მცველნი მის
ზედა და ამცნო მათ, რამთა სიყმილი-
თა მოკლან იგი. და ესრეთ ეტყოდა
მათ: „გეტყვ თქუენ, უკუეთუ ვინმე
შევიდეს მისა, მამაკაცი გინა დედაკა-
ცი, იხილენით თავნი თქუენნი, და ცო-
ლნი და შვილნი და სახლნი თქუენნი,
უბრალომცა ვარ, რამ გიყო თქუენ“.
ვარსკენი ჯერ იმუქრება, რომ მცვე-
ლებს დედაბუდიანად დასჯის, მერე კი
სრულიად მოულოდნელად ამბობს, მე
გაგაფრთხილეთ და თუ მაინც რამეს
იზამთ, ბრალი ნულარ დამედებო. უც-
ნაურად დემოკრატიული ფორმაა ბრძა-
ნებისა, საესებით მოულოდნელი ისე-
თი დიდი და ამაყი ფეოდალისაგან, რო-
გორიცაა ვარსკენი (სხვათაშორის, ასე
საგულდაგულოდ გაფრთხილებულმა
მცველებმა გაატარეს იაკობი).

ვფიქრობთ, ზემოთქმულიდან უნდა
გამოჩენილიყო, რომ შეხედულება
ვარსკენის არაადამიანურ სისასტიკესა

და შეუბრალებლობაზე მნიშვნელოვან-
წილადაა გაზვიადებული. მით უმეტეს,
თუ მსედველობაში მივიღებთ, რომ,

როგორც აღინიშნა, ყველა ეს ცნობა
ვარსკენის საწინააღმდეგოდ განწყობი-
ლი პირისაგან გვაქვს მიღებული.

ჯოჯიბი

საინტერესოა ჩვენთვის ჯოჯიბი. ჯოჯიბი ვარსკენის უმცროსი ძმა უნდა იყოს. ამაზე ლაპარაკობს ის, რომ პიტიახშია ვარსკენი. ამის მაჩვენებელია ისიც, რომ შუშანიკის სიტყვით ისინი ერთად არიან გაზრდილნი. სად, ან როგორ შეიძლება ისინი ერთად გაზრდილიყვნენ? ჩვენ ვიცით, რომ არშუშას კარზე იზრდებოდნენ შუშანიკის ბიძის, ჰშიაკის შვილები. ვარდანის შვილებიც რომ არშუშასთან ყოფილიყვნენ, საფიქრებელია, რომ ლაზარ ფარაბეცი (სწორედ ის გვაწვდის ცნობას ჰშიაკის შვილებზე) ალბათ, ამასაც გადმოგვცემდა. შეიძლება დავეუშვათ, რომ შუშანიკი აღრე გათხოვდა ვარსკენზე, ამ დროს კი ჯოჯიბი მასზე უმცროსი იყო, ე. ი. შუშანიკის თვალწინ გაიზარდა. ამდენად შეეძლო შუშანიკს ეთქვა „უწყვი, ვითარმედ დაი ვარ, ერთგან გაზრდილნი“-ო.

ჯოჯიბი თავიდანვე კარგად არის განწყობილი შუშანიკის მიმართ, ცდილობს შეარჩოს იგი ვარსკენს. ის აფოცთან და თავის ცოლთან ერთად დაიყოლიებს შუშანიკს სასახლეში დაბრუნდეს. პურის ჭამის დროს მიუხედავად იმისა, რომ შუშანიკი ძალიან ცუდად მოექცევა მის ცოლს, ჯოჯიბი ცდილობს გადაარჩინოს შუშანიკი ვარსკენის რისხვისაგან, რისთვისაც თვითონაც გაილაზება. შემდგომშიც იგი, ჩანს, არაერთხელ ეხმარებოდა შუშანიკს. ჩვენ ვიცით ისიც, რომ ჩორდს მიმავალ ვარსკენს იგი გაეკიდება, პერეთის საზღვარზე დაეწევა და სთხოვს გაათავისუფლოს შუშანიკი ბორკილებისაგან. საფიქრებელია, რომ ჯოჯიბი ციხეშიც მიაკითხავდა შუშანიკს. მაგრამ შემდეგ, როგორც ჩანს, ჯოჯიბისა და შუშანიკის ურთიერთობა რამდენადმე ცივდება. შართალია, იაკო-

ბი ჯოჯიბს აღარ ახსენებს შუშანიკთან მოსიარულეთა შორის, მაგრამ ამჟამად ამას არ ვგულისხმობთ, რადგან ციხეში ყოფნის პერიოდი იაკობს საერთოდ ძალიან გაცვრით აქვს აღწერილი და ამიტომ შეიძლება ეს ამბებიც შიგ არ მომხდარიყო. ვგულისხმობთ შემდეგს: შუშანიკის სიკვდილის წინ მასთან მივა ჯოჯიბი. შუშანიკი მას და მის ცოლს თითქოს საყვედურს ეტყვის: „ჰყავთ წარმდებად საქმეც ესე ჩემი, რამეთუ არავერ იბოვა კაცთაგანი, რომელსამცა აქუნდა წყალობა და ტყივილი ჩემთვის, რომელმანმცა შეაჯერა უღრმთოსა მას საწუთროსა მეუღლესა“. ამაზე ისინი პასუხობენ: „ჩუენ თვნიერ შენსა ფრიად დავშუერთით, გარნა არა იყო სენენამ, არცა სიტყუამ“. უნდა ვიფიქროთ, რომ ჯოჯიბისა და მის ცოლს დიდიხანია არ უნახავთ შუშანიკი, თორემ მას ეცოდინებოდა, რომ ისინი ვარსკენთან შემდგომლობდნენ მის შესახებ.

მაშასადამე, საფიქრებელია, რომ ჯოჯიბს უკანასკნელ მისვლამდე კარგახნის განმავლობაში არ ენახა შუშანიკი. საინტერესოა თვით ეს მისვლაც. „და ვითარცა ესმა ჯოჯიბს, ვითარმედ მიახლებულ არს ნეტარი დედოფალი წმიდაი შუშანიკ სიკუდილდ, წავიდა და თანა წარიყვანა ცოლი და შვილნი და მონა-მკველნი მისნი“. ქვემოთ ჩვენ ვნახეთ, რომ ჯოჯიბს არა მარტო მონა-მხველნი, საერთოდ მთელი თავისი კარი წაუყვანია. ზევით არაერთხელ ითქვა, რომ შუშანიკთან უამრავი ხალხი დადიოდა. მაგრამ ჯოჯიბს, ჩანს, რაღაც დაბრკოლება შეხვდა. იაკობი გადმოგვცემს: „და მივიდა ციხედ ხილვად სანატრელისა შუშანიკ მარტულისა. და ვითარცა მიიწია, მძღავრ შე-ხოლოვიდა და თაყუანის სცა პატროსანსა ჯუ-

არსა და მოიკითხა წმიდად შუშანიკ. თანა დაუჯდა და ჰკითხვიდა საღმობათო მათთვის“. ჭოჯიკის ქცევა დემონსტრაციასავით გამოიყურება. ყველასთვის ცნობილია, რომ შუშანიკი წაეჩხუბა ვარსკენს ქრისტიანობის უარყოფის გამო. ამიტომაც არის ახლა თვითონ ციხეში და აი, მოდის ჭოჯიკი მთელი ოჯახითა და ხელქვეითებით, ძალით(!) შედის შუშანიკთან და დემონსტრაციულად თაყვანს სცემს ჭვარს. როგორც ჩანს, ჭოჯიკს სურს, რომ მისი მისვლის ამბავი ყველასთვის ცნობილი გახდეს. შემდეგ იგი თხოვს შუშანიკს მოუტეოს შეკლდებანი და ეუბნება: „მაგის სახისათვის მოვედ მე შენდა, რამათა, რომელი-იგი არა რაამე სათნო იყოს ღმრთისა, არა ვქმნე“. იმისთვის მოვედი, რომ, რაც ღმერთს არ ესიაშოვნება, არ ვგავაქეთოო, ანუ სხვანაირად რომ ვთქვათ, რათა მტკიცედ და წმინდად დავიცვა ქრისტიანობაო.

ჭოჯიკი ისევ თხოვს შუშანიკს: „მაკურთხე მე და ცოლი ჩემი, მკვევალი შენი, და შეილნი ჩემნი და მონა-მკვევალნი ჩემნი...“ იქვე ეტყვის შუშანიკს იმასაც, რომ შენზე „ფრიად დავშუერით“, მაგრამ ვარსკენმა არ გვისმინაო, რის შემდეგაც შუშანიკი საჯაროდ იმუქრება, რომ ვარსკენზე ღმრთის წინაშე ილაპარაკებს, რათა იგი ღმერთმა შესაფერისად დასაჯოს მისი წამებისათვის. შუშანიკის ლაპარაკის დროს ჭოჯიკი და მისიანები ტირიან და კურთხევის თხოვენ: „მოგვტევენ ბრალნი ჩუენნი და გუაკურთხენ, წმიდაო მოწამეო და მარტულო სანატრულო ქრისტეს ღმრთისაო“. ხოლო წმიდამან შუშანიკ პრეტუა: „ღმერთმან მიგიტევენინ, რომელ-რაამ-იგი ჰყავთ“. მაშინდა აკურთხნა ჭოჯიკ და ცოლი და შეილნი მისნი და მონა-მკვევალნი მისნი და ყოველი ეზოა და პალატი მისი“. რაშია საქმე?

ზევით ჩვენ უკვე განვიხილეთ ის საოცარი გარემოება, რომ გამაზღვანებული ვარსკენი სრულიადაც არ ცდილა ჭოჯიკიც გაემაზღვანებინა და მხოლოდ თავისი შვილები გადაიყვანა თა-

ვის ახალ სარწმუნოებაზე. ახსნილი იყო, თუ რატომ უნდა ყოფილიყო ეს სასარგებლო ვარსკენისთვის და გამოთქმული იყო მოსაზრება, რომ, შესაძლებელია, ეს ჭოჯიკსაც ხელს აძლევდა. ჩვენ ვნახეთ ისიც, რომ თავდაპირველად ჭოჯიკი და ვარსკენი კარგად იყვნენ ერთმანეთთან. ჭოჯიკი თითქოს ცდილობდა შუშანიკის შერიგებასაც. შემდეგ ჭოჯიკი აღარ დადის შუშანიკის სანახავად, ჩანს, ერიდება ვარსკენის გაღიზიანებას, ამავე დროს ექომაგება შუშანიკს, ცდილობს მისი მდგომარეობის შემსუბუქებას. ბოლოს კი იგი მთელი თავისი ოჯახითა და ქვეშევრდომებით მიდის შუშანიკისგან კურთხევის მისაღებად. მართლაც, შუშანიკი აკურთხებს ჭოჯიკს თავისი ოჯახით, მონა-მხვევლებით, ეზოთი და პალატით. ვფიქრობთ, რომ, აშკარაა, ჭოჯიკს ამითი სურს შეგნებულად დაუპირისპირდეს ვარსკენს. პიტიახშების გამაზღვანებულ შტოს იგი შეგნებულად უპირისპირებს თავის შტოს, ქრისტიანსა და თვით წმინდა შუშანიკისგან კურთხეულს. აქ ჭოჯიკის არა თუ ყოველი მოქმედება, ყოველი სიტყვაც კი პრეტესტად გაისმის. ჭერ მხოლოდ იმის აღნიშნავს კი კმარა, როგორ მიმართავს იგი შუშანიკს: „სძალო და მკვევლო ქრისტესო“; „წმიდაო მოწამეო და მარტულო სანატრულო ქრისტეს ღმრთისაო“. ასე მიმართავს იგი ქალს, რომელმაც უარყო ვარსკენი. ძალაუნებურად იბადება ეჭვი, ვარსკენთან რომ შუშანიკს ექომაგება, ესეც იმისთვის ხომ არ ხდება, რომ ხალხმა დაინახოს ქრისტიანობისთვის მისი თავდადება და უკეთ შეიგნოს ის განსხვავება, რომელიც მასსა (ჭოჯიკსა) და ვარსკენს შორის არის?

ჩვენის აზრით, ყოველივე ზემოთქმული გვიჩვენებს, რომ პიტიახშების ოჯახში იწყება ჭერ კიდევ ფარული, მაგრამ უკვე დაპირისპირება და ბრძოლა პირველობისათვის. ეს ბუნებრივია. თავისთავადაც ძნელი წამოსადგენი იქნებოდა, რომ ასე არ მომხდარიყო

და, რაც მთავარია, ამ ქიშპობას, ალბათ, სხვა ძალებიც აქეზებდნენ და ამწვევებდნენ. ზევით ითქვა, რომ ვარსკენი ებრძვის ცენტრალურ ხელისუფლებას. ცხადია, ეს უკანასკნელი თავის მხრივ გულხელდაკრეფილი არა ზის. ალბათ, ცენტრალური ხელისუფლებაც ცდილობს ვარსკენის წინააღმდეგ ყოველი ღონე იხმაროს, როგორც პირდაპირი, უხეში ძალა, ისე ფარულიც, ინტრიგაც; ჩვენ ვიცით, რომ ამ

ამბებიდან შეიღი-რვა წლის შემდეგ ვახტანგ გორგასალი ვარსკენს მოაკვლევინებს. საფიქრებელია, რომ ცენტრალური ხელისუფლება ცდილობს თავის ბრძოლაში ვიღაცას დაეყრდნოს მის წინააღმდეგ, ვიღაცა დაუპირისპიროს. არაფერი იქნებოდა გასაკვირი, თუ ამ როლის შემსრულებლად იგი სწორედ ჭოჭიკს იყენებდა.

რომ ამ საქმეში ჭოჭიკი ერთადერთი არ იყო, შევეცდებით ეს ცოტა ქვემოთაც ვაჩვენოთ.

აფოცი და სამოელი

უაღრესად საყურადღებოდ გვეჩვენება სამღვდელოების დამოკიდებულება ვარსკენსა და შუშანიკთან. დავიწყოთ აფოცი.

როდესაც მოვიდა ცნობა, რომ ვარსკენმა ქრისტიანობა უარყო, აფოცი და იაკობი ცურტავში არ იყვნენ, ვილაც წმინდა კაცის („კაცისა ვისამე წმიდისა“) სანახავად ყოფილან წასულნი. იქ სასწრაფოდ წასულა დიაკვანი და უცნობებია მათთვის ვარსკენის განდგომისა და შუშანიკის მოქმედების (გლოვა, სასახლის მიტოვება) ამბავი. იაკობი მაშინვე წამოსულა („ხოლო მე ვიჯმენ აღრე“), აფოცი კი, ეტყობა, დარჩენილა. უცნაური ამბავია! პიტიახშის სახლის ეპისკოპოსს, რომელიც ამავე დროს, ალბათ, პიტიახშის სულიერი მამა იყო და რომელიც, შესაძლებელია, მთელ საპიტიახშოს სასულიერო საქმეებს განაგებდა, არ გასჩენია სურვილი სასწრაფოდ წასულიყო ცურტავში, რათა დაწვრილებით და ზუსტად გაეგო მომხდარი ამბავი. განა მისთვის ეს ცნობა ნაკლებად საინტერესო და ამალეღვებელი უნდა ყოფილიყო, ვიდრე იაკობისთვის? ვფიქრობთ, რომ არა. როგორც ირკვევა, ვარსკენის მერყეობის ამბავი მისი ირანში წასვლამდის ცნობილი ყოფილა. ასევე ცნობილი ყოფილა შუშანიკის მტკიცე ქრისტიანობა. ასე რომ, შეიძლება ითქვას,

ერთი შეხედვით, იაკობის მღვდმარება უფრო მტკიცედ გამოიყურებოდა, ვიდრე აფოცისა. მაშასადამე, აფოცი მეტად უნდა აღელვებულიყო. ვხედავთ კი საწინააღმდეგოს. რითი აიხსნება ეს? ვფიქრობთ, სწორედ იმით, რომ აფოცისთვის მთლად მოულოდნელი არაა ვარსკენის ნაბიჯი. მეტიც: შესაძლებელია, მან ისიც იცის, რომ ვარსკენის გამაზღვანებას საკუთრივ ეკლესიისთვის დიდი არაფერი შედეგი არ ექნება. შეიძლება ისიც დავუშვათ, რომ, ვინ იცის, იქნებ აფოცი გულის სიღრმეში თანაუბრძობს კიდევაც ვარსკენის პოლიტიკურ პროგრამას. მართლაც, თუ ვარსკენი იბრძვის საპიტიახშოს დამოუკიდებელ ერთეულად გადაქცევისათვის, ეს იქნებ რამდენადმე ხელსაყრელიც არის აფოცისთვის. ამ შემთხვევაში აფოცი ხომ დამოუკიდებელი ერთეულის მღვდელმთავარი იქნებოდა. თუ მას გარანტია ექნებოდა, რომ გამაზღვანებული ვარსკენი არაფერს დააკლებდა ეკლესიას, შეიძლება აფოცი მის მოკავშირედაც კი გამოსულიყო. ამაში არაფერია საკვირველი. ჩვენ არაერთი ცნობა გვაქვს, რომ ქრისტიანული ეკლესიის მესვეურები თვით ირანელებთანაც კი აბამდნენ უშუალო კავშირს. ხოლო რომ ვარსკენი მართლაც არ აპირებდა ეკლესიის შევიწროებას, ეს კარგად ჩანს იქიდან, რომ მას არა-

ფერი გაუკეთებია ქრისტიანთა საწინააღმდეგოდ.

ასეა თუ ისე, ერთი კი ცხადია, ვარსკენის გამაზღვანების ამბავს აფოცი საკმაოდ მშვიდად შეხვედრია. მართალია, იაკობი ამბობს, რომ როცა პიტი-ახშის მოსვლა და დედოფლის ამბავი შევიტყვეთ, „ჩუნ“ აღვივსენით მწუხარებითა და დიდითა ტირილითა ვტიროდეთ განმწარებულნი ცოდვათა ჩუენთა წარმოჩინებისათვის“, მაგრამ ეს ფრაზა საწინააღმდეგოს ვერ დაამტკიცებს. ჭერ-ერთი იქ სულ მცირე ოთხი კაცი იყო: აფოცი, იაკობი, წმინდა კაცი და ამბის მომტანი დიაკვანი. ასე რომ ძნელი გასარკვევია, „ჩუნ“ აფოცსაც გულისხმობს თუ არა. მეორეც, მთავარი ის კი არაა, რას ამბობს და რა გრძობებს გამოსტყვამს აფოცი, არამედ რას აკეთებს იგი. საქმით კი მან ნამდვილად სიმშვიდე გამოამჟღავნა.

ბუნებრივი იქნებოდა, რომ აფოცს კონფლიქტში შუშანიკის მხარე დაეჭირა და იაკობის მსგავსად გაემხნეებინა და განემტკიცებინა იგი ვარსკენის წინააღმდეგ მოქმედებისთვის. მაგრამ აქაც საწინააღმდეგო ამბავი ხდება. ეპისკოპოსი ურჩევს ქრისტიან ქალს შეურთდეს თავის მაზღვან ქმარს. ცხადია, ამით აფოცი არა მარტო აღუნებდა შუშანიკის წინააღმდეგობის ძალას, არამედ მნიშვნელოვნად სახელს უტეხდა მის მოქმედებას მორწმუნეთა თვალში. სწორედ აფოცის რჩევით ბრუნდება შუშანიკი სასახლეში. შემდეგ შუშანიკი ისევ თავს შეაფარებს ეკლესიას. ვარსკენი მიუვარდება მას აქ, ჩანს, მიიჩნევს, რომ შუშანიკს აფოცი მფარველობს და ამიტომ ღმრთის გმობასა და შუშანიკის გინებასთან ერთად აგინებს თვით აფოცსაც. აფოცი ამ შემთხვევაშიც კი არ შეელაპარაკება ვარსკენს. ვილაც ხუცესი გამოეჭმამაგება ეპისკოპოსსაც და შუშანიკსაც. საერთოდ მთელს „წამებაში“ არსად არ ჩანს, რომ აფოცს თუნდაც ერთი სიტყვა დაეძრას შუშანიკის დასაცავად, და ვარსკენის საწინააღმდეგოდ. სხვები — ჭოჭიკი, ხუცესები,

დიაკვნები, მსახურები, ხალხი, თვით ვილაც სპარსელიც კი — ეხმარებიან შუშანიკს, ამხნევენ, ცდილობენ დაიცვან, აფოცი მათ შორის არც ერთხელ არ გამოჩნდება.

აფოცზე მეტად შუშანიკს სხვები მფარველობენ. იაკობი გვიამბობს, რომ პურის ჭამის დროს ვარსკენისგან გალახულ და დასისხლიანებულ შუშანიკს იგი აიძულებდა სამოელ ეპისკოპოსისგან გამოგზავნილი საკმლის ჭამას: „ხოლო მე მცირედ ვაიძულე. მიღებად ქამადი, რომელი მოედლუნა სამოელ ეპისკოპოსსა და იოვანეს, რამეთუ ფარულად იღუწიდეს და ნუგეშინის-სცემდეს“. ვინ არიან სამოელ ეპისკოპოსი და იოვანე? სად არის ეპისკოპოსად სამოელი, არა ჩანს. რატომ გამოუგზავნეს შუშანიკს მაინცდამაინც საკმელი? იაკობი შუშანიკთან არის დღისით, შუშანიკის ცემა მოხდა წინა საღამოს. შუშანიკი შიმშილობს მეექვსე დღეა. როგორც ირკვევა, სამოელი და იოვანე ყოველი ამბის კურსში არიან. მათ ალბათ ჭერ არ იციან შუშანიკის ცემის ამბავი, შიმშილობის შესახებ კი სცოდნიათ და ამიტომაც უგზავნიან საკმელს. უტყველია, ეს საკმელი ნაკურთხია. სამოელი და იოვანე, ეტყობა, ყველაფერში კარგად გარკვეულები არიან, შუშანიკს ნუგეშს სცემენ, თვითონაც ფარულად იღუწიან. ამბავიც ისე სწრაფად მიუვიდათ, საფიქრებელია, კავშირი აქვთ შუშანიკთან. ისე ჩანს, რომ ისინი, ალბათ, ადრეც იყვნენ კონტაქტში შუშანიკთან და იცოდნენ ვარსკენისა და შუშანიკის ამბები.

როგორც ითქვა, ჩვენ არ ვიცით, სად იყო ეპისკოპოსად სამოელი, მაგრამ ჭერ კიდევ შუშანიკის სიცოცხლეშივე სამოელი ეპისკოპოსთა თავი გახდა. ეს გვაფიქრებინებს, რომ უკვე მაშინ, როდესაც შუშანიკს ეხმარებოდა, სამოელი ახლო იდგა ქართული ეკლესიის მმართველ წრეებთან და, მაშასადამე, თვით ქართლის ცენტრალურ ხელისუფლებასთანაც. ამ უკანასკნელს აშკარად ხელს აძლევდა, რომ მის წინააღ-

დღე მებრძოლი ვარსკენისთვის ყოველ-
ნაირად სახელი გაეტეხათ. ამ თვალსაზ-
რისით შუშანიკის ბრძოლა ვარსკენთან
პირდაპირ საოცნებო ამბავი იქნებოდა.
ვფიქრობთ, ამ მოტივით იყო გაპირო-
ბებული სამოელის დაინტერესება შუ-
შანიკით უფრო მეტად, ვიდრე პირადი
სიმპათია-ანტიპათიებით. მაგრამ მიეყ-
ვეთ ამბის მსვლელობას და ვნახოთ, მა-
რთლაც როგორი სხვადასხვა მიდგომა
აქვთ შუშანიკთან აფოცსა და სამოელს.

სხვათაშორის, იაკობი ერთხელაც მო-
იხსენიებს შუშანიკისთვის გამოგზავ-
ნილ საკმელს. ეს საკმელი შუშანიკს
გამოუგზავნეს უკვე ციხეში ყოფნისას.
მართალია, იაკობი არ ახსენებს სახე-
ლით გამგზავნელს („რამეთუ მოქდუ-
ანა წმიდასა მას ეპისკოპოსსა საზრდე-
ლო“-ო, ამბობს მხოლოდ), მაგრამ ვფი-
ქრობთ, რომ აქაც სამოელი უნდა იგუ-
ლისხმებოდეს. ერთი რომ, იაკობმა რა-
კი ერთხელ უკვე გვითხრა რომ საკმე-
ლი მისგან იყო გამოგზავნილი. შეიძ-
ლება ჩასთვალა, მკითხველისთვის გა-
საგები იქნებოდა, თუ ამჟერადაც ვინ
გამოგზავნიდა და ამიტომ არ დაასახე-
ლა. მეორეც, გამგზავნელს იგი „წმი-
დას“ უწოდებს, ამ ეპითეტით კი, ცხა-
დია, ალბათ, უფრო ეპისკოპოსთა თავს
მოიხსენიებდა, ვიდრე ეპისკოპოსს. შე-
მდგომში სამოელის მოყვასსა და ახლო-
ბელს იოვანე ეპისკოპოსს იაკობი „სა-
ნატრელს“ უწოდებს, ხოლო აფოცს
ასეთი ეპითეტებით არ იხსენიებს. მაგ-
რამ ამას ამჟამად გადაამწყვეტი მნიშე-
ნელობა არა აქვს. უფრო მნიშვნელოვ-
ანია სხვა ამბები.

როდესაც ცნობილი ვახდება შუშა-
ნიკის აღსასრულის მოახლოება, ჯოჯი-
კის შემდეგ, მის სანახავად „მოიწია“ თა-
ვი იგი ეპისკოპოსთა სამოელი და იოვან-
ე ეპისკოპოსი, მისივე მოყუასი, რო-
მელ-იგი იყვნეს განმამტკიცებელ და
დიდად დამაშურალ, სახლეულითურთ
თანაყოფით იყვნეს მონა, და მონაწი-
ლე იყვნეს და თანაზიარ შრომათა მი-
სთა, მადლობით წარპგზავნიდეს ნავთ-
სადგურისა მის მიმართ ქრისტესისა“.

როგორც ვხედავთ, სამოელი და იოვან-
ე ყოფილან შუშანიკის განმამტკიცე-
ბელ და დიდად დამაშურალ, სახლეუ-
ლითურთ თანაყოფით იყვნეს მონა, და
მონაწილე იყვნეს და თანაზიარ შრო-
მათა მისთა“, არაფერი ასეთი არაა ნა-
თქვამი აფოცზე.

რასაკვირველია, ეპისკოპოსთა თავის
ჩამოსვლა ჩვეულებრივი ამბავი არ იყო.
იგი ცნობილი ვახდებოდა ყველასთვის.
ჩვენ ვნახეთ, რომ ადრე სამოელი და
იოვანე „ფარულად ილუწიდეს და ნუ-
გეშინის-სცემდეს“ შუშანიკს. ახლა კი
ეპისკოპოსთა თავი სამოელი და ეპის-
კოპოსი იოვანე ყველასთვის დასანახა-
ვად, აშკარად, ღიად ჩავლენ შუშანიკ-
თან. მართალია, ადრე სამოელი ჭერ
კიდევ არ იყო ეპისკოპოსთა თავი, მა-
გრამ მაშინ შუშანიკისა და ვარსკენის
ურთიერთობა ჭერ კიდევ არ იყო სა-
ბოლოოდ გაფუჭებული. ახლა შუშანიკს
სახელი აქვს მოპოვებული როგორც
ვარსკენისაგან წამებულს. ისე რომ, მის
სანახავად მისვლა ნამდვილი დემონს-
ტრაციაა ვარსკენის საწინააღმდეგოდ
ჩატარებული. ამ მდგომარეობას კიდევ
უფრო ამუქებს ის, რომ ამავე დროს
შუშანიკთან მისულან მეტ-ნაკლებად
მალალი საზოგადოების წევრებიც: „აზ-
ნაურნი დიდ-დიდნი და ზეპურნი დე-
დანი, აზნაურნი და უაზნონი სოფლისა
ქართლისანი“. ამ კრებულს ერთი, მა-
თი თვალსაზრისით, მეტად მნიშვნელო-
ვანი საქმე გაუკეთებია: მათ უთხოვია
შუშანიკისთვის, „რამათა ბოაკილი იგი
ფერკთაჲ ბრძანოს საცოდ და ნაკურთ-
ხევად ყოველთათჳს“. შუშანიკს გარკ-
ვეული შესწორებით აუსრულებია მათი
თხოვნა, და აი, ასეთ მნიშვნელოვან
კრებულს არ დასწრებია აფოცი!

როგორც ითქვა, ეპისკოპოსთა თავის,
ქართლის ქრისტიანული ეკლესიის მე-
თაურის მისვლა უთუოდ დიდი ამბავი
იქნებოდა. წესით, ალბათ, ადგილობრივ
ეპისკოპოსს, აფოცს, შეატყობინებდნენ
წინასწარ, გააფრთხილებდნენ მის ჩა-
მოსვლის შესახებ. საოცარია, რომ
აფოცი არ ესწრება სამოელის ჩამოსვ-

ლას. მეტიც უნდა ითქვას, შემდეგ თვით შუშანიკი მოიხმობს მას.

როდესაც დადგა შუშანიკის სიკვდილის დღე, მან „მოუწოდა ეპისკოპოსსა მისისა სახლისასა აფოცს...“ ამრიგად, მცხეთაში მყოფი ქართლის ეკლესიის მეთაური თვითონ ჩავიდა შუშანიკთან, იქვე ცურტავში მყოფ, „მისისა სახლისა“ ეპისკოპოსს აფოცს კი სპეციალური მიწვევა დასჭირვებია. თანაც აფოცი არ გამოჩენილა შუშანიკთან, როდესაც იქ იყო ეპისკოპოსთა თავი, თუმცა მას უპეველად ეცოდინებოდა სამოელის იქ ყოფნა და თვითონ ყოველმხრივ — როგორც სასულიერო მოღვაწე და როგორც მასპინძელი — ვალდებული იყო დახვედროდა და ხლებოდა მას. მაგრამ, ეტყობა, რომ აფოცი ერიდება ვარსკენის საწინააღმდეგო ამბებში გარეგან და შეიძლება, მთლად კარგს ურთიერთობაში არაა სამოელთან.

ვნახოთ ახლა, რისთვის დაიბარა შუშანიკმა აფოცი: „და მოუწოდა ეპისკოპოსსა მისისა სახლისასა აფოცს და მადლსა მისცემდა მისა მიმართ მოწოდებისა მისისათვის, ვითარცა მამასა და მამა-მძღუძესა შემევედრა მე, კაცი ცოდვილი და გლახაკი ესე“. როგორც ვხედავთ, აფოცის მფარველობა ბევრად უფრო თავშეკავებითაა შეფასებული, ვიდრე სამოელისა და იოვანესი. აფოცს შუშანიკისთვის მხოლოდ „მოწოდება“, ე. ი. თანაგრძნობა, გაუწევია. გავიხსენოთ სამოელი და იოვანე, რომელნიც „ფარულად იღუწიდეს და ნუგეშინისსცემდეს“. „იყვნეს განმამტკიცებელ და დიდად დამაშურალ, სახლულოთურთ თანაყოფით იყვნეს მონა და მონაწილე იყვნეს და თანაზიარ შრომათა მისთა“.

ჩვენს ყურადღებას იქცევს შემდეგი გარემოებაც. „წამების“ დასაწყისშივე ჩანს, რომ აფოცი და იაკობი ახლო ურთიერთობაში არიან, ერთად წასულან წმინდა კაცის სანახავად. მათი სიახლოვე საეხებით ბუნებრივია. აფოცი პიტიახშის სახლის ეპისკოპოსია და, ალბათ, თვით პიტიახშის სულიერი მოძღვარი. იაკობი პიტიახშის მეუღლის მოძღვა-

რია. წესით იგი მეორე კაცია აფოცის შემდეგ სასულიერო პირთა შორის, რადღაც დასჭირდა შუშანიკს მისი აფოცისთვის შევედრება? ძალუბნებურად გვებადება ასეთი ეჭვი: იაკობი აშკარად შუშანიკის ბანაკშია, მისი გულშემატკივარი და თანამოაზრეა. აფოცი თავშეკავებულად მოქმედებს და თითქოს ვარსკენთან კარგ ურთიერთობას ინარჩუნებს. ამან ხომ არ გამოიწვია იკობსა და აფოცს შორის ისეთი ურთიერთობა, რა თქმა უნდა, არა აშკარა მტრობა, მაგრამ მაინც ისეთი ურთიერთობა, რომ შუშანიკმა სიკვდილის წინ საკიროდ დაინახა შევედრებინა იაკობი აფოცისთვის. გავიხსენოთ, რომ ამ დროს შუშანიკს ერთი ფარული აზრიც ამოძრავებდა. მას, ალბათ, სურდა, რომ აფოცს ხელი შეეწყო და არ შეეფერხებინა იაკობის მუშაობა მისი წამების აღწერაზე.

აფოცს შუშანიკმა შეკვედრა აგრეთვე თავისი ნეშტი და ითხოვა დაესაფლავებინათ იგი განსაზღვრულ ადგილას. საფიქრებელია, რომ ამისთვის აფოცის თანხმობა და შუამდგომლობა იქნებოდა საკირო. აფოცმა აასრულა შუშანიკის თხოვნა. ერთი რომ მას, ალბათ, არც შეეძლო სხვაგვარად მოქცეულიყო და მეორეც, სამოელს იქვე დაეტოვებინა იოვანე ეპისკოპოსი, რომელსაც, სხვათაშორის, ისევ თითქოს მეტი გაუკეთებია, ვიდრე აფოცს. ყოველ შემთხვევაში, იაკობი მის შესახებ სპეციალურად აღნიშნავს „მაშინ-ღა მსწრაფლ მოილო სანატრელმან მან ეპისკოპოსმან იოვანე შესავრავნელად სუდარი წმიდამ წმიდათა მათ და პატიოსანთა ნაწილთა მისთა...“

შემდეგ, როგორც ითქვა, აფოცმაც მიიღო მონაწილეობა შუშანიკის დაკრძალვაში: მას შემდეგ, რაც განბანეს შუშანიკის გვამი, „ეპისკოპოსთა მათ ორთავე, იოვანე და აფოც, ვითარცა კართა მანეთა დაუღლელოთა ზესკნელისა მის ფასისათა“ სხვებთან ერთად წაიღეს გარდაცვლილის ნეშტი. ჩვენ არა გვგონია, რომ აფოცი იმდენად და-

რიდებოდა შუშანიკს, რომ მის დასაფლავებაში დასწრებაც არ მოსურვებოდა, მაგრამ ასეც რომ არ ყოფილიყო, ალბათ, სხვაგვარად ვერც მოიქცეოდა, მით უმეტეს რომ იქვე იყო ეპისკოპოსთა თავის, სამოელის, წარმომადგენელი.

ამრიგად, ჩვენ ვხედავთ, რომ სულ სხვადასხვანაირ განწყობილებას ამჟღავნებენ შუშანიკის მიმართ აფოცი და სამოელი (მასთან ერთად იოვანეც). აფოცი ერიდება ვარსკენს, უთუოდ ეშინია მისი, შესაძლებელია, თანაუგრძნობს კიდევაც მას. სამოელი კი გამოხატავს რა ქვეყნის ცენტრალისტურ იდეებს როგორც საერო, ისე სასულიერო (სფეროში), ცდილობს გაამხნევოს, იქნებ გააღიზიანოს კიდევაც შუშანიკი ვარსკენის წინააღმდეგ, მოხერხებულად იყენებს შუშანიკს ცენტრალურ ძალასთან მებრძოლ ვარსკენის საწინააღმდეგოდ.

ორიოდე სიტყვა კიდევ ერთ საკითხზე. ზევით ითქვა, რომ შუშანიკის ინიციატივით ცურტავში შემოღებულ იქნა ქართლის გვერდით სომხური მსახუ-

რებაც, რაც ხელს უწყობდა ცენტრიდანულ ტენდენციებს არა მარტო სასულიერო, არამედ საერო სფეროშიც. როგორღა მოხდა, რომ ცენტრისკენული პოლიტიკის გამტარებელი სამოელი შუშანიკთან ასე დაახლოებული აღმოჩნდა. რა თქმა უნდა, შუშანიკის საეკლესიო საქმიანობა, კერძოდ კი სომხური მსახურების შემოღება აუცილებლად სათანადოდ იქნებოდა შეფასებული ქართლის ცენტრალური ხელისუფლების მიერ. მაგრამ, როდესაც აღმოჩნდა, რომ შუშანიკი ვარსკენს, ცენტრალური ხელისუფლებისთვის კი ეს უკანასკნელი, ცხადია, შეუდარებლად უფრო საშიში იყო, ვიდრე შუშანიკი, უპირისპირდებოდა, ცენტრალურმა ხელისუფლებამ, ეტყობა, არჩია დაევიწყნა მისთვის არასასურველი საქმიანობა შუშანიკისა და მხარი დაეჭირა მისთვის ვარსკენის წინააღმდეგ. თუ ეს ყველაფერი სწორია, კიდევ უფრო ცხადი ხდება, რომ ცენტრალური ხელისუფლება (იგულისხმება საეროცა და სასულიეროც) შუშანიკს იარაღად იყენებს ვარსკენის საწინააღმდეგოდ.

გიორგი სუსხაშვილი

დროისა და ცხოვრების პირისპირ

მხოლოდ წიგნის ტიტულზე აღნიშნული. გამოცემის წელი — 1952. დროის მეორე ნიშანი გვეტყვის, რომ ტარდელ კანტორიას ორმოცდაათი წელი შეუსრულდა. თურმე, ამ თარიღთან დაკავშირებით გამოხსულა პოეტის რჩეულიც. ანოტაციის ტრადიციული ფრაზაც გვაუწყებს: „შეითხველს საშუალება მიეცემა თავლი გაადევნოს პოეტის შემოქმედებით გზას“. ეს არის და ეს. დანარჩენი წიგნმა უნდა თქვას. და აქედანვე ვიტყვა დაუფარავად: თანამადა! აწვიათად წამიკითხავს ზემს თანამედროვეთა შორის ვისიმე წიგნი, ასე ძლიერად რომ განიცდებოდეს დრო, დრო ჩვენი არსებობისა, დრო ჩვენი არსებულა, დროში განცდილი და გააზრებული. ეს არის უმთავრესი, რაც აერთიანებს აფორაქებულ შთაბეჭდილებებს, ხილვებს, გაუღწევლად, თვალისმომკრებელ სტრაქონებს, იშვიათი სიცხადით განათებულ სურათებს. დროის განცდა მოისმის თანამედროვე, მათემატიკის ტექნიკის შემკველ მუსიკად. წიგნში ისმის მხარული არონაჟი, ტივილიებით სავსე მონოლოგებიც და ბედნიერი აღმარების ამოხილიც. ცხოვრობს ლექსებში ბედნიერად და უბედურად, აღტაცებული და ფრთხილბედიც, მაგრამ არანოდეს გულგრილი მჭკბუტელად ადამიანთა ცხოვრებას. არ ვიცი რა პრინციპით დააღიგა თავისი რჩეული ან ეველიფერი შეარჩა თუ არა მკაცრი თვალთ. გააზრა თუ არა წიგნის კომპოზიცია. ბევრი რამ შემთხვევითია, იოლად დაწერილიც, შინაურულ ზემრობასავით წარუფდასაქვრებელიც. ზერდელეც აღმოჩნდეს იქნებ ამ წიგნში. როგორც იტყვიან, შინაურულ აღზომში ან საკუთარ აჩქავში შენახავს მსხვერპლიც. მაგრამ უდავოა მთლიანობა წიგნისა, მისი ხასიათი, ტონი, აზროვნების თავისთავადობა და ძლიერი განცდა. პირველივე ქვეთავური — „კანტორა“ — თითქოს გაბნეულს მოულოდნელად. მანტიტონის

ახოცაგია რაღაც გამართლებული, შეიძლება ფუქსავატურის ეგვს ბაღებს, რაღაც ესტრადული ზედამირულობისთვის განაწყოებს. ეს პირველი შეტოთმა კარგაანს არ ნელდება. პირველივე აკორდი მხოლოდ წოგადად გვეტყვის მეოცე საუკუნის უჩვეულო ხაროულებებისა და თავისებურებაზე. ლექსს ქვეთავი „აკაცის ხილვება“ 1900 წელს“. მონიშნულია საწყისის საწვადარი, დროით განსაზღვრული. ქერ კიდევ შეუცნობელი და მორუნული. ესაა ლექსი — გახილვები, ლექსი პროლოგი მთელი კრებულისა, მთელისა, რადგან აქ არ არსებობენ ლექსები ნაწილ-ნაწილად. ქერ კიდევ აუბნელია საუკუნის წინაშე შეტოთმა, მისი დამატული განცდა და წარსულთა დღეთა დაგვიანებული რამანტონი: „მეცხრამეტე დასრულდა. ქერი დაგა მეოცის, ადარც ვიფი ტრისბანი, არც სევდა. რომეოსი, მინერობა, როგორც ქულიტამ იცოდა, სინანული, რომელმაც ჩამოაღწო ეზოლდა! უღმობელი ხედები კლავენ კლავიშს, კლავენ სიმს; ვიოლინის ვადების და მწუხარ კლავიშის“. გვეზადებს ატორი ამ უჩვეულ სმეხისთვის, ქერ არსმენალი მუსიკისთვის, იდელიურის საპირისპირო მკაცრი, მღელვარე სინამდვილის დამატული განცდისთვის, სულ სხვაანობი სიყვარულისთვის და სიძულვილისთვის. ამ სმეხის სათავე იქაა, საუკუნის მღელვარე გზებზე. ისევე და ისევე გადაკრთილიან. იდეურთანათ უცნობი სკრიპა ზემს მჭრებზე ტირის უამინდობას“. იქიდან აღდრებს დროის ქარბუქს „შელი ვოლტერნებს და შინინოს“. მას აქეთ კვლავ უცნურად შეცვლილა საუკუნის მუსიკა: „ტვისტი და ტვისტი. მალე-მალე იფიცო და ფიცო. ქალი. ქალი. ბიჭი და ბიჭი. ქალი. ქალი. როკი და როკი, მალე-მალე“. რაღაც ზედამირული ცხოვრების, ვნებათა სიხარტისა და შეშუენასავით მსუბუქი სიხარულის განცდა მიგვანიშნებს შორედულად ქაის, როკის

და ატომის დრამატულ საუბრებს. პირველი შეკრთომა თუ ვეკი ღლიერდობა, რამდენადაც ზეარულედ შეცვენება კონტრასტა: „ტვისტი და ტვისტი. როკი. დრო კი, ძვირფასი დრო კი მიხატვიანებს ვნებებს, როგორც პარტიზანს დრო...“ ხატყვის თამაშს მივდურაღ აულოლი, ჭერ კიდევ გარედან ფელის ნამდვილ ცხოვრებას. ეს ცუდად ლექსებას „ღამით რადიომიმღებთან“ ჭერ მხოლოდ მოხმენა საშუარის ქაოტური ხმებასა. მაგრამ ასეც ზომ შეიძლება შეიგარძნო როგორ მიედინება დრო. ეს „დროთა კავშირი“ გულისხმობს რადიომიმღებს, კინოტერანსა და ვედადტეოდულ წიგნსაც წარსულსა. გულისხმობს მოამლოებულ „კარბლის ცხოვრებას“ და ბიბლიას, ნანგრევების ქვეშ, შორების დაუმცხრად ხმებს რომ გამოისცემენ. „დღისათმობის შეცნობვრე, ღამით ფანასკერტულა ვარხვალ რომ ქვა ვარ საგორავთ, ზეგ არაზის კედელი ვარ, ვინმა ხოსხლა წვეთწვეთობით ის მწვერალი ათავა. ღმის ცირტი ღმის ღაიწი და ბოკერია პაატა ვარ“. გუშანიტი იცის: ეს ჭერ კიდევ არ არის სიღრმეებში შედწევა და საუკუნის უმსაფრესე სულის გამოხატვა. რადგან ცხოვრებაზე წერს, ცხოვრება ვიყვანს. დროს წინაშე შეკრთობს და წამოიჩინო რტეროსხვეყიაც წარსულსა ოდნავადღ ან ვანელებს ხანამდვილას ვნებას. არც „ველელებური ჩოშანსების კილოზე“ ნაქვეამი „დიდებული აკაკის საიდუმლო ხარათის ხუნენაზე თვალთავან ცრემლი რომელს არა დის“ და შვენიერი იმერეთის ხილვები მოგწვევებდნ ანას, რასაც ბედღწერამ საშუდამოდ მიგაქვევა. რადგან რადიომიმღების, როგორც პანდორას უთოში, მსოფლიოს შხავალი იდუმალი ხმაა თავმოყრული. მის უფინად, ტყვილად, ხიბურად ქსეული.

ზოგჯერ სიტყვა მარუფეთით გამოეხება სიტყვას, გართობვის მანაშლულია მაგნეტოით მიიწიდავს სათქმელს. ასე გვინია სიტყვებით ტონგლიორობს. მხოლოდ ეფექტს ეწირება. თამაშობს ანარტულად დატვილი სტრაქონებით. საღაღობის კილოზე შეტყველებს მსუბუქად. თოქოს არონულად შეპურებას ეველას და ვუღაფფერს. ეს რამდენადაც მარტოი ნიღბსა მალე ბერადება. არც წარსულსა და აწმუოს შორის „გაკეთებული როკი“ ამოხნას რთულ საშუარისთან დამოკიდებულებას. ეს შოაბუკიდილებათა ერთი ნაყაღია, აქიდან წარმომდგარია რიტმები, ზოგჯერ შეზოხვეუითი სიტყვიერი არკობსტა. უფრო ხორად რიტმებს, რიტმებსა და ისევ რიტმებს. მარადოქსული ვანცდა იმხა, რაც იყო, ამხათან მიმართებაში. რაც ღღეს არის: „რაც ამ ქველების კლდებზე სიზიფეს ღოდმა გოგრა, ჩამოვანა ვან ჩამოვან — იყო ღმ არა იყო რა“. წაქოთული ან გამორაცვას ვანცდოღს, ვანცდოლი — წაქოთულს. ხმებს, ხმებს, ხმების სმენის შემპერელი ხმებით სავსე ქვეყნებრება. იმ ხმებსში გათუღლა ღამებში, შოუსვენარი ცხოვრება პოეტისა, ტრანზისტორის,

ტელევიზორის საუბუნე, ეგრანი, როგორც ფანჯარა, რომლდენაც საშუარო მოხმენა ევერდობს. თანდათან როგორ ვუხალოვებო შორკულ ქვეყნა ფერმქრთალდება, ნდობად და გაძლიერებულ ანტერესად იქცევა და წინაშე შეაბიჯენ ისე, როგორც ცხოვრებაში. ასე ზედად პარტე პარტეში ჩანვლამდე, სადღაც მიგაქანებენ კონკრეტულად როგორც ველკანის კატეტიდან, ანოტუორცინილი ხმებსა. რამდენჯერ მოვიღლია პოეტის ფიქრთან ერთად დღე-ღამეში ქვეყნებრებას. არსა და ფიქრზე უსწრაფესი არა არის რა, „ხანამდვილზე ბევრად ძლიერი არაპო ფიქრი“, როგორც იტყვად ვალაკტორი. და თინდლშიც ამის შორგე შორიდან დინ რივის ხამდერაც და... ფიქრით: „ცრემლა, ღიმილა, ჩანგა, ჩანგები, გინისი და გინისი, დინჯი პიკები, ცხელი მათარბი და მუსტანგები, ღამე მაგად, კარტი, ჩაქები, მარათა ვროდო ქვეყნის ფერმებრებს. შენ კი ერთბელად არ მომეფერე, თვალზე სკრვილილას ღანდა მეფარა, შენ კი მამინაც არ მომეფერე, მომწინდა ბელში ვეება შოღლი მომწინდა წელზე ვეება კოლტა, ვადოქრირილ სევანე, ბტეკი, მინდორი, ეანა, მდინარე, კობადი, იზაბელი, იზა: რ, იზაბელა ანა, გული და ველი საბუღად დემილიანი ზემა დღეები თუ ბედმა უღვთოდ არ გადახელა“. ასე ამის მსოფლიოს გულისცემა ფონენდოსკომში კი არა პოეტისავე გულში.

მე მჯერა ამ ხმების, ამ სივრცეების, ამ მასშტაბის წარმოსახვისა. ესეც ვალაკტორიდან მოდის. ამ არსებულ მოგზაურობას ქვეყნებრებაზე თან ახლავს ვანცდა იმხა, რომ „მიწათურმე მრგვალია, თურმე ისე მრგვალია, მოვიარო ქვეყანა — თურმე შენთან მოვალ“. მე ვგარდობ ამ დაბრუნებას. თუ არასოდეს წასვლას საყოთარი ფუნებთან. ვგარდობს პოდ მაკარტინისა და ლენინის, საქსაფონისა და გიტარის ხმებსში შშობლიურია სოფლის კრანკინიხელას „ძვირფას კრანკინს“. ვგარდობს ტარქელ კანტურისთან ერთად, ნანა ბრეგვაძეს და ვანსულ კახიძეს, ვგარდობს შშობლიურ სოფელს. და ურშობის უკრუნებელ სევდას: „ღობეს შეუღდე. ვუღი ახტეშუმის ჩელტკების და ორი ღღის ბორილას დანახაზე ვჩერებები“. ამ ლექსებს ხორად წინ უღღვას პოეტის მახლობელთა სახელები. ეს არ არის ტრადიციული მიძღვრება ახლოს მიდის ადამიანებთან და უახლოვდება ცხოვრებას. მლიონობით ადამიანთა ურთიერთობა მის წარმოდგენაში იხრა ადამიანის ურთიერთობაშივე დაუყვანება. ქალი და კაცი, ცხოვრების უმარტივესი და ურთულესი ფორმულა. ადამიანებზე ფიქრობს, ცხოვრებას ვანსქის, უღამეფდება ფილონოფორე კითხვებს. მსუბუქი ირონია იცვლება მძაფრა ფიქრებით. ის ცხოვრობს თავისი და სხვათა ტკივილებით. ოთარ ჩხუიძისაღმდე მიძღვნილ ლექსში წერს: „ნებავინ ვარო, რანი ვართ, ან მოვსულვართ სი... ვდუმვართ დაბნეულები ღამენახამ ცით... მაგ-

არა ქსანი მოდღავს და დედური ქსნის საიდუმლოდ უმაღლესს სულ უზარალოდ ხწნის". ჩვეუად იქცევა ამაგარი ხელვა და სმენა. მისთვის ერთადერთ ზედნიერებად იქცევა ადამიანებთან შიშობლება. ეს არც იხე იოლი შიშობლობაა. იქმნება ილუზია ერთმანეთთან შიშობით შეხებისა, მანძილი კი თურმე ზოგჯერ ადამიანებს შორის ასტრონომიული სიშორით განიშობება. ის ფიქრობს კომუნიკაბელობაზე, ამ ხელზეზე. როგორც „ვათობა ხელში". ფიქრობს ადამიანთა შინაგან კავშირებზე, რადგან მხოლოდ ამ გზით თუ გამოვლენ შიშობლობადან. ერთი გამარჯვებული ერთზე ერთია, ორი უკვე ცხოვრებაა. და ამ ორს ხელავს უკუღმაც: თბილისში, პარიზში, მოსკოვში, პოლი. წესიანი თუ ზონიერში, ვეღვან, სადაც მიწვედება შიშობა, ან გონების უკიდურესობაზე უფლება. ისე ძალიან მიუყვარს მდინარე და მდინარეზე ხეობა ხედები მუხლ ამაზე ვაშობს საიდუმლოდ: რად არ ავადგენ ხეობა ხედები ვეღვან გული იცნობს, ღრინე — ღრინე, ნაპირს — ნაპირის ხენას ხენასთან და შტეკარს მტკვართან ახლოვდება მხოლოდ ხედები ათას ღრინულს და ახეღიარს, ათას ტარიელს, ათას ღრინოსთან მათი სახელი ისე ხეობია, მე ვერ ჩამოვთვლი ალბათ დიდადისი — ვიხსენებქვავთ, შედარატი, ვეღვან, ისევ ვიხსენებ, ისევ შედარატი, ფიქრობს შორსულ დებზე და მდინარე როგორ მივიდნენ, როგორ, თქვენაში!"

ეს მისი ფიქრებია ადამიანებზე, მისი და ღრინე შენი, ჩემი, ახისი. კეთილი თვალი შორის იხედება. და დედვანდელ რთულ სამყაროში ჩნდება ჩვეულები. „კახტანოვების, სპისის, ვოლტორისის ისმის ღამილი და შორს მტკვარი — კალღების ჩადილში, ხავსიან ღრღზე უსიტყვოდ, ზუზუად მღერაან ორნი". და ას უთვალავი „ორნი" უფუარს მთელ კაცობრიობასავით და მთელ კაცობრიობა — ამ ორავით. და ისევ დღიან და ქუენად ტარბტარნი და ახლოდა, ნესტანი და ტარბელი, რომეო და ქულიტა, და ისევ იტყვობლებიან. როცა მღერაან „საიდუმლო ბარათოს". და უკუღმაც შეიძლება დაინახო როგორ „ვაშბა სამუარა, მოიღს წვიმა, დამღება ადრე". „არ მიუყარს, მიუყარს" — არკვევს გოგონა პატარა ვაჯლის ცოც მოსაცდელში". ახე გრძელდება სიუარული მარადიობა. და ამ სიუარულის ვადარჩენიხთვის ღრის ცხოვრება, ხიმედრებას შეიბოჯვა თუ ღუქებას წერა.

რაც უფრო ღრმად შევიდვარ წიგნში, უფრო მასწავლება ცხოვრების დრამატული შეგრძენება. იყო დრო, როცა გალაკტიონი წერდა: „ღრი დაღვა, რკინამ ააღვა ენაი". შორიდან ეხმინებოდა ვერპარის ღარდს, შეუზერებელი ბორხლების გრიალში ესმოდა შიშობლებული ტექნიკური რევოლუციის ერთადერთი. ეს იყო ახლებების წელიწადი. ახალი ფანტაზიები ატრობობდა ხილომონ მორბეღაძის დაფიქრებულ ცხენს.

იმერელი აზნაურის როსინანტი გაურბოდა თუქის მატარებელს. ესენინის ნაღვლიან ხელვაზე გულუბრყვილო შემართალი კვიციანი ვაჭარებულნი მისდევდა ვაჭარებს ღიანდავის გასწვრივ. მანქანების საუკუნე მოარღვევდა სავარცხს. მაგრამ ამ იმერციას თავისი უკიდურესი სიჩქარეებიც აღმოაჩნდა. რკინამ გასრისა ბაღაბი და სამოციანი წლების სამუარო ეკოლოგების ვამაფროსობილებელ შედახილზე დაფიქრებული შედგა; ადამიანმა დაინახა ბუნებასა და ცივილიზაციას შორის დარღვეული წონასწორობა. პოეტებმა ვერ დათმეს „დაპურობილი მთვარე". ფეხი რომ დააღვა სკაფანდრიანმა კაცმა. თუმცა მისი „ნაბიჯი, მთვარეზე გადმავლული, მთელი კაცობრიობის ნაბიჯი იყო". და რთულად საუკუნის მღელვარე ხმებსა დრამატული სიმამფროს გაიარა პოეტის სულში. პარკული კონსონანტის გაუგონარი სიმამციტ მოვარდი საამაყით, „სკაფანდრიან კაფანდარი" ქალზე აღტაცებული ფიქრით, ის მანქანების შემჭარბლ ხმაურს ჩაუფიქრდა, მთელ ქლანებასთან ერთად. ეს ვანწყობლება და დამბოვლი ფიქრი მოხვედრებას არ აძლევს ტარბელ კანტორიას; და ჩვენ ვგრძნობთ გონიერ და მგრძნობიარე თანამედროვეს, რომელსაც ახლა ბევრად მეტად აფიქრებს მანქანების ხმაური. ვიდრე მის გენიალურ წინაპარს ორმოცოდე წლის წინათ სადღესობიდან „მეცამეტე ზარის" რკინა, ტელეფონის ნეტავილი ზარი შუაღამისას და დაგვიანებული ტრამვაის ღრუბალი ქურადან. ის ჩაუფიქრდა წა. შუაღამევს გარინდელ, მოღლილ თბილისთან ერთად და ყური დაუგო დედაიწის ბრუნვას. პოეტებმა ბუნებისმეტყველებსა და ფიციკლებზე ადრე იგრძენს „ადვის ღრამა". „ჩვენი ცხოვრება სავსეა ნომრით, — ვადაუტობია ნომერი ნომრის, ჩვენი ცხოვრება სავსეა ბრძოლით, კიდილით — ვინ ვის, რომელი რომელს მე ჩავუქრობდ მთედნებს, ქუჩებს, ფოლორებს, ჩიხებს, ბნელ შესახვევებს... ვადავს ხოფლებს და გავცეო ქლაქებს მამიწე სიუთაებს, ძვირფას სხეებს! მე კარგად ვიცი: ბევრს გავუსწარა, და მეც რამდენმა ალბათ გამსწარი, მინდა ვიყოღდ, მანტარხებს, მაგრამ არ არი ახლა ასე ღრ... უფლან ვინაზავს მარკვე ოსტატი რკინას რკინაზე როგორ აერებენ! ეს უფლავტარი ბრალდება ღვინოს და უსინდისოდ მრდდეს სარკებს. რამდენს დაეხმება გუშინ ფაერბი და გარათიდან ვეღარ გამოდის! ბეკდამსწრეული და დაღწილი, დისტექტის წინ წევს ახლად კაოტიო... და კლავ ანიება შუქი წითელი, თითქოს ნიშანი იყოს სახვენი, და ისე მასტობობს ჩემი ქლაქი, როგორც სოფელდ ბიჭს ვადასახველად".

ეს არ დაიწყებოდა არც ოციანი არც ორმოციანი თუ სამოციანი წლებში. ეს ოთხმოციანი წლებს პოეტს, დედვანდელ პოეტს უნდა დაეწერა. სტადიონების ერთადერთი სახეს, სარბენ ბილიკებზე აჩქარებული გულსცემის გამგონეს

უნდა დაეწერა. უნდა დამდგარიყო ბუნებისა და ტექნიკის შორის ჩაფიქრებულ მინდიად. ეს ხანა უნდას კონფლიქტია პოეტის გულში და მასზე ფიქრი ადამიანზე ფიქრს მოაწვავებს. ამიტომ წერა ამ ლექსების, რადგან ის ამბობს ჩემ ხა-ლიშელს, ვეფლის სათქმელს, ვისაც უფროსი ხა-ლიში, ჩიტა, შუბ და თევზი შიის მდინარეში, რომელიც უნდა მოკვდეს ქვეშაზე. „ვეფხისტყა-ღები სულის ბნელ და უბილავ შარბს“ — ფიქრობენ გულში პოეტები და აწვიან წვიმა შეტეობების, და აწვალენ მარად სურვილი: შეიძლებაღეს სიუარულის ტრანსპლანტაცია, ანდა, პირიქით — ადამიანს ამოხტა ხსოვნა. სევდა, მოკრილი ცაცხვის გამო, რომელიც და-მით შინს აივანიან შარბებს ისევ და ურის წყარაზე ფიქრის ვეფხილებს. პოეზიაც ზომ იმითომ განდა ქვეყნად ეს სიუარული და ხა-ლიშაზე მუდამ ახსოვდეს. იღვლებდეს და აშ-ნეუბდეს ადამიანებს. და მანქანათა აღმოჩე-ხულმა სიჭარბემა კი არ გათიშოს ასტრონო-მიული მანძილებით ერთმანეთისაგან, მიუხედივს კაცს კაცს ისე, რომ უფრო გვესმოდეს გულის-ცემა ერთიმეორას.

ამჟამად ქვეტექსტი დევს ტარიელ ქანტარას „თაფლიანის საუკუნის“ ციკლში. ამ სათარაუნი შეფარული ირონია, რადგან დათაფლულ, დატ-კნილულ სიამეფიანის არ შექმნიდა ფანტას-ტიკური მანქანების საუკუნე და ეს ფიქრები რადი ანელებენ ვარსკვლავებში შუქრილი პირ-ველი ადამიანისადმი აღტაცებულ შეძახებს: „ურონად, მშაო, მიწის ვარშემო მარადიული იწუხა ბრუნვა“. პოეტის ცხოვრებაში იქმე-ბა რუბრიკა: „მხოფლიო დღეს, გუშინ, ხვალ“. გაერთილებული ცხოვრების ატმოსფერო მას კარგე უფრო მძაფრად შთაგონებს კომუნის-ბელიობის გარდაღობას. ადამიანებთან მიხე-და, მშარდაშარ უფროსი აუცილებელია ვეფ-სიანის სიმარტოვიდან გამოხადწევად. და სადაც არ უნდა იყოს, დღითა თუ გათენებისას, როცა „ადებულა ჩვენ სუფსაზე მამლის ვეფლი“, თუ შორს სადმე: „გადაღებული კიშალი, დიდი აღებები, მამაყი ხვანი, არანაღებს მამაყი შერ-ბი“, ზომიქარ ზღვაზე გაქიდული დირაგალები, ბევრი სამშობლო, ბევრი ლომის ხატი და კერ-ბი“. ახე მძაფრდება ადამიანებთან მამსურის სიხალვის ბურკალი, და დგება ვამი, როცა „ახლოელი ხდება იგი. ვინც შორელი იყო ურველიკის“. და მე ვხედავ ტარიელ ქანტარას ვურამ თიანეთზე და მიხედავ ბერგინზე დაფი-ქრებულს, ვანსპექტულს ქარსა და გარგალებს-ში გახულ მამაცთა ნათელი ხიყვარულით. ამ რწმენით სავსებს, რომ — ვეფხიან, ვეფხიან ტარ-ვილი და მწარე ეკლები. მგარამ ერთად დღე გათენ-დებს — დიდი შერების და მოიჯარან თავს ნატაქი ჩვენი ხელეების ხეხუბი ფიქრების ნახ-ტების ჩვენი ძეგლები. რადგან ჩემს ხასხში-ურვეთა ვიღაცის ცრემლი და ამ ვიღაცის ტრე-ბელში — ჩემი სისხლის ნაწილი! ან, ეს ლექს-

სიც, ანტონიო, მომეცა ხელი: ჯემი და შენი სისხლითაა იგი ნაწერი“. ვეფხიანებში მამა-რელი სიამეფითა და სიხალისი მამაქმეში ტექ-სები. აღბათ ამ გარნიასთა გარნეზე ჩვენიას გაუგებარი იქნებოდა ექსპოზიცი და მარკე-სიც, იტალიური ფილმებზე და მემინგუვის მო-თხრობებიც. აქ გარნიას სამუაროს შექმნარო-ბულ სიერტებს და თითქოს სულ ახლოს ხე-დავ ოკეანეში განწირულ ხომალდს, რომლის ადგილსამყოფელს აზუტებენ დედამიწისთვის კოსმოსური ხომალდები.

ისევ ვალტორლიდან იმისი ოდესდაც რევი პოეტობაში ნათქვამი სტრაქონია „ჩვენ სიერ-ციები ვართ თანახაი“. დრო და სიერტე ხელ-სხვაგვარად განიცდება დღევანდელი კაცის წარ-მოსახვაში და კოსმოპოლიტიკაში როდია სამ-უაროს მარტული გზების მოვლისა და შეცნო-ბის დაურტომებელი წურჭალი. ადამიანი ხე-ტილის თინს სულაც არ არს აუილილი. როცა ახე ფიქრობს: „აღაშანს, მისურს, ტემზას, ში-სურს, ამაზონს მისურს, ბუდისტს, სენას, პე-ტრეს ტაშარს, ფელაპის მიწურს. ვესტურში უნდა, მოვისილო ქვეყანა მთელი ვილი და ვლი-ქარებს, ქვეყნის კიდებზე მისულს“. არა მხო-ლოდ ტურისტის ვნებამ დაშტა ადამიანი ად-მიანისკენ, უფრო გზებისა და ქალაქებისაკენ. გამოსაცდელი ატომური ბომბების ხმურში ადამიანი ხამეგობროდ ეძიებს პლანეტის ვეფ-სიანის პოეტის მკვიდრს. პოეზია რატებზე სწრაფად ედება სიერტებს. და ეს არ არის რადიკ-ვიგნალი პოეზი მხოფლიოს მოქალაქის. უფროსი პოეტისა და ადამიანის: „მდინარეების და ქარ-ბის მე ვარ მღვდარი“.

ეს დროის განცდით გამაფრებული მოტრე-ბი. შინაგან ცხოვრების სამშფრე. პოეტის მარადიული სიფხილვე. ძალგატეხილი ღაშეების გამოძახილი იმისი ამ ლექსებში, ეს არც იდი-ლურთ, მხოლოდ დატკბილებული სიუარული-თა და მინაწებული გარნიობებით ცხოვრება. ტარიელ ქანტარის შეწევს უნარი არ წარმო-იდგინოს თავისი თავი სრულყოფილი შინაგანი მარტობის ვანსახერხებად. მისი ვანწეობა ხან ამაღლებული, ხან არსიული, ხშირად ოცდე-ბა. ზოგჯერ თითქოს გამოპოტებაშედეგად მისი, ხატანასთან წილნაურ მღვრიე ფიქრებს აუ-რდელი. ჩემთვის ვასაგებია მისი მწარე არინიაც და მარადოქული ხაროლდეც. მას შეუძლია ლექსს დაარქვას „ხალადა თას ნაქებზე“. გვი-დის შხამის შეშაროვებულ მამაც ადამიანებს ში-ურძენს იგი. არის ამჟამად ლექსებში მძაფრი ტიპილებიდან შემდგარ „ვნებთაა გამოწერა“ ხაუთარი არსებიდან. „რა არა ის დღე. ეს რა არა ის დამე ჩემთვის. თუ მარტეში ვიქიად არ ხმურობს სისხლი და შხამი“... „მგარამ მე აქ ვარ... დღეობატრს მკვლელობა ვერობობ, და შეტრული მუხანათურ ნაქებს და შხამებს-შეუცრობელს მღვრიე წაღღს კვლავ მუხანად-ბი. რომ ისევ შხამი გამოწერის ავლენს და-

მეს". ამ სტრატეგიის ავტორმა არ იცის სულაჩი ცხოვრების ცალკეობა. მისი ოპტიმიზმი ხშირად ხედალი. შეშფოთებითა და ურწმუნობითაც იცვლება. იგი ეკლზე წყის ქებათა ქებას, რადგან ყველაზე ჰერაკლინი წამების შესახებ იკითხა იყო ამჟვეანად. ზოგჯერ გახარებულად არის და ხარკსტულად დაუნდობელიც. კატუსი უფრო მახლობლად მიაჩნია, ვიდრე მისის ვარდი. სინაზეს ხშირად სიტლანჭე და ამტკრული ფიქრი ენაცვლება. ეს განოგონილი ტყვილები არ გახლავთ. მყოველ საუკუნეა.

შედეგ ექიმის მიერ პირველად ნახარი მანამდე უცხოში ტერმინი „სტრეში“ უცხო არსტრატეგი კანტორიასთვის არის და ოთ ზოგჯერ სტანდარტად იყინის, მხოლოდ დაუყოფელი სიტყვების გამო. ზოგჯერ ეს ტყვილები დიდ სიმამრებმდე მიდის, „ერთ დიდ ყვარაღად შეკრული“ და ოთ უძილად დამეხებში უნებურად რღვატების გიფიქრია შენ დროზე, პოლიონ ტრამვასა და განსადეღზე, კატასტროფებსა და მონსტრებზე, ლეკალურ ომებსა და მთავებზე, განსაცდელი ბორბების წამერ ზეიმზე. ოთ გტოვია პოლიციელის ტყვიით მოკლული პატარა ბიჭის ტრიალთა საკუთარ შეკრულზე ან დიდ დარჩენილი ჩარლი ჩაბლიის საფლავი, ყოველდღე ვარდებით. ამოვსებელი, ოთ შენ გულში გადის შეშფოთებელი რადიობტლები, ვერ აქნებო მოლოდ დიმილასა და ადტაცებს ბედნიერად აღნიანი. მე ვგრძნობ ამ ლექსებში დროს, როგორც მღვილი ძაბვის ელემტროდენს. ეს მწვადა ომიბატების ცხოვრება როდია. პოეტის ცხოვრება, რომლის გულზე გადის ხანარის მოყვარი შერდიანი. „შევაგროვით ჩუჩრული შევაგროვით ჩუჩრული — აუდიტორების, დერტუნებს ჩუჩრული, სახამართლო დარბაზის მოგუდელი ჩუჩრული, მიმდე პანაშვიდების კიბებზე ჩუჩრული, ვგან ფოროლიყვანში ვახვთული ჩუჩრული, ზავსმოდულ ლოდებს მთავრული ჩუჩრული. კუბის ცხოვრ რწვეაშე ნაპარული ჩუჩრული, შიშით სუნთქვაშეკრულად, ვაწიერული ჩუჩრული, ფანტრიდან გადამძვრული ვაწიერული ჩუჩრული, ზღვას ნაპირს, კრწებში ვაწიერული ჩუჩრული, საოპერაციონი დაწვადეღული ჩუჩრული. ამ რივიდან ამ რავში მიწადენილი ჩუჩრული... შევაგროვით ჩუჩრული შევაგროვით ჩუჩრული, რომ თახა ჩუჩრული იქცეს ერთ დიდ ყვარაღად კიდევ ერთხელ გაოდდა, სლამოსს, სლამოსს... კიდევ ერთხელ დაქენება მისს ვყოფილი ვაწილა“. ხელდაი აქ არჩინული პოეტი ეს ცხოვრებით შეტარული კაცის „უფირილად ქცეული“ ფიქრია, აღმიანისთვის ატოკებულე გულას მონოლოგია. პოეტის ცხოვრება, ხმწვიდე რომ არ უწერია, რადგან ბუნება უყოფრებს მგანმოხარობა სესმურა სიმამრით დანახლად მის მოუხვენარ სულს. ეს მან ოგრძნი „ელდეგა ურბანისტულ თემაზე“. შეუძლია განიცადოს

როგორ „იხადება დილა სუსტი ნილით ფაქტნი“, მაგრამ არც იმას მადღეს, რომ არ შეიქცელება ვინმე პოეტური“ ძველი პეისტერი. პოეტო მზე რდიდა ვარშემო და მხარული ფერბი. ისიც ურდა ოგრძნი, როცა „წვიმის“, მთელი დღე წვიმს უაშურად... ახლა ამ წვიმას ქვია მამული“ და აღაზნთან ასეთი სურათი დანახო — „და როგორც წყალში ჩაგდებულ ფოტოს — უფოლო ტირიფს ატიტივებს აღაზნას წყალი, გზის პირას ვლაც წვეს გულადმა, აგრნებს მოტორის, უდვის „თავდულის“ გაოცბლებას პირქუში ქალი. კოხვებზე მასუბს ელოდეზა ლამაზი ბავშვი, მოდის დრუბელი და ცარიელ ცას ემატება და როგორც ფოტო აღაზნის წყალში, ტიტივებს ცრემლი მოწვენილი დედის ხატება“.

პოეტი არ ერიდება ლექსში უხრალე ურფითობას. ჩაის სმაზე ლამარას, შაღღერს, რამელზეც ვირატებს ხატია, კალაქზე გადარტონილი ვერტმფრინავის დანახვას, „უდრისა“ და „შაღღერს“ ხსენებს. არ ახებობენ ლამაზად ელამაზო სიტყვები. არ ერიდება, „ცხოვრების პაროზა“. „გადმოდგა ახლა აივანზე და ღერწმის კოკით ხარეცხინი ვადსწია სივრცეში თოკი აწვიმა ხალხს. ზეწარს, შარვალს, პერანგებს, კაბას, აწვიმა მასაც — ცხოვრების ამას და ქვედატანს კაბას... ეს ჩვენი დროის შინა ღაზა, წვაბაში რომ სველდება და წვიმის წყალს იხვე „მარიალის გემო“ აქვს. ამ სურათებში არხად არის დამტახარი სილაპაზე და ტკილიშფოტარი ღარიკულები. მან იყის რამდეწერ ცრემლით შეღებული ბავშვის ხალხში, ერთხელ ძალე ქეპახან ეშუალი ისწავლა, „ნეტა მესწავლა ეფთაო!“ ამბობს, და იმავე დროს საოცარი მოყვასური სითბოთა სავეც გრძნობს. რომ მასთვის შევლია „ღმერთის“ სუველაზე დიდი წყალობა“ და თვითმტრინავში შედარე ჩვენთან ერთად ამოტრებს გულში: „რატომ წამოვიდე შევლით“. იქნებ ვინმეს იოდად ეტყვნოს ცხოვრებაზე ასე „ნატურალურად წება“. პოეზიის დადგენელ საზღვრებს მიღმა სკანდალურ გახლად მოგწვენოს ეს უცეში „პროზაული“ მონოლოგებში მან კარგად იცის, რა ფაბი აქვს „ჩიტის გლობას“. მაგრამ არანაკლებ მნიშვნელობას ანიჭებს იმას, „როდ ახვაუბენ მეომარისა“ და მებისრის ქედებს, რომ განსკვადება ხკანი, კუბე, სასსლე, ციხე, ეკობ და უთო... რომ ვანირჩევა სოფლის სამედე და სანებოვროდ მორთული კარდა... სუტერბომები, სუტერბომები და უღტარამოკლე ბედნიერება... და მკავს მეოცე საუკუნე მოზარდს, რომელიც გულგრილად ამხვრევს სათამაშოებს“. ეს ჩვენი დროა, დრამატისითა და შეშფოთებით სავსე. ეს ის არის, რაზეც ვაფიქრია. „და დღამიწის მოძრაობის საიჩისპიროდ — შენ შესახვედრად ვაპირბის ბავშვი“. და პოეზიაც იმისთვის არსებობს, ან ძნელ დროში მთელი

კვედნიერების გასაგონად ამოიძახოს გამაფრთხილებელი: „ხევენი“!

ის შეუვარებელი მელოდიაზე და რიტმებზე, რითმის მოტრფიალად და აკრომატული მებოტყვე „ახლა, როცა სამუაროზე ფიქრობს, თათქოს იფიქრებს პოეზიის“ „ძვირფას სამკაულებს“, აწიშლებებს ხატიშვებს, პოეტურ აზრს, უწყურობარს და უმარმოინოს. პოეზია თამაშად და დაქერბით კამათობს ვერლიბრთან, და როცა უნდა ეღვასავით იფიქროს აზრში, ვერლიბრი შინთვის „ხელ-ფეხის გახსნა“, რათა თავისუფლდება მინიჭობს აზრებს და ისევ აზრებს. „გამოივინა ჭალათმა ბოში, სპობს იგი, რაც კი ცოცხლია და ხელფელებს ტოვებს ყველაფერს, რაც შექმნილია აკოს ზელით. — ქარხნებს, ფაბრიკებს, ხიდებს, რენოვტებს, სახანდეებს და სხე შემდეგ... გამოივინა პოეტმა ბოში; სპობს იგი ქვეყნად ყოველივეს, ადამიანის ზელით რაიმე შექმნილია თუკა, და ხელუბნებლად უტოვებს სიცოცხლეს მარტოქებს, ბავშვებს, პინკველებს, კანქარს, არემს და სხე შემდეგ... და იღებს მერე ადამიანი ორ გამხმარ ნაფობს, წვალობს, ცდომობს ცეცხლის გაჩენას და ყველაფერს იწყება თავიდან... ეს ჩვენი თანამედროვის მოუსვენარ ფიქრებია. ამას ვერ დასწერდნენ ისინი, ვინც ზეინამდე იყვნენ, ვერც ისინი დასწერენ, ჩვენს შემდეგ რომ მოვლდნენ, ეს ჩვენ ვართ. ტარად კანტორაბთან ერთად, სიორად წარბაცო, პარადოქსალურად რთული და დრამატული საუკუნის შვილები. ეს ჩვენ დაგვაოსნა ზედისწერამ ვედლაზე წველი განხატული: გადავარჩინეთ სამუარო მონალოდნელი კატახტოფიხაგან. ეს ჩვენ გავხდა წილად მავიურა სიმამრითა და საღრმით განვიცადეთ კაცობრიობას ორი უძველესი სიტყვა — ომი და შვიდობა. ის ფიქრების ადამიანთა „ხედნიერების ჩაქვურ რეაქციაზე“. თანამედროვე ფიციკის, ასტრონომიისა თუ ეკოლოგურ ტრამპები შინთვის სრულიადე არ არის „რეპოეტურა“. ის წერს ირონიითაც და განრისხებოტაც. წერს კაცობრიობის უმთავრეს საფიქრალზე. ამწარალი კარნი, გამოცემული პოეტის მერე“. ესე ქვია ამ ციკლის ერთ ლექსს. მისი რეფრენია: „არ დაიღვაროს წვეთი ხისხლი დედაშიწაზე“.

მწარე, ირონიული ტონი შინაგანი ადამიანურ-ლი პარატეტის გამოხმატველი, ზეაწეული უცებ ხდება ღრმად მიწიერი და ჩვეულებრივი. ღრამ, ჩვეულებრივად ადამიანური. ავგვარ ლექსებს უშორებს, სავრცეებში გაჟუჯს პოეტის ცხოვრებაც და პოეზიაც. დე იუოს ამ ლექსებში ბევრარს ამ პროზაული, შეფრთველი, სენისთვის უცხო. იგი მოქმედებს, ვეაფიქრებს და ვეამდელ-ვარებს ჩვენ დროზე ბედზე, მომავალზე. ზემოქმედების საიდუმლო იგიონს საექშვლის ძალაშია. „პოეზიის შინაინ — ადამიანთა გულებს დახურობა. იგი პოეზიის ცხენზე ამზედრებული ინავარდებს თუ ქვეითად, პროზად

მწურობა იღებს — მნიშვნელოვან არა ქვს. ნუძძლია თუ არა თავისი შინის მიღწევა, მხოლოდ ამის მხედვეთი უნდა ვაწიქვლომ მასზე“. დიას, პოეზია საგრძნობლად გახდა „უხეშა“. მისი ტონი და მათონი დრომ და ცხოვრებამ განსაზღვრა და პოეტი არ გუოქმის. თუ ვერ გავგონებს როგორ ტირის, ვინაც ტირალი იყოს „მღერის ჩილდ ნერულად ხმაზე“, თუ არ ვხსენია კოფედან გავინლი ტუბიტი და არ გაფიქრია იმაზე, როგორ „როკავენ შინათვის ცხელი ზანგები“. და ამ ხმებში ვრუნატელივით არ ვახსენდება შშოზიური „შენ ხარ ენახარ“. ამ სტრიკინებს მიღმა პოეტის შორეულ გზებზე ვასულ ცხოვრებს ვხედვ. მასში რადე ნაწი. ღრამ ჩემი ცხოვრების, ზემი ფიქრების, მწწამსის, ტკივილების, გემოვნებისა და ურთიერთობების. მე ზელახლა ეხდები მეგობარი და თანაშორავ იმისი, ვინაც მანამდე თოქოს კარგად ვიცნობდი. ეს ყველაფერი მის სამშობლოს უკავშირდება. დედაშიწაზე არავინ ცხოვრობს რეპეტიტლად და კარჩაკეტილად. ქემინჯუის საჩუქრად ყანწებს უზგავინს ქართული ოსტატი და პოეტის წარმოსახვაში ისევ ივრდება უხასრული სივრცე სათაფლიადან კარხის ზღვაში. დე, ისატება ლექსში შემსტეებს თოქოს ნაცონობი და მინც თავისებური პორტრეტი. „კვალში ჩავუდგეთ ბებერ დინოზავრს და უკვადეზა ვნახით დაფლული. მწურად ვაევიოთ ნანა. დიარევი და სათაფლია ვადთაფლული. გინდა მკლავები გადაუწეოთ ერთმანეთს, ანდა დავარტყავ, გინდა? ანე ცხოვრობდი თურზე უწი. ნაც, ადექი! კადეც ვიცოცხლოთ! გინდა? სხვის მაგიერაც გეპატრეები. კვალში ჩავუდგეთ დაღლილ დინოზავრს. ადგამს გბრევათ ჩვენი ბიჭები — პურის საქმელსაც, ხანადროსაც. ღრამს რას ეუფლებ, ღრამ, ცხრა ტუთა, დამხრეუელი გავქვ კვთა, ღრამე, შუსაზე ბძძოლებს დალი ვატყვია, მე კი ბძძოლების ამა რა ვიც. ბიჭე რითია ნაღლები ხარზე, ოღონდ სურვილი არა ვახ სურვილს. რა ხელგაშლილად ფლანგე და ხარჩე დავლი, წლები, წუთები, სული... ფარავდებს დიდი და ოჩინობრე შენს ნახარლს, ბევრი გეკლას ნადირი. თვიონ ავთანდილს უნდა ჭონხიდე, ხელმწიფის ჭობნა არის ადეილა“.

ტარად კანტორა თავისი ქვეყნის მიწაწეულადან იხედება შორეულ სივრცეებში. მე ვგრძნობ მის წიწვეში ამ მძაფრ, შენათულ ზედებას, ვგრძნობ მისი ხმისა თუ ვადამახლის ძალას. რამწევის საომარი ეტლის ნახვა საქართველის მუზეუმში უცებ ვაფორტუნის მის წარშობის წარხლში. „ღურჩი ოცნებამ მღლავს კატაპულტით ისევ წარსულის ჩრდილში დავბრუნდა. დავბრუნდა დიდი წარსულის ჩრდილში და ვისმენ ახლა მკაცრი და დანჯი. როგორ მიყვება არყოფნის ზღაპარს დრო — ჩვენი ბძძენი პაპების პაპა. ვისმენ ტაძრების სიჩუმეს ტაძრულს, წარსულის ჩრდილში ვის-

სენებ წარსულს. როცა ვფერავდით ხისხლით
 იარაღს და ეტლში გულზე ვადაშობარა. წინაპ.
 რი პოეტების გზას მიყვება ამ წარსულისკენ,
 მაინც თავისას ამზობს, თავისებურად ამზობს.
 გმირული და ვაჟკაცური ზემო აღმართაქმებს მის
 სმენას, აფიქრებს: „ამ ლოდებებით დიდი
 ცხოვრება ჩაიარგულა უციოდელ ხალხში“. თი-
 თქოს ტრადიციულია ეს თემები და სახეები
 აღმოჩენილს ხელახლა აღმოჩენას ვაგვს. და
 მაინც, ძალდატანების ვარგულე, აწის თავისთავა-
 ლობის ბეჭედი. „სიცოცხლე — აი, სამშობლოს
 ფისი, სიცოცხლე ერთი კვირა — ახი წარბენ
 ბეჭეთი ჩავიკვებ ბელს და უკვდავებასკენ
 გაუყვები ფაზისს“. ეს მშობლოდ ტარებულ კამ-
 ტურია და სხვა არაფერ. მისთვის უცხოა ვარ-
 დასიღებს უკარს რომანტიზაცია: აქველადობისა
 და რესტავრატორის სამკაცროთი ზღვას ნანგრე-
 ვების წინადა ნაწილებთან. ის პოეტია და არ
 შეიძლება აყოს გულგრილი. რადგან გულგრი-
 ლი არ არის, არც შეიძლება გაიმეოროს სხვისი
 სპა, ტონა, ფერი, კოლო.

ისევე ცოტად შედარების მიზეზი, საოცარი მთე-
 ბი — ეს „კეთილი დევები“. ღონისძიებით ახ-
 ლაულებული ღვინისი ლექსებში. „მარტა აშე-
 დიდ ბრწყინავს ზომილიდან და ისე წითლად
 ელავს ცისკიდე, თითქოს მეშვიკის სახელი, რო-
 ნილადა შედარების მიზეზი გამოვსივდ“. ერთად
 ტრავაქული და გმირული, რადიკალიზი სულიან-
 ბორციანი შერწყმა ნანგრევებთან და მის ვარ-
 ზენის მარადისობას წარტყუნვასთან. ტიპოლო-
 გი, შერატ სიყვარული და „სახსრების ტაქო-
 ლაშიდ“ წაგრძნობი დრამატული ინტროია ბი-
 ლისა, ძველ შევილობს, უფრო კმელო შექ-
 ვილდობებს: „დრო ვარკობა სახარებათი“,
 „ჩემს დროშასავით ამაუ ხერხემალს მონური
 მისია არ ხებრებია“, „რა მოხდა შამელის მთე-
 ბი, მუდამ რომ ხილვრას მამალები“. „და
 უსახურო ზემო მახილი მარადისობას ჩრდილი-
 ვი წრავის“, „ვედარ იმავრებს ძვრს და წვი-
 მის ენათს ისრით ვამტუდარი მდინე კარბატი“,
 „სელამი საღამს, ხერთვისს და რუსთავს, რუს-
 თავს და არმაზს, არმაზსს და კურდღელს, ჩვენ
 ბერძენარ ვივით და ბერძენარ მოყვდით და
 როცა მოყვდით — უკველთვის ვცხობდი“. „საქართველოსთვის, საქართველოსთვის, საქარ-
 თიელისთვის, ბიჭებო, სწორადიო!“

ელვასავით ანათებენ წარსულის ლექსებს ეს
 სტრიქონები. და ეს ზღემა მაშინ, როცა საქუ-
 თარ მერჯულე ბტკოვა წარსულის კრალბებში,
 როცა გვიგრძნობა გელაშიმ დავით აღმაშენებ-
 ლის საფლავი და ვარძიის ფერხებებს, როცა
 ფტვება ატკარებია ვაზის ღერყების. ბზირად
 ირონიულსა და პარადოქსულს შეუძლია მთელი
 არსებით დანთქებს ისტორიაში და მშობლიურ
 ზუნებაში. ავჯიბტოს სიცხეში აწვადებდეს მო-
 სუენერია ფქირი და ივანძის, „საქუთარ მერ-
 ლეე დასვენებულა“ მშობლიურა მანის ხილა-
 მანე. „...შობლად შობილა ხუმრალზე ხალი, ხალა

ზუნებით გასძაბის ჩალას, და ნიავს, როცარც
 ეანგზადის ხალიშს, სუნთქავს ზვადისკენ დაკ-
 მული კალა. და დახაღერს, მოგზავრებს, კოშმა-
 დით. თვალმებს უკოცნის ირბის ღრუბელი, მი-
 ცურავს ცაზე თეთრი ზომადი და ხიმაღლს
 მართავს თეთრი უფალი. და დალატვან რეც-
 ღასხმულ ბიჭებს გულმოდგინე უწევს მხურვა-
 ლე ქვები. შე ვიხი პერმში შეყერილ კიკას და
 ცოტნეს გვერდით თამამად უწევს“. არც „ენგ-
 ზადის ხალიშ“ და არც „კომამა“ ზელს არ ზი-
 შლის ადვიტვა ტრადიციული ისტორია და დღე-
 ვანდელი კაცი, რომელსაც ტანზე თავღწას-
 მულს შეუძლია ცოტნეს გვერდით დაწევს, თი-
 კარა მზის ქვეშ. ეს მაშინ ზღემა მხოლოდ: რო-
 ცა ეს მიწა შენ ხარ და ეს შევე შენი შვი. ამ
 გზარულისა და ტრავაქულის პოეტურა აქმა
 ზნობად სცილდება მშობლიურ მდამოკებს. წა-
 მომართება ფრანსუა ვიკონის მოღიშარი საზე,
 ტრავაქული მარინა ცვებაევა, საოცარი გარსა
 ლორკა, რომელსაც ფლანგისტმა კარბინერე-
 ბმა სიცოცხლე წარათებს და „ვარ ვარათებს
 ლიშილი“. ისე არიან დანახული ისინი, ვარბე-
 ბი და წმინდანები, უნებურად დანათესავებულ-
 ნი. და მახლობლნი; და მესმის ფრანსუა ვიკი-
 ნის საფლავიდან: „შე დავიღვე საფლავში წო-
 ლით — რა მომიშუშებს ამდენ ნაწილებს!
 ღღებს აქ უსახიბო მოვიდა ცოლით, ვიცანი ზემი
 ხაინო საყოლე. ზემს თამაშ შევანდ ბიბინებს
 ნილი და ზეგ გოგონა თიკებს აპოვებს, შე ვარ
 ხალახი ხელმწიფის ტოლი, შე ვალამაზე გვებს
 და ვაზონებს“.

ტარებულ კანტორიას ცხოვრებაში ძვირფასი
 სხვები ცოცხლობენ, რიალბებს მის ფქირებში.
 იქნის მისთვის სამშობლოს ნაწილია, დღეა —
 დედამიწის ნაწილი. შე მახსოვს ეს ლექსი, ქერ-
 კიდეც ამ ოციოდე წლის წინათ რომ ალბა-
 რაკა ჩემი მწერლობა. მაშინ მეც დაწერე ამ
 ლექსზე, როცა ქერ კიდე გარკვეულად ისა-
 ბნობდა პოეტის მომადე. ლექსი ერქვა „სამ-
 თარია“, დედაზე იყო დაწერილი. ეს ლექსი ახ-
 ლა წლების შემდეგ ისევე გულივით ფთქავს
 პოეტის წინაში. ოცე წლის უარ დაწერილი
 ლექსი, თავის სენტიმენტალიზმად მისული
 უშუალობით, ორგანულად თავსდება პარადო-
 ვლი თუ ირონიული განწყობილებს ლექსებთან.
 „ვარეტი ქარბუქი არბედა კადრებს, მიწებზე
 ზამთარს ხატავდა რთვილი, დედა წებობდა
 ვეფლავზე ადრე. რომ შე ლოჯინი მქონოდა ობი-
 ლი. ვეფლავზე ადრე დავებოდა დლით, ცოცხლო
 ითარბის სიღუმებს ვეფო. ზაქუნს ზომ უნდო
 ხაუშზე თილი, — სადლი გვიანდა, რადაკა გვი-
 ნდა... და მოკვდა იგი გამრჩე და შემძლე. მას
 დარდად წაქვა ფქირები ჩემზე არა, აღარ ზის
 ის საჩქარლთან, აოჯს დღობს გულს. ოცილი-
 ვით სუფთას, ის ადრე მოკვდა, ვინ იცის, ზემ-
 თვის ცივი სამარის გათბობაც სურდა“. ეს ბავ-
 შურთი უშუალობა, თითქოს შეუთავსებელი პო-
 ეტის ინტელექტთან. რ გაუქარწყლებია დროს

სხვა ლექსებში გამხელაღმა პოეტის ცხოვრებამ, პირველთა, დადასტურა ამ ადრინდელისა და მი. ანტონის გამმტლობა. ბევრად აქეთ არის დაწერილი ლექსი მამაზე „როგორც კი მოვა წიგნბარის წიგნი“, აქაც ადამიანური ტყველი და დაბალია გამეღვანებული. ირონიას ნაჭამალი არსად არცაა „წინაში დამალული უვითელი ზეინების“ სვედიან ფონზე სასაფლაოს პეიზაჟიდან: „ცემენტი, ღორღი, თიხა და ხალი, აწვიშ და გული დარღვი მევსება მთვამო, ვისაც ლოდებქვეშ ძინავო“ ვერაინ იქნება გულგრაღი ანგვარ გარემოში, ვერაინ გაქცევა საფლავებთან სვედიან ფიქრებს: „სველდება ვაჟბრა, სველდება ბარდი, სველდება ბზის და წვეტრახლის ტოტი“. იქნებ ძველია ეს უველაფერი? თუ ძველია, სკვდელი-სიცოცხლესავით მარად ძველი და მარად ახალი უოფილა და მანც. ამგვარ განწურობილებებში კვლავ მოქარბდება სიცოცხლის რწმენა და იმედი. ეს მაშინაც ხდება, როცა გურამ ახათიანს მიაცილებს საფლავებზე და ისევ უკან მობრუნდება. დიახ, ლექსების წერა, პოეზიის ერთგულება თავისთავად სიცოცხლის აშკულისა, მისი ჩაუჭრალი მარადისობის აღიარებაა. „მაგრამ ხომ მიკაუვს უკვდავებისკენ ჩაოშის ზელავით სტრაქონის სტრაქონის...“ ეს ვიორჯი ლეონიძისადმი მიძღვნილი ლექსიდან მოიხმის. არსებობს პოეტური ილუზია უველაფერი იმასთან მარბონულად შერწყმისა, რაც მარადისობად არსებობს სამუაროში. აქედან მოდის სამშობლის, ქვენიუგების უკვდავება და ამოუშრეტელი სანსიცოცხლო ენერჯიაც. „არა წითელი და არა მწვანე, არა უვითელი და არა ღურჯი — ფერი. რამელიც არ არის არსად, ფერი, რამელიც არ არის ღურჯში, რამელიც ვიწარა შენ ქიუტ მთებში. არის

იმდენი შენს ამაუ მთებში. გახედე ამ მთებს: თისმა ნუფემ ერთად გატეხა მთისა მთებში და ამის განცდა შეეღის ტარიელ ვანტურას, სიროცა ქიუტად დადგება საიდაზნაუ აღმოცენებული კიოსხა: „და მე არ ვცივი ვინ ვარ, სადა ვარ...“ ან როცა ჩაფიქრდება იმაზე: „რა მალე გაცდება ხალხებს, რემა შეღია, ნელი კრიალით მი. მავალი შენი ურემი“.

არსებობს სულიერა შეგირების მომენტი, როცა გარღვრულია მტიკაც ფილოსოფიური და წინებრავი საურდენის პოვნა; და მაშინ უველაფერი ის შემოგვეშველება, რაც დროს უძლებს. ასე ურთიანდება გვეფთი და სტრაქონსკიუფი ფიქრი. „დაწყვეტილი სერპანტიანების“ ბრწყინილა ხმარში, ირონიულ ნაკვებსში და ზოგჯერ უბნალოდ ჩითმის თამაშს აუღილ სალაღობებს შორის, ჩემთვის ეს არის უშთაერხი ტარიელ ვანტურას ფიქრიან ცხოვრებაში. აქ აღარ არსებობს ნილაბი, რადგან პოეტი მართალი აღსარების სიღრმეებს უახლოვდება აქედან ამუარებს იგა კავშირს სათაყვანო ლიტერატურულ წინაპრებთან და მისი პოეზიაც ერთიან მდინარებაში ექცევა. „მართლა დაღლილბარ, ჩემო გეგფთო, წარბშეფხრელი თუარო პებრო, გაშალე მკლავი, რომ ჩაგებურო, გადაგვივიო და მოგუფერო. თუ ჩემს გულს შეკაშს შენი არწივი, ეს მიჩრევნია სიცოცხლეს ნაძრახს, ეს გამაზარებს მე იმ კაცივით, ვინც დედაშიწა პირველად დაძრა. ჩემს არ უოფნაში საფლავის ლოდებს შემატებნია რამდენი ლოდი... ქვა თურმე კაცის მავიერ გოდებს და ჩვენზე უფრო ქვა უძლებს ღოდისს“. ეს უკვე სულიერი სიშფიფთა და სკვდელი-სიცოცხლეზე ფიქრში მიკვლეული რწმენა თუ მარადისობის იშვადი.

ცნობილ მწერალს, ნიკა აგიაშვილს დაბადების 80 წელი შე-
უსრულდა. „მნათობის“ კოლექტივი და სარედაქციო კოლეგია ულო-
ცავს ამ შესანიშნავ თარიღს, უსურვებს ჯანმრთელობას და დიდ შე-
მოქმედებით გამარჯვებებს.

„რუსთაველი მახსოვს გავშვი...“

გალაკტიონის გამო ხევრი ხანტერებს“ ამბის მოგონება და დაწერა შეიძლება... სხვადასხვა დროს ჩაევიწერე მრავალი მახალა. ზოგი მათგანი დაიბეჭდა კიდევ ჩვენს პრესაში, — სხვა ელოდება გამოქვეყნებას.

ის ჩვენი რაიონელი აყო, ვანის რაიონის სოფელ ტყვიანში დაბადებული და აღზრდილი. ჩემი მშობლიური სოფელი დეხაშვი და ტყვიანში ათიოდე კილომეტრის მანძილზე თუ არის ერთმანეთს დაშორებული...

პირველად გალაკტიონი — ზვიდმეტოდე წილის „დამწეები“ პოეტი — ვნახე სოფელში. ჰყვანს კარ-მიდამოში — 1908 წლის 8 ნოემბერს, მოთავაზნელოზობის დღეს — 8-მ წლის ბავშვმა, და ჩვენს შეხვედრებს შემორჩა ამ შეხვედრის ძალიან კარგი და ვრცელი მოგონება, მაგრამ აქ ხელ სხვა ამბები უნდა გავიხსენო.

ხევრი რამ უკვე იცის შეიხვედრა და მხმუნელმა, მრავალი ფაქტი უცნობია ზოგიერთი მათგანის და არ აქნება ინტერესსმოკლებული მათი აღდგენა და შეხსენება.

ახლა აქ იმის თქმვა და მტკიცებას როდი დაეწევა და მოვუვება, იგი დიდი პოეტი იყო-მეოცი და კარგი ლექსები რომ ჰქონდა და აქვს. ეს ყველაზეთვის ცნობილია, ოღონდ — მაინც უნდა ითქვას: თანამედროვე კარგულ პოეტთა შორის გალაკტიონი უდიდესი აყო. ჰყვანს დროში მახზე უფრო დიდი პოეტი კარგულდებს არ მყოლიათ... როცა ვამბობთ და ჩამოვყოფით: რუსთაველი, გურამიშვილი, ბაჩათაშვილი, ილია, აკაკი, ვივა და გალაკტიონი... აქ გალაკტიონის

ნაცვლად იმ დიდებულთა რაღვენი ვერავის „ჩავსვამთ“. იყვნენ სხვებიც — ხასხელონი და მოელი კარგულია ხალხის საყვარელი შემოქმედნი, მაგრამ გალაკტიონის ტოლი არავინ უყოფილა. ზოგიერთი ვინმე სხვაგვარად ფიქრობს, რა ვუყოთ, ვერ გავამტყუნებთ, ყველას თავისი აზრი აქვს და უნდა ჰქონდეს კიდევ!

„რუსთაველი მახსოვს გავშვი...“ — ეს სიტყვები გალაკტიონის ერთი ლექსიდანაა. მას ეწოდება „მთავრის ნაბოხიდან“ (იხ. თხზულებანი, ტ. 4, გვ. 162, 1968 წ. „საბჭოთა საკარგული“). გავიხსენოთ ამ ლექსის რამდენიმე სტრიქონი: „ხევრი მხარე მოვიარე — ახე იყვებს ამბავს მთავარე, — მაგრამ საქარგულსთანა არ მინახავს არხად მხარე. ბრწყინავს მისი ძველისძველი უძლეველი მთა და ველი, მისი წყალი, მისი სივრცე, მისი შოთა რუსთაველი. რუსთაველი მახსოვს გავშვი, ოცნებობდა ოქროს ჩაქში, მიყვრდა და თანაც ობოლია, ვიო ფოთოლი ობოის ნიავში...“

გალაკტიონისებრ ქაღკაკი და ბუნების ყველა საიდუმლოების მენცარი პოეტი როგორც მაინც მოახერხებდა თავის მოდგმა-ადაში-ანთა დაქრებას — რუსთაველის ბავშვობაც მახსოვს, და ეს ამბავი კიდევ განვიცადეო-ამისთვის კი შესწევდა ნიჭი, უნარი, ძალი და ქაღილიც. არაფერი შეეშლებოდა. მაგრამ მაინც მთავარეს ათქმევინა ეს, თვითონ თავი აღარ გამოიღო და უოველივე გამოთქვა უბრალოდ. მარტივად, რეალისტურად, არავითარი მისტიკა, არავითარი ზესთანუნებრივ ძალთა მომზება!

მას ხომ თავის უბის წიგნაკში ჩაუწერია: „ყოველთვის მიმუდგენე ტანსაცმენი ვიზო-წერტი, მისტიტიკო სიმბოლისტები და ზესპრედმეტნი ფორმალისტები. უველაფერა რეალური, უველაფერა რეალისტური... უველაზე მთავარა, სათქმელი არ დაგვიღოს და გქონდეს საქუთარა ხმა და საწყარო, რომელიც არაფრით ჰგავდეს მშაველს, მაგრამ მაინც რეალური კი იყოს. ესაა თითქოს პარადოქსი ან წინააღმდეგობა დიალექტიკური, იღონდ ესაა ზემოქმედების საიდუმლო“.

და, საერთოდ, მას არაფერია ეშლებოდა — არასოდეს. არც მაშინ, როცა თავის ლექსთა I, II და III წიგნთა საკუთხოვ კრებულები გამოსცა (1914, 1919, და 1927 წლებში) და ამ სამ წიგნში მოსთავსებელ მრავალ ასეულ ნაწარმოებს ოხვავდა და წერდა. არც მანამდე არც შემდეგ ახალგაზრდა ქართველ პოეტთაგან ქერ არავის გამოუტყდა ლექსთა ასეთი პირველი კრებულები. მათი გამოქვეყნებისა და წაკითხვის შემდეგ ქართველი საზოგადოება ქერ თითქოს გაოგანებული იყო და გაოცებული: შემდეგ ატყდა დიდი დავა, შეზღა-შეშობდა და ჩოჩქოლი, გაიშარა და აღუსრულებელი კამათი. ბოლოს უფლანი ერთად დარჩნენ ატყებულნი და ამუბოხდნენ იმით, რომ მათ შორის ცხოვრობდა ასეთი პოეტი და ქმნიდა ასეთ შედეგებს.

მაშინაც მართალი იყო, როცა „გათენდა და ცეცხლის მზე აენთო“ და ქართველ პოეტთაგან პირველმა დაიჭრა: „დროშები ჩქარა!“ მანამაც, როცა პოეტთა დიდი ლაშქრის და მრავალ მოწოდებად გაიხმა გალაკტიონის: დავადგეთ იქ, სადაც ქარაზნაღილი და ერთ-ერთი თავის ლექსში ქართველ პოეტთაგან პირველმა რომ ახვენა დიდი ლენინის ნაშლი.

როგორც იყო ჩვენი თანხის ახალგაზრდობისათვის ყოველკარგული „გალაკტიონ ტახიძის ეურნალი“, ახალგაზრდა ლადო გუდიაშვილის ქადონური ყაღმათა და მხატვარ-პოეტის ირაკლი ტოფჩაძის მარჯვე ხელით მოხატულ-გაფორმებული ეს ცისფერყადიანი, ფართო ფორმატის — ცხრა თუ ათი ნომერი! თანამშრომლობდნენ ვახლ ხარნოვი, შოი მღვიმელი, ნიკო ნიკოძე, გიორგი ქუჩიშვილი, ვარლამ რუხაძე, დემან შენგელაია, ტერენტი ზრანელი, ხანდრო რიშანიელი (ყანჩელი), მიხეილ ბუკორიშვილი, სომელი, იპოლიტე ვართაყა, ივანე გომეზა-თელი, ივანე ელიაშვილი, ვარლამ დონდუა, სიმონ წყველი, ხახილიანი, საფო მგელაძე, გერცელ ხაზოვი, იასამანი, სხვები და სხვები...

მათი ლექსების, მოთხრობებისა და წერილების გარდა, თავად პოეტა-რედაქტორი ბუქაძედა აქ „ვერუის ნიაღვრება ამოხუთქილი“ თავისი ეფემერების თავბრუდამხვევად დატრიალებულ სტრაქონებს და სხვა სიიშვიათო „დაწაჭბო“, რომელიც შემდეგ I და II წიგნთაგან შეჩვენულ ლექსებთან ერთად შეადგინეს 1927 წლის გასაოცარი კრებული — ერთ-ერთი უმშვენიერე-

ნი წიგნი, როგორც შექმნიდა ოდესმე ქართველ ენაზე (ხალხის ატყებებს მართლაც საზღვარი არა ჰქონდა), — ლურჯაშვილისა და დი წიგნი, — შეგ 760 ლექსი იყო და რამდენიმე პოემა, მანამდე უჩვეულო მოკლენა ჩვენს ლიტერატურულ ცხოვრებაში!

მაშინველის დღიდანვე და მერე, წლების მანძილზე, ის იყო უველაზე საუკრავი საყოთბავი წიგნი პოეზიის მრავალი მოყვარულისათვის: მას ხელიდან ვეღარ იშორებდნენ იშვიათ წიგნთა უკვე ხანდაზმული მითხველები და ახალგაზრდა ენთუზიასტ-ლიტერატორები, თავად და კარგ ლექსთა მოხვეული ძველი პოეტები და დაწვეები, ნორჩი მწერლები, რომელთაც ისინი იყო შეედეგათ ფეხი მწერლობის ასპარეზზე და წერდნენ, თხვადნენ და ხაყადნენ ამერიიდან მათთვის სათაყვანო ოცდათექვსმეტა წლის „დენდა და დემონი“ — გალაკტიონს.

„მე მზრდოდა წიგნი ლურჯი ზარნიშით“, — ამბობდა შემდეგ წლებში ჩვენთაობელ პოეტთა შორის უველაზე ვაჟაპრი და იმ ვაჟაყენში გამოჩენული ახალგაზრდა პოეტი პარზა გუდიაშვილი. მან ხომ ირაკლი ლექსი უდღვინა გალაკტიონს.

ამ მემკრებულის გამოცემისა და მის გარეშე დატრიალებული, ძალზე ხანჭტერესი და დაუიწყარა, მარად ხანხსტორა ამების: ოთხ-გვერდიანი ფართოფორმატაიანი ბიულეტენის — „გალაკტიონი — 1927-ის“ გამოცემისა და ქართულ კულტურში მანამდე არასხული დიდი ზრანდოიული ხალხის გამართვა-მწერების (1927 წლის მან იენისს) შემდეგ, უველანი დარწმუნდნენ, რომ ამერიიდან უხალაკტიონოდ აღარ შეიძლებოდა არავითარი ლიტერატურული ცხოვრება და შემოქმედება (და არამარტო ლიტერატურული).

გალაკტიონის ლექსები იბეჭდებოდა უველა პერიოდულ გამოცემასა და კრებულში. ძალზე ბევრი დაიბედა ეურნალ „მნათობში“.

ყოველთვის, ყოველ დროს ატყებებოდა და სხარულით შეიძლება ამ ლექსების კითხვა. თითოეულ მთაგანში ჩანდგარა ჩვენი ერის ნაირფეროვანი ცხოვრებისა და მისი დიდი კულტურის სული. მათ არ აკლიათ მდიდარი ზრანტაია, მახვილი იუმორი, შინაგანი ცეცხლი...

თამამად შეიძლება ითქვას, და ამას გამოალება, სხვადასხვა არსებ არ არსებობს (ეს გალაკტიონის შემდგომში ცხოვრებას და პოეტურმა შემოქმედებამაც დაადასტურა და დაამტკიცა), რომ დიდი რუსთაველის შემდეგ ასეთი ზრანებოთა და ქადონისობით ქერ არავის დაუტრიალებია ქართული სიტყვა, ასე უშუალოდ და მოხმხმელელად არ გამოუვლენია ქართული ენის მუსიკალურ თანდაყოლილი თვისებები, ისიც უნდა ვიცოდეთ, რომ არც ამდენი კარგი ლექსი დაუწერია ქერ ვინმეს საქართველოში. ისინი შექმნილ-დაწერილი არიან უდიდესი

აღმავრებითა და შთავრინებულად, თანაც — დიდად ჭაფით, დაუცხრომელი შრომითა და გარჯით.

„ლექსების წერა მსუბუქი შრომა ჩოღია, — ამბობდა იგი, — ეს საქმე, ნების გარდა, შოთხოვს შეზღუდვას, გამოგონებლობას, გემოვნებას და აღფრთოვანებას, რაც მიღწეული იქნება მხოლოდ და მხოლოდ შეურყეველად, შეუდრეკელად, შეუპოვარი, გულდადებული მუშაობის შედეგად“... ჭერ ჩემთვის არავის გაუწყნარა საქართველოში და ესეც იყო დღე — თქვენი გალაკტიონი თავით ფეხამდე ქართული პიტიბია“...

უკვლამ იცის გალაკტიონის შესანიშნავი სტატიონები:

წყეთი სისხლის არ არის ჩემში არაქართული.

ძალი ნერვის არ არის ჩემში არაპოეტისა... მოკვანებით, ერთ-ერთმა კრიტიკოსმა, ეს სიტყვები ავტორს „კოლხეთ პატრიოტობად“ ჩაუთვალა (ხვერი გაუგებრობა კი აქო ერთ დროს ჩვეწმის).

მუდამ სამწესიროდ და სანყენად უნდა დაგვარჩეს უკვლამ, რომ ჩვენს გვერდით ძეგლ ხელდავანდა ადამიანთა ღირსშესანიშნავი, მეტად მდიდრული, შინაარსიანი ცხოვრების მრავალი წარმართი და საინტერესო ამბები მათი სიყვარლის შემდეგ გავაგეთ. ამ ქვეყნიდან მათი წახლავს მერე დაუწყვეთ ძეგლ და კრიტიკა და ახლა სხვებს ვითხოვთ და ვაწუხებთ დეტალურად, ვიქვევით არქივს მტკერს, ვიკონებთ ტყუილსა და მართალს... ეს არ უნდა გვეპატოს და მუდამ სასაუფედროდ უნდა გვეკონდებს ჩვენივე თავის მიმართ. გულის და გულისწინს, ავტრ, ჩვენი თან აყენენ ისინი, ცოცხალი და მოქმედი...

ამ მხრავ უკვლავ მეტისა და უკვლავ ხა. გულისგულის თავად გალაკტიონის მრავალრიცხოვან ჩანაწერებში და იმ მისი საუცხოო ეურინლის თანამშრომელ მწერალთა შენიშვნებშიც იმის კეცი, ერთ-ერთი მათგანი — ნ. გერგენელი (გორგენელი) იმ ეურინლის მე-8 ნომერში — სათაროთი — „სამრეკლო უდაბნოში“ — წერდა: „შეიძლება მას მოკუთვნეს ნ. ხარათაშვილის სავარძელი, და სწამთ, როგორც უღარქვას მონცემი სათით განცდითა...“ შერამ მართალია ბედღინსკი: „არ არის საქარისი პოეტი მოიწონო, ან არ მოიწონო, ის უნდა გავიგო“. და გალაკტიონი მოწონებულა, მაგრამ არ არის სავსებით გაგებულა... შერამ, რომ მას გრავიტენ, მაგრამ ამისათვის სკიპროსა, იქნებ, ტრაგედია — მისი სიყვადლი. საშენელია, მაგრამ — სინამდვილეა“.

ბევრი რამე, რასაც კეშმარტი პოეტი ნამდვილად ხედავს და განიცდის, უკერს და აცეებს კიდევ: შესაძლოა, ჩვეულებრივი მოკვდავი ადამიანისათვის უზილავეც იყოს და გაუგებარიც. და, პირიქით, რაც დიდი ადამიანისათვის

რავის სავსებით ჩვეულებრივია, ჩვენ უჩვეულოდ და უცნაურად გვეჩვენება. თანაც უკვლამ და შეტრლია დანიანობს ეს, რასაც უკვლამ იტყვის ეტის თვალთ, თუნდაც ეს დანანავი საგანი, ნივთი, მოკლეა თუ სახე მუდამაქვს თვალწინ გვედგას.

ზოგი რამ გალაკტიონის ცხოვრებიდან ბევრს უცნაურობად ეჩვენებოდა, მაგრამ, როგორც ითქვა, უკვლად დიდ ადამიანს მოსდგამს უცნაურობა, რაც თვითონ მისთვის ძალზე უზარალო ანავია. ზანდაზან ეს „უცნაურობა“ ზოგიერთ კუკის კოლოფს სიგიჟედ და სისულელედ მიაჩნია.

მთაწმინდა ჩვენი „გულდაბურულია მეგობარი, მთა ღრუბლიანა...“ ვითარის იდუმალია ზაოქით და გრავალით დარღვა შაშინ მის არემარეს დასადგურებულა იდუმალია, რაცა გალაკტიონი დავანა ჩვენი გოლიათების „უკანასკნელ განახლებენსა ალაგს!“ და ამ „ხან მკინარ, ხან ცრემლიან ცხოველ შოს“ მიუძღვნა მან ერთ-ერთი თავისი საუკეთესო ლექსი — „მთაწმინდის შოვარე“ (1915), რომელსაც უკვლავის აკაკისებური არბლი დვთაბრივი ზმით, ზან მორიდებული ბუტბუტითა და ხანაც შედამტაცი — იმასიანი შეძახილებით, გულში ჩამწვდომად წარმოთქვამდა იგი სცენიდან და ახლაც ხშირად ვუსმენთ ტელევიზორის ცხოვრის ეკრანებიდან — ლოკვად აქვლენისა: — „აქ ჩემს ახლო აკის ღანღს სიძინავს მეფურძლით... ბარათაშვილს აქ უყვარდა ოხლად სიარული...“ და ახლა, მასაც, მათ ახლოსა და მათ გვერდით მწილარებს, დაუბრუნებულად შეუძლია თქვას და გაიმეოროს საშოკდათიოდ წლის წინათ თქმული: „...რომ მეფე ვარ და მგოსანი და სიმღერით ვკვდები!“

აქ, სხვათა შორის, გულისტკივლით უნდა გოვინხნოთ ამ სტატიკონების ერთი რუსული თარგმანი: «ЧТО Я ПОЭТ ПРОСТОЙ И УМРУ ОДНАЖДЫ», — ხომ კარგია, ჩვენი დიდ პოეტი ამბობს: მეფე ვარ, მგოსანი ვარ და სიმღერით ვკვდებიო, რუსულად კი თარგმნიან: უზარალო პოეტი ვარ და ერთხელაც იქნება, მოკვდებიო, „განგაღა, განგაღა!“ — იტყოდა ჩვენი ილია ასეთ დროს.

1945 წელს გალაკტიონს ერთგან ჩაუწერია: „ამბობენ, გალაკტიონი რუსულად არ ითარგმნება, არ გაშიღისო. რუსთაველი ითარგმნა მრავალჯერ, გურამიშვილი, ხარათაშვილი, ილია, აკაკი და ვაჟა თარგმნეს. მე რა დავაშავე, ან ვინა ვარ ასეთი, რომ ვერ შემომწვდენენ სხვები თავიანთ ლექსებს ხომ კარგად ათარგმნიდნენ კი-კიო პოეტებს. მე მათგან ჩაღინრობა არ შემიძლია, ამის ძალა და მოხერხება არ შემიწევს... „სახელგამში“ გეგმებს ადგენდნენ ბელმძღვანელებს უთქვამთ: ახლა გალაკტიონის დაიცადოს, ჩერქვერობით წე აჩრადება, გეგმასი სხვა დროს შევტანთო. მე დაცდა და ლოდინი მანდაქი შიმშილით კუკი მიხეება. არავის ვახსოვარ.

იმასაც ამბობენ, არავის ეკარება და არც არავის ეკარებო. ექვსი თვე ასე გავა, შემთან ძე-ზორციელი ფებს არ დაადგამს, ვინმე მეგობარი მინატრებდა. მე მოსავედელი კაცი ვარ, მაგრამ ჩემს არჯვლივ არავინა მანსო. უველაფერი ეს იმ ერთი მოკაუღლი პოეტის ბრალიაო; — და ასაბუღებს ახალ გარდაცვლილ ერთ-ერთ ამხანაგს...

„ბულო ჩემო მღვდლარე, ბულო ჩემო შეივარო, ერთი დღეც არ გქონიათ მწუიდი, უსატკივარო“, — ეს იმხანებშია ნათქვამი.

გალაკტიონს ხუღ შეეება, მოვლათღერის და მოფერება უნდოდა, ენატრებოდა. ამის უფლებაც ჰქონდა. მაგრამ მოკლებული იყო ამ აღერსს, მოფერებას, მოვლასა და სათანადო უურათღებას.

უველას გვახსოვს ილია კვაკვაძის სიტყვები:

მე ეს მინიწავს და ერთი შტრდის —
 ზეციერი მიწიერსა.
 ღმერთთან მისთვის ელაპარაკებ,
 რომ წარუძღვევ წინა ერსა...

ღმერთთან ერთი ასეთი მოლაპარაკე იყო გალაკტიონი.

ამის ამოთავივე ვრძნობდა, ამქვლებდა და საშაროლიანადაც ამავობდა თავისი სწორუპოვარი პოეტობით.

ხანდახან წამოცდებოდა კიდევ ამგვარი რამ:

როგორც ერთია ქვეყანა მთელი,
 ისე ერთია გალაკტიონი.

ანდა ასეთი:

არ არის ვინმე ჩემი მსგავსი და ჩემი ტოლი,
 ერთადერთი ვარ, მაღალი ვარ,
 ვარ უვედავისი...

მაშინდელ ახალგაზრდა პოეტებს ახასიათებდათ შეტისშეტი პოეტური შედიდურობა, განდიდებვის კულაკი, ზეადიხანამდე მისული თავმოყვარობა; გალაკტიონსაც, რუსთაველის ფრიადიწივით, ძალი შესწევდა ქალიღისა.

სრულიად შეგნებულად და ღირსებულად მოაზრობდა გვარი ტახიძე თავის სახელს და მარტტორიდან გალაკტიონს აწერდა ლექსებს. ამის გამო ბევრს ვუღი მოუფიდა. დასცინოდნენ კიდევ.

ერთგან თავად ამბობს: „—იცით, ჩემო ძვირფასებო, როცა მნათლადნენ, ჩემმა ნათლამ, სოფელ ტყემლანის მღვდელმა, დეიდაჩემ კვასქმარმა — თადეოს ნაშივიუშვილმა დამარქვა გალაკტიონი. თავისი საუვარელი შეიღის სახელი. ეს სიტყვა ბერძნულ გალაკტიონად მოიღის — ვითომც რძიანა ნიწნავს. მაინცდამაინც არაფერი საერთო მაქვს ამ რძისთან. არ მოუვარს, როცა დავლევ, ცუდ ვუნებაზე მაუენებს. ბოლო ჩემი სახელი გალაკტიონი ბავშვობიდანვე ძალიან მომწონს. როცა ამ სახელს ჩემს ლექ-

სებს ვაწერდი, ბევრს არ მოეწონა. — შოთა ხარ, ილია ხარ, აკაკი ხარ, ვინმე მარტტორი მომზადავო. იმეო, მო, მო, ჩემო გალაკტიონი მწუიქტა, ცუდი პოეტებისათვის მიმზადავს თუ როგორაა საქმე? ახა, ვის მივებო, მიზრძანებო-მეთქი. — ვეკობებოდი უველას შერე სახელიც მოეწერებ, ვვარცო, რადენისნობაც და სახელიცო პოეტობაც, მაგრამ ხმა აღარავინ გალო... ვითომც ეს უფრო დიდი თავდაბლობის გამოჩენა იყო. ქართველ მეთხველს უვევარს თავის გალაკტიონი და უკველთვის ამ სახელით მამისებს, მახსენებს და მომინსენებს კიდევ...“

იყო ძალზე ენამოსწრებელი და კვიმახიტევეანი.

მის მიაწერენ „ფუნაგორის“ ტიპის ერთ ეპიგრამას (აკაკი ხელიაშვილის თქმით, იგი, უმთავრესად, გალაკტიონის გამოთქმულია, ზოგაერთი რამ სხვებმა ჩაუმატეს და უფრო განავრცესო); აქ გაომამაშებულა მწერალთა კავშირში კრებათა ჩატარებას პროცედურა, რომელთაც, უმრავლეს შემთხვევაში, გახსნიდა და უხელმძღვანელებდა მწერალთა კავშირის მხინველი მდივანი სერგი კილიაი; „ჩვენში ასეთი წესია, სერგი შედგენს ქერსაჲს, ვან ვისზე უკეთესია; სიტყვას მისცემენ ზესიას — შერე აწუება სესია... მაგრამ, იცოდეთ, უკველთვის ბუხიკოს თავის წესი აქვს, ბელში კალამი უჭირავს, ენას უკიდა კვიხია, ასოცა სიტყვა წარმოთქვა, ერთიც არ დაუკვნიხა“.

ერთი პოეტი გალაკტიონის ტომეულს ფურცლავდა და ურველი გვერდის გადაფურცლებას, გაძახობდა: — უჭირს, უჭირსო... როცა პკითხეს: რა უჭირსო. — რითმა უჭირს, რითმეხ არ უფარგო. ამის გამო გალაკტიონმა გაუმეხა: „ჩვენს გალაკტიონს რითმეხ უჭირსო, უთქვამს ერთ ჩვენს პოეტს. საწუალი? მე არც რითმა მიჭირს, არცა წერა, არცა ლექსის თქმა. ეს უველაფერი მის უჭირს, ვისაც უკველაფერი უჭირს და ურუ და ბლუ-ბლუ რითმეხს პატარინა თუ ასე ვუკოლები. „ლურჯცხენები“ წაეთობს, „აჭმის უვაჯღებს“, ანდა ჩემს დიდებულ „შვიდობის წიგნს“ ცალი თვალით მისეც გადახედოს და მაშინ მიხედება, ვის საღ უჭირსა...“

ეს კი მართლაც შეეშალაო, თქვებ, როცა 1852 წლის სპირტუელმახოს ღემონსტრაციაზე გამოვიდა ქართველ მწერლებთან ერთად და ბელში ერთი დიდი შავი წიგნის მაკეტი უჭირადსცინეს კიდევ — ასეთი ამბავი საღ ვაგონილაო.

გალაკტიონმა საკადრისი პასუხი გასცა მათ: — უკველ ღემონსტრაციაზე მუში, ბელიანო თუ სხვა დარავის მუშიკი შესაფერისი მაკეტებით წარმოადგენს თავის სახელავ პროდუქციას: დაზგას, ქსოვიღს, რაიმე ნაწარმს და ა. შ. მეც ლექსთა კრებულის მაკეტი გამოვიტანე და ჩემი პროდუქცია წარმოვაგინეო. აქ სასაცილო არა-

ფერია, მან აკითხოს, ვისაც ხადემონტრაციო და გამოხატვნი არაფერი აქვს.

დრამატურგ გენო ქვლავიანის ერთი პიესის მეოთხე მოქმედებაში — მოქმედა პირები გალაკტიონის ლექსებს წარმოქვამდნენ. პოეტმა გიგო ეს ამბავი და ბავშვითი უმარადა, ხტუნოდან ჩემს ლექსებს წაიკითხავენო. პიესა არ დაადგა. გალაკტიონი შეხვდა გენოს და პიესა: იმ ჩვენი პიესის სიმქე როგორ არაბო.

— ჩატომდაც აღარ დგამენო, — ხედვიანად მიუგო გენომ, — ბევრი მტერი შევს და დრო მიზოცესო.

— შე კი კაცო, ის მეოთხე მოქმედება ცალკე მაინც დავდგათო, — უთხრა გალაკტიონმა.

ხელოცნებას მთავარ სამმართველოში დაიბარეს მწერლები: პოეტები, პროზაიკოსები, დრამატურგები, კრიტიკოსები, მაშინდელი კურსით თითოეულს წინასწარ ბუთი-ბუთი ათასი მინუტი მისცეს და დაეაღეს, მოკლე ხანში, აფილდებად. ყველამ თითო-თითო პიესა უნდა დაწეროთ და წარმოადგინოთ.

გალაკტიონი მზიარულ გუნებაზე დადგა და გაიბახრა: — ქერ დრამატურგმა პოლიკარქე კაკაბიძემ დაწეროს ჩემსთანა ლექსები და მეტყველებს პიესას დაეწერო.

ასეთი რამ კიდევ აქვს მას, მაგრამ მათი დაბეჭდვა, გარკვეულ მიზეზთა გამო, ქერქერობით შეუძლებელია. ისე კი, არც ერთ „ფუნჯორისტს“ გალაკტიონის გამო ეპიგრამა არ შეუთხზავს, ისე როგორც არც პავლე ინგოროვასთვის. რამდენიმე რჩეულ პირსაცნებას დიდ პატივს ხტეზდნენ და როგორც აკადრებდნენ თუნდაც ერთ შებრუნებულ სიტყვას...

მართალია — მთავარი იყო ნიკიი მაგრამ მარტო ამით ფონს ვერ გავა პოეტი, ბევრი უნდა ნახოს, ბევრი უნდა იცოდეს — გალაკტიონის ვით.

ზოგიერთ თავის თანამედროვე პოეტებით არ ხატებდა საქართველოს ერთ რომელიმე კუთხეში და მაინცდამაინც მარტოღონად საფიქრობის თვებადაკლული მომდერალი არ გამბედა. ჩიონის ნაპირებისა და მისი გაღმა-გამოღმართის აღწერასა და ზიტხა-შეჭებას კი არ მონდომებია მისი ჩანჯი და კალამი, მას, აკო წერეთელივით, შემოკლილი ჰქონდა მთელი საქართველო. ისე — როგორც აკო. ისიც სიუვარულით ხატავდა ქართველთა გულსათვის მჭირფას ქალაქებს: თბილისს, ქუთაისს, ჯორსხათუმს, სიხუმს, თელავს, ცხინვალს... უმდერო და წინანდალს. სვანეთის მთებს, აფხაზეთის კაკლუს სანაპიროებს, მესხეთის დიდებულ ქველებს. გურიის წარმატ მიდამოებს, კახეთის ქოშარდ მწყემსებს. აქებდა რაჭა-ლეჩხუმის და რხაისელ აღმაინებს. გრძნეული ჩუქურთმებით ნიმოქარგულ ნიკორწმინდის ტაძარს. ზემო და ქვემო იმერეთის კობტა ეზოებში გამოფენილ უღამაზეს ქალ-ვალებს.

გალაკტიონ ტახტებს არხად არაფერი შეშლია და არც სადმე შეურცხვენია თავი. არც თავისი დიდებულნი წიგნებითა და ლექსებით, არც თავისი ლიტერატურული საღამოებითა და ხაიუხილგო ზეიმებით. რაიც უდიდესი სიხარული და აღფრთოვანება იყო მთელი საქართველოსათვის, არც პარზის მშვიდობის დაკვის კონგრესზე (1935), სადაც მშენიერია სიტყვა წარმოთქვა მსოფლიოს გამოჩენილ მწერალ-მოღვაწეებსთან ერთად და არსად თავის სიცოცხლეში არავისთვის არაფერი დაუშავებია და წაუბდენია. საკეთის მეტი არაფერი გაუკეთებია აკადემიისიც უკოველთვის ღირსეულად ეცირა თავი. როგორც ქართველი მწერლების საუკეთესო წარმომადგენელს...

ისე ჩავიდა საფლავში, რომ სულთბორცის გაუჩამდე არ შეუწვევებია ლექსების გამო ფიქრი და ზრუნვა.

პეტიარ პეტიარსონი

სამი შეხვედრა ოტია იოსელიანთან ანუ თარგმანის ერთი ახალი მეთოდი

ჩვენ თუ კიდევ შეხვედებით ერთმანეთს, შედს ისე ჩამოვართმევთ, თითქოს ვუწინ დაუ-შორებულდებოდით. ჩვენი კითხვა, პასუხი პარდა-პირი იქნება და უბრალო. ზედმეტი თავაჯანთ-ბა არ დაგვიკრძება, გულთაღი მეგობრებივით მოვიტყვივით. მეგობრებივით დიას, თუმცა სულ ხაშქერ შეხვედით ერთმანეთს.

ნაცნობი, კოლეგა, ამხანაგი, თანამოაზრე, მე-გობარო. გულითადი მეგობარო... ურთიერთდა-შოკიდებულების სკალა გახლავთ. და განა კე-თილი ურთიერთების საზომი, ზოგადი ვარაუდე-ბისა და ემოციებისაგან დაჩქარებული, ხშირად მძლავრ არ იწევს, როცა ვუფარდებით ჩვენს ურთიერთობას იმ ადამიანებს, რომლებსაც ვი-ცნობთ? განა სიტყვა მეგობარო არ კარგავს არსებით მნიშვნელობას, ან არ წყრილმანდება, როცა მას ვუფუგებთ სიერთოდ გულთაღ. შაგრამ მაინც ზერტულ ურთიერთობას ახლი თუ შო-რდულ გზებზე შეხვედრილ კაცურ კაცთან? აღ-ბათ — კ. თუ კეთილ სტუმრად მიგიღებს, შე-გიძლია მასპინძლის მეგობრად ჩათვალო თავი? ალბათ — არა. სადღეგრძელოებში დამტკიცე-ბული მეგობრობაც კარება. ადამიანთან ურთიერ-ობამ უნდა გაუძლოს დროს, გამოცდას, რომ შეგეძლოს მეგობრობა უწოდო.

და მაინც, ამ სკალაში „ნაცნობა“ და „გუ-ლითად მეგობარს“ შორის არის კიდევ ერთი ფაზა, რომელსაც სახელს ვერ ვუპოვით — მ-ბვა, თუნდაც ხანმოკლე შეხება, რომელიც ემო-ციითაა გაჭერებული, ახლი მეგობრობის დო-წეს აღწევს. ასეთი შეხვედრის წუთები წლების მანძილზე უფას არ კარგავს. სპონტანური საუ-ბარო გულთაღობის დროს უფროდაუფრო ძლი-ერდება, როცა უნებურად აღმოჩნდება, რომ თქვენ ერთმანეთს აღქვამთ, ახლოს ღვაბარო

შეხვედრებისა და გრძნობების. ზიარო გან-ცდა, რომელსაც აჩქარებს შეგნება, რომ შენ ორი დღის წინ ამ კაცისაგან გაშორებდა უსა-რძაზარო მანძილი და რომ ზედა ან ზედა ეს მან-ძილი თქვენ შორის ისევ გადაიჭიმება. ტოლფა-რდობის საპირისპირო კანონია? ან იქნებ — სიახლოვას, რომელიც პირდაპირ კოლეგალია ფიზიკური მანძილის კვადრატისა?

ინტერნაციონალიზმი იდეოლოგიური კატეგო-რიაა, აზროვნების მიმართულება, მსოფლმხედ-ველობის ნაწილი. ადამიანთა ურთიერთობის ემოციური ხარისხია, დედამიწის რადიუსის შე-მიკრების შეგრძნება და გონებით წვედობა, როცა ნაწილს შენი აზრებისას, იმავე საზღ-ვრებში, როგორც გრძნობს მტკიცეულს. ამა-ღლებელს თუ სასაცილოს, რითაც ახსვავს და-სანანს მოსათმენისაგან, ამაღლებულს ჩვეულე-ბრივისაგან, უცებ აღმოაჩენ ძალიან შორედ-ქაშდღე შენთვის უცნობი ქვეყნის ადამიანს.

იმ ურთიერთობას, რომელიც წარმოშვა სამმა შეხვედრამ ქართულ პროზაიკოსსა და დრამა-ტურგთან — ოტია იოსელიანთან, ზუსტად რა დაფარქვა არ ვიცო. ვიცო მხოლოდ ის, რომ, მეოთხედ თუ შეხვედებით, საუბარს სწორედ იქედან გაავაგრძელებთ, სადაც გაგაწევებინა ამ ექვსი წლის წინათ ავროპატის დიპეტატრის მამა, რომელიც ვაწევადეა იბილინიოჩიკის თვითმფრინავში ჩასახლდომად.

ჩვენი შიოთხეული და მკურებელი ბეჭეტერ შეხვედრია ოტია იოსელიანს. მისი მოთხრობა „ცხრა მთას იქით“ 1968 წელს გამოქვეყნდა ლატვიურად, რომანი „ვარსკვლავიკვეთა“ — 1972 წელს, 1981 წელს კ — „უთოური ბიკის თავადასავალი“, 1971 წელს ქალქ ვალმიერის თეატრმა დადგა მისი კომედია „სანამ ურემი

გადამრწმუნება". 1975 წელს კი ლიბანიის თეატრმა მიიღო რესპუბლიკა შემოიარა სპექტაკლი „ქვესი შინახერა და ერთი მამაკაცი“. გავიხსენოთ, აგრეთვე, ოტია იოსელიანის სტენოგრაფიული ფილმი „მადე ვაზფხული მოვა“, რომელშიც მთავარ როლს სახელგანთქმული ტრაგიკოსი, აწ ვარდაცულოლი სერგო ზაქარიაძე ასრულებდა.!

ოტია იოსელიანი დაიბადა სოფელ გვიშტიანში, ქუთაისის მახლობლად. მწერალი თავის შემოქმედებაში ერთგული დარჩა მშობლიური კლბის, მისი ადამიანების მიმართ. ხსენე არაან მისი ადრინდელი — ორმოცდაათიანი წლების მოთხრობებისა და ნოველების გმირები. ქართული სოფელიური ბავშვების დამახასიათებელი ზეშე, ლირიკული, მორადიბული ინტონაციით დახატული სახეები. იოსელიანის პროზას მადევე თარგმინან რუსულად და იგი მიიღო ჩვენი ქვეყანაში ცნობილი მწერალი ხდება. მისი ლირიკული ინტონაცია ვითარდება, იცვლება, წინა პლანზე გამოდის ღრმა სერიოზულობა, რომელიც მორადიბულ ღიმილს ამოჰფარება. ტრაგედიაში ზღვარს უახლოვდება მისი მონახობრობა „ეპარკლავოცენაში“. ესაა სოფელიური ბავშვის თვლით დანახული სამყარო. ბიჭი აშხის დასაწყისში თორმეტი წლისაა მხოლოდ. მაგრამ დიფერო იმი და ამ ბიჭს არ აქვს უფლება, უბრალოდ, აღარ აქვს შეხატულობა დარჩენი ბიჭუნად, აღარ აქვს ბავშვობა აქვს, იგი უნდა იქცეს იმად, ვინც აღარ დარჩენილა ამ სოფელში, იგი უნდა იქცეს მამაკაცად, ჩადგან კაცები ოპში წაიფიუნენ, უფელანი წაიფიუნენ. ბიჭი მამაკაცის მოვალეობას უნდა შეუდგებ, მიიღო, დიდ მოვალეობას. უნდა მიხედოს ბარებს, ნათესებს, მისაყვას, ცხოვრებას. უნდა ვახდეს მამა, ნაადრევად. ცხოვრების ვარჯიშების იფუილმა და უღმობელმა კანონმა წარმოივა ეს სიტუაცია.

საოცდაათიანი წლების შეთანხმებდან იოსელიანი წერს და დროდადრო აქვეყნებს ფართო, მრავალწილიან ეპიკურ რომანს „შავა და ცისფერი მდინარე“, რომლის გმირებიც კვადაკვად მისდევენ ამ ვაყების, ქმრებისა და მამების გზას, ვინც 1941 წლის წაუსულში დატოვებს მშობლიური სოფლები, რაბა დაცვათ სამშობლო, ვაენადგურებინათ კაცობრიობის უმარტობის მტერი.

სოფელი, უბრალო ხალხის ზნეობრივი სიძლიერე, ცხოველუნარიანობა, დინჯი მამკლავონიერება და სხობრნეა ვადმოცეული იოსელიანის დრამატულ ნაწარმოებებში. კომედიაში —

1 ორი ნაწარმოები უშუალოდ დენდიდანაა თარგმნილი. „ეპარკლავოცენა“ მარგა ნიედრემ თარგმნა, „უთაური ბიჭის თევგადასავალი“ კი — მიაი გესარემ. გესარემ თარგმნა აგრეთვე იოსელიანის ორი მოთხრობა „მენავე“ და „ქარი მატარებელი“, გამოქვეყნდა 1981 წ. კრებულში — „ზარები გრიგალში“ (მთარგმ. შენიშ).

„სანამ ურემი გადახრუნდება“ ნაოლად დახატული სახეები — მოხუცი აგაფი, მხრეებზე და მისი ოქახი — ცხოვრებას ვარჯიშებენ დასან დამოთვრებულ კომედიაში „ურემი გადახრუნდა“. დილოგიის პირველი ნაწილის — „სანამ ურემი გადახრუნდება“ — კომედიური ინტონაცია ფინალში ტრაგიკულს უახლოვდება. მეორე ნაწილი — „ურემი გადახრუნდა“ — უკვე სერიოზული ოქახური დრამაა ტრაგიკული ელერადობით.

ახეთია ოტია იოსელიანის ვამა. იგი უველადის თითქმის ზნეობით იწუებს, მაგრამ ეს ჭერ კიდევ არ ნიშნავს, რომ — მას მხოლოდ იუმორისთვის აკეთებს. ეს თეიება — ხალხის თვლიში გულუბრყვილო ღიმილით დამალოს სერიოზულობა — ვამადრია გლების ფიქიკაცია. ნაწარმოებში ძნელია ზღვარის ვაყლება წმინდა ზიოგრაფიულ მოტაყებას და მასაღას შორის, როცა მწერალი ცხოვრებას ლიტერატურის კონსიციებიდან აკვირდება. თუმცა, მშობლიურ კონსიციში დახრუნებულ მწერალს, არასოდეს ეღვევა მასადა. სოფლის საზღვრების არა ფართო, მაგრამ სიძველე, რასაც სთავაზობენ იფურა მრავალწინაყოფიანი ხახიათები, ამოუწურავია. მწერალი ამ ადამიანების თვლით უფურებს ქვეყანას და, როგორც მათ მოციქულს, შეყვავართ ამ სამყაროში და იქიდან ვაყნაუბრება.

1971 წლის ვაზფხულზე ჩემი ბავშვობის მეგობარს — მისახიბსა და რევიისარს ულდი კოჟანს ვურნალ „თეატრში“ წაეკითხა იოსელიანის პიესა „სანამ ურემი გადახრუნდება“ და ვაენწრაბა ვაღმეგრის თეატრში დაეღვე, პიესის თარგმნა მე შემოპოთავა. დავაინსშიდი, მაგრამ, ნაწარმოებს ვაყვირა თუ არა, მასინვე მიხვდა, რომ აქ ჩემს ვამოცდაილება დრამატურაგის თარგმანში, სიტყვის ცოდნა, დილოგიის დანამოცრობა, ვერ ვადმოსცემს იმას, რაც ტექსტში დარჩება მიუწვდომელი, ქართული ნიის უარდინარობის ვამო. სხვა ენის დასმარების თარგმნა ჩვენს ლიტერატურულ პრაქტიკაში ფართოდ ვამოიყენება. ეს შეუცვლელი ფორმაა, როგორც ჩვენი ქვეყნის მრავალრიოვანი ლიტერატურის კონტაქტების. იმე მხოფდლის ხალხთა ლიტერატურის ვაენლობისათვის. ამ პრიციხში კი რუსულ ენას ვამეწვევტი როლი აქვარია. ოტია იოსელიანის კომედიის რუსულმა თარგმანმა აქ კარგად შეხარულა თაიისი დანიშნულება. ვაგვაცნო ჭერ კიდევ ნაყლებად ცნობილი ატრონის ნაწარმოები და სხვა ენაზე თარგმნისათვისაც ხაკვად მტკიცე საუფელლო შეუქმნა. საუფელლო — კი. თუმცა, როგორც ნებისმიერ თარგმანში, აქაც ხალხური გონება-მახვილობა, ხალხის წარმოუდგენებლად მოტანული შედარებები, მახვილი აფორიზმები მიტად ვამალაშინებელი მერვენა, საუფელლოად მადებული ვამოთქმებით, ასე წარამარა რომ ვახვდება საუბარში — იგი შეცვლელი მთარგმნელი, აეგობრთან შედარებით. ცოტა უფრო

მოქალაქელებდა. მისი დახვეწილი ენა გლეხური ხასიათის ხილადეს მოკლებული იყო. ეს მაშინვე ვივარდენა, თარგმანს რომ გავუცაპი. ვადმოლატვიურებასას როგორ მკაფიოა ზუსტი შესატყვისი პიესაში ნაგაძნობი ქართული ხალხური გამოთქმებისათვის, თუკი მის ფერსა და კონტურებს ნათლად ვერ დავინახავთ? დავრწმუნდი, რომ უფლებსა არ მქონდა თარგმანს შევდგომოდი.

მასწავლაზე — უარი უნდა ვუთხრა კოშკის, თეატრს; უნდა ვურჩიო მონახონ ლატვიელი ქართველთაგანგან. მაგრამ ისინი არც ისე ბევრნი არიან და აღარც დრო ითმენს, როგორც ყოველთვის, როცა თეატრი პიესის თარგმანს ვაკეთებს კოშკის უნდა, ერთი თავს შემიღებ შეუდგეს საქმეს.

ახლა, როგორც ბევრჯერ ცხოვრებაში, ამ სიძნელის გადალახვაში შემთხვევა დამეხმარა; უბრალო დამთხვევა, მცირე კვანძი მრავალეროვანი ქვეყნის ურთიერთობის სფეროში. ოთხი-ოდე წლის წინათ, ერთ-ერთი მოგზაურობის დროს, ვაცდინა ქართველი რეჟისორი, რუსთაველის თეატრის მამინდელი დირექტორი დოდო ანთაძე. 1987 წლის ზაფხულში, როცა ნიუ-იორკში ჩატარდა „საერთაშორისო თეატრის ანტიტრუისტი“ მორიგი კონფერენცია, ჩვენი ქვეყნის თეატრის მუშაკთა ჩვენთან ერთად მეს ემიგრაციურ ამერიკის შეერთებულ შტატებში, და სრულდა ბუნებრივია, რომ თითხმებდღიანა ინტენსიურმა მოგზაურობამ დაგვაახლოვა-

დოდო ანთაძე უკვე საქართველოს თეატრალური საზოგადოების თავმჯდომარე იყო. როცა 1971 წლის მარტში დასაბუთის 70-ე წლისთავი შეუსრულდა, ლატვიის თეატრალურმა საზოგადოებამ, რაკი იცოდა ჩვენი ნაყნობის ამბავი, თბილისში წახვდა და იუბილეზე მონაწილეობის მიღება შემომთავაზა. ეს კი სწორედ მაშინ მოხდა, როცა ვფიქრობდი, რა ხასუბი გუნდა ვალბიერებდი კოლეგებისათვის თარგმანის თაობაზე. და აი, — დამთხვევამ განაპირობა

მა გადაწყვეტილება — იყოლებოდა წავსუდიყვი თბილისში, დავრჩენილიყავი დიდხანს, შევხედროდი კომედიის ავტორს და შეხიფებულად დამხმარებოდა ამ პრობლემების გადაწყვეტაში. თუ დრო ექნებოდა, ერთად წავსიკლავდით პიესას. კოხივდი, დაუხასიათებინა მერსონა. ვეხი, აეხსნა რუსულ თარგმანში გაჩანდული, გლეჯი გამოთქმები, ოდნავ ზოგადი ფერები... და რუსული ენა — ჩვენი ურთიერთგაგებობების ერთადერთი საშუალება — იქნებოდა ცოცხალი შემოქმედებითი კავშირი პიესის ტექსტში დაფარული ქართული თავისებურებების გასახსენებლად. ასე გაჩნდა ერთგვარი იდეა, ჩემი აზრით, დრამატურგიაში დასაშვები თარგმანის მეთოდებსა, რომელც შეუძლებს საყვლად შეთავაზებ ჩემს კოლეგა დრამატურგებს როგორც ერთ-ერთი გამოხატვალი, როცა ისინი უჩიოდნენ პიესების ევროპ მოდებულ სწარმოდულ თარგმან-

სა დაშვებულ უზუსტობასა და გადახვევებს. მაგრამ ოცნა იხსენიანს ქვეყნის შეხვედრით, და არ ვიცი, ყოველთვის როგორ წარმართება. ქვეყნობით კი თბილისში მავღივარ ჩვენი თეატრალური საზოგადოების თავმჯდომარის მოადგილესთან — ენელ ბარძელთან ერთად.

გულმობილი შეხვედრა გვექონდა დოდო ანთაძესთან. ბრწყინვალედ, ქართული ხელგაშლილობით ჩატარდა იუბილე. მაგრამ შეხსიერებაში დარჩა მამრია ის დღეები, ოცნა იხსენიანს რომ გავატარე.

ყველაფერს სწრაფად და მიზანდასახულად აეწყო, თითქოს ამაზე წინასწარ ვუფიქროვებო შეთანხმებულნი.

იხსენიანი, რომელიც დიდი ხნობით რჩება თავის ვეზობაში, ახლა ქალაქში იმყოფებოდა. ჩემი წინადადება ტელეფონით რომ მოხსინა, მაშინვე მოვიდა.

ქველი მოდელის ვოლგადან, რომელზეც იტყვილი, კაპიტალურს რემონტის წინ ხოლო ათას კლომეტრის ოდლისო, აუჩქარებლად გადმოვიხსიფსკენილი მანაკაი. მკაცრი სახე აქვს. მოკლედ შეკრებილი უღვანები, თვალბში თავაზიანობის ნატამალიც არ ემჩნევა. ორი ატობურტი თითქოს თან შერბიდა ამ კაცს — პარში გაჩაჩილი ჩიხუბი და რუბი ხვანურა ქუდი. ერთ-მანეთს გავუცაპი. როცა ვაივო, თბილისში პირველად ვარ და თან კოლეგაც მახლავს, იხსენიანი მაშინვე შეუდგა ორავეზე ზრუნვას.

ვედლით შეთხვე, დავტახით ბუნების ხილა. მანით, მოვისხივით თქმულებებო, რომელიც დაკავშირებულია მონასტრისა და ქველი ციხის ნანგრევებთან. ვისაღილეო ვისიპარა დუქანში. მალიმალ ვახსენებ ჩვენს სამუშაოს, და იმასაც, თუ როგორ გავანაწილოთ დრო ასე, რაც შეიძლება ნაკლები დავარგოთ. მასწინედი არ ჩქარობს, კონკრეტულ მასუხსაც არ მამღვებს. თუმცა ვგრძნობ, რომ უკველიყვე ეს კარგად ესხის.

ორ დღეს ვიყავი იუბილეზე, და კვლავ იხსენიანთან ვარ, მის ბინაზე, ქალაქის ცენტრთან ახლოს და თანაც თითქოს ქალაქარგოთ, რადგან ხაზლის პატარა ელს გადაშა იწყება მთაწმინდის კალბები. რუსთაველის გამზირის ვას. წერებ რომ გაწილილა და ქალაქს გადაშეყურებებს.

კვლავ წამოვიწყებ საუბარო ჩვენი სამუშაოს თაობაზე. ჩანთიდან ამოვიღე უფრანალი „ოუბატრი“, მაგრამ იხსენიანი არ ჩქარობს. ვურსნალი ასევე უკანვე ჩავდებ.

მასწინედი მმა, თბილისის ერთ-ერთი სწარმობის ინენერა, მოუწყვევია. ოცნას დანარჩენ წევრები სოფელში იმყოფებთან. მებე ვახშის თადარიგში არან. დღე ბოცო ოციას ხელით დაენებებული დენიოთა ხეხვ. სპიკენი ვახხვითა ხუფრასთან. ვგრძნობ, ქართული ოცნის რიტუალში ვერთვები. ხადღებრძელუბი შეტავ

სერიოზულად, მოქმედი ყოველთვის ფეხზე დგება, საუბარში ჩნდება ფართო ინფორმაცია, მისი მზავე პუყება, იხსენებენ ოჯახის სხვა წევრებსაც. მეც მათსავით უნდა მოვიქცეო, ჩაღაც უნდა ვთქვა. სულ მალე საუბარი თავისთავად აწყურ, ხალხიანაა განწყობილება ველოფერს ჩაღაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიაჩნება.

მეორე დღიას ოტია მონაბა კომედიის ზღუნაწერი, მიუქდა საწერ მაგიდას, მეც აქვე მოვათავსებ ზღოკონტითა და რუსული თარგმანი. თურა.

— ახლა კი შეგვიძლია დავიწყეთ, — ამბობს ოტია — ეტყობა, ასეთი თარგმანი მეტად სერიოზული საქმეა. მე ქერ კიდევ არ ვიცი, რა დამატარება შემიძლია. ის მანულებს, რომ შენ ასე უორა მარბილიან ჩამოსხვდი, რომ კეთილსინდებიერად გააკეთო ეს საქმე. ასეთი დამოკიდებულება ჩემი პიესისაღმე დიდი პატივია. მაგრამ, მინამ დავიწყებლით თარგმნას, უნდა მცოდნოდა, ვისთან შეონდა საქმე, შენც უნდა გცოდნოდა, ვისთან აუთე ჩამოსხული. უნდა გავცნობლით ერთმანეთს. ჩვენ, ქართველებმა, საუკუნეების წინათ ვიპოვეთ ჩვენი გზა, როგორ გავიყნოთ სტუმარი, როგორ გავაყნოთ თავი. ჩვენი მიწის ზუნება გვემარბება ამ ამოყანის ამოსხაში. ჩვენი სადღეგრძელოები, სხვა ერის წარმომადგენლებს ზოგჯერ ლაუბობად რომ ეჩვენება, საშუალებაა, ადამიანებმა ერთმანეთს უნებრან არსებობა მისი თვითან თავზე. ახლა მე შენს მიმართ ახლოდღური ვგრძნობა მავს და შეგვიძლია საქმეს შევუდგეთ.

ჩვენ თათქის სამი დღე ვამუშავეთ ერთად. ოტია ერთი წუთითაც არ მაგრამონებებდა, რომ დრო არ პქონდა, რომ სხვა საქმეებიც ედოდა. თქმაც ამას დასტურებდა ტელეფონით საუბარის მოსკოველ თარგმნელებთან, თხილისის ვანოშებლობებთან, თეატრებთან... ინტენსიურად ვმუშაობლით, დღილიან გვიან დამეძღე. ოტია რუსულ თარგმანში თავისუფალი იმპროვიზაციით მიკითხავდა პიესას, ყოველ შეიტხებავზე ჩერდებოდა, მისახითებდა მოქმედ პიარებს, მიუყებოდა სოფლის ადამ-წესებზე, მიწის დამუშავების რიტმზე, სამუშაო იარაღებზე, ნიშანტავდა იდიომურ გამოთქმებს. როცა სიტყვები შემოკლდებოდა, ერთმანეთს ვავებინებლით იმ ინტერნაციონალიური ტექტურაციის საშუალებით, რაც საფუძვლად უდევს თეატრალურ ზღოვლებას. ოტია მინატავდა სათანადო პერსონაჟის განწყობილებას — მას სიჩქობტს, მის წრათებას, გულსსმიერებას. და ჩემთვის უკვე ნათელი ზებოდა ამ პერსონაჟის ანტონაცია. ფართის აზრი. მოსხენილას და დანახული სწრაფად ვინშეავდი რეჟიშული — თარგმნილი ტექსტის განწერივ. ასე იკვეთებოდა ცოცხლად მოხატარე ტექსტისა და ფსიქოლოგიური ურთიერთობის რეალიფი. ვბირთა შინაგანი მოქმედების სანოტო ნიშნები, რაც ლიტვიურ თარგ-

მანში კვლავ ხიტყვებად უნდა შექცია. ჩვენ ერთად „დადებანიო“ პიესის ტექსტის მონაბობა ხელში ახალი სიკოცხლე — თარგმნელობითი ცენებელიყო. იოსელიანი თარგმანში სწრაფად ერთებოდა, უკვე უსიტყვოდ ზებებოდა. ჩაწერადებოდა. ტექსტის გადმოცემისას მთელ ტემპირამენტსა და თეატრალურ გამოხატელობას აყენებდა. ეს რაღაც, ერთობლივი თამაშის ადლო, დავებებარა გავებესნა ველოზე ზუნდოვანი კვეტექსტიბიც კ.

როცა რიგაში ჩემ საწერ მავაღზე დავდე ავტორისაგან გამოყოლებლი ემოციების სეინ-მარგანა, საქმე აწყურ. უკვე ვიკოლო, რას ვთარგმნიდი. ასე გარბდა პიესის თარგმანის ჩვენი „სახლი მეთოდი“. თეატრი — სიტყვათა გაწეო. ფრავი ლიტერატურული თარგმანის პიროცებში... თეატრი — დაწერილი სიტყვის კრიტიკით. შეიძლება. არ ვიცი. არც ის ვიცი, სხვასაც თუ გამოაღებება ეს ჩვენი მეთოდი. აქ უნდა შეხვედრს ერთი აზრისა და აზრთა უკუქცევას რიტმის ტალღები. რა პქვია ამ ტალღებს? მე ვგობობომა? არ ვიცი. შეიძლება.

მე და ოტია იოსელიანი ურთიერთობის ამ ფორმას მეორედ მშინ ზავებრდელით. როცა ლიბანიის თეატრის წინადადებით მომინა მისი კიდევ ერთი პიესის — „ექვსი შინაბერა“ და ერთი მამაკაცის“ თარგმნი. გზა უკვე ვაქაბლოდი იყო. წინასწარ დავუთავოებდი ავტორს და 1978 წლის ზაზხულში, კვლავ წაუთეო მისთან მანივე საგულდაგულად შევედევითი საქმეს, რათა ნაცნობი ტრანსკრიფციით ვადაგვეწერა მისი ახალი ნაწარბობა. მწერლის უკუაღდელიური საქმიანობა ახლა უფრო გარბილიყო იგი ავტობლებდა დიდი სამაბლო ომის თემაზე დაწერილ რომანს, რომლის პირველი წიგნი უკვე კვედდებოდა ეურნალზე და მხადდებოდა წიგნად გამოსაცემად; ოტიას მწერალთა კავშირშიც სხირად ემხბენდა... უცვლელად დარბინილი მასთან მისსველელი გზეზ, ისევე მუხმარებოდა ორი წლის წინათ დაწერილი კომედიის ლატორფად ამტყვევებნაში. ჩინების წაცუცად, ახლა გრძელ მუნდშტუტეში გარბობდა სი. გარბტს ეწეოდა, დაწებრეული ვოლგაც სწრაფი ტავლით შეიცვალა. თავად კი იგივე დარბინელიყო.

მწერალმა ტელეტელეიაში წამიყვანა, სთხოვა ატყვებინათ ჩემთვის ამ პიესის დადგმის ვიდოჩანაწერი. ეხვეც შეამავლობის ერთებრთ ფორმა. მაგრამ რა განსხვავებული შეიძლება იყოს თეატრის ენა! როცა ნახვის შემდეგ ოტია ამ პიესით, თუ რა შეამბრდილება დატოვა ჩემზე წარმოადგენა, განსაკუთრებული აღფრთოვანება ვერ გამოვებდა. თინად ჰეჭად დაქინებულე, შეზღუდული, ყოფითი კომედიის დონებდე იყო დავინილი. ვეობიარი, რომ ამ პიესაში ვებუდავ კომედიის ფრმით გამოხატულ სერიოზულ სტიქიას, რომ დესპოტიკ ეკას წინამძღოლობით ექვსი ატეტორი ინტელექტუალური ქალის და-

გვფრხვა, რომელსაც უპირისპირდება ცხოვრუ-
ბის ფუნქციონალი სოფლები ქვარჯი ჰატუ.
თავის თავში მალავს სატირული პიპერბოლან
შესაძლებლობას. ატორი ეთანხმება ამ აზრს
და ამბობს, რომ არც მას აკმაყოფილებს ფი-
ნალი.

როცა შეზღვევ ლიქაიის თეატრში ვნახე ნათრ
კლბტნიევის რევისორობით დაღვრული სექტა-
კლი, მახარებდა ლიქაიელთა ბრწინევაზე ვა-
შომსახველობა. იქვეი ქალაქელი ქალის გამო-
ვინილი ფანატოზისა და სოფლები ვუფლებითი
და კაცის თოქოს მამიტორი, მაგრამ წამღვი-
ლად ეღ ღრმა, ცხოვრებისეული სიმბრძინს შე-
ჩახებდა რომ გადაიქცა მოწინავედ თეატრალურ
თამაშად, სანახობად, რომელიც ორგანულად
აღმოცენდა გარემოებიდან, სადაც მოხვდება სო-
ფლად ჩამოსულ დამხვეწებელთა ჭრუფი. ატორ-
ის ჩანაფიქრი — პირველი და ეგოისტურად
ვარწყობილი შინაბერების პოზიციებზე ზუნებო-
ბა და ცხოვრების კანონზომიერი გამარჯვება —
სექტაკლში ეთარდება ეფექტურად მხატვ-
რული გამოშსაველობით, თანაც მდვიელი კო-
მედორი საზოგადოებით. შე მხარდა, რომ
ერთობლივად მოწინავედები თარჯმანის საზო-
გადოებო შექველი ვამეგზავნა ლიქაიაში ატო-
რისათვის ასე დამახასიათებელი, ლაღი, ზღბუ-
რი თამაშობის მსგავსი კომედიური სანახობის
ჩანახაბი, რითაც მელაუნდება მისი გამოშსავე-
ლობითა სტილი.

იოსელიანს ძალიან პინტრესებდა ლიქაიე-
ლთა სცენური შედეგი. ამას თაობაზე ამომწუ-
რავი პასუხი ვაუფრავენ. წარმოდგენას რომ
დასწრებოდა, დრო არ ჰქონდა, და ამიტომ ამ
თარჯმანის მოსაშაღებელი საზოგო თბილისში
ჩვენი ბლოგ შევუდარა იყო.

იოსელიანი 1971 წლის ოქტომბერში ჩამო-
ვიდა ლატვიასში, როცა ვალმეირასში შედეგა მი-
სი კომედიის „სანამ ურემი ვადარბუნდებო“
პრემიერა. ეს იყო გულთბილი შეხვედრა, რად-
გან რევისორის, თანაც შთავარა რილანს შემს-
რულებელს, უფრო კოშკინს, რთა პირველთან
ერთად, კომედიის დაღვმის შუადებისას, ზაფხუ-
ლში, მწერალი ენახათ მის მშობლიურ სოფელ
გუიშტინში და შთელი საქართველო მოველოთ.

ატორის სექტაკლი მოეწონა. და შე რომ ვი-
ცნობ მის პირდაპირობას, დარწმუნებულად ვარ,
ამ სიტყვებში არ იყო ქათინაურების პოზა:

ეს დადგმა უმტკიუნეოდ არ განმორკერ-
ლებულა. პრემიერის წინ — გენერალური რე-
პეტიტციის დროს, სცენიდან პირდაპირ საავად-
მყოფოში გადავიყვანეს ვალმეირის თეატრის
თვალსაჩინო მსახიობი ბერნარდ პრადეტი.
რომელიც სულ მალე გარდაიცვალა. კოშკინი
მოეღ იმედებს მასზე აყარებდა. შთავარა რომ
ლის შეხარულება რევისორის მოეწონა და ეს არც
ისე ოღად მოხდა. მასხენდება რამდენიმე რე-

პეტაცია, რომელიც კოშკინის თხოვნით ენახე.
რევისორმა, ახლა უკვე მსახიობებზე უკვე ვერ
დააღწია წინასწარ ჩაფიქრებულ სექტაკლზე კო-
თქოს მოქმედებდა სწორად, ლოგიკურად. მაგრამ
მისი მოქმედების გამო მოსახეზრებლად შეაკო-
ცყო, თანაც უფრო დეტალური. აქლდა უხ-
რადლება და სულეფი სიბორო, რაც ასე დამა-
ხასიათებელია მისთვის გლეხის ავბო ბოგვე-
რადის სახისათვის. კოშკინი ზედმეობდა ამას, არც
შე ვამადავი შეუფიქრებამ. მაგრამ მასაღის
გულწრფელმა სივარულმა, ატორის მიერ შე-
სისხლორცებული ქართული ცხოვრებისეული
სიმატილის შეხებამ წელ-წინადა და ქრულად თა-
ვისი გაიტანა. სულ მალე კოშკინი, როგორც
მსახიობში, გარდასახვა მოხდა. ვერტო წოდე-
ბულ სახინე წარმოდგენაზე სულ სხვა ავბო
ვისილენ. იგი იყო ჩუმი, მსუხსავი ოფიორი და
ჩილდრებულა მოხუცა, რომლის მატრობის
დრამატოზში, ეგოცეებით გაქრებულა. მასინ
გამომდგანდა, როცა შეიღბება და რძლები ხან-
მოლდე იძულებითი სტუმრობის შეზღვევ კლავ
სტოვებენ მშობლიურ კარშიდაქოს. ვეფიკოს.
რომ ეს სხე ერთერთად უფროა მეტი რა სხვა-
ულდა კოშკინის სამსახიობო ბოგრაფიაში.

შემოქმედებით აღაფრენას, მსახიობებ რომ
მოეცვა, ატორიც მიეხლმა. მას განსაკუთრე-
ბით მოეწონა მისთვის ეხსარას სხე. რომე-
ლიც შექმნა ანტონია ანსონემ, ეს რილი ატ-
ტორის უფროსი საუბრისად მანანია მანაღვე
ნახეს შემსრულებელთა შორის.

სექტაკლის პარაკრამში მოთავენებულ იყო
რტია იოსელიანის მიღწენა:

„ვირფხავ ლატვიელ მათრებლებში ეს
პიეზა თანამედროვე ქართული გლეხის ცხოვ-
რებაა, მისი ძველთაძველი სეყარული — ში-
წის, დედაშიწის მამათ, ფიქრია — მშობლი-
ური კერისა და მისი მოსაქელისა. თუ სექტა-
კლი ვულგარულ არ დატოვებს მათრებელს,
ეს იქნება წელელი ჩვენი ზღბების მეგობრობ
ბაში, თანაც უსახურმო ზედნიერება ატორისა,
რომელიც დიდ პატავს სცემს ლატვიელ ზღბს“.

მეგობრობა, პატავისცემა — ეს გარწობა
ზნორად დებულობს ურთიერთ ნდობის ფორმას.
მოქმედება, მაგალითად შორა მანაღღან
პრემიერაზე ჩამოსვლა, თანაც დედაქალაქისა კო-
ჩა — პარკინკულა ქალაქში — ეს უაქტაც
გამოსატავს პატავისცემას და ღრმად რჩება მე-
ხსიერებაში. სპონტანური და აქტიური მონა-
წილეობის მიღებას შეუწოდებელი და აღხათ
სხევისისთვის გამოუსადეგარი მთარჯუნელობითი
მყოფობის შეგუშავებაში მეტად ემოციური შე-
ვობრობის გამოხატვის ფორმა, და საშაგერო
გრანობაც, რასაც იგი იწვევს, არ იყარება.

ლატვიურიდან თარჯმან
უხანგ სასლმთხუნიშვილი

ქალი—მთავარი მოქმედი გმირი

(ესთეტიკური იდეალის გამოხატულება ნიჟარისა და რუსთაველის შემოქმედებაში)

მეთორმეტე საუკუნე, როგორც აზერბაიჯანში, ასევე საქართველოშიც ხანიაოდება კულტურული ცხოვრების არჩახული აღმავლობით. საეპრო ცენტრების ზრდამ, ხელოსნური წარმოების განვითარებამ, საქარევი ვაჭრობამ, მეზობელ ქვეყნებთან პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობის განმტკიცებამ ხელი შეუწყო ორივე სახელმწიფოს არჩახულ აუვაიებასა და გაძლიერებას. ამ პერიოდში განსაკუთრებულად აღმავლობა განიცადა ლიტერატურამ, ერთად კი პოეზიამ. მეთორმეტე საუკუნის ქართული ლიტერატურა ცნობილია ისეთი სახელებით, როგორცაა შავთელი, სარგის თმოგვიანი, შიხე ზინელი. აზერბაიჯანული ლიტერატურა კი ამჟამად ხანგაო, ფილეკი შირვანი, მესხეთი ხანუმი გიანჭველი და სხვებით. მაგრამ ამ საუკუნის გვირგვინს მაინც შოთა რუსთაველი და ნიჟამი განქვლი წარმოადგენენ, რომელთაც თავიანთი უკუდავი ნაწარმოებებით მსოფლიო აღიარება მოიპოვეს.

მკვლევარები უსაფუძვლოდ როდი ეწოდებენ ამ პერიოდს აღორძინების ეპოქას. სწორედ მაშინ წამოვადიბდა ლიტერატურის ამ ორი გოდიათის ესთეტიკური ადვალემა და ფილოსოფიური შეხედულებანი. ამასთან, როგორც ნიჟამის, ასევე რუსთაველის პოეზიით გვევლინებიან ორი კულტურის ურთიერთკავშირის საუკეთესო გამოვლინად. შემოხვევით არ გამოუხატავს არც ნიჟამმა და არც რუსთაველს ადამიანთა საუკეთესო მისწრაფებანი — იმედები, რწმენა და ბედნიერ მომავალზე ოცნება. ამასთან ამ ორი გვილის შემოქმედება ბრწვინვადე მავალითია ორი ერის ლიტერატურის ურთიერთკავლინისა და ურთიერთკავლიდრებისა.

ნიჟამისა თუ რუსთაველის შემოქმედებას ბევრი სურთოვ განაჩნა. უმარველესად ეს ეტება ბუნაიშის არსს, გმირთა ხასიათებსა და მხატვრულ-გამომსახველობით საშუალებებს. ამ

თვალსაზრისით საინტერესოდ გვესახება ქალი სახეები ორივე პოეტის შემოქმედებაში.

ფართოდაა ცნობილი ენგელის გამოჩაქვაში იმის შესახებ, რომ საზოგადოებაში ქალის როლით შეაქლება შეფასდეს ამ საზოგადოების სოციალ-კულტურული დონე. რუსთაველმა და ნიჟამმა თავიანთ პოემებში მოგვეცეს გამოჩენილ ბრძენ ქალთა ნათელი, ძალმოსილი სახეები. ისინი საოცარ თავგანწირულებასა და ერთგულებას იტენენ საყვარელში, მიწურებებს შოწოდებენ გმირობისა და მამაცობისადენ, უყვართ თავიანთი სამშობლო.

ნიჟამმა და რუსთაველმა ვეცადური სტილით შემოსეს არა მარტო პერსონაჟი მამაკაცი, არამედ — ქალბიც. ასეთები არიან ჩავალითად, ბარდის შირვანბელი ნუშაბე და თინათინი, შირინი და ნესტან-დარეჯანი, ფატნე სმითი და შირავლი სხვა. ეს გმირები, ერთის შირივ, ავტორთა მდიდარი ფანტაზიის ნაყოფად გვევლინებიან, მეორეს შირივ, ისინი სოციალრძინების ეპოქისათვის ნიშანდობლივი სოციალურ-პოლიტიკური ეთარების გავლენით არიან შექმნილნი. აქი უმავალითი მეფური სიბრძნით შემკული თამარ დედოფალი, ემირებსა და სხვადასხვა ქვეყნების მმართველებს არ უღუებდა ტოლს, აზერბაიჯანელი პოეტი ქალი მესხეთი და ქვეიანი და თავისუფლებისმოყვარე ქალი, თაბაგის მეფულე ინან ბათონიც ზომ თანამედროვეები იყვნენ რუსთაველისა და ნიჟამისა.

შემოხვევით როდი დამკვიდრდა აქ ჩვენთან, კავკასიაში ბრძნული ნაქვამი — „ლევით ლოზისა სწორია, ძე იუსს ოღინდა ხვადია“. სწორედ ამ ფორაწმშია ასახული როგორც რუსთაველის, ასევე ნიჟამის შეხედულება გმირ ქალბზე. ამ ანდაზამ მხატვრული ასახვა მოკვა როგორც ამ ორი დიდი მოაზროვნის ასევე ამიერკავკასიის

რტიონის სხვა შემოქმედთა ნააზრევსაც, კერძოდ კი ხაგანი შირვანის შემოქმედებსაც:

ქალი და კაცი — ძე და ხედი რამ
განასხვავა,
სამეფო გვირგვინს ლომებივით
შეიღებულნი...

რუსთაველთანაც იგივე აზრია გამოხატული
ლექსი ლომისა სწორია,
ძე იყოს თუნდა ხედიც!
ასევე ნინაშთანაც:

შენ თუ ხედი ხარ, მე ძე ვიქნები,
რა ბედენა მომაქვრე ლომებისათვის!

როგორც ცნობილია, ანდაზებსა და ფორმის მგზობა არაჩვეულებრივია ლაქინიშითა და უშუალოდითაა გადმოცემული ცხოვრებისეულ გარემოებათა შეფასება. მათში განზოგადებულია ეპოქისათვის დამახასიათებელი თავისებურებები: ადამიანთა ხასიათები, მათი ერთიერთადმოკიდებულიება, ბუნების მოვლენები და საზოგადოებრივია ცხოვრება.

და ის, რომ ერთი და იგივე აზრი სამივე პოეტმა თავისებურად გამოხატა, ფასტურია ჩვენი ხალხების თვით ცხოვრებისეული რეალობისა და ერთობად კი ქალთა უროს მსგავსებისა.

„საკაცის მსგავსება სამივე პოეტის შემოქმედებისა — წერს ცნობილი ადრინაველი მოცოდენე კ. ი. ჩაიკინი. — მიგვანიშნებს ამერკავკასიაში რომელიღაც ანდაზის მოარულობაზე და ხახალისობაზე, რომელიც, ეტყობა, სფუფულ წარმოადგენს სამივე ავტორის შემოქმედებისათვის, ვარდა ამისა, ზედმიწევნით მიგვანიშნებს იმ ვითარებაზე, რომლის წიაღშიც განვითარდა მეორეველი საუკუნის ამერკავკასიის ლიტერატურა, მიუხედავად ენობრივი და გეოგრაფიული მდებარეობის განსხვავებულობისა“.

გადუქმარებულად შეიძლება ითქვას, რომ როგორც ნინაშის, ასევე რუსთაველის შემოქმედებისა მოცოდენისა პოეტულია ქალის ქეშმარტა კულტი. არ არსებობს არც ერთა თემი, არც ერთი ედგა, რომელიც ორივე პოეტის შემოქმედებაში რაღაც მიმართულებით ქალთა სახეებში არ იყოს მოცემული. ნინაშთან და რუსთაველთან ქალები უკველდები წინა პლანზე არიან წამოწვეულნი. ინიშ მხატვრული სიტყვის ამ შედარებაზელი რსტატთა შემოქმედებითი რების ურადლების ცენტრში არიან მოქცეულნი.

რუსთაველისა და ნინაშის ჰუმანისტურ იდეათა ძალი, რუნენახის ეპოქისათვის ნიშანდობლივი ჰუმანიზმი უპირველესად ქალთა სახეებშია წარმოჩინებული.

„კავკასიის, შუა აზიის, ვოლგისპირეთის მწერალთა შემოქმედებაში ქალთა საზოგადოებრივი

მდგომარეობის დონით განისაზღვრება ჰუმანიზმის ფარგლები. ეპოქის მოცურე გმირებსწარმო. ადგენს ქალი თავისი მძიმე შემოქმედებითა და შემართებულობით, სიმტკიცითა და მომხიბვლელობით. ქალის გონებასა და გულს, მის შინაგან სისამტკაეს მიეძღვნა რომანები, მოთხრობები და პოემები“. — წერს სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი გ. ლომიძე.

ნინაშის გმირი ქალისათვის ნიშანდობლივია მაღალი ინტელექტი, ღრმაფილოსოფიური აზროვნების უნარი, სფხიზლე და გონიერება: მაშინაც კი, როცა ისინი გატაცებით არიან შეუვარებულნი, თავიანთ ჩრეულებს სულგარდლობს, თავდაპირველობისა და სინაფილას მსგავლობის უჩვენებენ. აი, რატომ არ ვაკვირბ, როცა ისინი ზემოქმედებას ახდენენ მამაკაცებზე ჩააგონებენ ცხოვრების ავკარტს, ასწავლიან, როგორ მართონ ქვეყანა და როგორება იყვნენ სიყვარულში.

მსგავსი ინტელექტუალური დონე, რითაც ეს ქალები არიან მოსილნი, ნინაშამდე მსოფლიო ლიტერატურაში არც კი იყო ცნობილი ცხოვრების უველა სფეროში — ეს იქნება სიყვარული, შრომა, პოლიტიკა, ხელოვნება თუ სხვა რამ ასპექტი, ქალთა უველგან მოწინავენი არიან და ყოველივე ეს მათი ბუნებრივად მომავლელი სიბრძნეა, კეთილშობილური ზახეხებიდან, თავგანწირულებიდან, შინაგანი სიღამაშიდან მომდინარეობს.

უფრო ახლოს დავაკვირდეთ ნინაშის ქალთა ხატებს. აი, თუნდაც ფიტნე — მონაქალი პოეტიდან — „შეიღო ღამაშინი“. ბაზრამ ფერმა გადაწყვეტა ნადირობისას თან ხლებილი ფიტნე, რათა ქალს საერთოარი თვალით ხეილა მისი შამაცობა და ზოტბა შეეხსა მისთვის, როგორც ვახუშტის მონადირისათვის. ფიტნემ არად ჩააგდო მეფის ბაქიობა და დაარწმუნა მბრძანებელი, რომ ხელის ხამარტყე სხვა არაფერია, თუ არა გამოცდილება და ვარტისი შედეგი:

და უთხრა მეფემ ჩინელ ტყვე ქალს:
„ეთი შეფასებე ჯეროვანად ჩემს სირთულეს?“
მან კი მიუგო: „შენთვის ნაცალი არის საქმე ესე, მეფეო,

ჩვეული შრომა თუ ყოფილა ოდენსმე რთული?

ერთხელ თუ მიინც კაცმა გული დაუდო საქმეს

ვითარცა უთქვამთ — უცილობლად გაიტანს ღულოს

შეიღო ქალიშვილიდან თითოეული — აზერი. უნი, ნაზერი, ნასრინუში, იკმანაში, უმაი, დურსახი, ფურაქი — იმდენად გონიერია, რომ

1. კ. ი. ჩაიკინი — „ქართული-ირანული ერთიერთობებიდან“ — კრებული — „რუსთაველი“. სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალის გამომცემლობა, 1983 წ.

1. გ. ლომიძე — „ღუნინიში და ეროვნული ლიტერატურების ბედი. მოსკოვი. გამომცემლობა „სოვეტმენსკი“, 1974 წ.

უძველი მთაგანი შაბს კუისისასწავლებელ ისტორიას უყვება. პოემა — „ბოსრივი და შირინი“ — მთავარი გმირი ქალის — შირინის მსჯელობა კიდევ უფრო შორს მიდის. აქვე შევნიშნავთ, რომ მართალია, რომანის სახელწოდებებზეა შირინის სახელი ბოსრივის შემდეგ იხსენიება. სინამდვილეში სწორედ ის წარმოადგენს მთავარ პოეტურ პერსონაჟს, ვის სახელიც მწერალს მოცემული აქვს თავისი სოციალურ-ესთეტიკური იდეალი. შირინი ბრძენი და კეთილშობილია, მტკიცე და ვაჟაკურია, ამასთან მშვენიერიც, როგორც ქალი. მისღამი ტრფობა კეთილშობილად გაუღენას ახდენს, ცვლის და ხელეჩრად გარდაქმნის ისეთ განებოვრებულ პარტოვანსაც კი როგორც არის მეფე ბოსრივი. ბედის განგებობა და ავტობის წინაფიქრითი შირინს მოუღდა ავტობი კაცის შევარება, მაგრამ ქალი არ დებულობს ბოსრივს ისეთს, როგორცაა იგი სინამდვილეში, ქალს შეხწყებს ძალა ზემოქმედება მოახდინოს მასზე, კეთილშობილად ზეგაუღენა იქონიოს, აღმადლოს ხულიერად და მორალურად, თავისი კუთვია და შინაგანი ზეგაქონის, სიყვარულისა და ნების წყალობით სიბრძნისა და გონიერებისავე მოუწოდოს მბრძანებელი:

ოქა: ოქროპირმა: გულქვაობაა ფეხქვეშ
 გათელო
 წყალობის ნაცვალად, კონკ უნდა იყოს.
 მორ წიგ, სირცხელია შაქისათვის სხვისი
 დამსრობა

განიცებოდა ოდიფანვე უგონოთრობა,
 ნუ მომთბოვ იმას, რაც შემომღერეეს
 სიწმინდის წყაროს,
 ივარქმნა და ავღება უღონო ქალის
 როლის ყოფილა ვაჟაკისთვის თავმოსაწონი.
 თუ განვიზრახავს ძლიერება მაჩვენო შენი,
 მავან კოუნებებს შევბატერ უპირველესად,
 რამეთუ მძლევი საკუთარი ვნებათაღელვისა,
 ყოვლისმძლევია დედაშიწზე;
 როს ამაღლები საკუთარ თავზე
 და მდებალ ზრახვებს განეშორები
 განსეტყაბებულს წინ ვერავინ გადაგიდგება...

ბეჭი რადი მოიპოვება მხოფლიო ლიტერატურაში შირინის მსგავსი გმირი ქალი, რომ ახერხებულად ხარულყოფილებას, ვაწმუნდას, გარდასახვას ითხოვდეს მიწნურისაგან. შირინი მხოლოდ ამაღლებულ, წმინდა დამოკიდებულებას სცნობს თავის მიწნურში, თითქმის შეუძლებელს მოიხროვს მისგან და აღწევს კოდევატ-პოემა — „ისენდერნამში“ გმირი ქალის — ნუშაბეს საბო ზეადებობა იქ ანტილექტურალური და ფედოსოფიური სწყების უმაღლეს გამოხატულებას. რაზეც ზემოთ უკვე ვილაპარაკეთ. ხარდის მმართველი ქალი დირხეულად ხვდება მეფე-ისენდერს, რომელიც შორეული ქვეყნიდანაა ჩამოსული. მეფემ თავდაპირველად თავაღვირვად გახადა, მაგრამ გულდამხილავა

ნუშაბემ მასწავე ამოცნო მის პაროვნებაში
 კამდელი მბრძანებელი, სტუმარი ჭიფე-ცდელი
 ღიბს დამაღლოს თავისი ვინაობა, მასწავლებელი
 ეფხენება მას:

მისთვის გირჩენე თავიდანვე სურათი შენი,
 ჩემი შეცნობა ისე რომ არ გაგვირეებოდა,
 თუმცა ქალი ვარ, წნე როდი მაქვს შე
 დიაცური,
 ქვეყნიერების საჭმეებისა გვესმის სხვეებზე
 არანაკლებად;
 შენ თუ ზეადი ხარ, შე მუ ვიქნები,
 რა ბედებია ლომებოსთვის, როცა იბრძვიან.

ხარდის მფლობელმა ქალმა ისენდერის პატონაცემად მოწუხობდ ნადიმზე მას თავის ვაჟად
 დანოთი ადგილა, რათა ეჩვენებინა, რომ
 სულაც არ ეძებება სტუმრის მეფური წარმოშობა.
 ისენდერი აქულებული გახდა შიდა
 გამოწვევა. სტუმრის წინ დანგარზე ოქროსი
 იავნდით და თვალმარგალიტით სავებ ოთხი
 ხროლის კურქული იღა. შეშხარია შევის კითხვებზე,
 თუ რატომაა კურქულში ძვირფასებულობა
 ნაცვალად საქმელებასა, მასპინძელმა სოციალით
 მოუგო:

— შენ თუ ძვირფასი ქვებით არ იკვებები,
 მას განუწყვეტლივ რატომღა იმბ მოითვის?

ქალმა შეკლიმა სახეში მეფეს:
 არ გადავივა უელში ეს ქვები?
 ეუქისათვის ხომ უმაქნისია.
 მას რატომ ომბ დღენიადაგ,
 ოქრო-ვერცხლისთვის?

ახე ჩაუტარა წევობრივი ვაჯეთილა მეფეს
 ბრძენმა ნუშაბემ. უნდა აღნიშნოს, რომ ქვეყნის
 მმართველის წინამძღუდლმა იდეალმა, როგორც
 მეფე გაკვეთილი ხებით გამოაკეთა მის უწვე
 პოეტურ ქმნილებაში, სრულყოფილი გამოხატულება
 მოკა მეფე ქალების პოეტურ სახეებზე.
 საინტერესოა, რომ იდეალური მმართველებში
 პაროვნება ნიშნის ქმნილებებში მრავალწახნაგოვანი
 თვალთახედვითაა ავტობის მიერ წარმოდგენილი.
 ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, რომ მმართველს ახ ტიპი, რომელსაც შირინი განასახიერებს,
 მასწავლებლად უფრო აქლანაა ნიშნის
 იდეალთან, ვიდრე მეფე ბოსრივის ტიპი. მესამე ტიპი
 მმართველისა ნიშნაა ვერჩენა: პოემა — „ისენდერნამში“.
 მეფე ქალი ნუშაბე ზოგიერთ დამოკიდებულებებში წევობრივად
 მხოფლიოს დამსურობულზე აღქმნადრე მაკედონელზე
 მდლა აღმჩინდება. მიუხედავად ნუშაბეს
 სახის ეპიზოდურისა, მას განსაკუთრებული
 მნიშვნელობა აქვს ანტიბიჭანულ პოეტის
 წევობრივ-ეთიურთა, და საზოგადოებრივ-სოციალური
 შეხედულებების შესაქმნელად: გავისწეოთ,
 რომ თავში, სადაც მოიხრობილია
 ეგვიპტელი მარიაა შეხაბებ, მოცემულია
 ასეთი აშხავი ტატის დაკარგვის შემდეგ დროული
 მარია ცდილობს მოძენოს ცხოვრება

ბაში თვითღმკვიდრებას სახარია. ბოლოსდა-
ბოლოს იგი შიდას იმ დასკვნამდე, რომ ერთად-
ერთი გამოხატული აქ ცხოვრებისეული შედეგ-
ების საიდუმლოებათა თვით არსის წყაღებაში
მდგომარეობს.

ახე რომ, ქალთა ტიპები ნიჰილიზმის, აქნებან
ისინა „უმნიშვნელონი“. ეპიზოდური თუ პნი-
შენლოვანი და გამოკვეთილი, წარმოადგენენ
მისი ესთეტიკური იდეალის გამოხატულებას.
ასახვედ ავტორის შემანიჭურ მსოფლმხედვე-
ლობას.

ქალის უსადო მხატვრული სახე გამოაქანდაკა
შუახალწუნიების უფიქრება ქართველმა პოეტმა
შოთა რუსთაველმა, მის მიერ შექმნილი უკუ-
დავი სახეებიდან აღსანიშნავია ინდოეთის მეთის
ახელი ნესტან-დარეჯანი, რომელიც არა მარტო
თავისი სილამაზით იმურობს უფროსადედას, არა-
მედ ამადლებული ზნეობრივი მარტოფობებითა
და ღრმა ადამიანური თვისებებითაც გამოირა-
ჩება.

შირინის მსგავსად ნესტან-დარეჯანაც ბრძენი
და მშვენიერია, მასათვის სიმტკიცით აღმატე-
ბა ევლება მამაკაც გამგებებს. მის სიტყვებში
იგრძნობა სამშობლოსადმი კეთილშობილური სიყვარუ-
ლი, რწმუნა მოპაველია. აი, ტარიელისადმი მი-
მართული მისი სიტყვები:

მას ებრძანებ; ვინცა გინდა
ეპატრონოს ინდოეთსა,
ეგრეს მე მაქვს პატრონობა,
უგზოს ვლიდეს, თუნდა გზეთსა.
ახრნი შენნი შენვე გგვანან
მტყუანსა და შენ ავტოსა!

მაგრამ ნესტან-დარეჯანი მარტო მტაკიც და
ამაჲ ქალი როდია, ზღმმდევანელობს რა
უნაღდესი ზნეობრივი მარტოფობით, მას შირინით
შეუძლია უსაზღვრო სიყვარული და ერთგულება.
იგი ამბობს, რომ მისმა მიწურმა მტრ
თავშეკვეთების უნარი გამოიჩინოს საქუთარი ზეა-
შიადის გამდღავნებისას (სხვათაშორის, მიუღ-
პოემის მანძილზე ტარიელი და ავთანდილი წყა-
რულ მოსტყუავენ და გოდებენ სიყვარულ ქალ-
თან ვანშორების გამო, ასეთი იყო აღმოსავლუ-
რი პოეზიის ძველი ტრადიცია), ამადლებს თავის
გრძობობებს, მოერის ვნებათაღებებს.

ნესტან-დარეჯანი თავის რჩეულს გამოიხი-
საკენ მოუწოდებს:

წა, შეები ხატეულთა,
თავი ყარგად გამაწვენე,
გიჟობს, ცუდად ნულაზა სტირ,
ვარდი კვლადმეცა რად დასტენე!
შემან მტერი რაღა გიყოს,
— აჰა, ბნელი ვავითენე“.

შოთა რუსთაველის პოეზიაში მორე არანა-
ლებს საინტერესო სახე თინათინა. ესაა გან-
სჯელი, კეთილშობილი, კეთილშობილურად და სათნო-
ებით აღსავსე ქალი. თინათინი სამეფო ტახტზე

მისი მამის — როსტომის სიკვდილის
ავიდა. მან მამისის მსგავსად ბრძენულად და
სამართლიანად გააგრძელა ქვეყნის მართვა-
თინათინა კეთილი და მოწყალე ქვეყნადო-
მების მიმართ. ტახტზე ასვლისთანავე იგი დიდ-
ძალ ქონებას ურთავს ღარიბებს:

მას დღე ვასცემს უველიაკსა
სივთისა მოგებულსა,
რომე სრულად ამოაგებს
მცირესა და დიდებულსა.

თინათინა ზღმგრძობია და მზად არის მსხვე-
რძელი გაიღოს, არსებითად ეს უარს ამბობს
სხვათა ბედნიერებას ბარჯზე პირადი ბედნიე-
რება მოიპოოს. სახელდობრ, ის თავის მიყ-
ნურს, ავთანდილს, ტარიელს საძებნელად გზა-
ვებს და მარტოვება. რომ ხამ წელწინა და-
ლოდება.

საინტერესოა ქოქების შორებარისობანი
მოქმედი გზით; ქალების სახეები, ნესტან-და-
რეჯანის ერთგულნი და მისთვის თავდადებულნი
მხევალი ასმათი ტარიელთან ერთად აღა-
რებს ნესტანის დაკარგვით გამოწვეულ მწუხა-
რებას, უველამისთან ახლავს მას და მოთმინე-
ბით ეხმარება სიყვარული ქალის მოძებნაში.
ცდილობს როგორმე უთანაგრძობს, მხარში ამო-
უდგებს უსაზღვრო მწუხარებით შეპტობად
კახუს. ბოლო როცა ბედისწერის განცებით
ავთანდილი გამოჩნდება, ქალთან ფიზიკულად
და კეთილშობილურად გარეგნებს ტარიელს, რომ მხო-
ლოდ მასთან დამეგობრებთა მიადწევს სანა-
დელს.

ქალი შექმნიდას მას:

არ გამოწყურე,
ვიშიში და ვიჟ დია;
რადგან ღმერთსა ვაზირობა
შენი ჩემუდ მოუგდია,
ვერ დამოღავე უკეთესსა,
რაცა საქმე გამოცდია;
არა ვარგა უსაზომო,
თავი ზომსა გარღვიღია.

სამეოლ რთული პოეტური სახეა ვაქრის
ცლი ფატმანი. მასში კეთილი საწყისი მძლავ-
რობს. ფატმანი საქუთარი ქალწილადივი დე-
ბულობს ნესტანს, აზიარებს მის ტანჯვასა და
მწუხარებას. მას არ ხილავს ურაცებელი სი-
დიდობა, თუმცა უფარს დამაზი სამკულებით
მოკარგვა. მას შეეძლო უდაპირულ ფასად გუ-
ყიდა ნესტან-დარეჯანი, მაგრამ ფატმანი ასეთი
როდია. იგი თუმცა მსუბუქი კატაკების ქალია,
რაც რუსთაველის კონცეფციის მიხედვით საქ-
მოდ სამარხისი საქუთალია. ამ ქალის პირო-
ვნებაში მინც არის მოცემული ზნეობრივი მარ-
ცვალი, კეთილშობილური საწყისობა. როცა
ფატმანისთვის ცნობილი გახდება ავთანდილი-
სა და თინათინის ნაწი და ძლიერი სიყვარული

ამხელ, ის უარს ამბობს თავის გრძნობებზე ავთანდილის მიმართ და მიგობრულად ეხმარება მას ნესტან-დარეჯანის მოძებნაში. სწორედ ფატმანის დახმარებით გვარჯუნდება წარმატებით ეს ძებნა, რაზეც უდიდეს მადლიერებას გამოხატავს ტარიელმა:

...მეფეო, კარგი ყველაში მე თქვენგან წამყიდობთა; ფატმანს უხსნია იგი მზე, სდევდება და სდებთა; მისად შექაფად რა გიძღვნა? მძულს ცუდი ნაქედობა!

ამრიგად, ქალთა საბებო რუსთაველის პოემაში სტორიის სოციალურ-ესთეტიკურ იდეალებს გამოხატავენ. ამ დაკავშირებულ მიუყვებარო უპირველესად მხატვრულ სახეთა შედარების ანალიზს, და ასევე, რაღა თქმა უნდა, ქვეყნის მხარეთველ პერსონაჟ კაცთა და ქალთა შედარებას.

რუსთაველის ქალები ბევრად მაღლა დგანან მამაკაცებზე, როგორც ინტელექტუალური შესაძლებლობებით, ასევე ხასიათების სიძლიერით და ნებისყოფით. შუასაუკუნეობრივი ფეოდალური არადაცვილი ურთიერთობებს პირობებში, როცა ქალი უფუფლებო არსებობდა ითვლებოდა, რუსთაველი მას აშალებულად შეიძლი ბრწუნვებებითა და აღადგინო წარმოაჩენს. შემოსა რა ისინი გარეგნული სილამაზით, პოეტე უმღერის და განადიდებს გმირ-ქალთა თვისებებს, მათ სიბრძნესა და ნიჭიერებას ხაერითოდ. მთელი პოემა, პირველი სქემატიკური ბოლომდე, აღქმება, როგორც მანძი ადამიანური ქველმოქმედებასა და კონებრივი სიძლიერების: ამ ნაწარმოებში ქალები გამოხატავენ ატორის შემანიშნებს, მის კაცთმოყვარეობას. მათი ასახვისას ატორმა გამოავლინა ქვემარობად მადლი მხატვრული ოსტატობა.

ქალის კულტორ ატორმა აჩვენა ფოლკლორშიც მკვებებს ასახვას. განსაკუთრებით მკვეთრად იგი აღბეჭდილი ხალხურ ეპოსში — „კოტორ დედა კორკულ“. ასევე საქართველოშიც დღემდე ღრმად აქვს გადგებული ფესვები ქალისადმი რაინდულ დამოკიდებულებასა და ღრმა პატი-

ვისცემას, სოციალ მოწინებს, რაც უხსნის სტორიის შემონახვა ქართველთა ერის საქართველოში ქალთა საქართველოში ქველმოქმედებას კაცს“ უწოდებენ. ეს სიტყვა ერთდროულად ქალსაც გულისხმობს და კაცსაც. „დედა-კაცი“ იმდენად წმინდა გაგებაა ქართველთათვის, რომ ისინი არა მარტო საშობლოს უწოდებენ „დედას“, სიტატო ქალქის ცნებაც „დედის“ შენცვლია — „დედაქალაქი“; ჩვენს პლანეტას „დედაშიწა“ შევია, ღრმა ჩანათყობს და იდეას — „დედაზრი“ — და ასე შევძლებ ეს პარკებს ამჟამადვე გრძელდება, დაწველებულ საქველთა შემადგენლობაში, რომელიც კრებოლის გაგება აქვთ — პირველ ადგულს უკველითის იყავებს სიტყვა, რომელიც ქალს. მღვიმის გამოხატავს (ყოლა-ქმარი, და. მ. მ., ქალ-დედა და სხვა). ქალის სახე შემონახულია უძველეს ხელნაწერებში. მებზევე საუფუნის წერილობით ძეგლებში — „შეწანიის წამება“ გმირი ქალი ეწერება უმაღლეს პატიოტრულ იდეალებს, და ბოლოს ისტორიულ და მხატვრულ ქმნილებებში აქვს ხიტბა შესწავლი შეთორმეტე საუფუნის ცნობილ გაგებულს თამარ მეფეს, რომლის დროსაც საქართველომ არსებულ პოლიტიკურ და კულტურულ აყვავებას მიაღწია.

„ვეფხისტყაოსანშიც“ თამარის პიროვნებითაა შეთავსებული. ცნობილია, რომ სწორედ მას მიუძღვნა თავისი უკვდავი ნაწარმოები შოთა რუსთაველმა, ხოლო მის მიერ შექმნილ ქალთა სახეებში თამარის პიროვნული თვისებებია განიეთებულ.

ამრიგად, ყოველივე შემოთქმული გვიდასტურებს, რომ ნიშანი და რუსთაველი ერთდროის პატრივისცემითა და მოწინებით ეკვდებიან ქალებს, ხოლო მათი მოსაზრებანი და შეხედულებანი დაფუძნებულია ქალის როლის სწორ გაგებაზე. როგორც იქნა, ასევე საზოგადოებაში. და, რაღა თქმა უნდა, ამ ორი ტიპის შუასაუკუნეობრივი მსოფლმხედველობა ეწერება აგრეთვე ამერიკისთვის ხალხების, ჩვენს მისწვე ერების ერთდროულ ტრადიციებს. იმჟამინდელ სოციალურ-პოლიტიკურ საზოგადოებრივ ვითარებას.

გონდომ არველები

საიათნოვას ლექსების ახალი გამოცემა

საიათნოვას პოეზიის ხედი ისე აეწერა, რომ მას რუსი მკითხველი უფრო ადრე გაეცნო. ვიდრე ქართველი და სომეხი საზოგადოება. 1951 წელს გ.ზ. „Кавказ“-ის პირველი და მეორე ნომრებში ცნობილმა რუსმა პოეტმა იაკობ პოლინსკიმ გამოქვეყნა საქართველოში მონათული წერილი საიათნოვას პოეზიის შესახებ და მას დაუთმო აშუღის რამდენიმე ლექსის პროზოდანი თარგმანი. სტატიის ზოგადად, მაგრამ, შეიძლება ითქვას, უკველმწიფოა დახასიათებული საიათნოვას შემოქმედება. მართალია, მის მიერ შესრულებული თარგმანი მოკლებულია ორიგინალის მუსიკალურობასა და პოეტურ თეოპოეტობას, მაგრამ ა. პოლინსკის დამახებრებას ეს არ ამცირებს.

1958 წელს მოსკოვში გამოვიდა ვ. ვ. ბერგის მიერ შედგენილი კრებული — „სხვადასხვა ხალხთა სიმღერები“. ამ კრებულში შევიდა საიათნოვას ერთი ლექსი. მის შემდეგ თითქმის ხაზგადასრულია საიათნოვას პოეზიის მონათული წიგნები. მართალია, ამ წიგნის გაქვეყნებაში იყო ცდები საიათნოვას ლექსების რუსულად თარგმნის, მაგრამ ეს ცდები მონათული თარგმნის ხალხურებს არ ვასცილებია. მხოლოდ 1916 წელს გამოვიდა დიდი რუსი პოეტის ვ. ბრიუსოვის რედაქციით „სომხური პოეზიის ანთოლოგია“, რომელშიც შევიდა მის მიერვე შესრულებული საიათნოვას რამდენიმე ლექსის თარგმანი. სწორედ ვ. ბრიუსოვის თარგმანით წარსდა საიათნოვას პოეზია პირველად თავისი პოეტური მომხმებელთათა და საოცარი მუსიკალურობით რუსი მკითხველის წინაშე. თარგმანში მაღალი მხატვრული ოსტატობით არის შესრულებული ორიგინალის ფორმისა და შინაარსის ერთობლიობა. საიათნოვას ლექსის ბეგრათა მარშინი და ფილოსოფიური აზროვნება. ოცთმნაინამა თავის დროზე მაღალი შეფასება მისცა ვ. ბრიუსოვს ამ თარგმანს და სიყვარულით მის დეველს სომხური პოეზიის ანთოლოგიის გამოცემის საქმეში. ვ. ბრიუსოვმა პირველმა თარგმანმა მაღალი მხატვრული ოსტა-

ტობით სომეხი პოეტები. მას თითქმის შეუძლებელი შედლო: რუსულად თარგმნა საიათნოვა და ნაპაეტ ქუჩაი, ღრმად შეიჭრნო მათი პოეზიის დიდებულება და სულიერი ორიგინალობა — წერდა ოვ. თუმანიანი ვ. ბრიუსოვის რედაქციით გამოსულ სომხური პოეზიის ანთოლოგიის გამოცემისადმი მიძღვნილ წერილში. მართლაც, ვ. ბრიუსოვმა, რუსი პოეტებიდან პირველმა, შესწლი ეტყენებინა, თუ როგორ უნდა თარგმნოს საიათნოვას პოეზია ისე, რომ თარგმანში ბრწუნავდეს მისი მაღალი მხატვრული სიყვარული და პოეტური მრავალფეროვნება.

მოსკოვში 1938 წელს გამოვიდა საიათნოვას ლექსების კრებული, რომელშიც, ბრიუსოვის თარგმნილ ლექსებთან ერთად, ლიონსკის, ს. შერბინსკის, კ. ლიპსეროვისა და ა. ვერბოვსკის მიერ შესრულებული 33 სომხური და 14 ქართული ლექსის ახალი თარგმანი შევიდა.

1945 წ. ერევანში გამოვიდა საიათნოვას ლექსების რუსულ თარგმანთა ახალი კრებული. ეს კრებული მნიშვნელოვანია იმით, რომ მასში პირველად იქნა წარმოდგენილი აზერბაიჯანული ლექსები (42), მნიშვნელოვანად გაიზარდა ქართული ლექსების რაოდენობა (24), ხოლო სომხურ ლექსებს დაემატა ახალი თარგმანები. ამ კრებულში პირველად დაიბეჭდა ვ. ჯუაიგისკევისა და არ. ტარკოვსკის შესანიშნავი თარგმანები საიათნოვას ლექსებისა. ამ კრებულის გამოცემამდე საიათნოვას პოეზიის რუსულად გამოცემულ კრებულში ლექსები უკველმწიფო ქრონოლოგიისა და თემატური პრინციპის გაჩევე იყო გაჩეველებული. 1945 წლის კრებულში კი მისმა გამოცემებულმა ო. ახარტაიამ სომხური ლექსები დაიღავა საიათნოვას დავითის მიხედვით, ნაწილობრივ გათვალისწინებულ ექვს აგრეთვე ქრონოლოგიური თანმიხმებულობა. ეს შეეხება ქართულ და აზერბაიჯანულ ლექსებსაც.

1941 წელს ლენინგრადში გამოვიდა საიათნოვას ლექსების ახალ რუსულ თარგმანთა კრე-

ბული. ეს გამოცემა მის რედაქტორს ს. ვაიასაჩიანს ქრონოლოგიური პრინციპით აქვს დალაგებული.

გასულ წელს პოეტის ბიბლიოთეკის სერიათს ხეუ ლენინგრადში გამოვიდა საიათნოვას ლექსების რუსულ თარგმანთა კრებული (ლექსები ქრონოლოგიური პრინციპით არის დალაგებული), რომელიც ტრადიციულად მოიცავს სამ გაწყობილებას: სომხური — 55, ქართული, — 31, აზერბაიჯანული — 24. ბოლოს ერთვის ორი ორენოვანი ლექსი (სომხურ და აზერბაიჯანულ ენებზე) და ერთი ორენოვანი (სომხურ, ქართულ, აზერბაიჯანულ და სპარსულ ენებზე). საიათნოვას ამათეში ლექსის ან სტროფის ლექსიკური და მხატვრული მნიშვნელობის უკეთ გაგების მიზნით, გამოცემას დართული აქვს შენიშვნები და კომენტარები, კრებული შეადგინა და სამეცნიერო ანაკრატურა დაურთო გ. თათოხანმა, ბოლო ვრცელი შეხავალი წერალის ავტორია ვ. ნაღბანდიანი.

ეს გამოცემა, საიათნოვას ლექსების წინა რუსულ კრებულებსაგან განსხვავებით, შევებულაა სხვადასხვა თარგმანებით და უფრო სრულაა. განსაკუთრებით ფართოდაა წარმოდგენილი სომხური ლექსები, რომელთაგან ზოგი ახლად თარგმნილი. მაგალითად, საიათნოვას პირველი ორბილიანი ლექსი (1722) ძველ გამოცემებში შესული იყო ს. შარტის თარგმანით, რომელიც არ შეესაბამებოდა თანამედროვე სომხური და რუსული მხატვრული თარგმანის დონეს. ამ უსათურო ლექსის ახალი თარგმანი ეკუთვნის ს. შერვაშისს. სწორედ მოქცეულა გ. თათოხანმა ეს ახალი თარგმანი რომ შეტანოდა კრებულში, რადგან იგი გაყოლებით მაღლა დგას ამ ლექსის ძველ თარგმანზე.

პირველად ამ კრებულშია მოთავსებული სრული თარგმანი საიათნოვას სომხური ლექსის „ემსახურე ხალხს, ნუ დაზოგავ თავს, საიათნოვა“, ეს ლექსი პირველად თარგმნა ვ. ბრიუსოვმა და გამოაქვეყნა 1916 წ. მაგრამ სრული არ იყო, ერთი სტროფი აკლდა. ეს ლექსი ელ. ნიკოლაევსკიას თარგმანით არის შესული კრებულში. თარგმანი მხატვრული თვალსაზრისით მაღალ დონეზე დგას და სრულია.

რაც შეეხება კრებულში წარმოდგენილ ქართულ ლექსებს, შემდგენლის სასებლოდ უნდა ითქვას, რომ მას წაყოფიერი შუშუბია გაუწყვია და ეს ლექსებიც სრულად წარმოდგენია. კრებულში შეტანილია 31 ქართული ლექსი.

ცნობილ რუს პოეტს და მთარგმნელს არ. ტარკოვსკის „ეკოთუნის საიათნოვას ქართული ლექსის „ახეთი ტურღლის“ რუსულ თარგმანი, ეს ლექსიც შესულია კრებულში. მთარგმნელს ამ ლექსის ერთი სტრიქონი ასე უთარგმნია: «Прижки в дар тебе шлет Гилян с поклоном», ქართულ ორიგინალში „კითხობისთვის ღაიქინის დღია“. ეს სტრიქონი გ. თათოხანს ასე აქვს განმარტებული: Лихиджан

— торговый город на берегу Каспийского моря. В персидской провинции [ქვეყნის სახელი] ამ შენიშვნაში დაკონკრეტებულს [სახელი] სტრიქონში ნახსენები გეოგრაფიული ვარდობა. მაგრამ საიათნოვა რაღო მხარობს „ღაიქინის დღის“, ეს შეიძლება საიათნოვას გაუგებარი რჩება. ორიგინალში ნახსარი „ღაიქინი“ ა. გრიშაშვილს ასე აქვს განმარტებული: „ღაიქინი — სოფელია ძველი შარჯანის ოლქში, საიდანაც იდერკო („ოქრო, ვერცხლი, სპილენძი, რკინა, ტყვია, ალა და სხვა მისთანანი) ერთბაშად მოდის“.

თუ ვაფიქვანისწინებთ იმას, რომ საიათნოვა ერთბაშად გაიღწას პროვინციაში ყოფილად, მაშინ გასაგები ხდება ამ შედარების მოტანა, რადგან, ცხადია პოეტს ეცოდინებოდა და ღაიქინის შემოსხმელებული ბუნებრივი სიმდიდრის ამხევა. თუმცა არ არის გამოჩენილი ეს მას თბილისშიც გაეგო ასეა თუ ასე ერთი ფაქტია, საკომენტაროდ გიტანოდ „ღაიქინის დღის“ სრული განმარტება აკლია.

საიათნოვას პირველ სომხურ ლექსად ითვლება „სტროფა, მომდერად შხათის შემ არ დაამყარებ“ (გვ. 78). ამ ლექსს აქვს საიათნოვას მინაწერი: „შე მიღლისას შეილი, არუთინა, უმწველინიდან ოღლით წლამდე, თუ დიდედ უფედ სიმღერას და სურფ კარაქების წყალობით ვისწავდე კინაური, არცგერი და ამხურა, ეხლა კი მხურს სომხურად ვქვა. ამინ, ღმერთო!“ ამ მინაწერის საფუძველზე მიდებულა, რომ საიათნოვამ ლექსების სხვადასხვა გამოყარ ქართულად. თუმცა აქვე შენიშნათ, რომ გიერთი ლიტერატორის შარტი საიათნოვა ერთდროულად ქმნიდა სამივე ენაზე. ამერად პირველ მოხაზვებაზე ვაგამახელებთ უფრადგებას. რადგან იგი ტრადიციულია და ერთგვარი პრიორიტეტაც ენიჭება. საიათნოვას ბიოგრაფიის ცნობილ მკვლევარს ა. გრიშაშვილს უყვარდა ფაქტად შარჯანა ის, რომ „საიათნოვას, სომხებში, პირველად ქართულად დაწერა ოხვა ლექსებისა“⁴ დაუფრათ ა. გრიშაშვილმა ამ საკითხში გამოიჩინა ტენდენციურობა, რაც გამოჩენილია, მაგრამ საიათნოვას ლექსებს პირველ ბიოგრაფს და გამოცემელს გ. ახერბიანს ხომ ვერ დავუბარლებთ ამგვარ რამეს. საიათნოვას სტროფებისადმი მიძღვნილ მონოგრაფიაში გ. ახერბიანი სრულად გარკვევით წერს: „საიათნოვამ, როცა ქართული ლექსით ნახვდი მოიხვეჭა, სომხური ლექსების წერა შემდეგ დაწერა“⁵ აქვე დაუძინო, რომ გ. ახერბიანის აზრდერი პოეზიის, საიათნოვას ცხოვრებისა და შემოქმედების ერთ-ერთი საუკეთესო მკვლევარაა „ღაიქინის“.

შეხავალი წერალის ავტორია ვ. ნაღბანდიანი კი ვთავაზობს საიათნოვას მოხაზვებს: «Известно, что в то время большинство закавказских ашутов сочиняло песни на тюркском языке (азербайджанском). ко-

торый был понятен значительной части восточных армян. Вероятно, следуя традиции, Саят-Нова начал сочинять на азербайджанском, затем перешел на армянский и грузинский». (стр. 8).

ქერ ერთი ამ მოსაზრებას სახუთიანობა აკლდა, და ვერავითარ შემთხვევაში ვერ ახათა. ლექს ზ. ახვრდიანის შემოსწავნებულ არს და ცნობილი სომეხი მხატვრის ზ. ბაშენადიანის მოსაზრებას, რომელსაც მიჰყავდა, რომ საათონოვას ზღაპრული დათარგმნი ქერ ქართული ლექსები უნდა ყოფილიყო. მეტი აზერბაიჯანული და სულ ბოლოს სომხური რა თქმა უნდა, ზ. ბაშენადიანი აქ გულისხმობს ქრონოლოგიურ თანმიმდევრობას და არა ლექსების და ლაგების სხვა პრინციპს.

მეორედ, აღნიშნულ მინაწერში სათაონოვა გასაგებად ამბობს — „უმაწილობიდან ოცდაათ წლამდე თავი დაუდებ ყოველ სიმღერას... ეხლა კი მსურს სომხურად ვთქვა“. ე. ი. ოცდაათ წლამდე სათაონოვა ლექსებს წერდა ქართულად და აზერბაიჯანულად, ბოლო შემდეგ, როცა 30 წლის ვადა, სომხურ ენაზე დაწერა ლექსების წერა. ყველაზე მტკიცე საბუთი იმისა, რომ სათაონოვას თავისი პირველი ლექსები ქართულად შეექმნია, მინაწერის ბოლო სიტყვებია: „უმაწილობიდან ოცდაათ წლამდე თავი დაუდებ ყოველ სიმღერას... ახლა კი მსურს სომხურად ვთქვა“. სათაონოვა თბილისელი იყო და პირველ რიგში, თავის საყვარელი ქალაქისათვის მღეროდა. მისი ქართული სიმღერა ყველა წესის შეღავათის გასაგებია და, კიდევ უფრო მტკიცე, მშობლიური იყო. არავითარი ტრადიცია, როგორც შესავალი წერილის ავტორს ჰგონია, სათაონოვას არ დაუცავს, რადგან თვითონვე ამბობს: „მე ვაცოდი ჩონგური კარგად და ამასთან სპარსულ ხმაზე ვაეცოდი, ქართული ლექსები ქერ არ იყო შემოღებული (ხაჯასმა აქაც და შემდეგაც ჩვენის ბ. ა.) და როდესაც მეფემან ირაკლი იწებო მუქლიში, და მიგვიუბნავეს მოსაყარევი, მაშინ მე სპარსულის მითი ქართულად ვიმღერე, ბატონს დიდად იამა, და ხალხთად მიბოძა. და მეტი სხვათა მრავალთა თქვეს და მომხაბეს“.

განა ამ ფაქტზე არ მოგვანახვენებს ისიც, რომ სათაონოვას ქართული ლექსების უმეტეს ნაწილს (განსხვავებით სომხურისა და აზერბაიჯანულისა) ახასიათებს ახალგაზრდული, აქტიური, ოპტიმისტური განწყობილება. ამ მნიშვნელოვან ფაქტორს უფრადდება მოქალაქე აკად. აღ. ხარაშიძემ, რომელიც წერს: „სათაონოვა წერდა და მღეროდა ქართულად (ხაჯასმა ჩვენია, ბ. ა.), სომხურად და აზერბაიჯანულად. განთქმული აშუღის ქართულ ლექსებს ძირითადად ხალხისათვის კილო ახასიათებს. სახელგანთქმული შეხარობდა შინაარსიან, მხარბულ და გონიერულ ხაყობებს, ხაყობებს, რომელსაც

ამწვენებს საუკეთესო ადამიანური მასწავლებელია. ხანა“.

ახე რომ, შესაძლებელია ქართული ლექსების „უმეტესი თუ არა, გარკვეული ნაწილი შეინც („შე, ხაყულო ჩემო თხო“... რომ ხანში შეხულს აქვს შექმნილი ეს სადაო არა უნდა იყოს“), რომელთა შინაარსი გაცდენილია ს. ცოცხლის დაუცხრობელი ხალხის, დაწერილი უნდა იყოს სწორედ ახალგაზრდობაში, ოცდაათ წლამდე, როცა „მღეროდა მხოლოდ ქართულ ლექსებს (ხაჯასმა ი. გოთია. შეილისა) და აღტაცებაში მოხუცდა მშენებელ-მეურთბელნი. მეფის თუ თავადთა ღმინ-მეკლდისებში სათაონოვა ყოფილა ერთადერთი და მამწვენებელი მამა და „სუფრის ღაზთი“ უსაათონოვოდ არც ერთ მექლას არ მქონდა თურმე სიეშე და მომხარულე“.

ზედმეტად მიგვანია ამ თავისთავად ნათელ სკოტისკო კიდევ სხვა მასალის მოტანა და მწველობის გაგრძელება, ბუნებრივია, სათაონოვას პოეტური ტალანტი უპარკველესად გაიფურჩქნა ქართულად და შემდეგ აზერბაიჯანულ და სომხურ ენებზე.

ქრებლის შესავალი კეთილდობით:

«Согласно новейшим исследованиям, объектом заветных чувств поэта была реальная личность, принадлежавшая царской фамилии: сестра царя Ираклия II, прославленная красавица Анна Батонишвили. Это очень важное открытие, благодаря которому окончательно решена загадка душевных мук Саят-Новы, всей его жизни» (стр. 16).

ამ დაცვას კი ზევს ვერ გავიზარებთ. ოცდაათ იმპორტ, რომ წერილობითი თუ ზეპირა წყაროები სათაონოვას მიწერობის იმიტირებს შესაბამის სდღმან, ან სხვას ახასილებენ.

ამ მდგარ მოსაზრებას სათავე დაუდო იოანე სოჭია. 1916 წელს მის მიერ მოსკოვში, რუსულად გამოცემულ „სომხური პოეზიის ანოლოგიის“ შესავალი წერილში ის წერდა:

«При дворе грузинского царя и основной роман знаменитого ашуга: его любовь к грузинской царевне, которой посвящено большинство его стихотворений». (გვ. 14).

ამ არს პროფ. ლ. მელიქიძისებგვა „ბენასკურა“ უწერდა და არ გაიზარა. მან მომანა ნა. ლხურ ზეპარბიკვეთებაში გადმოცემა, რომლის მიხედვითაც „სათაონოვას ხატრფოს სონა რქმევია“.

სათაონოვას მიწერობის საეთბს ა. ვროსიშვილი უფრო თავის მონოგრაფიაში და ვ. ბროსოვის მოსაზრება არც მან მიაღო. „ქართველულე პოეტი (ვ. ბროსოვი, ბ. ა.) არ ახასიუბებს თავის არს: ვინ თუ სდებობდეს, რადგან ასეთი რომანი მქონდა მხოლოდ ბენასკ. თითქმის

საიანოვსკის თანამედროვე მკვლავს, ჩაიკ ხტო. რიჯლად დანტოცხებულია და თვით პოეტად ემჩნეობს თავის ლექსებში. ხოლო, თუ შინა და შინა ნაჭირთა შიხ სატრფოლ ვაცნობა გეტყვით — საიანოვსკის დროიფულ ხალხებში დარჩენილია ამახა, რომ საიანოვსკის შერლია სატრფოლ ვინუ ქურჯაიის ცოლი სახელად ტაღლია, ხარწმუნოებოქ კათოლიკე, და ტრფოლის. ში ცხოვრობდა თურმე ნოჩაშინის უბანში.

ანჩავად, ფოლკლორული მასალები ანა ბა. ტონიშვილს არ ახსენიებენ საიანოვსკის მიწ. შერად და ეს ფრიალ საურთაღლებო და ანჯა. რაშვანაწერი ფაქტია. ახლა ვადავებდით კრე. ბულის შეხვალი წერბოლის შეროე ადვალს, სა. დეო ავტორი წერს:

«Довольно поздно, только в наши дни путем интересных и скрупулезных расшифровок некоторых песен — криптограмм и строчек отдельных песен, содержащих тайнопись, — исследователям (М. Агаян, М. Асратян, П. Севак) удалось довольно убедительно и аргументированно раскрыть истинную причину драматических переживаний поэта, раскрыть историю его любви» (стр. 16).

ავტოლო, საიანოვსკის მიწურად ანა ბატონი. შერლის მიჩნევის ერთი ყველაზე თავჯანოდე. ბული მიძიებლის 3. სტეკის ე. წ. კრიპტოგრა. შული ძიებდან რამდენიმე ნიმუში. 3. სტეკი არკვევს, რომ ერთკლე შერის დროს მცხოვრებ ითს ანა ბატონიშვილითავე ერთი დახადებული კოდილია 1722 წელს (3. სტეკის საიანოვსკის და. ხადების თარიღად 1722 წელი შიანია). ეს არის თვამურა II შვილი, ერთკლე შერის და, დიში. ტრი ორბელაიანის შერედლე. რა სახეთი მოკვებს თავისი შიხაზრების დახაბტოცხებლად? საიანო. ნოვა ერთ თავის სომურს ლექსში ამბობს: „შე და ჩემო მიწურბი (საუვარელი) ერთ წელს ვაჯინ. დეო. ო, ეს სტრიქონი ავტობიოგრაფიული და წინაშენულიანი კრიპტოგრამა არის“ — წერს 3. სტეკი. როგორც ვხედავთ, 3. სტეკის ეს სტრი. ქონი საიანოვსკის ავტობიოგრაფიული შიამტბის წესდებლად შიანია და ამ კრიპტოგრამას (თუ წეს შეედლება კრიპტოგრამა ეწოდოს) ასე ვან. მარტავს: საიანოვსკის დეხადების თარიღი (1722) ანა ბატონიშვილის დეხადების წელს ენობებვა. ე. ი. აღნიშნული სტრიქონი რეალურ ფაქტს ასახავს და საიანოვსკის მიწურბის ე. წ. ნოხბასე დეხადებლად აცხადებს.

3. სტეკის შიერ საიანოვსკის დეხადების თა. რილის (1722 წ.) შახთოაიანოვზე აქ სტეკის აღარ ვაუვარტებდით. ხოლო, რაც შეეხება აღნიშნუ. ლი სტრიქონის 3. სტეკისეულ ირტიპირტაციას. იგი არაწორია და მცდარი. აღმოსაუღურს პო. ენოში, ერთოდ აუღღურში, აშვარი შხატე. რული ოქმები ჩვეულებრივია და შიში რამე ავტობიოგრაფიულ ამბებს არავენ ეძებს, რად. ვან აუღღური, აღმოსაუღური პოეზიის ტრადე.

რეტზე შექმნილი, სადაც თითქმის შეუძლებე. ლია ვაარკვიო ადრესატის არამც თუ ვინაობა სქესიც კი, ერთოდ, საიანოვსკის შემქმნელი პოეტური სტრიქონის შინაარს ასე უნდა გა. ვიგოთ, პოეტს უნდა თქვას, რომ შახთა ერთად დეიანდა მისი სვეყარული მიწურბისა, ე. ი. ვა. ჩენის დღიდან შახ თავის სატრფო ფუვარდა. ამ შხატერული თქმის აშვარი ვაგება მიღე. ხებულია აღმოსაუღურს პოეზიაში, შვარამ 3. სტ. ვაკი მას არ დავიდევთ, წინასწარ აშორებებულ აზრს ფებოფებ მიუვება და გუღუპოვებინებით ეღილიბს ანა ბატონიშვილის სახელი აიკოვს საიანოვსკის ნებისმიერ ლექსში. შახ შოკვებს სა. იანოვსკის ქართული ლექსის („სოფელმა და სო. ფელს შუა“) შექმნილი სტრიქონი: „ჩინ. შიანის ზღღმწიფის დეს ამბობენ. შართალი“.

3. სტეკის აზრით, „ეს არის თავისებური კრიპტოგრამა ანას შეხაბებ, წამდვილად შერის ღეს, შვარამ არა ჩინეთის, არამედ ქართული მეფის. თუ ამ სტრიქონთან ერთად ვაუთავაღბ. წინებო შილიან სიმღერაში გამოხატულ შინე. ხსელერ მდღობარობას და მის ტრავკულდ სუ. ნეთვას, შიშინ შეედლება ითქვას, რომ ეს ლექ. სი დაწერბლია აშუღის ხასხლიდან ვანდევწის პერიოდში“.

14 შართალიც, აღნიშნული ლექსი გა. სტეკელულია აშუღის შიშიე სულაერი ვანკლებით და ტრავკიზით აღხავეტ ტოვიღებოთ: იხი. შე. ნამდებელია, რომ იგი შექმნილია საიანოვსკის ხასხლიდან ვანდევწის შემდებ. შვარამ 3. სტ. ვაკის შიერ შოტანელ სტრიქონში („ჩინ. შიანის ზღღმწიფის დეს ამბობენ. შართალი“). თითქოს შეფარვით ქართული მეფის ერთკლე შერის და ანა ბატონიშვილი ოფელისხებობავს. კოდილა. ვარ საფრეველს არის მოკლებული. წერ ერთი ინიტიომ, რომ აქ საქმე ვაკვებს აშუღის პოე. ტურ წარმოსახვაში არსებულ სატრფოს სახის ჰინერბოლიზაციასთან, რაც ჩვეულებრივო პოე. ლენს იყო აღმოსაუღური და, ერთოდ, აუღღურ პოეზიაში. ეს არის ერთკვარი ხერბი — პოე. ტური შიშიარტოვა, დილოგი, ვახასება სინამდ. ვიღვეში არ არსებულ მიწურბთან. აი, რას წერს აზერბაიჯანელი მეღღღერი არასლი საიანოვსკის პოეზიაში აშვარი ხერბის გამოყენების შეს. ხებ: „როგორც აშუღმა ახასმა ვაუთარბა პაე. ტრობა თავის წარმოდგენაში შექ. მნიღლ ხატრფიალი არსებბას გუღუ. გეზს (ხაზგასმა ჩენში, ბ. ა.) და შექმნა ეპოსი „ახასი და გუღღგეზი“. როგორც შანე შექმნა სააშუღო ლექსები თავის სატრფო შესხსონან შიართობაში და მოვეცი შეხანიშვიტი ეპოსი „აშუღი და ეარბი“ და სხვა წარწომებებო. ისე საიანოვსკი ეზარება თავის სოთავანებულ არ. ხებას ლექსში „ეუთხარბი და შიანება“.

ამ ლექსში საიანოვსკი მდღღვარებით ვაღმოგ. ვევებს (შიხი ფანტაზიით შექმნილ ბ. ა.) საუე. რულ კლთან ვანფიქცილებს შიზუს და აიბო თანავარტობას პოუღობს შიშენულია შიარის. ახეთი სიმღერებბი იყო „სადამო. შიარბის რეე.“

რტუარი აშუღურ პოეზიაში. ასეთი თავიებუ-
რება აშუღურ შემოქმედებაში დღესაც გრძელ-
დება".¹⁵

გამონაკლისს არც საიათნოვა წარმოადგენდა,
პირიქით, ის ზომ ტკბოთრი და მეტად ნიჭიერი
წარმომადგენელია აშუღური პოეზიისა და, რა
გასაკვიროა, რომ ამ ლიტერატურული ხაყადის
აღნიშნულ თავიებურ სერსს ეყენებს თავის
შემოქმედებაში და, ზუნებრივია, არაერთ ლექსს
შაუღღნიდა თავის — ფანტაზიით შექმნილ
შაქურსს. და სწორედ აღნიშნული ლექსის ტრი-
ქონი (პ. ხევაკი ანა ბატონიშვილს რომ ხედავს)
სხეუბული შატერული სერსის კონკრეტული
მავალითა და მეტი არაფერია.

ყოველგვარ მოლოდინს გადააკარბა საიათნო-
ვას ქართული ლექსის („შენთან შიტომ ვლახა-
რაკობ“) პ. ხევაკის მეცნიერულ-კრიტიკურაშუ-
ღმა ძიებამ. თურმე ამ ლექსში ბატონიშვილი
ანას სახელი მ.-წერ ყოფილა შეფარვით მახე-
ვები. თვალსაჩინოებისთვის მოვიტანო ლექსს:

შენთან შიტო ვლახარაკობ,
დღეს ტურთა ტანი ენახე!
შიგ იწვა მზეთუნახავო,
ოქროს აკეანი ენახე!
წიგნი დაწერე შენს გვერთსა,
რატომ არ მომხედამ ერთსა?
დიდება და მაღლი ღმერთსა,
მოველ. ეს უბანი ენახე?
გიობარ: თუ ხარ ცეცხლის ნაშობ,
ნუ დაწვევ და ნურც დამაშრობ!
დილით მზესავეთი კაშკაშობ —
მოგბედე — ბრჭყეინევიანი ენახე!
თუ შართლა ხარ ჩემი ტილო,
ვითამაშოთ გოღ-გოლო,
გავშალოთ ვარდის ფოთოლი.
ფერადფერად სუსანი ენახე!
საიათნოვა უშაა შენი.
სახითა ხარ მოყარ-მშენი!
სახელი მაქვს „სანი“ „თვენი“ —
„ეინის“ ბოლოს „ანი“ ენახე!

პ. ხევაკი ასკვნის, რომ „აქ ერთი რამ უტყ-
ვილაა“. „ანი“ აქ მ.-წერ შიორდება — ტანი,
აკეანი, უბანი, ბრჭყეინავი, სუსანი, ანი, ეს იგი.
ვე „ანი“, რომელიც მ.-წერ შიორდება სიმ-
სურ ლექსში (№ 11), და ეს საიათნოვას მიწ-
ნურის სახელია უტყვილა.¹⁶ ამგვარი „შეთო-
ლით“ ეძებს ანა ბატონიშვილის სახელს პ. ხე-
ვაკი საიათნოვას ქართულ, აზერბაიჯანულ და
სომხურ ლექსებში. ამ „შეთოდის“ არსი კი გა-
მოიხატება იმაში, რო, რადაც არ უნდა დაუწ-
დეს, საიათნოვას ლექსებში მოძებნოს ისეთი
სიტყვები, რომლებიც ანათა იქნება დამოლო-
ცნული. ამოვის თუარა ამგვარ სიტყვას, აღმო-
ჩნდით გახარებული. შეიხივულს აუწევს — პი,
საიათნოვას მიწნურის სახელი (ანი) ამაღამ ლე-
ქსში ამღვერვარ შიორდება შეფარვითო. იაც
შეებება მოტანილი ლექსის („შენთან შიტომ“)

უკანასკნელ ტრიოტში ქართული ანბანის პირ-
ველი ასოს — ანის სახელს, მის ანა ბატონიშვი-
ლის სახელთან დაკავშირების არაფერია. „აქაა,
რწმუნებელი სახუთი არ ჩანს. ასეთი შემოხვე-
ვითი ნიშნუბებს წინასწარ განზრახვით დაძე-
ბნა ძნელ საქმეს არ წარმოადგენს. თუ ამ გზას
გავყვებით, მაშინ სახსუნა ქართული გეოგრა-
ფიული სახელი ყოფილა, რადგან სა — წინსა.
რით არის გეოგრაფიულ სახელთა მაწარმოებე-
ლი ქართულში (სამეგრელო, საფრანგეთი, სა-
ბერძნეთი და სხვა). ბოლო საკუთარი სახელი
დავითი უღარებულ ფართოდაა მოპულარული
ქართულ ნაწამდეველი.

პ. ხევაკს მოაქვს აგრეთვე პროფ. მ. ახარტი-
ანის მიერ ერთ ქართულ ლექსში „მიწნებული“
კრიტიკურაშა. ამ ლექსის სათაურია „გობდება
ზარი“, მისი ბოლო ტრიოტი შთაგრძევა —

მო, საიათნოვა, რა ვატრებს,
ვინ მოკცემს შენა?
ტატი თოუნი ინდის მეფის
ანაშენია.

ამ უკანასკნელ ტრიოტის რამდენიმე მწიშ-
ვნილიდან პროფ. გ. ახარტიანი, და მისი ში-
ხედით პ. ხევაკი, შილოდ შითივის სასურველ
მნიშვნელობას გვთავაზობენ. ახანი უგულუბელ-
ყოფენ ქართული სიტყვის შენების პარდაპირ
მნიშვნელობას (აქედან, „ტატი თოუნი ინდის
მეფის ანაშენია, (ანუგებულია) და მასში დებენ
მათთვის მისაღებ აზრს ანაშენია. აქაც საქმე
გვაქვს ე. წ. „კრიტიკურამის“ ვახსნის შემოსე-
ნებულ „შეთოდის“ გამოყენებით მიღებულ ხე-
ლოცნურ შედეგთან.

ვთქვამოთ, მეტი ურთაღებოთ უნდა მოე-
კიდონ საიათნოვას შიორგაფიის და პოეზიის
შეუღვეარები აღნიშნული საკითხის შენახებს არ.
სებულ აქად. აღ. ბარამიძის მიერ ჩატარებულ
კლვივის შედეგებს. აქად. აღ. ბარამიძე, საიათ-
ნოვას ცხოვრებისა და შემოქმედების საფუძე-
ლიანი მეცნიერული განხილვის შედეგად, გვათ-
ვაზობს სავსებოთ ინიტიკურ დასკვნას: „რვენ
არ მოგვემოთება ანგარიშსაწვეო არც ერთი
სახუთი, რომლითაც შენამდებელი აქნება საი-
ათნოვას სახალღთან გაძევების მიზნად რომა.
ნული ამბის მიწნევა“.

თქმა არ უნდა. შესაძლოა საიათნოვას შეე-
ვარებოდა მაღალი წესის ქლო, მაგარამ მის შე-
ქმებას იხე შიშულად და ერთგულად ვერ გა-
ზედავდა, და თუ ბედავს, და თავის ბატონობს
ვნებოანად და აღტონებით უმდერბს, აქ უსა-
თულად საქმე გვაქვს პროფ. არახლის მიერ აღ-
ნიშნული აშუღური პოეტური ხელოცების
სხეულოცობათ. ამავე დროს, როგორც ვნახეთ,
საიათნოვას ლექსებში ხაერო კრიტიკურამების
„გახსნით“ და სიტყვების ხელოცნური ვახლუ-
რით, რაიმე სერიოზული მეცნიერული შედეგის
მიღება შეუძლებელია. ესეც არ იყოს, განა არის
რამე ხელახასკვიდი სახუთი, რითაც შევიძლია

ერწმუნოთ, რომ საიათნოვას სატრფიალო ლექსების ობიექტა ერთი და იგივე პიროვნება იყო? სწორედ ამ ფაქტზე მივყავართ, ხედავთ, მერ ზემოთხსენილი ზეპირი ცნობები საიათნოვას მიწერის ვინაობის შესახებ. მათი სახელებია: ტალია, სონა. არ არის გამოცხადებული ქართველობის უცნობი ზეპირი წყაროებში საიათნოვას კიდევ სხვა მიწერის სახელიც შეგხვდებოდა.

კოჭით და კიდევ ვიშორებო, საიათნოვას სატრფიალო ლექსების განხილვისას აუცილებელია უნდა გავითვალისწინოთ აღმოსავლური სატრფიალო პოეზიის კანონიერ-ტრადიციული ბუნება, რომელიც შევეთრად იყო გახატონებული აშუღურ პოეზიაში, მართებულად შეინიშნავს გ. შაველაშვილი საიათნოვას პოეზიაში წინააღმდეგობა საუფუძვლიან გამოკვლევებში.

საიათნოვას ლექსების კრებულის ახალი რედაქცია გამოცემა საინტერესო ლიტერატურული ფაქტია, ამ თვალსაზრისით, რომ შეგ თავმოყრილია მაღალ მხატვრულ დონეზე შესრულებული თარგმანები, რომელიც უმეტესობა მკვლევარების ცნობილ არსებობას და კომპლექსურ განხილვას იწვევს.

დღესათვის ვცნობ, რომ საიათნოვას პოეზიაში უმეტესობა მკვლევარების ცნობილ არსებობას და კომპლექსურ განხილვას იწვევს. კრებულში, წინა გამოცემაში შეყვებით, სრულყოფილია და გამოყენებული საიათნოვას შესახებ არსებული თანამედროვე ლიტერატურული და ტექსტოლოგიური კვლევების შედეგები. ამავე დროს, შესავალ წერილში, მიუხედავად ზოგაერთი საქმითი საქობისა, უკვე აღმჩინებ არის გაანალიზებული საიათნოვას ცხოვრება და შემოქმედება, ეს არც თუ იხე ილია საქმეა, რადგან საიათნოვას შესახებ არსებობს მრავალრიცხოვანი უზარმაზარი სამეცნიერო ლიტერატურა, რომელიც მოითხოვს კრიტიკულ შეხედვას და დაკვირვებით გამოყენებას. უკვე იხედავთ ეს შესავალ წერილში მისი დამუშავებულ დონეზე წარმოდგენილი.

დღესათვის ვცნობ, რომ საიათნოვას პოეზიის რედაქცია გამოცემით კიდევ ერთი კარგი და მისასაღმებელი საქმე გააკეთა მოსკოვის გამოცემლობა „სოვეტსკი პინატელის“ ლენინგრადის განყოფილებაში.

შენიშვნები:

- 1 საიათნოვა, ქართული ლექსები, თბილისი, 1963, გვ. 41, ალ. ბარამიძის რედ.
- 2 საიათნოვა, თბილისი, 1918, გვ. 129.
- 3 ზ. ჩუხასაშვილი, ახალმოჩენილი საიათნოვას მიერ გადაწერილი ხელნაწერი, „მაცნე“, სომხეთის მეცნიერებათა აკადემიის საზოგადოებრივი განყოფილების ორგანო, 1971, № 7, გვ. 66-76 (სომხურ ენაზე), საიათნოვას მიერ გადაწერილი გრ. ნარეკაციის პოემა „გოდებათა მატეანის“ ხელნაწერის მოსახსენებლის მიხედვით ირყევია, რომ საიათნოვა ყოფილა სპარსეთში, გილანის პროვინციაში, ენხელის ეკლესიაში 1760-1761 წ. წ.
- 4 საიათნოვა, ტფილისი, 1918, გვ. 42.
- 5 გ. ახვრდიანი, საიათნოვა, მოსკოვი, 1852, გვ. 20 (სომხურ ენაზე).
- 6 ი. გრიშაშვილი, საიათნოვა, ტფილისი, 1918, გვ. 43.
- 7 ი. ბატონიშვილი, „ეკლემასობა“, ტ. I, თბილისი, 1936, გვ. 225-228.
- 8 საიათნოვა, ქართული ლექსები, თბილისი, 1963, გვ. 109.
- 9 ი. გრიშაშვილი, საიათნოვა, ტფილისი, 1918, გვ. 43.
10. შელიქიშვილი, საიათნოვას ვინაობა, თბილისი, 1930, გვ. 51-53.
11. საიათნოვა, 1918, ტფილისი, გვ. 43.
- ი. გრიშაშვილი ამ გამოცემის წყაროს არ მითითებს, მაგრამ მის ეს აღებული აქვს გ. სკანდაროვას წერილიდან — „საიათნოვას შესახებ“, სკანდაროვა იყო ქალაქური პოეზიის და მისი წარსულის იშვიათი მკვლევარი და თვითონაც ცნობილი აშუღი, რომელმაც გულდასმით შეკრიბა საიათნოვას შესახებ ხალხის ძეგლი.
11. „მნათობი“. * 9.

- სიერებაში შემორჩენილი ბიოგრაფიული ცნობები. იგი წერს: „საიათნოვას ჰყავდა ერთი მიწერილი, რომელიც ნორაშის უბანში ცხოვრობდა. ის ყოფილა ფრანგი (კათოლიკე, ბ. ა.) სოლოს ქალი და საბელად რქმევია ტალითა. საიათნოვას ეს ქალი ძალიან უყარებია და შრაველი სიმღერაც მიუძღვნა მის“. იურ. „მოკლ“. 1913, № 15, გვ. 231 (სომხურ ენაზე).
- აქვე გვინდა შევნიშნოთ, რომ გ. სკანდაროვას ამ ცნობას რატომღაც ანგარიშს არ უწევს ხალხურობის გამო, მაშინ, თუ ასეა, გ. ახვრდიანის მიერ ჩაწერილი თქმულებაც საიათნოვას „მოწამებობრივი“ სიკვდილის შესახებაც არ უნდა მივიღოთ სიმართლედ, თუ პირველ შემთხვევაში თქმულება დოკუმენტურ საბუთად არ გამოდგება (ასეც არის), მეორე შემთხვევაში რატომღაც მისაღები უმჯველ რედაქტორ ფაქტად?
- 12 პ. სევაკი, საიათნოვა, ერევანი, 1969, გვ. 62 (სომხურ ენაზე).
- 13 საიათნოვა, ქართული ლექსები, თბილისი, 1963, გვ. 27.
- 14 პ. სევაკი, საიათნოვა, ერევანი, 1969, გვ. 63 (სომხურ ენაზე).
- 15 ვაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1963, № 43.
- 16 პ. სევაკი, საიათნოვა, ერევანი, 1969, გვ. 41 (სომხურ ენაზე).
- 17 საიათნოვა, ქართული ლექსები, თბილისი, 1963, გვ. 97.
- 18 საიათნოვას აზერბაიჯანული ლექსები თეიმურაზისეული დაფთრის მიხედვით, თბილისი, 1970, გვ. 130.

რედაქცია სირაძე

გიორგი მერჩულის ლიტერატურულ-ისტორიკური თვალთახედვანი

აგიორგათიაში ერთფეროვნება უსაზღვრებლად არ მიიჩნევა, პირაქით, უსაზღვრებლად პირველსა-ზღვრებიდან განდგომია. თუ რამდენად მიჰყვება და რამდენად არა ამ პრინციპს გიორგი მერჩულე, ამას გვიჩვენებს „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ შეპირისპირება მის უშუალო პირველ-სახეებთან. კ. კეკელიძემ მიანიშნა მისი მსგავსება კარლუ სკვითოპოლელს „სახა პალესტინელის ცხოვრებასთან“. ჭეშმარიტად ვერცხვით ვარდნით, რომ ამ შეპირისპირებით იჩვენება გიორგი მერჩულის თხზულებას უმთავრესი იდეაა და, თუ შეიძლება ითქვას, უმთავრესი საიდუმლოც, რომელიც დიდ ეროვნულ იდეალებთან იყო დაკავშირებული.

„სახა პალესტინელი“ (189-582) იყო უდიდესი მოღვაწე ქრისტიანული აღმოსავლეთისა, მაგრამ მისი მოღვაწეობა სამონასტრო სფეროში არ ამოიწურებოდა. ჩვენი ეკლესია იერუსალიმურ წარმოსახვასა და იდეალებსა და ესეც იყო ერთ-ერთი საფუძველი სახას პიროვნებით დაინტერესებისა. სახას ანდერგში მელოტისადმი აღნიშნულია წიგნი ქართველთა ღვთისმსახურებისა თავის დედაენაზე. როცა გრიგოლ ხანძთელმა თავის შვიკობას სთხოვა სახა-წმინდის წესთა ჩამოტანა (თ. 12), შეუძლებელია არ დაინტერესებულიყო თავად „სახას ცხოვრებითა“ (ქართულად იგი თარგმნილია არაუგვიანეს VIII ს-ის დასაწყისისა. სხვა ენებზე ვრცელი რედაქციის თარგმანი არა ჩანს). ამ ინტერესს აძლიერებდა ათცამეტ აბურდლ მამათა კავშირი აქაურობასთან და ქართული სახარების საბაწმინდური რედაქციის არსებობა.

სახა იყო პალესტინის უდაბნოებში ბიზანტიის სახელმწიფო ინტერესების გამტარებელი (აქედან უკვე იწყება მისი შენელოვანი ანალოგი-

ები სახას და გრიგოლის მოღვაწეობას შორის). სახა მონოფიზიტთა წინააღმდეგ აბრძვის. იგი ხდება მოთავე „უდაბნოსისა ქალაქ-უოფთაისა“ მიდის კონსტანტინოპოლს და აქ ეცნობა მოწვეულ გეგმებს პალესტინაში ქალღვთისმთა ვაძლიერებისა (თ. 50).

ჩვენ აღარ გამოვუდგებით სხვა ანალოგიების ჩვენებას, რომლებიც კარგადაა წარმოდგენილი კ. კეკელიძის მიერ (ქიშინი, II, გვ. 127-128). დამატებით შეიძლება აღინიშნოს შემდეგი: მერჩულის თხზულებას ქვია: „შრომათა და მოღვაწეობა“ გრიგოლისა... და მისთანა ხუნებათა მრავალთა მამათა“, ხოლო კარლუ სკვითოპოლელის თხზულების თარგმანს სათაურად უბრალოდ „ცხოვრება“ აქვს. მაგრამ თავი ტექსტში ნათქვამია: „ვთქუათო ნეტარისა სახისა შრომათა და ღვაწლთა... და სხუათა მამათა ამის უდაბნოსისათა“ (გვ. 184).

აღნიშნული მსგავსება მიუთითებს ამ ორი კტიტორული ენარის თხზულების ერთიანობაზე ავტობიოგრაფიულ ნაწარმოებზე. მოადგენს ფაქტების მთლიანობას, ამბები მოწოდებულია არა ბიოგრაფიული უწყვეტ თანმიმდევრობით. ამიტომ არასწორია მათი ბიოგრაფიული ტიპის „ცხოვრებად“ ჩათვლა. მათში სწორედ „შრომათა და ღვაწლთა“ მოვალეობა ამ შემთხვევაშია „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“ „სახა ვაწმინდელის ცხოვრებას“ მიჰყვება.

აღნიშნულია „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებას“ კომპოზიციური მთლიანობა აკლიაო, მაგრამ ეს მხოლოდ ნაწილობრივია მართებული. ეს მართებული იქნება, თუ მას ე. წ. „ბედობილოგიური სიუჟეტის“ მიხედვით შევაფასებთ. ტელელოგიურობა ანუ მიზნობრივობა „ცხოვრებაში“ არ ემთავრება მოვლენათა ფაქტობრივ

ურთიერთგამომდინარეობას (ამ მხარეც მერჩულის თხზულება „სახას ცხოვრებას“ ემსაჯუნება). ასევე პარობოტი ექნება თუ ვიტყვით, რომ ტარების ფრესკულ მოხატულობას ხელოვნური მთლიანობა აქვია. აქ ცალკეულ ფრესკულ კომპონენტებს ერთმანეთს უკავშირდებიან ზოგადი სულიერია შინაარსით. ასევე „გრაგულ ხანძრის ცხოვრებაშიც“. გრაგულის სახე ამოლიანებს ყველაფერს. არსებობს სიტყვის ცნობილი ტიპი: წმინდანის გამოხატულების ირგვლივ მცირე ფორმის კომპონენტები. ეს წარმოდგენილია მთელი მისი ცხოვრება. ასეა „გრიგოლის ცხოვრებაშიც“ და „სახას ცხოვრებაშიც“.

ორივეში ქრონოლოგი (დრო და ვარემო) პაგოგრაფიულია და არა ბიოგრაფიული. დროც და ვარემოც მხოლოდ წმინდანობის საჩვენებელია და არა წმინდანობის ვარემო სხვა რამ ზოგად ნებისათვის. ამიტომ ეპიზოდები ცალკეობს ხალხი მოხდევს ერთმანეთს და არა უშუალო ერთიერთგამომდინარეობით. აწორედ მაგოგრაფიული დროით და პაგოგრაფიული დრო-ვარემოთი მსგავსობენ ერთმანეთს ეს ნაწარმოებები და არა კონკრეტული დროისადმი მიდგომით. „გრიგოლ ხანძრის ცხოვრება“ კონკრეტული დროის აღქმაში „ქართულ სასაოს“ ამდგანებს. მისეხდვად იმისა, რომ საბოლოოდ წაწარმოების საქმიად ზუსტად მითითებანი გვაქვს: გრიგოლის ცხოვრების და ნაწარმოების შექმნის ქრონოლოგიაზე, თვით ნაწარმოების დინება ქრონოლოგურ მითითებებს არხად არ შეიკავს ამ მხარე, მიხვან აშკარად განსხვავდება „სახას ცხოვრება“: აქ ძალზე ზნაჩადა აღნიშნული წმინდანის ასაკი, თვით ქართული საისტორიო ნაწარმოებებიც კი არ ამდგანებენ კონკრეტული დროისადმი ინტერესს-და ამითაც კი ისინი მხატვრული აზროვნებისაკენ არიან მიდგრაქონი. თუ რაოდენ განსხვავებულია ამ მხარე რუსული მატანე, ამის ნათელსაყოფად შეტად დამახასიათებელია „გარდასულ წელთა ამბავში“ ფაქტების აღწერამდე წლების მითითებანი. ხან მხოლოდ წელი წერია და მის გვერდით არაფერია მიწერილი. ეს ნიშნავს, რომ ამ წელს არაფერი მიწმდარა. ესაა ნამდვილი „ქრონოგრაფიული აზროვნებას“ გამოხატულება. ზვენი მატანეში. წესი კი ხელტერისტიკაა და პაგოგრაფიათა ეს ხომ სრულიად ბუნებრივია.

ცოვლივე ეს მათე არის ზოგადი ესთეტურული პრინციპები, ანდა ზოგადი არქტიკებება თუ პარადიგმატულ საბუთებთან საერთო მსგავსებანი. მაგრამ ზვენი ამათ გათვალისწინება უნდა დავაქვს: გ. მერჩულის უფრო კონკრეტულ მიზნადსახელდებათა გავებისას, იმის გარკვევისას, თუ ვიღა ლიტერატურულ-ესთეტიკური თვალთახედვანი როგორ უკავშირდებათ ერთ-ერთულ ამოცანებს.

გიორგი მერჩულის ლიტერატურულ-ესთეტიკური

ური თვალთახედვის რაობის საკითხი კვლავ უნდა დაისვას შემდეგ კონტექსტში: „რა არის უმოაერენი მიზნადსახელდებათა გრიგოლ ხანძრის ცხოვრებისა? რაა გრიგოლ ხანძრის ცხოვრების უმოაერენი ისტორიული დამახასიათებელია“.

ჩვეულებრივ ასე განვხვდვართ ბოლზე გრიგოლის დეაწლის: მან, თავის მოწაფეებთან ერთად, შურვან ურუსხვან აობრებულ ტაო-კლარქეთში ღააარხა მონასტრები, განავითარა მწიგნობრობა, გაამდიდრა ქართული კულტურა და იმ მხარის სულიერი თავკაცი გახდა. იგი კლარქეთის კარნახობს ცხოვრების წესსა და რიგს. მისი დეაწლი მთელს საქართველოს სწვდება.

მაგრამ ამითაც კი არ ამოიწურება მისი დამახასიათებელი.

მისი დეაწლის მთელი სახტულით წარმოხატვანად საქორთა ვავითავლისწინით შემდეგი მნიშვნელოვანი გარემოებანი.

საქართველოს პოლიტიკური, ეკონომიკური, კულტურული და რელიგიური ცენტრი იდო-დაწვე იყო ქართლი. ქართლის ასეთი მნიშვნელობის გამო, საქართველომ, შრავალი კუთხის გან შემდგარმა ქვეყანამ, თავისი სახელწოდება ქართლისგან მიიღო. „საქართველო“ ნიშნავდა ქართველთა საგამგებლო ქვეყანას. ხანამ ეს დამკვიდრდებოდა, საერთო სახელწოდებად „ქართლი“ იყო.

VII საუკუნეიდან დაწვებული არაბებმა ქართლი დაიპყრეს. მეფობა მოშალეს და თხილენის საამირო დააარსეს. ქართლი ცხოვრება ჩაკვდა. ქართლმა დაქარგა თავისი მნიშვნელოვანი, ხლო მთელმა ქვეყანამ — უმნიშვნელოვანესი ცენტრი. და თუ ქართველობას სურდა თავისი კულტურული სახე შეენარჩუნებინა, მას უნდა შეეძენა ქართლის საცვლი, იმჯარი ცენტრი, რომელიც ქართლის მაგიერობას ვასწვდა: აი, ამ უდადესი ეროვნული მისის განხორციელება ითავა გრიგოლ ხანძრის, ნიშნავდა. ხლივია, რომ ქართლელმა კაცმა. არაა შემოხვევითი, რომ ის იყო ნერსე ქართლის ერასთავის მეუღლის ძმისწული და მისი ვარდილი, ე. ი. ფაქტიურად ნერსეს ოცნასი შეიღო. არც ისა შემოხვევითია, რომ ის ტაო-კლარქეთს უნდა განჯავრებულყო 781 წლის შემდეგ, როცა ნერსეს ხაზარეთს გადახვეწა. თანაც ეს ის დროა, როცა განსაკუთრებით შესაგრძობი გახდა მომავალი ეროვნული საბატონო. სწორედ ამ დროს ვიხიბთ იოანე კახანისძის ვაჭრთბილება: „აღვერთინოთ ერსა უცხოზა“, დავიწვეთო „რეუღებისამებრ მამულისა სვლავი“.

ტაო-კლარქეთში გრიგოლის გამჯავრებას ამღავს დიდი საშოშავლო მიზანი. ეს კუთხე უნდა იქცეს ქართლის საცვლი. თანაც ეს ისე უნდა დაწვებულყო და წარმართულიყო, რომ არაბები ვერ მიმხვდარიუნენ ამ მოძრაობის არსს. სწორადაა აღნიშნული; გრიგოლს ზერსეს

ამების მაკალითი უჩვენებდაო, რომ ამჟამად არაბთა წინააღმდეგ უშუალო დაპირისპირება უპერსპექტივო იყო (ლ. მენაბდე). ხალიფატის ძალმოპირებისა მხოლოდის მოედო და ქართველები მასთან ვერაფერს გახდებოდნენ. მაშინ არაბთა ძალმოპირება იხე აღწევდა იყო, რომ იმჟამად არაბთა წინააღმდეგ ბრძოლი მოწოდება ეროვნულ დღეობას ნიშნავდა. იღონდეს როდი გულისხმობდა არაბებისადმი სამუდამო შორილების შეფუძნას. ეკლესიასტებს სწავლებობთ, არის ეამი ბრძოლია, ეამი უფანდაცვისა, ეამი მშენებლობისა და ეამი პირნიცისა შინაგანა შენარჩუნებისა, არდაიქვევება „მამულებსა ჩვეულებებისაებრ ხელისა“.

ამიტომაც დიდი აღშენებლობითა და მოკვლის რწმენით ტაო-კლარჯეთი ქართლის მონაცვლელ უნდა ქვედელიყო. ეს მოძრაობა წარმართულ ენა როგორც უბრალო ხერხების გამოგზავრება მივარდნად კუთხეში მონახტრითა მშენებლობისათვის, უკვედგვარი პოლიტიკური ასპარეზიდან განშორებით.

ეს ხაიდუმლი გრიგოდ ხანძითლის მოღვაწეობის ხაიდუმლოებად რჩება მერჩულის დროისათვისაც, რადგან არაბთაგან ძალმოპირება ეკლავს მოხალდინება იყო.

გრიგოდ ხანძითლმა შეისარულა ეს დიდი მისია. ტაო-კლარჯეთი მართლად მეორე ქართლად იქცა. ნიშანდობლივია, რომ იგი უკვედოვას ქართველთა სამეფოდ აწოდებოდა, ვითარცა ძველის მემკვიდრე და ახლის მშობელი. აქაურების აღმავლობა მონახტრებით დაიწყო. ამას ხაერთო კულტურული აღმავლობაც მოჰყვა. შემდეგ — პოლიტიკური გაძლიერება. აქედანვე დაიწყო საქართველოს გაერთიანება.

ამრავად, გრიგოდ ხანძითლი იყო ერთ-ერთი უდიდესი პიროვნებათაგანი საქართველოს ისტორიისა, რომელმაც თბილისის ეპისკოპოსის დროს ტაო-კლარჯეთში შექმნა ქართლის ხაყვალის ცენტრი, რომლის საბოლოო მიზანი იყო საქართველოს გაერთიანება და არაბთა ბატონობის დაძლევა. ამ აზრით, შეიძლება ითქვას, რომ გრიგოდ ხანძითლმა დაიწყო ის საქმე, რომელიც საბოლოოდ დავით აღმაშენებელმა განახორცილა. ეროვნული სახისმეტყველებიდან პარადაიგმულ ნიშნუებს თუ მივმართავთ, გრიგოდ ხანძითლი შეიძლება მოაზრებულ იქნას ილიას ანტილიის სახეში, რომელიც წარმოსახება ასეთი ხატუებით: „მარად და უველგარ. საქართველოც, მე ვარ შენთანა მე ვარო შენი თანამდევი უვედვი სული“. ამავე სახეში შევა სულხან-საბაღ და თვით ილიაც.

VIII საუკუნის მეორე ნახევარში ქართველი მოღვაწეები მიდიან ტაო-კლარჯეთში, ვითარცა აღქმულ ქვეყანაში, რათა იქედან ეკლავ მოპოვონ თავანთი სამშობლო — ქართლი და ხაქართველი.

გრიგოდ ხანძითლის დავლით ტაო-კლარჯეთი იქცა სრულიად საქართველოს რელიგიურ

და კულტურულ ცენტრად. შენისევეითი როდია, რომ ტაო-კლარჯეთში მრევლავდა ეს მხარე შემდგომ განავითარებს ქრისტიანობა, რომელიც „განაწილებს ენაი და ქვეყანაი ქართველთა“. სულიერა ცხოვრებით დაიწყო ტაო-კლარჯეთის აღორძინება და შემდეგ იქცა იგი პოლიტიკურ ცენტრად.

აქ დაიწყო ბაგრატიონთა დინასტია და აქვე შეიქმნა ქართველ მეფეთა დვითებრავი წარმოშობის ადგილი, რომელიც პირველად გრიგოდ ხანძითლმა გამოქვეყნა აშტ კურაპალატის წინაშე („დავით წინაიწარმეტყველებსა და უფლისა მიერ ცუბულებისა შეილად წოდებულთ ხელმწიფეთა. მეფობა და სათნოებანიცა მისნი დაგიმკობდნენ კრისტეშან ღმერთისან, რომლისათვისაცა ამას მოგახსენებ: არა მოკვლდეს შთავარობა შეილთა შენისა და ნათესავთა მათთა ქვეყანათა ამათ უფუნისამედ ვამთა“ (თ. 11).

აქედანვე კარნახობენ ქართლის პატრიარქად არსენის დანიშვნას, რომელიც გრიგოდის მოწვევით იყო დიდნიშნულადანი ფაქტია ისიც, რომ გრიგოდის მოწვევით ეფრემ აწუარის ეპისკოპოსი მართის კურთხევას ქართლში განაწილებს, ამათ აწუარის ეპისკოპოსი სრულიად საქართველოს საეკლესიო მთლიანობის სიმბოლურ საფუძველს ქმნის. ამას მოხდევს საქართველოს ეროვნული მთლიანობის გამოშავებული ცნობილი ხატუებით: „ქართლად ფრიალ ქვეყანა აღორძინების, რომელსაცა შინა ქართლეთი ენითა ეამი შეიწირვის და დოცყაი უკვედი აღმსრულებს“ (თ. 44).

იხივ ძალზე ნიშანდობლივია და მნიშვნელოვანია, რომ გრიგოდ ხანძითლის მოედო მოდია წინააღმდეგ ანტიბატონოლოგია ტენდენციებოთა აღმუქვით (ვ. კვიციანი), რაც პირდაპირ თუ არაპირდაპირ ანტიარაბულ ორიენტაციას ცხადყოფდა. ანტიბატონოლოგია მოასწავებდა ტაო-კლარჯეთში ანტიკლავდონისებოა წინააღმდეგ ბრძოლას.

ბატონოლოგია ფარეოდნენ ხატებსაც და წმინდანთა უკვედგვარ რელიკვიებსაც. გრიგოდმა კონსტანტინეპოლს მოგზაურობისას, რაც თავისთავად ანტიარაბული აქტი იყო. „თავუწინის-სცა ძელსა ცხოვრებასსა და წმინდათა უკვედთა ნაწილთა“ (თ. 12). ხანძითლმაც „მოკვიანნეს ნაწილი წმიდათისა და ბატონი წმიდანს და სხუა ევლოვია“ (თ. 13). ანტიბატონოლოგია მერჩულეს ასეთი ფრაზაც: „ვითარცა შავალითა ეყოლითა, შთაბედვიდეს მსჯავად ზელოვანთა მსჯავათით“ (თ. 8).

ანტიბატონოლოგია ტენდენციებო, რომლებიც „ხერპიონ ხარზულის ცხოვრებათაი“ ჩანს, ქართველთა ტრადიციული კულტურულ-ისტორიული ორიენტაციის გამოშავებული იყო. სხვა მომენტებზე რომ არაფერი ვთქვათ, ერთმანეთს უპირისპირებოდა ორი თვალსაზრისი: უღმრთესპირტუალისტური ენთეტია. რომელიც უკვედგვარ განახსენებს ფარეოდნა. ე. ი.

ბელაქების უარყოფამდე მიდობდა და განსაზღვრებებს დამკვეთი ესთეტიკური თვალთახედვა პირველი თვალსაზრისი აღმოსავლურ მისტიკურ ესთეტიკის ენათხავედობა (ურხანო სიმ უარყოფდა მხატვრობას), ზეორე კი — ანტიკურ ზერძნულ ესთეტიკას ეყვება. ამიტომაც იყო, რომ მატმბრძოლურ ესთეტიკას ანტიკლკლონატხიცი იცავდნენ. მათ დიდი გავლენა მოახდინეს სომხურ ზელოვნებაზე, სადაც დიდხანს არ განვიითარებულა ფრესკული ფერწერა. გრავოლ ხანძთელის კონსტანტინოპოლს გამგზავრება ზერძნულ კულტურისათხ კავშირ-ურთიერთობის შემდგომ გადრმავებას მოახწყებდა. ხეი მრავალმხრივ კულტურულ-ისტორიულ მოცინებს იხახავდა გარგენულად. თითქონდა „მეუღახანოლა“ მოძრობას.

გრიგორ შერქლის სახისმეტყველების უმოაგრება ნიშანთგანია მრავალქანია. ნობა, რომლის გუთთვალისწინებლად სრულად გუგუბარი იქნება მისი ლიტერატურულ-ესთეტიკური თვალთახედვა გრიგოლ ხანძთელი უღახანოლა მწერებელია. მის მიღმა იფულისმბება „ახალი ქართლის“ შექმნა, რომელიც, თავის მხრივ, გულისხმობს „მარადიული სამშობლო-საქენ“ მოხატუნებას, რომელიც იქნამად ტყვედ-პრობილია. ანალოგიისათვის შეიძლება „დავით-თანა“ მოცხმობთ. სომხოლურე ანტიო, დ. გუ-რანაშვილისათვის საქართველის დატოქება ხახოხის დეკარკვამ, თითღი შემდგომ მოგზაურობა სულეერი გამოცდაა, რომლის შემდგომ ხანატრელია სამშობლო „სამოთხეში“ კლავ-მბრუნება.

ერთგვარად, მხგავის სიმბოლური მოდელია „გრავოლ ხანძთელის ცხოვრებაშია“; ტყვედ-ქმნილი სამშობლოს დატოქება, „უღახანო“ და იცნება სამშობლოზე. ამ სიმბოლიკითვე შეფარულია „ეყოველი საიდუმლო“ ამ ნაწარმოებისა. ამ გავრებათა სახსროტეს გვიღახტურებს თვით იტორი, როცა მრავლისმეტყველი სიმბოლიკით აღწერს გრიგოლისა და მის მოწაფეთა უღახანო-ში გამგზავრებას: „განისრახა ფარულად სიღღ-ტრული თვისით ქუთუანით საღმართითა წოდებოია, რომელიცა უძღოდა მას მამათ-მოავრისა ახრამისი სახენ“ (ო. 4).

მოავრე ანალოგია გრიგოლ ხანძთელის სახის წარმოსადგენად სწორედ ეხაა. ახრამი ისრავ-ღში ახალი რწმენის დამამკვიდრებელია. მერ-ჩულე ერთგან იოანეს სახარებას იმორწმება: „ახრამის სწალოდა ხილვა ნათლის ზეობა, ახილდა და გაინარა“ (ო. 8, 56). თარას ოქახი ურწო ცხოვრობდა. მისი ერთ-ერთი შეიღი იყო ახრამი. ურს იყრობს ბაბილონის ძღვევაშიიღი შე-ფე მამურახი. თარას ოქახი ქარახს გადახახლ-და. ახრამმა ახალი ღმერთი იქნა და თანამ-წახხველედვე გაჩინა. ისინი ერთად ცხოვრობ-დნენ. შემდგომ ახრამმა ბრძანეს ქანანისაკენ გამ-გზავრება. ეს იყო „უღახანო“ მხარე. მცირეო-ღენი მესოვრებლები მიმოფანტული იყვნენ და

სავარგულები იპოვებოდა. ეს მხარე მამა ახრამისთვის აღოქმულ ქვეყნად იქცა. აქ ეწეოა მამა ახრამს იამვე და ორი ანგლოლი. ანალოგია ზილად ზუბტი არაა, მაგრამ ხე-მოდ სხფუდელიანია: ური (რომელსაც შემოც-ხია მტარი) — გამგზავრება ქარახს („უღახანოს“) და გადახვლა ქანანში („აღქმულ ქვეყანაში“, იხ. შეხ. 11-12).

არის კიდევ ამის მხგავის მეორე ანალოგია: „გრავოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ ვკითხუ-ღლობთ: „საშოთგანვე დღისითი შეწირულ იყო ღმრთისა დედისაგან თვისისა, ვითარცა ხამ-ო ეღ წინასწარმეტყველი და მარხვითა შინა აწარღებოდა მხგავსად წინამორბედისა“ (ო. 21. შდრ. ო. 28). საშოღლ წინასწარმეტყველი უშეიღო ამის მშოღოშობლი ძე იყო. იგი დე-ღამ ღმერთის შესწირა და წაიყვანა სეღობს იამვეს მხახუღად. იგი ქურღმი გახდა. ფილის-ტიმელებმა ისრავლი დაიპურეს, ვეღლა ხიწი-ღდე იავარმევეს. საშოღლი ქლაქ ჩამათამბ გაემგზავრა და აქურობის სულეერი მმართველი გახდა. რამათიხი ისრავლის ახალ რღღეღიურ და ერთწუნულ ცენტრად იქცა.

ეს ანალოგიები ნათელყოფენ გრიგოლ ხანძ-თელის მოღვაწეობის ძირითად მიზანდახანუ-ღებას და ამ აზრით აწინაარსებენ მისი ცხოვ-რების გზას: ტყვექმნილი სულეერი სამშობლოს დატოქება (ქართლადან წახვლა), „უღახანოს“ მისვლა და იქურობაზე წარღწვა (სულეერი გა-მოცდა) და სულეერი სამშობლოსაკენ კლავ-მბრუნება („აღოქმული ქვეყანა“).

ეს, პირობითად რომ ვთქვაო, ხანწაწიღეღი სიმბოლიკა „გრავოლ ხანძთელის ცხოვრებას“ სახისმეტყველების უმოავრება სხფუდელია. ამ ანალოგითა სისტემაში ზეს გრიგოლ ხანძ-თელის მოღვაწეობის გავრება ახრამის სიმ-ბოლიკით, რასაც თვით მერჩულე გყოავარობს. ახრამი გრავოლ ხანძთელის პირველსახეა. ეს არ უღებს ზელს, რომ სახა პაღესტანელიც იყოს მისი პირველსახე. უნდა ვავიაროთ თუ რითი ხდებოა ახრამი გრიგოლის პირველსახე და ეს მხარე თვით გრიგოლის მოღვაწეობაშიც მოავ-რი იქნება.

ახრამი ღვთის რჩეულია, ღმერთი მას აღოქ-მას აღღევს, იგი ხალხის პირველმამა (მამამთავარი); იგი რწმენის დამმერკვაოცაა და შემ-ღვე რწმენისთვის მებრძოლიც. „გამოუწნდა უფალი ახრამს და მკურთხა: თვისხა შენსა მივსცე ქუთუანა ეხე. და აღუშენა მუნ ახრამ საყრობმეველი უფალსა გამოჩინებულსა მისდა“ (შეხ. 12. 7). ახალ ქვეყანაში მის დიდებას ვე-რავინ ეტოღებოღი. მაგრამ „საქუე მის პირად ზეღნიერებას როღი ეხება: ახრამის მოწოდებაა იყოლ მამამთავარი. მისი დიდება სომარმავლო-ღშია“ (ღვექსიკონი. რუღ. კ. ლეონ-ღეოფურეი, ბრიუსელი, 1974, გვ. 4). ამით ახრამი გახდა ახრამ (ეს ზეღწოდებაა და ზიწახეს „მრავალი

მამას". შდრ.: უკეთესი თქვენ ქრისტესნი ხარ, აბრაამისნი ვიდრემდე შეიღნი ხარ და აღო. ქუთხის მისგან შეიღნი". (გად. 2, 29). „წაიღი აბრაამისა“ „სამკვდარებელია შორწმუნეთა“ (ღვ. ქსიკონი, გვ. 7. შდრ. „მხოფლიო ხალხთა მი. თება“, 11, გვ. 89). ეს იჯავე აღიქმული ქვაყანაა, ოღონდ სულიერა მნიშვნელობით.

აბრაამი თარგუმულ კომენტარებში წარმოადგინებული ღმერთების განმარტებელია, ერთად დროითა ძალით შეზღუდული მისა და მთაყარის ან თუნდაც ციცილებისა, რომელიც წელით ქრება (ეს მოტივი ჰყენში ცნობილია XI ს. დან. იგი „ეესთატი მცხეთეების წამებაშია“, რომელშიაც საგრძნობა თარგუმთა ვაქუნა). შემდეგში აბრაამმა განმანათლებლისა და კულტურული გვირის სახე მიიღო (სხვა ქორჩინეს აღიღო).

აბრაამის სახის ბიბლიურ წარმოდგენაში მნიშვნელოვანია მისი ურთიერთობა მეფე შელქინედეთთან. იგი არის მეფე საღამოსა, რომელი „იერუსალიმისა“ ანუ დიდი სამყაროსი. ის აბრაამს ლოცავს და მფარველობს. იგი ღვთის მოსავთა და ეკლესიაში მოიხსენიება (საერთოხელების სატფურებისა და ექსპროსტაში).

უკველვე, აბრაამის ცხოვრებად ჰყენს მი. ერ მოხსობილი, ანალოგიით გრიგოლ ხანძთელსაც ეხება. ამითაც ცხადი ხდება, რომ აბრაამთან შედარება სრულიად არაა შემთხვევითი. გიორგი მერჩულის სახისმეტყველება იხილეს, რომ აბრაამს მიხედვით ვაჟანაარხით გრიგოლის მხატვრული სახე და მისი დეაქლის მნიშვნელობა: იღუა ღვთისჩვეულობისა, ღვთისმეტერი მოწოდება არა ანდვიდუაღური სულიერი ანაღლებსათვის, არამედ მთელი ხალხის სულიერა განათლებისათვის; ხალხს მამათავრობა (და პატრონაღვლის იღუა. რომელიც სერთოდ ვასდევს მთელ ქართულ არქონებს), აღიქმული ქვეყნის მოპოვება, უკველვე ეს არსებითია გრიგოლ ხანძთელის სახის წარმოსაღვენად.

ახეთი გიორგი მერჩულის სახისმეტყველება.

გიორგი მერჩულის ლიტერატურულ-ესთეტიკურ თვალთახედვითა კვალობაზე გრიგოლ ხანძთელის სახე შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ სამხსობლოდური ნიშნის მიხედვით: „გზა“. „უდაბნო“ და „მომდვარი-აღმშენებელი“. რომლებიც შესაბამისი იქნება სამი ზემოაღნიშნული იდეისა: სამშობლოს დაცოვება, სულიერა ვაჟიყდის ასპარეზი (უდაბნო) და ქვადება აღიქმული: ქვეყნისათვის.

„გზა“

გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების გზა თავის თავად ერთი სახე იღუა. ერთის მხრივ, ესაა ადამიანის სრულყოფის გზა, გზა იდეალით მი. ახლებსა, ხოლო, მეორეს მხრივ, მთელი ხალ.

ხის, ქვეყნის მართებულად წარმართებისა და მისი ხსნის გზა. ქვეყნის გზა სულიერა ხსნის გზაა, ამ სიტყვითა სრულიად აღიღუა მისი. ენელობით, რადგან მას არ შეეყავათ ხროლი. სკენ. ხსნა სულიერა განათლებით უნდა იქნას მიღწეული.

შუა საუკუნეთა ხელოვნებაში კრული გზა ხსობლოდურია. ნებისმიერი გზის ფორმირება ვაღლა უკლებლად რადაც სულიერ აღანსაც გულისხმობს (სანიშნოდ მითითებენ ხოლმე რომ დანტეს „ღვთაებრივ კომედიაში“ ცხებე სულა სინამდვილეში სულიერა განდუა. ფქ. რაა და იცნება საკუთარი სულის საფხვრებზე. საერთოდ, ერთგულ თვალთახედვით „გზის“ კატეგორიაზე მრავალმხრივ დამაკლავიანებელია. გზის შემცნებითი, კომუნიატებლოდური და ესთეტიკური ფუნქცია მრავალგვარადაა ვაჩრებულ ქართულ შქერობაში).

მრავალგვარია გზა ვაგლო გრიგოლ ხანძთელსა: გზა ანდების, დიდ ზიფთთან, სიკედელთან მიაზლოებული გზა, გზა განშორებისა, გზა იდეალით მიაზლოებისა, და საბოლოოდ, მისი ცხოვრების გზის ბოლის მან დასახა დიდ ერთ. ენული გზა ტაოკლარჩეთიდან ქართლისაყენ, რათა აღდგეს „მამულისა ჩუველუნისაებხ სლვა“.

რაცა დაღვა დასწყისი დიდი გზისა. აუტორო განსაკუთრებული ექსპრესიულობით შეგვაგრძნებინებს მის დიდ სულიერ მოძრაობას. გრიგოლმა და მისმა თანხლებლებმა (საბა, თო. ღორე და ქრისტეფორე) „ერთითა მთ ერთობითა აღიბქდნეს თავნი თვისნი ძლიერებისა ბეჭდითა“ (მ. 4). „ესე იოხნი შეანაწერჩა ხარწმუნობამან... ვითარცა სული ერთი ობ. სთა ვაგმთა შინა დამტკიცებულა“. ასეთი წარმოდგენა იხილეს, რომ მათი სულა ვაჯარხობა ანგელოზებს სულიერ სწრაფად. „რადგანაც „სული ერთი ობ ვაგმთა შინა“ ვაასხუნებს ქრისტიანულ ხელოვნებაში ცნობილ ტიტრამორფს (ქართულად, ოთხბატელი). იქვე უქმულია: „სიზარტული წარმართებესო გზას მას, რომელი არაა უწყოღეს“. ესაა გზა „უცნობ სახე. რიში“. ფორმირა შეუცნობლობა არ ნიშნავს, რომ „უცნობი იყო ამ გზის საზრისი. „უცნობ სახეაროში“ ხელადაა ვაჩრებული აბრაამის „გამოხვლავი“. „სარწმუნოებათ იწიდა რაი აბ. რაამდ, ერთად გამოხვლად აღგიღეს მას, რომელი დაწყობად იყო მისა სამკვიდრებულად და გამოვიდა და არა უწყოდა. ვიდრე მოვიდოდა“ (ებრ. 11, 4).

გრიგოლ ხანძთელისათვის ეს იყო „გზა ახალი და ცხოველი“ (ებრ. 10, 19). ანუ გზა ცხოვრებისა, აბიტომ მან დასახა შემდგომი გზები, რომლებითაც წარმართებენ მისი მოწაფენი. ეს გზები ერთმანეთს ჰყავს, რადგან ერთი მთლიანობა.

წარწომებში არის სხვაგვარი გზაც. უწ. „მო. ზიღებისა“. ესაა გზა იერუსალიმისკენ და კონს.

ტანტინეოლისაყენ. ესეც ერთნულად გზა, განმსატყველო ქართველთა ხელისა კავშირებასა. ტრიგოლი მიღეს „მეორედ იერუსალიმად, რომელ არს კონსტანტინეოლისი და უკველთა ხანისათა საბერძნეთისა წმიდათა ადგილთა მისულად“ (თ. 12). საყურადღებოა, რომ წმიდა ადგილთა მოხილვის მიზნით გრიგოლი კონსტანტინეოლს მიდის და არა — იერუსალიმს. ამ მუხარობას თავისი კონკრეტული მიზანი ჰქონდა, საჭირო იყო ახლადდარსებულ ქრებნის სახლეთა შემოტანა. მაგრამ მას ჰქონდა ხელისა მნიშვნელობაც თუი გრაგოლისთვისაც და მთელა ქართული ეკლტურისათვის. ეს იყო გამოპატონლება ქართველთა მილიანი მიბრუნებისა კონსტანტინეოლისაყენ (მანამდე უფრო მეტი კავშირი ქართველებს იერუსალიმთან ჰქონდათ). ამიერდან ქართველები „ქრისტიანთა ხელქვეშ“ (საგანურად) კონსტანტინეოლს მიიწვევენ მანამდე ქრისტეს გზა იერუსალიმისკენ მიდიოდა, ამიერდან კი კონსტანტინეოლისაყენ. ეს გზა შემდეგ გაგრძელდა იეროსნის დაარსებამ. ნაშანდობლივია, რომ ამიერდან „მეორედ იერუსალიმად“ კონსტანტინეოლს მიიპარებენ. ჩვეულებრივ კონსტანტინეოლ — „მეორე რომაე“ იწოდებოდა. „მეორე რომს“ სასულიწოებრივ-ეკლტურული შინაარსის ჰქონდა. „მეორე იერუსალიმი“ კი კონსტანტინეოლის მნიშვნელობას ხელისა შინაარსით აწინაურებდა. ახე რომ, ორჯერ სიბრძნეუ მოძღვრების კვალობაზე თუ ვიტყვით, კონსტანტინეოლი მიუჩნევიათ ცენტრად ხა. ხელურო სიბრძნისა საეროსთან ერთად. ამიტომ ამბობს მერჩულე: კონსტანტინეოლი უფლისას გრაგოლად „რომელნიც სახლეთა მოძღვარ კეთილს ექმნის და რომელიცე განსარქველდ ბორკობასთას“ (თ. 12). რადენ უხლოდებმა ეს მიხევე მსყველობას ორჯერ სიბრძნეუ და ერთოდ, ამა სოფლისა სიბრძნეუ: „რომელი კვიის სიტუთა კეთილი. შეიწყინათ, ხოლო ქრეკლთა განავლისი“.

„ესრეთ აღმოცხობი გული მისი სიმდიდრით. ხევე დაუბეძველია ახლისა შეუღლისა და სულოთა მიღლისათა განმხარულეზული წარმოებარონეს საყოფელად თვისი“ — დასძენს იტორი. ხიანტერესთა, რადომ ჩაგრეს ამბობს იტორი „დაბეძულად სეულე“ და რადომ სეგრდებსა მხოლოდ „დაუბეძველის“ (ანუ არაყაროქორი) სეულის მოხენიებას? აღბათ, იგულისხმება, რომ კანონიერ სეულს გრაგოლი სხვაგან ეცნობოდა.

ასეთი მრავალმხრივი სახეობრივი შინაარსი აქვს გზას კონსტანტინეოლისაყენ, რომელიც გაიპარება არა მხოლოდ გზად რომისაყენ, არაწველ უსრეულსად — გზად იერუსალიმისაყენ. თუი ქრისტე იყო „გზა“. ამიტომ „ქრისტეს ხელქვეშ“ მისედა ახალი გზის დასახება მოაწევებდა. ეს კი ქართულ შერტობისა ახე იყო გაპარებული: „გზა ეწოდა, რამეთუ ოქუა

„შე ვარ გზით და კვეშირებთაი და ცხობრებაი, რამეთუ ზეცად აღმავალთა გუემქმევესუ ტუდენ: გზა“ (ი. ხანანდე). ახევე ახალი „გზა“ გრაგოლშიაც უნდა დაინახოთ, რადგან ის თვითონ იყო დამაკვლიანებელი სახლისა.

„უღაბნი“

ღვთობა მერჩულის თხულებში ამოთავივე ოქმულია რომ გრიგოლი გაემართაო „უღაბნი“ (თ. 4). ძიობის მიზანი განაპობს „შუენერეზი უღაბნისა“ (წღ. ფს. 64, 18). ძიობის წევრები „მეუღაბნივად“ იწოდებიან (თ. 10). ამიტომაც ითხოვს დიმიტრი მეფე კლარქეთის უღაბნითა დახასიათებას და გრაგოლიც აღუწერს „უღაბნითა მათ საყეთითა“ (თ. 21). ეს „უღაბნია“ ტარ-კლარქეთის მხარე. აქ მიდის გრიგოლი ქართლიდან („ოთხისი ქვენიით“ თ. 4). ამ ადგილებს ქსენოფონტე ათენელის ანაზისისდროინდელი ახეუბი უკავშირდებოდა. ქსენოფონტე აქ ხელებს „არაერთ ქართველურ ტომს. შემდეგშიაც იღებნს მძღვარობა. დენე ოხისი. კარგა ხნის მეტე აქ სომეხეუ მომავლდენ. VII ს. ში, მურქან-ურეს ღაშქრო. ხიხს, დიდძალი ხალხი გაივლიტა. მეტე თან. დათან მომჩადედა აქ ქართველობა. რამდენივე ქართული შინსტერიც გაწნდა.

ახეთი იყო უღაბნი გრიგოლ ხანძთელს მიხვლისა.

„უღაბნი“ და გრიგოლი, ესაა ცენტრალური სხე გ. მერჩულის თხულებისა.

მრავალმხანავი იყო უღაბნის მნიშვნელობა (დღევანდელი მნიშვნელობა მანსა არ იყო ხაჯანული, თუმცა აქც გამოირიკტებოდა). „უღაბნის ბიბლიური სიმბოლია, აქ შიქი. ლეზა ავრიით რამე მისტიაში მარტოსულობა. ხა ანდა ცივილიზაციიდან გაქცევაში; იგულისხმება არა მიბრუნება უღაბნის იდეალურ მარტომყოფებაში, არამედ დროებითი გადასტედა სხვაგან უღაბნის გზით“ („ლიქსკონი“, გვ. 552).

ამიტომაც გაიპარება ამ ნაწარმოებში „შუენერეზი უღაბნისა“.

უპირველეს უკვლისა, სწორედ ამ შინაარსით მნიშვნელობს „უღაბნი“ გიორგი მერჩულის წარმოდგენაში: „უღაბნთა“ ადგილი, საიდანაც უნდა მოხდეს გადასტედა ახალ ვითარებაში. ესაა საქართველოს მომავალი, რომლისკენაცაა მიმართული ტარ-კლარქეთის ძიობის მოღვაწეობა.

ამასთანვე, „უღაბნი“ გამოცდის ადგილია უღაბნითი ვითუება ხალხი ქერ ახრამეზა, მეტე მოსემ. ამიტომ „გამოსელათა“ ბიბლიური წიგნი ერთ-ერთი პირველსავე „უღაბნის“ ლიტერატურული მარადიკებებისა. ისეთი ანტიბიბლიური წიგნიც კი როგორც ნიქსეს „ახე ამბობს ზ. ტატებტრა“, თუ შეიძლება ახე თქვას. ხიხ. ლიურ „უღაბნის“ წარმოგვიდგენს. ხულის სიბიბლიკისაც ავლენს უღაბნი და სისუსტეცაც.

ამიტომ უკველი დროისათვის შეიძლება არსებობდეს იმაზე ფიქარი, რომ უკველი ადამიანს აქვს თავისი სულის „უდაბნო“, რომლის მიღება უმთავრესი საკითხებია, რომელსაც მისწავლება აქვს ვარსწავლება (კლასიკური „უდაბნო“, „სწუხს ჩემი სული — ვინ სამრევლო... ეს უდაბნოში“, — „სამრევლო უდაბნოში“). რიპან, ტიკული სულიერ უდაბურებაში შეპირტინი ტანარი შინაგანი ხილვია. უდაბურებას გახუდღიერება. ამიტომ ეს საკითხები ტანარი ფიქრების რჩება. წ. ბარათაშვილი, „ეპოვე ტანარი“).

ბიბლიის თანახმად, უდაბნოში მიიღო ხილვები კანონი, რომელიც მოხსნა გადაეცა. ასევე იყო კლარქეთის უდაბნოშიც, როცა გრაგოლმა ხანაწმინდის (სახა პალესტინელის საყარის) წესი დაამყარა. „უდაბნოში“ ადამიანი იღებს კანონს და ემზადება მადლისათვის, რომელიც ახალი სულიერი დონეა.

„უდაბნოს სიმშობლია მნიშვნელოვან როლს თამაშობს საეკლესიო ცხოვრებას ვაგანსაიცი. ეკლესია ცხოვრობს უდაბნოში შეფარებულად... ჩვენ ვცხოვრობთ უდაბნოში საიდუმლოებათა წყალობით. უდაბნოს სახე ამგვარად აუსილუბელი ხდება, რათა გაუაზროთ ქრისტიანული ცხოვრების არსი“ („ლექსიონი“ გვ. 95).

ჩა იყო უმთავრესი გრაგოლ ხანძმთელის უდაბნოს უფლისას?

გრაგოლი გახდა „უდაბნოთა ქალაქი, მუოფელი“ (მ. 2). ესაა უმთავრესი. ეს გვაგებინებს გრაგოლის დავრსაც და „უდაბნოს“ რაობასაც (საუფრადღებოა ამხმარია თან. წიგნარი „გრაგოლ ხანძმთელის ცხოვრებისა“ „სახა პალესტინელის ცხოვრებასთან“. „სახა ცხოვრებაში“ ნათქვამია: „შეგვანდა მის მიერ ადგენსა მის უდაბნოთა ქალაქი-მუოფელი“. კომენი, II, გვ. 141. „ადგილი იყო ქალაქი უო“. გვ. 168). გ. ი. „ქალაქი-მუოფელი“ ტერმინია.

აქ უნდა გავითვალისწინოთ „უდაბნოს“ სხვა მნიშვნელობა, თუ არსებობს მამართება „უდაბნო“ და ადამიანი, არსებობს მეორეც — „უდაბნო“ და წესრიგი. „უდაბნო“ მოუწესრიგებელი გარემოა. გრაგოლს იყო უკეთესი „ქალაქად“, „ქალაქი“ აქ მართლაც ქალაქს ჩიდი ნიშნავს (არსიდან ჩანს და არცაა მოსალოდნელი, რომ გრაგოლს კლარქეთში ქალაქი ეწევენინოს). „ქალაქი“ პილიტურა აზრავნებს გამომხატვლია. ის, როგორც ცნება-ტერმინი ქარ, თუღი ბერძნულად მომდინარეა (ამას მოწმობის თანხედრა „სახა ცხოვრებასთან“). უდაბნოს „ქალაქად“ ქვეა („ქალაქი-მუოფელი“) უდაბნოში წესრიგის შეტანა, უსახური უდაბნოსთვის სახის მიცემა.

სწორედ ეს განპირობებდა კლარქეთის უდაბნოში გრაგოლ ხანძმთელს მის მიხედვით ამ მხარეს ახალი სახე. მან ტო-კლარქეთს აქცია მოწესრიგებულ სიციუმად, სიცილიურა ცხოვრების უკველ ბერძნოში ჩარავით. და ეს მხარე

იქცა მიწელი საქართველოსთვის სასურველ მიკროკოსმოსად, მიჩველსხედ მოსალოდნელი საკლარქეთი წესრიგისა. აი, ჩა უნდა უნდა გრაგოლის გრაგოლ ხანძმთელის უმთავრესი დასახურება ტო-კლარქეთის უდაბნოთა „ქალაქი-მუოფელი“.

როცა დასრულდა ტო-კლარქეთის უდაბნოთა „ქალაქი-მუოფელი“, რომელსაც უნდა მიჩვევებოდა მიჩველსხედ მნიშვნელობა მოპყალები მიწელი საქართველოს „ქალაქი-მუოფელისა“, შეიქმნა იგი ქვეუღიუი სახედ „სეციურ ქალაქისა“ („სეციურ იერებასთანად“). მხოლოდ მისი შეიქმნა სეციური საქარის შეიქმნა სახედ აქაც შესხედრათ „სახა ცხოვრებასთან“. სადაც სახა მიჩვეულია „სეციის ქალაქისა მოქალაქედ“ (გვ. 141). ასევე წარმოდგენს ვხედავთ ზვენ კლარქეთის მამებისადმი მამართება. თანაც საგულესხმოა, რომ ამას ამბობს ერისკაცნი: „წმიდენი მამანი, ვინათგან ვახლოდ თქვენ დაგვავიქვედა მებარ, თუ ქვეყანასა ზედა ვარს ბუნდ, აჩაბედ ვგორებთ, ვითარმედ სეციის წმიდთა მანარსა დამკვიდრებულ ვარს“ (მ. 27). უდაბნოთა მამანი ასე პასუხობენ მათ, საერო ხელისუფალი: „სულიერად განწყოხილნი დაშქარის თქვენნი — ესე წმიდენი, უდაბნოთა მამანი, აჩაბდ ბორციელად განწყებულთა დაშქარის თქვენთა სიმტიციენი და საკურველთა უკველთა მორწმუნეთა მფეთთანა მწყობთა შინა წყობითა თქვენდა“.

მიწელი ამ საუბარს აზრია მთლიანობა საერო და სასულიერო ხელისუფალითა. და ეს დაკავშირებულია საგანგებო კონტექსტითა. როცა ერთად თავადიერებენ აქ უნდა „ქალაქი-მუოფელი“ ტო-კლარქეთის უდაბნოებს, სადაც თუკრატული მამართვლობის ბორცუებსხა ვინა ბორციელდს.

ზუნებრივად დისხის კონტა: გრაგოლს თა ვიღანედ მქონდა ზაფქარებული შემოადინუნელი დიდი მონება, თუ ის მხოლოდ უბრალო ბერობისთვის ემზადებოდა და მოვლენათა შემდგომმა განეთარებამ მიიყვანა დიდ გარდაქმნებამდე? პასუხი ამ კითხვაც მხოლოდ ისტორიულ ხანმადილეს კი აჩ ვაგვავებინებს, აჩაბედ უციო შეგაცნობინებს „გრაგოლ ხანძმთელის ცხოვრების“ მიწელს სტრუქტურას და საერთოდ ვიორცა მერჩულს სახისმეტყველების სახაობს.

თუ დავუშვებთ, რომ გრაგოლი თავდაპირველად უბრალო ბერობისთვის ემზადებოდა, მაშინ მიწელი ტო-კლარქეთის „ქალაქი-მუოფელი“ კერძალაკთა ინიციატივას უნდა მივაწეროთ. მაგარამ საერო ხელისუფალითგან ასევე დიდ დონისხიებებს აჩაბდა აჩ დავუშვებდა. ნერხე ერის თანხაც და გრაგოლსაც, რომელთაც ერთობ ლიკად უნდა შემუშავებულიყო გრაგოლის მოხელედი მოღვაწეობის გეგმები. კარგად ენსოდით, რომ საპლენი შეიქმნებოდა ვანსორციელბულიყო მხოლოდ საეკლესიო გზით, რადგან

არათავან ეკლესია ნიშნადურად შინც შედარებით თავისუფალი იყო. ამიტომ ძალზე დიდხანს არ უნდა გამოძევდებულყო, რომ ტოკლარქეთის საერაოეროგულ საქმეთა მოთავენი კურაპალატები იყვნენ. ის კი არაღა, ზოგჯერ თვით კურაპალატებს კარგად არ ესმოდათ გრიგოლის მიზანდასახულებანი, პატრონოვარტობაც სძლეოთ ჩარეოდესუვენ კათალიკოსის არქევეში. გრიგოლი შათვან ითხოვს, რომ ისინი ხანდენ ჩოგორც მხოლოდ ეკლესიათა მშენებლობაში დაშვარნი, რათა არ გამოძევადენ ანტიარაბული მიზანდასახულება.

ამიტომ გრიგოლი მოდევარტობ იყუებს ჩოგორც უზარალო ბერა. მაგრამ მას ამოავითვე მშობის შექმნა აქვს გადაწყვეტალი და არა ანაქორცული (განდვადურა, ანუ მარტოდყოფთა) მიწანტარებისა. ამიტომაც გაყოლა მან მოწყდენი, თანაც სულ ხამი, რომ ხვეანი შემდეგ თანდათან მოეწიდათ. ანუ სწორედ მხოლოდ სამონაწვენი მოძრაობად აღიქმებოდა მათი მოდევარტობა. გრიგოლი მოწყდებოთურთ თავდასარტვლად ოპიზას მთვია, ამა გიორგისთან დანეკიდრტენ ითანე ნაღლისტყელის სახელობის მცარე ეკლესიაში. აქ ანაქორცებმა ცხოვრობდენ და, თითქმის, გრიგოლმა ფიქრობდა განდვადობას, მაგრამ, სანამდვალეშე, ეს აჯივე საქნის ვესტი იყო მხოლოდ და შემდეგ არც სიტყვად და არც საქმით ახეთი სურვეალი არ გამოუდვადენბათ. მის ნამდვილ მიზანს შემდეგ გამოხატვდა: „რამე კეთილ ანუ რამე მშვენიერ, არამედ დაშკვადრება ძმათა ერთად“. აქ გატარებულა ორა წელი სულიერა გამოცდის წლები იყო.

ამის შემდეგ იყუება ხანძის შენება და არსებობად ეს იყო დიდად გზის დასაწყისი. ზუგდიდის ნათელმსილველის ჩვენება წარმოუდგება მომავალი ხანძის საზე. „ნათლისა ღრუბელით გამოხატულა“ (თ. 8). გრიგოლის ძმოხას დიდედ ემარტობან ოპიზტლები. თავდაპირველად ერასკაცნი არა ხანან. და ჩოგორც კი აღაშენეს თავდაპირველი მის ეკლესია და ძმათა სენაკები, დღითიდღე მოდიოდენ ახალ წივარები ძმობისა, ვითარცა „მუშაკნი მუდარტობტისა ეპისანია“ და ისინიც მათი სრულდასტვანთან მომდევარტენი ზდებოდენ. „მათა გრიგოლ არვის უდებთაგანსა შეიწყნარებდა, არამედ მარტვლთაგან გამოსცდის უოველსა კეთილსა საქმესა“ (თ. 8).

ანუ იქმნებოდა ხანძის ცნობილი სავანე, ქართული კულტურის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი კერა.

მაგრამ ჭერ კიდევ მთლად სისრულეთა დაწყებულა მომავლის დიდი საქმენი. ეს იყო მხოლოდ წინამძღვარი, ჭერ კიდევ გრძელდება სულიერი მზადება დიდი სამომავლო დეაწლისთვის. ამიტომ შათთვის უდაბნო ქერაც კიდევ გამოცდის ახარეოა. ეს იყო დრო ძმობის სულიერი ფორმირებისა.

თხზულებმა VII თავის დასასრულს ავტორი ნათლიანად უძღენის ადამიანის სულიერტრტუნებას ანალიზს. ანგელოზებრტიათა სულიერტრტუნება, მაგრამ გონება სატანურტია. სულიერი მოძრაობა კაცისა მადლითაა აღბეჭდილი, მაგრამ ის შეიძლება აყოს ბორცობების მომტარტისკენ ტიდილი რაიმეგვარა დატვის ნყოფი კი არა, ეს თვით ადამიანის ბუნებაშვევა ჩამარტული, რადგან ადამიანი ბორციელი ბუნების მქონე მოწარტუნვა. ამიტომ მარადიულა ტიდილი სულსა და ბორცს შერტის. იგულისხმება, რომ ადამიანს ხვევა რამ ევარტრტავად მარადიული წინააღმდეგობა არ გაჩანს. ეს ტიდილი ვერასდროს ვერ დამოავრტება. მას ამოავრტებს ვარდაცვალებება. მაგრამ სულის სიტუოველს ქმნას ნებელობის სიმძლავრე. ხანძითელა მოდევარტები „ესტეთართა ენებადა, დაფარტულთა და ცხადობა ნებლობისა ღრუნთა ძლიერად ეწყებოდენ“. დიდი სულიერი ძალმობილება იყო საფუძველი მათი მომავალი დიდი დეაწლისა.

აქ ავტორი მოიხმობს ითანე ოქრობობის მოსაზრებებს ტრატატადან — „მოწამეთათვის“, რომ უდაბნოს მამანი მარტვილებზე მადლიანდვარტობა არაან, რადგან მარტვილობა ერტუგის ხდება, შეუდაბნობები კი მუდმივ წამებაში არაანო. ეს წყარო ავტორის შეიძლო აელო „სანურა მრავალთავიდან“, რომელიც მაკარო დეოთოვლის გადაწერითაა (1884 წ.). მაკარო გრიგოლ ხანძითლის მოწამე იყო.

ამ განსჯას სრულიად ვარკვეული მიზანდასახულება აქვს: ავტორის სურს ხანძითელი მოდევარტები ადამიანთა სულიერ იერარტიაში უზღულეს საფეხურზე წარმოადგინოს. ავტორმა მათ სიცოცხლეშვეე განსწვება წმინდანობის შარავანდელი, რაკილა ისინი თვით წმინდა მოწყდებზე მადლა დააყუნას. ევოფენი განდიდება მათ შეიძლებოდა მინიჭებოდათ სამომავლო დეაწლისთვის და არა მანამდელი საქმეებისთვის. ანუ აწმადებს გიორგი მერტრული მკითხველს ხანძითელთა დეაწლის სრულყოფილი წარმოდგენისათვის.

აქ წმინდა სულიერა მომენტებია წინწამოწეული და ეს განსაგებია. მაგრამ ამ ფონზე შუგოლდის ახალი მოტივებიც. ხანძითელს უკვე შემწეულ დაუდგებთან ამოტ კურაპალატის ოქბი და დიდებული აწნურა გაბრტედ დეაწნულთი იყუება ქვარტობის ახალი ეკლესიის შენება. ეს მოასწავებს ხანძითელთა საბოლოო დაფუძნებას. ეკლესიას წმინდა გიორგის სახელზე აშენებენ. ამ დროს გრიგოლი ამბობს: „ღობს ვიქმნე გლახაკი შენი სრულიად აღშენებად ამისა სახელსა ზედა და უძღველსა სარწმუნეობასა დიდისა მოწამისა შენისა გიორგი ქვარტობისა მოქადვლესა, ამოვნისა და სახელოვნად განიქმულისა ბრწყინვალედ წმიდათა შენთა მარტვილთა და მოწამეთა, რომელთაცა ბორცნი მახვალთა დაავტრებოდეს, ხოლო სარწმუნეობა არა განიკვეთებოდა. ხოლო მათ ყოველთა უმეტეს ამოვა

სიმხნოთა წმიდა გიორგი და შარვალითა ცამითა...
„უჭუღლოთაგან ზარგანდლითა ქრისტიანეთა ასწავა სიმხნე ძლიერი“ (თ. 10).

ამ სიტყვების კვეთქმტას არც გრიგოლ ხანძთელი და არც გიორგი მერჩულე არა შეფრავს, მაგრამ იგი ამოხატონდა უნდა უფილია-ურ ხანძთელიათვის. გიორგი მერჩულე ბიბლიურ თუ მაგიოგრაფიულ მავალითებს ერთგულად შენარსით მოიხმობს. ასეთია გიორგი მერჩულის ხანძთელეულება.

თუ წმინდა ნინო კახადიკიელი ქართველთა განმანათლებელი იყო, ხანა კახადიკიელი (პალესტინელი) იყო „პირველსაჲ“ გრიგოლსაჲ, გიორგი კახადიკიელი უკველ ხანძთელთა შტარველი, მავალითის მოწყემი და, ამდენად, გრიგოლის პირველსაჲც უნდა უფილიაყო. ამიტომ არ შეგავანია შემთხვევითად, რომ ხანძთა-ში ელდესია საკუთრად წმინდა გიორგის ხანძლუ-ზე იყავა. უკველ წმინდან თავის ხაზე, თავისებური დეაწლა მქონდა და ამის მიხედვით სხვადასხვა წმინდანი სხვადასხვა საქმის მდარველად ითვლებოდა. წმ. გიორგი იყო წმინდა მხედარი, ქრისტიან რაინდთა პირველსაჲც, მხა-ვლითი მხარძობლი და, რაც უფრო შენარსობ-ლივი, ავტორა ხაზ უსვამს, რომ წმ. გიორგიმ „შარვალითა ცამთაგან უჭუღლოთაგან ზარგანდ-ლითა ქრისტიანთა ასწავა სიმხნე ძლიერი“. აი, რა უნდა ესწავლებინა წმ. გიორგის მავალით ხანძთელიათვის და საერთოდ ქართველთათვის, რომლებიც ასევე უჭუღლო არაბთაგან ზარდა-ცემულნი („ზარგანდლინი“) იყვნენ „შარვალითა ცამთაგან“.

სწორედ ამ ნიშნით უნდა წარმართულიყო ხანძთელთა მოღვაწეობა. გ. მერჩულე ხანძთელისებუ ამბობს: „აჲურნეს იგინი ვითარცა ზე-ღისა ანჯელიონს და პირველად მტერთა ძლიერსა საკურველი მოიღდეს ოხითა წმიდისა გიორგისითა“ (თ. 27).

„მოძღვარნი“

„მეფეთა ოხრავლისათა ცამად-ცამად წინასა. წარმეტყუელი აღდგინის ღმერთთან სიქადუ-ღად მათა და ზღუდვად სქელისა... ვგრთვიე ცა-მთა ჩუენთა შენ გამოგანინა ღმერთთან“ — ასე წამართავს გრიგოლ ხანძთელს კურაპალატი (თ. 11).

გრიგოლ ხანძთელი ერას მოძღვარია, კვეენის განმანათლებელი, დიდი სწავლული და პოეტო, სქულმღებელი ტაო-კლარჯეთის „უღანსოჲპ“, სულიერი მამა... მაგრამ, უპირველეს უფილია, იგია წინასწარმეტყუელი, ერის მერჩობის წინას-წარგამჭერტი. ასეა ვაზარებული გრიგოლი, როგორც მოძღვარი. ეს გულისხმობს მთელი ტაო-კლარჯეთისა და აქაურ მეფეთა სამოქალაქლო მისიას მოელი საქართველოს წინაშე, ეს სიტყვები გრიგოლის მოღვაწეობის დასაწყისშია ნათქვამი და უფრო მეტო მნიშვნელობა ენიჭე-

ბა გრიგოლის ვითარცა მოძღვარი. წინასწარმეტყუელის განაზრებლად. მეფეთა კვეთქმტებით უსხადებს გრიგოლს, რომ მასაც უჭუღლოთაჲ აქვს გრიგოლის მოწოდება. გრიგოლი „უღანსო-ნოს ვარსკვლავთა“ უღანსოს ვარსკვლავთა მოგვეს აუწყა ბეთლემის ხანძელი, რითაც ახალი სარწმუნოება იწყება. ბიბლიურ სახეთა ერთგული შენარსით ვაზარება ითხოვდა, რომ გრიგოლი კვეენის განმანათლებლად დასაბუღლიყო.

მაგიოგრაფია გმირს წარმოგვიდგენდა არა იმე, როგორც იყო, არამედ იმეთს, როგორც უნდა უფილიყო. მაგრამ არსებობს „სასწულა“, ვითარცა აზროვნების წესი. იგი მხატვრული აზროვნების წესად იქცევა, თუკი ოდენსახეობს. რივი მნიშვნელობით წარმოგვიდგება, საყურადღებოა ერთი რამ: გრიგოლი უმეტესწილად „ქველი აღოქმის“ სახეებით მოიარება. „ქველი აღოქმის“ სახეები კი მისაღები იყო სწორედ სიმბოლურ-ესთეტიკური შენარსით. გრიგოლი ქართველთა აბრამიქა და აქედანვე იწყება ეწე-ღა ამისმავარი ანალოგიის, თუ შეიძლება ითქვას, „დაქვემდებარება“ გრიგოლის დიადასის მიმართ.

და მიხეც, უკველგვარი, თუნდაც უსაზღვრო, განდიდება გრიგოლისა პირობითია, ესთეტიკურად პირობითი, რადგან ამაღლებული შენარსობის ხანისა სიტყვიერი გამოხატვის მიღშაა წარმოსადგენი. როგორც უკვე ვთქვი, როცა მერჩულეს ზოგადესთეტიკურ პრინციპებს ვაღ-მოცემდით. ისიც კხადაა, რომ წმ. ნინოს და ათონელების გარდა, ქართულ მაგიოგრაფიაში გრიგოლითი არავან განუდიდებათ, თუნდაც იონად ზედაწელი, ქართლის განმანათლებელი. მინასტრია დაარსების მოთავე, რომელიც შეიძლებოდა იგივე გრიგოლის „პირველსაჲც“ შეჩაყებულყო.

გრიგოლი ქმედითი სიეთის სახე-იდეაა. „სიტუთა მისი შეწავებულ იყო მარლითა მად-ლისათა“. როცა მის მოღვაწეობას ვხედავთ, ვერ ვიტყვით, რომ ერთდებოდა „სოფლურსა სიტყვას“, ანუ საერო საქმეთა განწყას. უნივერსალობა უმოაგრესი ნიშანი მაგიოგრაფიულ სახე-იდეათა. ჩვეულებრივ, ცხადია, მაგიოგრაფიული უნივერსალობა არ გულისხმობს პირ-ვნების შარვალმეტყუელს, პირიქით, ეს ნიშნაც მარქსიზმისგან განდევლობას, ან მარქსიზმურ მორჩილებას, ან არადა, თავგანწირვას სხეულე-ბრივი მარტვილობისათვის, თუ სარწმუნოებრი-ვი ქადაგებისათვის. გრიგოლ ხანძთელის სახე-მღებენა ქართული მაგიოგრაფიის სულ სხვა-ვარი შესაძლებლობა: საერო და სასულიერო ინტერესთა შეჩწყმა, ცხადია, სულიერის პირ-მატი, ცხოვრების გასულიერებით. „ჩუენ თანა არს ზორციელი კეთილი და თქუენ თანა არს სულიერი კეთილი და ენა შევაწვენთ ურთი-ერთთან“ — ეუნებათ გაბრედ დუგანელი გრიგოლ ხანძთელს (თ. 8). ზღმწიფენაც ეუნებუ-

ან: მოიპოვებოი სიყვარულს „ორსავე ცხოვრებასა“ (თ. 37). და სწორედ ახე იღებოი გარეგანება საამქვეყნოდაც და საამქვეყნოდაც.

ცნობილი შუახაუფენობრივი იდეაა, რომ სიბრძნე მსჯელობის უნარით კი არ მიიღწევა, არამედ „ხეშვური სულით“. სულით მარტივნი უფრო წესდებოი სიბრძნეს, ვიდრე გონების სიბრძნე. ენის განარჩევა „უფროლი გონებისა. გან“, რადგან გონებაში, განსწავთ ურველთვისაა დემონური. განსწავთი გონება თავის თავს ახლის კულტად და ივიწყებს კონტროლს სიყვარულს, რომელიც უნდა იყოს ურველგვარი კუჭმარის ტების უმაღლესი შემოქმედებელი. მაშასადამე, შეიძლება იყოს ღრგვურად, დღეს ვიტყვი, შეცნობრულად, კუჭმარით აზრი, ადამიანურად კი უსეთური. ამიტომაც ამჯობინებდნენ აფორისტულ სიბრძნეს განსწავთი სიბრძნეს. ეს სწავს გრიგოლ ხანძთელსაც, ოღონდ მისი „აზროვნების ნაკადი“ ხშირად წარმოიპოვება განსწავთი სიბრძნით, არა სქოლასტიკურად არისტოტელიზმის კვალისაზე, არამედ როგორც იტყვიან, პლატონური თავისუფალი განსწავთი. მან ხეშვ. გობიდან მიიღო მრავალმხრივი, შეიძლება ათქვას, უნივერსალური განსწავთება. იგი ინტერესს იჩენს ვარჯიშ შეცნობრებისაში და თვითონვე განსწავთ, თუ რა უნდა იყოს მისთვის მისაღები. იტყვიან, რომ გრიგოლი, როგორც „მოძღვარი“, სიბრძნისადმი სწორედ ასეთ მიდგომას მოიხსილავდა.

„სასტავის ზრდასთან ერთად საფრთხეცა ეკითხოი „ორსავე ცხოვრებაში“, ამბობს შერხულე. „მახვი“ აგებულენება. სხეულენების ზრდასთან ერთად სულიერი განვითარებაც უნდა აღნიშნოს ატორიზა და აქ მოიხსილ ტერმინი „სათრეობა ეკითხოი“. მსჯელის სიჭკუასადაც სხვაგანაც ვხვდებოი (თ. 37). ჰყვინ ვარჯიშით, ეკითხოი საფრთხეცა შორეულად ანაჟურ „კალკაგამიას“ უნდა უკავშირდებოდეს. ცნობილია, რომ ამ ტერმინით აღინიშნებოდა სხეულენების მშვენიერება და სულიერი სათრეობაც, შთის მითარება. ზუსტად იმგვარი შინაარსი მაგოჯრათეულ სიტყვასმარებას არ ექნებოდა, მაგრამ არც კავშირები გამოსარსებია.

რომელიც იყო მამის ეთიკის „საფრთხელი“ კანონი და მადლი. კანონი ობოხვდა „კრძალვას“, მადლი — შიტყვებას. გრიგოლი იყო „კოლიკარტის უდაბნოთა სწულმადლებელი“. წერის ვამ წიებებელი. ეს იყო არა მხოლოდ სახარმონდური საშინისტრო წიებები, რომელიც მან აქ დაამკვიდრა, არამედ ის შორილური წიებების, რომელიც დაეცა გრიგოლი ობოხვდა თვით ერისკაცთაგან: წიებ ოჯახური უფობის, საერო უხილსულადი ცხოვრებას წიებ. მაგრამ ეს არ იყო მობრძნებელიც ერისკაცთაგან. თავისი მოწოდებისადმი და მისი მკვლელობის მოხურობისადმი რადგან კანონი დამინიშნებს ხადებს. მობრძნება და ნაშუალებ აღმოფხვრის (მაგრამ ეს არ მიღის „ბოროტების დაუფრგუნებლობის“ კ იდეამდე)

რელიგიური ნოველის სახეს ჰგავს ერთი ადგილი ცქირის ეპიზოდთან: ცქირა მისი ცხოვრებალი მძლავრობით დაიპყრო და გრიგოლი დაღუპვაც განიწარსა. ერთი ვიდეც კარგი მოსახარი კაცია შეავლენინა და თან ხამ საწყაულ ფეიტებას და ზუთ თბას შეშპირდა. მკვლელი გრიგოლს ხანძით ვაწე ტუეში ჩაუხაფრდა. გამოჩნდა გრიგოლიც, ვაღდ მოხვალე, ეფრემ ასურის რომელიცაც ნაწარმოებს წარმოხტყავდა. დიდი ადამიანური სეველი გამსჭვალული გოდებას ხმას გამოხსევნდა. მკვლელს უცხად მოეჩვენა, რომ „სუბეც ნათლისაი ფრიად ხრწენვალე ცად აღწევნული მფარავდა მას და იყო თავსა მისსა ქვარის თვალშეუფღამი ვარემო მისა ციხარტუელის სახედ, შევნიერად რაი გამოჩნდის თამსა წვიმისასა“ (თ. 70). მკვლელს მკვლავი მოეცემა და მიწაზე დაქარდა. გრიგოლი შენდობის სიტყვებს უთხრა. ის კაცი ფეიტის ჩაუფრდა. გრიგოლი მხოლოდ ის უთხრა, თუ რა უბრალოდ გაგვიჩრავს კაცის საცოცხლეო.

მაგრამ გრიგოლი არ დინდო თვით ცქირის საქმე ხება, რომ ის მოსახარი მკვლელი გრიგოლის პირადი მტერი იყო, ცქირა კი ერის მოღვატე. ახაბოა მოსუდელი კლერიაკალი. „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ არაბოა უშუალოდ არა ჩანს, მაგრამ ეს როდი ნიშნავს, რომ ისინი არ მძლავრობდნენ ამ დროს. ძალზე მნიშვნელოვანია, რომ ისინი თვით ეკლესიაში შეღწევასაც კი ცდილობდნენ. ცქირა ობოლის ამბისა სასაქ ისმავლის ძის აღჩრდილი იყო არაბოა ვაგლენა იქიდან ჩანს, რომ ცქირი ამის ცნობილი კთედრალის, ზელთუქმნელი ხატის მუღობილის დაპყრობას ემიებს თვით აშოტ კურაპალატის თანხმობით. ეს ობოლებითი თანხმობა იქნებოდა. შემდეგ აშოტ კურაპალატმა არსენ ქართლის კათალიკოსსაც კი აუწვა ცქირის უკეთუბებაში. ცქირის ვერადტერი მოუხებებს. ან. ზი დიდი კრება მოაწყვეს. სხვათთან ერთად მოიწვეს ფეიტონიაც, დედათა სავანის გამგებელი. გრიგოლიც მოვიდა. ცქირი ვაჟამართლეს და გრიგოლიც და ფეიტონიამ იგი პირდაპირ საკურთხეველიდან ჩამოიყვანეს, მატეო აქარსეს ჰქვე განძარცვეს და იკლესიიდან მოკვეთეს. იმეც კი ამაო გამოდგა ცქირი ამბისა სასაქ ეწეოა და სხვე მძლავრობით დაიპყრო ან. თვით კურაპალატც ვეღარ შეეწინააღმდეგა („წიენებითა მისითა (ამირანსი) ჩუცა მიეშუა კურაპალატო“ — წერს ატორი. თ. 70). ცქირამო შეტარა ხალხი და ხანძით დაეკვეცა განიწარება, თარღ ბრძანა ეს მისი მოსულამდე აღეხრულენინათ. მოვიდა ხანძით გრიგოლი და იბოხვა შუადღემდე მოეფინათ. ივანოს კი ეკლესიაში შევიდა და ღოცულობდა. როცა გარეთ გამოვიდა, ხალხს მიმართა: ჰყვინებოი წეწყა ცქირის დაღუპვაო. ანაღდულად ვიდეც კაცი გამოჩნდა და ხალხს აუწვა. ცქირი მოკვდაო. შემდეგ ვაიგეს. რომ ცქირი იმ ბრძანებას

მერე კობახის წახულა. გზად ერთი მღვდელიც ზღუდა. გზაზე პურის კაშახს და ცქირას მიერუდა. თითქოს, ძალში საშინელი ჩვენება ახლდა, რომლისგანაც სული განუტყუა. მღვდელმა კი ხანძახს ის კაცი გამოგზავნა, ახლან ჩოხ მოვიდა. ცქირა აქვე კობახს დაფლებს. ანჩა კვლავ დაახრწა ძველი დიდება.

[იქ, სადაც არ კრბოდა მადლი, გრიგოლი მოკმედებდა კანონის სახელით, თუნდაც ეს უოფილესი ხისხლი ხისხლისა წილ,] იმ ცნობილა პრ. ნციბით, რომ მიველო არა მხოლოდ მშვიდობად, არამედ მახედილიც. ცქირას ჩამოსრბება მნიშვნელოვანი აქტი იყო. გრიგოლმა ცხადყო, რომ დგება ზოდზე ვაში, როცა მას დოცების დროსაც შეიძლება ენუწოს აუცილებლობა დაუნდობელი შერისხიებისა. რაც მოვაკრა, ავტორის ყოველივე ეს მოწოდებები აქვს ძალზე მაღალი ლიტერატურული კვალიტრით. ცქირას მკვლევრობა შეფარვულია ტექნიკური ხელოვნის ობტატიბით, რათა მკითხველმა უშუალოდ არ მიიწეროს ეს გრიგოლის მომხრეებს და ამავე დროს, მას ჰქონდეს განცდა, რომ ცქირა იშაბრებდა გრიგოლისგან სიკეთილით დასჯასაც კი.

უშთარები ხეგრო ფიქრისა უნდა იყოს საილულოების ხეგრო, ამოწურვაჲ სიბრძნის ხეგრო. — ესაა ერთ-ერთი გამშკობლ ტენდენცია „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებისა“.

მკვლევრობაში პორტრეტი არაა და არც შეიძლება რომ იყოს. არის მხოლოდ „ხატ“, უფრო ზუსტად „ხატის“ შტრიხები. ეს შტრიხები საერთოდ წმინდანის სახეს ქმნის და არა პიროვნების პორტრეტს. [

გრიგოლის „ხატ“ ასეთი ნიშნებითაა მინიშნებული: „იყო ზოლვათა დიდ, ზორკითა მხელ, მახკითა სრულ, ყოვლად კეთილ, სრულად გვაშითა მართლ და სულითა უბნო“ (თ. 11). ესაა „ხატი მონაწივნებისა“. თვით ეს ტერმინიც „ხატის ცხოვრებაშია“ (თ. 28). მაგრამ, რაც მოავარა, ზემოთყვანილი შტრიხები გრიგოლის „ხატის“ ძალზე მკავს სახას „ხატს“, რომელზედაც თქმულია: „იყოი იგი სულითა ფრთხილ და გუამითა მწვის (სრულ, რ. ს.) და ძლიერ და ყოველითა უფროს“ (თ. 8. კიბენი, 11, 146). პიროვნული პორტრეტის შეუძლია „ხატი“ ზღუდა ცნობილი პრინციპით — მომკავებოდნენ „უმაღლეს მშვენიერებას“ (კოშენი, 11. თ. 10). მაგრამ უმაღლეს იდეალამდე არის პირველსაბეთა იერარქია.

„გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ ასახულია იმდროინდელი საქართველოს თითქმის ვველა ფენა: საერონიც და სასულიერონიც. აქ არაან ერისუფელნი: კურაპალატები, მამულები (საერო მამულთი. სასულიერო მამულთი საიოვლია, ძანახლად ო. სახანობის წერაღისა), დიდებულ კლასბარენები, კათალიკონები, ეპისკოპოსები, სკაროლი, თითქმის ვველი რიდება სამღვდლოებისა, ბერ-მონაზვნები, თავისი მრავალსაბოვნე-

ბით: ანკორტეებითა და ძობათა წერებით. აქ ძალზე ხეგრაა მდახიონიც, მაგრამ უშთარებად ნაწარმოებში ურადებულელი ხეგრო ელიტრია, თუ შეიძლება თქვას, თავისებური ელიტური დემოკრატიაში.)

მთელი ამ სიმაჯლის ფონზე, ამთავითვე უოველგვარი ფორმალურ-რეგალიების გარეშე, ამაღლებულია საზე გრაგოლ ხანძთელისა. (გაზრედლ დაფანწული და თვით კურაპალატებიც გრაგოლს დიდი მოწიწებით ექცევიან.) „ესაბთა მისთა არავინ ურჩ იყო სიტყუათა მისთა, უფროის ბოლო ზელმწიფენი მის ვამისანი“ (თ. 27). აფხაზთა მეფეს კი ერთხელ კადევაც განურჩის. ხდება გრიგოლი. სხვა არაერთი ფაქტებიცაა კურაპალატთა საქმეებში ჩარევისა. ასეთი უარ. დევნა განდიდება გრაგოლისა. ვფიქრობთ, ვერ იქნება ახსნილი მხოლოდ იმით, რომ კურაპალატებს სამაგიეროდ მონასტრებში წიჭვლოცვის დროს მოიხსენიებენ. ასეთი დანიშნულება ყოველთვის ჰქონდა ეკლესიას. მოავარა კვლავ ის, რომ წიჭვლოლი მინწული იყო ტოკლარქეთის ქართულია სამეფოს ისეთ მამამთა. ვრად, რომელიც მთელი საქართველოს მომავალს აწახადებდა და ვერვის ზელეწიფებოდა მამინ აგვარ მამამთაზრად ყოფნა, ვერც კურაპალატს, ვერც დასავლელ საქართველოს მეფეს და ვერც კათალიკოსს. (მნიტომაც გრაგოლ ხანძთელი ყოველ მთავანზე ამაღლებულიაა წარმოდგენილი.)

ეს განსაკუთრებული სიცხადით გამოჩნდა ქაჯახეთის კრებაზე, რომელიც გუარამ მამულმა მოიწვია არხენ კათალიკოსს წინააღმდეგ. გრიგოლის ავტორიტეტმა გადაწყვიტა ის, რომ ვველია მოწინააღმდეგე უყან დახიბა. დაბოლოს, მის მიერ მოწყობილ შერიგების სუფრასზე შებთვრელი ერისმთავარი რადიო კითხულობს: ნუთუ არავითარი დამოძღვრის უფლება არ აქვს ერისკაცსო? და ამაზედაც უარყოფით პასუხს იღებს.

არხებობდა პრინციპი: დამიანთა იერარქია ზეციურ იერარქიას უნდა შეესაბამებოდესო. საერთოდ, იერარქიის სამი საზე იყო: ზეციური, ხეკლესიო და აშქვენიური. ამის შესაბამისა „გრაგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ სამი ფენაა: ბერ-მონაზვნობა, სამღვდლოება და საერონი. აგვარა კონწიურა ანალოგია მაკოგრა. ფიხახთეს დამახასიათებელი ასტრატული მონუმენტალიზმის გამოხატულებაა. ტოკლარქეთის მუდუნახივი ზეცის მკვდრთა აშქვენიური საზეა. ამიტომ მათი წარმოდგენა სპირად ზდება სწორედ ციურ დასთა, თუ ციური მხედრობის ანალოგიით (თ. 27). მათ სთავველი უღვას გრაგოლ ხანძთელი.

ასეთი საშობლიკო გაიზრება იგი ზესთასოფლის იერარქიაში.

კლარქეთის „უდაბნო“ გ. მერჩულის მსოფლ-შეგრწებაში მრავალმხრად შემოღის. „უდაბნო“ მისთვის მხოლოდ გარემო ზუნება როლია, „უდა-

ნი" ცხოვრებასა, მოსწესრიგებელი ცხოვრება. გ. მერჩულიე აღიქვამს „უდაზნოთა“ ვიტა-
ლურ ძალებს, როგორც ბუნების ვიტალურ აზ-
ქედებს, ისევე ცხოვრებისას — ძაღს სიუ-
ვარულიას. ოღონდ ბუნებაც და სიუვარულიაც
სრულიად გარკვეული მიზნითაა ნაჩვენები: სუ-
ლიერება უნდა შევიდეს ბუნებაშიაც და უო-
ფაშიაც. ბუნების სიკეთე თავისთავადი რაობით
კი არ მნიშვნელობს, არამედ იგი უსაზღვრო რო-
გორც სულიერ სავანეთა დასამკვიდრებელი ად-
ვილი. ამიტომაც ჩვეულებრივ გ. მერჩულის ნა-
წარმოებში გრიგოლ ხანძთელის თვალთ დანა-
ხელი ბუნების სურათებია მოცემული. ასეთ მი-
ზნოებას — ბუნება და ადამიანი სჯარბობს
სხვაგვარი წარმოდგენა: ბუნება და ხანძთის ტა-
ძარი, ანდა ბუნება და შატბერდი. ესენი (ხანძ-
თა, შატბერდი და აშვარი ტაძრები) ანიჭებენ
გარემო ბუნებას საზრისს და ესაა ბუნების „ქა-
ლაქ-ყოფა“. ასეთი იყო მაშინ ბუნების ესთე-
ტიზაციის უმთავრესი გზა. ნაწარმოებში პრინ-
ციპულად ასეთსავე კონცეფციის იმეორება გა-
ზრება სიუვარულიას (აწილ კურამაღას თუ
ადარჩერების), ოღონდ, ეს მოწოდებულია სხვა-
გვარი კეთხით. აქ წმინდა ერთდელი სიუვარუ-
ლი არღვევს სულიერ მარშონიას, როცა მას არ
აქვას სათნოება (ანუ ქრისტეანული აღკვე-
სა). ასე რომ, გიორგი მერჩულიე კი არა ჩქმალავს
ან უარყოფს ვიტალურ ძალებს, არამედ მთელი

სიმძაფრით წარმოაჩენს მათ, რათა ამით ასეთი-
ვე სიმძაფრით გააცხოველოს ინტერესი ცხოვრე-
ბის საწინებობაში.
ქვრივოლ ხანძთელი ეროვნული თვითშეგე-
ნების გამოხატულებაა. იგი ისეთ პაროვნებათა
სახეა, რომლებიც განაწესებენ ეროვნულ გზას.
„მამულია ჩვეულებრივად სლავა“ ი. სება-
ნისძე გრიგოლის მოღვაწეობის დასაწესებო წე-
რად, რომ იკარგებაო ქართველთა ეროვნული
გზა ამ საწინებობაზე ქსუბს წარმოადგენს
გრიგოლ ხანძთელის მოღვაწეობა. იგი იმ ერო-
ვნული ძალების გამოხატულებაა, რომელიც მო-
ქმედებად იქცევა. აქ მხივ გ. მერჩულიე ი. სე-
ბანისძეს აგაჩელებს.
| გიორგი მერჩულიის ესთეტიკური თვალთახედ-
ვა ანთროპოცენტრისტულია. ცნობილ შუახუ-
კუნებობრივ ანთროპოცენტრისტულ კონცეფციას
იგი აკავშირებს სანამდვილისა და იდეალის
ურთიერთმიმართებასთან. „უდაზნი“ არის სან-
უარო, დამორჩილებადი წესრიგისადმი, ბოლო
გრიგოლ ხანძთელი — ადამიანი, რომელიც ასეთ
სამუაროს აქცევს „კოსმოსად“ ანუ წესრიგად.
ასეთი მიწესრიგებული სამუარო მომავალი სა-
ყოველთაო წესრიგის პარველსახედ შეიძლება
იქცეს.
(ესეთია, ჩვენი აზრით, გიორგი მერჩულიის
ლიტერატურულ-ესთეტიკური თვალთახედვათა
ზოგიერთი არსებითი მხარე.)

ქან კოკტოს ქართული თარგმანი

ქართული მკითხველი ფრანგული პოეზიის თარგმანებით არაა განებობიერებული. წარსულს თვალს რომ გადავავლებთ, მიქელ პატარიძის მიერ თარგმნილი ერდის „ტროფეების“ და პალარშეს ლექსების გარდა ხელნასაჭიდი თითქმის არაფერი ჩანს.

დღეს, მთარგმნელობით ბუმის ეპოქაში, ეს ხარკები თანდათან იესება—ღმ ამ საქმეში დიდზე დიდია წვლილი გივი გვაგუკორისა. იქნება ისეთი შთაბეჭდილება, რომ ის მარტომარტო ეკიდება ამ უმაგალითო საქმეს.

აღბათ, მომავალში საქმე უფრო სხვაგვარად წავა. ყველა პოეტს თავისი ცალკეული მთარგმნელები გამოუჩნდებიან და ამის კვალობაზე შედეგად უღაოდ სასიკეთო იქნება. ამის მაგალითობა ზომ ფრანგულ პოეზიაშივე გახლავთ. გავიხსენოთ შარლ ბოდლერის თავანწირული სულისკეთება ედგარ პოს ქმნილებათა ფრანგულად ასაშტყველებლად და ამ ცდის დიდებული შედეგი.

ამ ეტაპზე რამდენიმე მაგალითია საჩინო: გივი გვაგუკორისეული თარგმანი, ბოდლერის ლექსებისა, დავით წერეთლისეული თარგმანი ჟიონისა, გრიგოლ აბაშიძისეული თარგმანი ჩონსარისა და ახალგაზრდა მთარგმნელის ვია ლოლანის მიერ გადმოქართულებული ვან კოკტოს ნაწარმოებები.

სანამ კოკტოს წიგნის ანალოზ მიეყოფდებოდეს, ერთსაც ვიტყვი: რონსარის პოეზიის მშვენიერი თარგმანები დასტამბა ცნობილმა ქართველმა გრიგოლ აბაშიძემ. ამ თარგმანებში ძველობა გამოცდილი ოსტატის ხელი, იგრძნობა მთარგმნელის კანუკური სულისკეთება, რაც კიდევ ერთხელ ამტკიცებს, რომ პოეტებელ მსოფლიოს გადაცემის თნარი სულისა უბერედავდა. მეოცნობ ამ თარგმანიდან ორიოდეითი თებულ სტოოდს.

ყველა ჭრიან ჩემთვის სიონი, ჩემსა ლინის ღმერთს ვხედავ დიონისს, ჩემი არ მტანჯავს არაერთარი და თვალს ექსწორებ მშვიდად ცხოვრებას, ქრისტესა და კეროსს ვთვლი მათხოვრებად, მწვე მგონია ისე მდიდარი! მშვენიერს მისდევს ცეკვა-თამაში, მშვენიერად ეატრებთ დროს სმანაჟაში.

ტატს მირჩენია სუფრა მდიდრული, ის შეფის ტატზეც უფრო მკვიდროა, შეზარხოშებულს ფეხზე მკილია თანამდებობაც, გრანდის ტრეულიც...

ის, რაც პოეზიის მოყვარული მკითხველისთვისაა მთავარი, ამ თარგმანებში უხვადანა. ზოლო დანარჩენი — შესაბამისობებისა და სიტყვების ჩხრეკა-შეკვლერი თარგმანის თეორეტიკოსებისათვის მიგვიწვდია.

ქან კოკტო თავისი შემოქმედების ერთგვარ გასაღებს თვითვე აძლევს მთარგმნელს, როცა წერს: ფლობრის ფერადოვანი სტილი გულზე არ მებანტება, უფრო მოწვდენის, რასთან, შატობრთან, სტენდლის სიტყვაჭერი და მომჭირნე სტილი მიყვარსო.

ამის შემდეგ ძნელი არაა დასკვნის გაკეთება: კოკტოს მთარგმნელმა სიტყვიერი მასალის მოჭირნებაზე უნდა გადაიტანოს ურთადება, ზოლო ის, ვინც სიტყვაშრავალ იურიშწამოიწევს, ცხადია. დამარცხდება.

საოცარ ფრანს გვთავაზობს კოკტო: „მეტეჩარა სიტყვებს უნდა ერიდოთ“...

ეს აზრი, ცხადია, ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქოს სიტყვა თვით იყოს „მეტეჩარა“. მას „მეტეჩარად“ აქცევს უადგილოდ მხარება. სიტყვა, თავისუფალ სივრცეს რომ აბზობს, — მეტეჩარაა, უადგილო და უფუნქციოა...

ქან კოკტო სამყაროს ჩრდილსა ხატავს. ის ერთი ფანქრით ხატავს, რადგან ჩრდილი ერთი ფერისაა. ამით თითქოს უპირისპირდება თითებმოთხერილ, მრავალი ფერისა და მსუფე ნახატებისმოყვარულთ. ის პოეტური საშუალებების მოჭირნედ მხარყველია: უბრალო ტერბს ირჩევს და ამით მაქსიმალურ ეფექტს აღწევს.

უცხო სიტყვები არ მიყვარსო, წერს კოკტო. მისი ესტეები საჩინუმოა ამ მხრივ. მათი გაცნობა, აღბათ, სასიკეთოდ ჩააფიქრებს ზოგიერთ ჩვენს მწერალს, უცხოენოვანი სიტყვების კორიანტელს რომ აყენებს ზოლზე თავის წერილებსა თუ ესტეებში, უარს რომ აბზობს უოვლისშემძლე ქართულ სიტყვაზე, თითქოს მას არ შეეძლოს რაიმე აქვეყნიერი აზრისა თუ ხატის გადმოცემა.

ამჟვენად ყოველი სინათლე სიკეთის გამო-
ნაშევი როდია. ბორბტებსაც ზომ ახლავს სი-
ნათლე, მაგრამ ეს სინათლე სიბნელენარეგია,
ვემაველი გულის ანარეგლია. ზოგიერთის არ-
ჩეანი ზმირად მცდარია. ის როგორც კი თვალს
მოკრავს წყვედიანში რაიმე შექს, უმაღვე
ივით გაეშურება ზოლმე.

და ზოგჯერ დამით
უსიერ ტყეში
გზასადღენირო
თვალს ჰკიდებს მგზავრი
მზიარულ შექს და
გამხნევებული
ეშმას საბლესვენ
მიიწეის ჩიჭურ.

კოტრის აზრით გონებაც მაცურია. ის ეშ-
მას საბლოდან გაიწინაშევი სხივივით გზას უბ-
ნეც ადამიანს. პოეტრი გვეუბნება, რომ ვედლოთ
უფრო იმ ქვემარტისა და უბილავს, გონების
მიღმა რომაა.

„არ შევეუფარდოთ ადამიანის მაცურერი გო-
ნება იმ ორგანოს, რომელსაც ადგილსამყოფე-
ლი არ გააჩნია და ჩვენს შესაძლებლობებს სა-
ზურავს“.

სხვადასხვა გემოვნების მკითხველი კოტრის
ქართული თარგმანების ამ მკითვე კრებულში
შრავალი სანიშნოსა და საზიაროს იპოვის. აქ
ბევრი რამ მკითხველის თვალსა და ყნოსვაზეა
დამოკიდებული.

საფრანგეთის შემოქმედებითი სულის ძალო-
ვანებისა და ესთეტიკის ეს მარადცოცხალი
ფოთოლი უდაოდ ბევრ სიამოვნებას მიანიჭებს
თავისუფალი შემოქმედებითი აზრისა და წამის
მოძლოდინე მკითხველს.

შემოქმედებითი შრომა, შემოქმედებითი იმ-
ბული ყოველთვის თანაბარი როდია. ეს ამბავი
განაპირობებს სხვადასხვა ძალისა და ღირებუ-
ლების ნაწარმოების შექმნას. შთაგონების ღმე-
რითი ზეღვაწილი არ არის. ის ზოგჯერ თუ
ანებოვრებს თავის რჩეულთ, ზოგჯერ გაუძღის
გავლესაც დაატებს ზოლმე და ამ დროს იკე-
რება ჭოჭობეთური წრე.

რა უნდა ითქვას თარგმანის პროცესზე? თა-
რგმანიც იმ ხიფათიან გზას გადის. უშთაგო-
ნებოდ, ზელოვნურად ნაკეთები თარგმანი
მკედრად შობილია, ის მინეკენს წაგაგეს და
მიუხედავად დამბარმავებელი სიღამაზისა, მა-
ინც ვერაფერ სანუგეშოს ვერ გვეუბნება, რა-
დგან სულ არ უღვას, ავტორისა და მთარგმ-
ნელის შეფრებული გულისცემა არ ახლავს.

ამასწინათ „ლიტერატურულ საქართველოში“

დაისტამბა დ. ფანჭიჭიძის საკმაოდ პოეტური-
ლი წერილი — „თანამედროვე მწერეთა თა-
გმანი“, სიდაც ავტორი არქაულუ (სტილიზაციის)
ზომიერებას ქიდაგებს.

ბოლოს და ბოლოს არქაიზაციით გატაცება შე-
იძლება იქამდე მივიდეს, რომ მკითხველმა
(იგულისხმება მკითხველია ფართო წრე) ველირ
გაიგოს ესა თუ-ის საკმაოდ გვირანად შეს-
რულებული, მაგრამ არქაულად სტილიზებულ
თარგმანი.

ამ ამბავმა არ შეიძლება, რომ არ ჩააფიქ-
როს თარგმანის არქაული სტილიზაციის მომ-
რებები და ისინიც, ვინც მათს ფეხისშემასა აყო-
ლილი.

ის ზომიერი შუალედი (ბ ბრევეკაძის თარგმა-
ნები), რომლის დროსაც არქაიზაციის მოვირ-
ქება არ იგრძნობა, უდაოდ მომგებიანია მკი-
თხველთა ფართო წრისათვის და პროფესიონა-
ლი მთარგმნელისთვისაც, რადგან უპირველესად
ეს აღასტრებს მთარგმნელის არჩევანის სის-
წორეს, ნიჭის უნარს, რაც იმაში გამოიხატება,
რომ სიტყვით გაცხადებული ემოცია, აზრი ან
სურათი სინათლითა გარემოვლილი, გამჭვირვა-
ლე და თვალთბილულია.

საგულისხმოა, რომ თვით რვეაზ თვარაქეს,
თარგმანის არქაული სტილიზაციის წამომწყება
და მოთავეს, ყველაზე მომჭირნედ შემოაქვს არ-
ქაული ლექსიკა. გავისხენით მისი თარგმანები:
ბლოკი, ლერმონტოვი, ისაკიანი, ფოლანერი
და სხვა... ეს ამბავიც სანიშნოა.

ჩემი აზრით, ამის გამო გ. ლოლაძესაც მარ-
თებს დაფიქრება, რათა თანამედროვე ფრანგუ-
ლი ლიტერატურის ნიმუშებს, რომელიც ის
საკმაოდ კარგად თარგმნის, არქაული სტილი-
ზაციის არასასურველი კვალი ააჩიღოს. „მყო-
ფობენ უზუნაენი“, „გარა“, „მიწყევ“ და სხვ.
ამ რიგის სიტყვიერ მასალას უნდა ერიდოს
მთარგმნელი, რადგანაც (ჩემი აზრით) ეს სი-
ტყეები კოტრის სტილის ადეკვატურ ქოვილს
ვერ შექმნიან.

ეს სუბიექტური მოსაზრება მთარგმნელმა
ქუტის სწავლებად არ უნდა მიიღოს. ამ საკი-
თზე უფრო იმიტომ მივანიშნე, რომ მთარგმ-
ნელმა საშობავლოდ ეკვის თვალთ. შეხედოს
როგორც არქაიზების სიმრავლეს, ისევე ზე-
ლოვნურ სიტყვებს.

ფრანგული ლიტერატურის გადმოქართულე-
ბის საქმე წინ მიღის. სულ ახლამანს დაისტამბა
რუსოს „ახალი ელოიზას“ ნიკა აგიაშვილისე-
ული თარგმანი. პოდ ვაღერის ესსეების პაჩანი
ბრევეკაძისეული თარგმანი და ა. შ.

აქვე ვიტყვი, რომ ბოლოსანს დაისტამბა გი-
 ვო გეგმაკორის მიერ თარგმნილი ბოდლერის
 რამდენიმე ლექსი, რომლებშიც არ შეიძლება,
 რომ შეთხველი გულგრილი დატოვოს. განსა-
 კუთრებით აღსანიშნავია გენიალური და ამაზ-
 რზენი „ლევი“... ბოლოს და ბოლოს ქართულად
 სრულყოფილად გახმინდა ბოდლერის პოეზიის
 ღუსათბრავი საწყარო. და, თუმცა ჯერ მხოლოდ
 მისი ზოგიერთი ლექსია თარგმნილი, მაინც იგრ-

ძნობა, რომ ჩვენს შეთხვეულ წინ უზარმაზა-
 რი, წარუვალი ემოციებით აღსავსე მოე-
 ზიის გაცნობის სიხარული ელვადება...

ბოლოს ვიტყვი, რომ უდაოდ კარგი, მადლით-
 ცხებული საქმე გააკეთა კოტოს მთარგმნელმა
 და კარგი საქმე გააკეთა გამომცემლობა „საბჭო-
 თა საქართველომ“.

ჯარჯი ფრეზელი

ბავშვების მისამართი:

თბილისი, რუსთაველის ქრონიკელი № 18.

- ბავშვთა: ბავშვთა — 88-88-11, 1/2.
- ბავშვთა: ბავშვთა — 88-88-12, 1/2.
- ბავშვთა: ბავშვთა — 88-88-13; 88-88-17, 88-88-20.

საქ. კ. ცუის გამომცემლობა, 1983.

● გადაეცა ასაწყობად 27. 07. 83 წ. ხელმოწერი-
 ლი დასაბეჭდად 15. 08. 83 წ. ასაწყობის ზომა
 71/4 X 12, ქაღალდის ფორმატი 70 X 108,
 ფიზიკური ნაბეჭდი ფურცელი 11, პირიბითა
 ნაბეჭდი ფურცელი 15,5. სააღ-საგამომცემლო
 თანხა 16,58.

უკ. 07227. ტირაჟი 32000. შვეც 1710. საქ. კ.
 ცუის გამომცემლობის სტამბა, თბილისი, ლე-
 ნინის ქ. № 14.

3360 80 333.

1154

0600360
76128

საქართველოს
საბჭოთავო

«М Н А Т О Б И»

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ИЗДАТЕЛЬСТВО ЦК КП ГРУЗИИ